

Projekt ukupnoga razvoja

*grada
Pregrade*

*i općine
Hum na Sutli*

1. svezak

Projekt ukupnoga razvoja izradio:

 Proventus d.o.o. za usluge
poslovno savjetovanje, posredovanje i upravljanje

Dugo Selo
rujan, 2006. godine

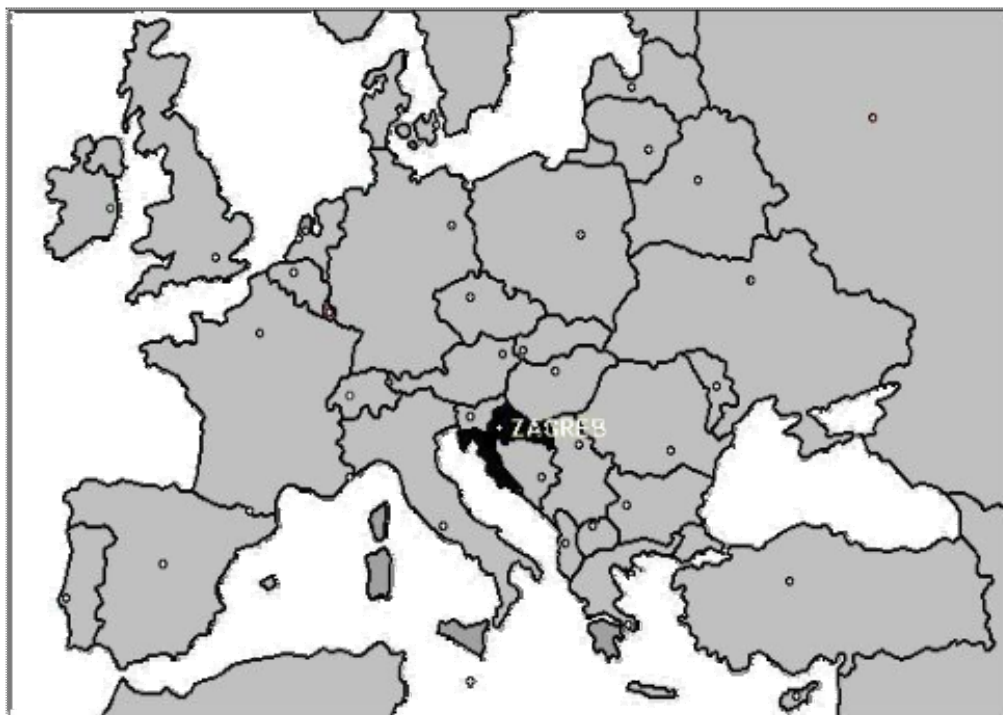
Kazalo:

Kazalo.....	1
Republika Hrvatska – osnovni podaci.....	3
Županije Republike Hrvatske.....	4
Krapinsko-zagorska županija.....	5
Predgovor.....	6
Riječ autora.....	7
Uvodni dio PUR-a za grad Pregradu.....	8
Poruka gradonačelnice – „Za lijepu i uspješnu Pregradu“.....	9
Prvi svezak – Uvod u Projekt ukupnoga razvoja.....	11
Stanje jedinica lokalne samouprave.....	12
Jedinice lokalne samouprave u poticanju svojega ukupnoga razvoja.....	13
Jedinice lokalne samouprave u poticanju razvoja gospodarstva.....	13
Drugi svezak.....	14
Poljoprivreda.....	14
Turizam.....	15
Prvi svezak.....	16
1. Uvod.....	16
1.1 Prikaz potrebitosti i mogućih učinaka PUR-a.....	17
1.2 Razvojni nacrti općine Hum na Sutli i grada Pregrade.....	18
Ispunjena anketa – Hum na Sutli.....	19
Ispunjena anketa – Pregrada.....	24
1.3. Stanje jedinice lokalne samouprave.....	29
1.3.1. Smještaj i prirodno-zemljopisna osnova.....	29
1.3.2. Prometno-zemljopisni položaj.....	33
1.3.2.1 Prometno-zemljopisni položaj općine Hum na Sutli.....	35
1.3.2.2 Prometno-zemljopisni položaj grada Pregrade.....	36
1.3.3. Demografska obilježja.....	38
1.3.4. Dinamička obilježja stanovništva.....	45
1.3.5. Strukturna obilježja stanovništva.....	48
2. Jedinice lokalne samouprave u poticanju svojega ukupnoga razvoja.....	70
2.1. Regionalni razvoj i regionalna politika.....	71
2.1.1. Modeli regionalnoga razvoja.....	72
2.1.2. Načela pristupa područnomu razvoju.....	73
2.1.3. Elementi konkurentnosti.....	75
2.1.4. Ciljevi regionalnoga razvoja.....	77
2.2. Vlastiti model razvoja - Primjeri vlastitoj posebnosti i različitosti od drugih.....	79
2.3. Partnerstvo privatnoga i javnoga sektora.....	80
2.4. Područni razvoj u Republici Hrvatskoj.....	83
2.5. Razvojni problemi i razvojna ograničenja.....	84
2.6. Održivi razvoj.....	86
2.7. Područni kapital - Razvoj i poticanje područne konkurentnosti.....	91
2.8. SWOT analiza grada Pregrade.....	92

Kazalo:

2.9. Vizija grada Pregrade	101
2.10. Dugoročni ciljevi razvoja	102
2.11 “Project Cycle Management”	103
2.12. Ruralni razvoj - Potrebne razvojne mjere i djelatnosti	104
2.13. Financiranje razvoja	107
2.14. Vrijednosni papiri - Razvojno sredstvo i zamašnjak razvoja	109
2.15. Jedinice regionalne i lokalne samouprave na tržištu kapitala	112
2.16. Municipalne obveznice - Obveznice jedinica lokalne samouprave za prikupljanje sredstava za razvoj	114
2.16.1. Obveznica –bolji način financiranja jedinica lokalne i regionalne samouprave	119
2.16.2. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) i Središnja depozitarna agencija (SDA)	120
2.16.3. Javna informacijska knjižnica	123
3. Jedinice lokalne samouprave u poticanju razvoja gospodarstva	125
3.1. Odluke o radnom vremenu prodavaonica i drugih oblika trgovine	127
3.2. Poduzetnička čitaonica	128
3.3. Prepoznatljivi vizualni ili grafički identitet	130
4. Regionalni marketing	131
4.1. Vizualni identitet u službi regionalnoga marketinga	132
4.2. Panoi uz prometnice	133
5. Što poticati kao jedinica lokalne samouprave?	134
5.1. Stare djelatnosti-nadahnuće za novi razvoj	136
5.2. Otkrića, izumi, patent i inovacije	136
6. Razvojni i prateći gospodarski subjekti	139
7. Općine i gradovi u izgradnji ljepšega okoliša - Izvor sredstava za zaštitu i uređenje okoliša	141
Zaključak - Što činiti? Kako poticati i upravljati gospodarskim razvojem na svojemu području?	149
Dodatak – Razvojni nacrt za izradu i trajno dopunjavanje Projekta ukupnoga razvoja zadanoga područja	151
Dodatak – Prikaz potreba i ciljeva Projekta ukupnoga razvoja (prezentacija)	163

REPUBLIKA HRVATSKA

Osnovni podaci*

Zemljopisni položaj: Hrvatska se prostire od krajnjih istočnih rubova Alpi na sjeverozapadu do Panonske nizine i obala Dunava na istoku, središnji joj dio pokriva planinski masiv Dinare, a južni joj dio završava na obali Jadranskog mora.

Površina: Kopneni dio iznosi 56.542 km², a površina teritorijalnoga mora 31.067 km².

Napučenost: 4.437.460 stanovnika

Državno uređenje: višestranačka parlamentarna republika.

Glavni grad: Zagreb (779.145 stanovnika) gospodarsko, prometno, kulturno i akademsko središte zemlje.

Dužina morske obale: 5.835 km, od toga 4.058 km obale otoka, hridi i grebena.

Broj otoka, hridi i grebena: 1.185, najveći otoci Krk i Cres; nastanjenih otoka je 50.

Najveći vrh: Dinara 1.831 m/nm

Novac: kuna (kuna=100 lipa)

**Izvor: Hrvatska turistička zajednica*

ŽUPANIJE REPUBLIKE HRVATSKE

COUNTIES OF THE REPUBLIC OF CROATIA

- I. Zagrebačka županija
- II. Krapinsko-zagorska županija
- III. Sisačko-moslavačka županija
- IV. Karlovačka županija
- V. Varaždinska županija
- VI. Koprivničko-križevačka županija
- VII. Bjelovarsko-bilogorska županija
- VIII. Primorsko-goranska županija
- IX. Ličko-senjska županija
- X. Virovitičko-podravska županija
- XI. Požeško-slavonska županija
- XII. Brodsko-posavska županija
- XIII. Zadarska županija
- XIV. Osječko-baranjska županija
- XV. Šibensko-kninska županija
- XVI. Vukovarsko-srijemska županija
- XVII. Splitsko-dalmatinska županija
- XVIII. Istarska županija
- XIX. Dubrovačko-neretvanska županija
- XX. Međimurska županija
- Grad Zagreb

- I. County of Zagreb
- II. County of Krapina-Zagorje
- III. County of Sisak-Moslavina
- IV. County of Karlovac
- V. County of Varaždin
- VI. County of Koprivnica-Križevci
- VII. County of Bjelovar-Bilogora
- VIII. County of Primorje-Gorski kotar
- IX. County of Lika-Senj
- X. County of Virovitica-Podravina
- XI. County of Požega-Slavonia
- XII. County of Sl. Brod-Posavina
- XIII. County of Zadar
- XIV. County of Osijek-Baranja
- XV. County of Šibenik-Knin
- XVI. County of Vukovar-Srijem
- XVII. County of Split-Dalmatia
- XVIII. County of Istria
- XIX. County of Dubrovnik-Neretva
- XX. County of Međimurje
- City of Zagreb

KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA

COUNTY OF KRAPINA-ZAGORJE

GRADOVI

Donja Stubica
Klanjec
Krapina
Oroslavje

Pregrada
Zabok
Zlatar

OPĆINE

Bedekovčina
Budinščina
Desinić
Đurmanec
Gornja Stubica
Hrašćina
Hum na Sutli
Jesenje
Konjščina
Kraljevec na Sutli
Krapinske Toplice
Kumrovec
Lobor

Mače
Marija Bistrica
Mihovljan
Novi Golubovec
Petrovsko
Radoboj
Stubičke Toplice
Sveti Križ Začretje
Tuhelj
Veliko Trgovišće
Zagorska sela
Zlatar Bistrica

Predgovor

Dok rijetka urbana središta Hrvatske rastu i razvijaju se, 77 % neurbanih područja danas stagnira, nazaduje, a velikim dijelom i praktički izumire.

Budućnost naša više ne ovisi o odluci neke osobe „odozgora“, moćnoga sekretarijata ili funkcionara.

Na nama je samima da još danas odlučimo:

Hoćemo li dosadašnje prakse nastaviti nepromijenjene s istim rezultatima?

Hoćemo li razvijati posebno prilagođene projekte, obrte, poseban turizam, poljoprivredu, zaposliti domaće ljude i pozvati one koji su otišli da se polako vrate?

Zastanite i zamislite, ako ništa ne učinimo kako će izgledati ovaj naš kraj za 5 ili 10 godina. Tko će ovdje i kako živjeti? Tko će se od nas odseliti, koliko će ih umrijeti, a koliko će ih se roditi, tko će nas i našu djecu i na kojim poslovima zaposliti?

A sada opet zamislite kako bi ovaj grad Pregrada ili općina Hum na Sutli mogli izgledati za 10 godina, skupimo li glave i pokrenemo li razvoj danas. Možda bi ipak grad Pregrada i općina Hum na Sutli mogli izgledati sličnije nekomu bavarskomu gradiću ili sjeverno - talijanskoj pokrajini zadržavajući svoj stari dobri zagorski „štih“.

Sve od navedenih mogućnosti jednako su stvarne i najviše ovise o nama samima, našoj odluci, našoj pameti i našem trudu. Kako si napravimo tako će nam i biti,... i ne samo nama, već i našoj djeci. Razvoj, a posebno toliko željeni ubrzani razvoj, poglavito je stanje svijesti i osobne odluke da krenemo naprijed. Pokretanje naprijed podrazumijeva, ne svatko sam za sebe, već svi zajedno u istom smjeru i mladi i stari i lijevi i desni.

Bez potpunoga suglasja velikoga broja građana i političkih stranaka o pokretanju razvojnih ciklusa, sve će ostati isto, a nama će ostati samo da jedni na druge upiremo prstom, gundamo ili zajedljivo prigovaramo.

Dakle: mirenje s postojećim

ili djelovanje - borba za novo i bolje?

Riječ autora

U mnogim našim krajevima i dalje zaostaju i tiho egzistiraju nerazvijena ruralna područja, na kojima stanovništvo trpi sve veće zaostajanje i siromaštvo, a to pak ubrzava odlazak s tih područja. Polako zapuštena i zaboravljena, ne privlače nikoga, a posebno ne mlade, stručne i kvalificirane, čija bi znanja i sposobnosti mogli biti osnovni zamašnjak razvoja.

Ne potičući dovoljno brzi razvoj, i ne koristeći zadovoljavajuće mjere za poticanje razvoja, sve više ćemo kasniti za razvijenim svijetom. Samo 8% neurbanih (vangradskih) područja naše zemlje razvija se uravnoteženo, a tek 4% bilježi rast. Poljoprivreda više neće i ne može biti jedina djelatnost, koja će omogućiti vitalnost već industrija, trgovina, turizam, samo su neke od djelatnosti, koje će sve više oblikovati razvoj izvan velikih gradova.

Promjena trenda od nazadovanja spram ubrzanom razvoju ne može biti plod inspiracije i kampanje, već jedino rezultat sustavnoga sveobuhvatnoga planiranja i provedbe razvojnih mjera.

Preduvjet razvoja je, baš kao što je definirano u naslovu ovoga rada, «Ukupnost razvoja». Ukupnost razvoja nekoga područja, može se usporediti s konceptom karika u lancu. Sam lanac razvoja bit će u konačnici toliko jak, koliko će biti jaka najslabija karika u lancu razvoja.

Kada bi se dakle, neki kraj naglo industrijalizirao, a taj industrijski razvoj ne

bi bio popraćen infrastrukturnim, kulturnim, društvenim, obrazovnim i drugim vidovima razvoja, u bliskoj budućnosti počela bi se stvarati uska grla i problemi, koji bi područje ponovno učinili neprivlačnim za život i rad.

Dakle, ulaganje u gospodarstvo, bez ulaganja u kulturnu ili socijalnu strukturu, neće donijeti željeni razvoj. Jednako tako, razvojne karike neće biti dovoljno snažne da potaknu uspješan razvoj, ako u razvoj nisu uključeni svi bitni nositelji razvoja regije: gospodarstvenici, čelnici lokalne samouprave, voditelji građanskih udruga, nositelji obrazovanja i svi ostali zainteresirani čiji probici i djelatnosti moraju biti čvrsto isprepleteni i usmjereni u istom smjeru k istim ciljevima.

Postojeći uspješni primjeri nekih zapadnoeuropskih zemalja, poput onih u Bavarskoj i nekim drugim pokrajinama, omogućuju nam da u dobroj mjeri koristimo već prokušane «recepte» cjelovitoga razvoja općina, gradova i regija. Prilagođujući ih našim uvjetima imamo priliku njihove rezultate i poboljšati.

Primjene li se sustavno i cjelovito koncepti opisani u ovom tekstu, općina Hum na Sutli i grad Pregrada osjetno će se i mjerljivo pomaknuti, ubrzati svoj razvoj i postati jednim od najpoželjnijih mjesta za život, pokretanje tvrtki i poslova.

U v o d n i d i o

Projekta
ukupnoga razvoja

za

grad Pregradu

Struktura i teme

Projekta ukupnoga razvoja

Poruka gradonačelnice

„Za lijepu i uspješnu Pregradu“

Grad Pregrada smješten je u sjeverozapadnomu dijelu Hrvatskoga zagorja, a graniči s općinama Hum na Sutli, Đurmanec, Petrovsko, Krapina, Desinić, Tuhelj i Krapinske Toplice. Ima površinu 67 km², a prema posljednjemu popisu stanovništva 2001. godine ima 7.147 stanovnika koji žive u 2.928 domaćinstava. Reljef Grada je izrazito visok u dijelu kojim dominira Kunagora (521 n/m), odnosno brežuljkast i niskobrdovit u ostalomu dijelu Grada. Između brežuljaka smjestile su se doline uz potoke Kosteljinu, Sopotnicu, Erpenjšicu i Vinski potok. Ovakav izgled reljefa odrazio se i na razvoj većih naselja, koja su smještena u dolinama, gdje prolaze i glavni prometni pravci koji povezuju područje grada Pregrade sa susjednim općinama i dalje. Naselje Pregrada, koje je i gradsko sjedište, smjestilo se u podnožju Kunagore, gdje se sijeku glavni prometni pravci. S obzirom na klimatske uvjete područje Grada prikladno je za razvoj turizma, osobito seoskoga, vinogradarstva (uz vinsku cestu u Plemenščini poznato je vinorodno područje Gora i Vinagora), voćarstva, ratarstva, i uzgoj stoke.

Ime Pregrada prvi se put spominje 1334. godine u Statutima Zagrebačkoga Kaptola, koje je sastavio arhiđakon Ivan, a iste godine 9. kolovoza proglasio ih je biskup Ladislav Kobol. Da je župa starija od toga datuma govori nam činjenica da je Pregrada, ne bez razloga u popisu župa naglašena kao prva u arhiđakonatu Zagorje.

Opis Pregradske župne crkve postoji u kanonskim vizitacijama iz 1639. godine.

Pregradski je kraj pripadao kostelskomu vlastelinstvu. Na sjevernim obroncima

**Gradonačelnica
Mr.sc. Vilmica Kapac**

Kunagore još danas se naziru ostaci srednjevjekovne utvrde Kostel.

Pregrada je bila općinsko naselje u sklopu Varaždinske županije. Između dva svjetska rata bila je kotarsko područje. Poslije II. svjetskoga rata zadržava status kotara pokrivajući područje općine Pregrada, Krapinske Toplice, Vinagora, Desinić i Hum na Sutli. Ukidanjem kotara 1955. godine zadržava status općine do 1962. godine, kada je pripojena krapinskoj općini i u tomu periodu zadržala je poseban značaj (npr. imala je općinski sud), iz koje se izdvojila 1978. godine.

Do 1993. godine Općina Pregrada pokriva područje mjesnih zajednica Desinić, Hum na Sutli, Pregrada i Vinagora.

Zakonom o područjima županija, gradova i općina, koji je donio Zastupnički dom Sabora RH u siječnju 1997. godine Pregrada je dobila status grada kao jedinica lokalne samouprave.

U razdoblju između dva svjetska rata Pregrada je bila prema broju stanovnika najjače obrtničko središte u Hrvatskoj. U to vrijeme imala je i svjetski poznatu tvornicu lijekova Thierry. Bila je na nekoć važnom prometnom pravcu Zagreb-Beč. Pregrada je i danas jako obrtničko središte uz uspješno gospodarstvo: “Kostel-promet”, “Nisko-gradnju”, „Staklorez-Burić“, “EMKA” modnu konfekciju, “OKI-Roto”, “Kunateks”, i mnoga druga privatna poduzeća. Prostorne i prirodne pretpostavke omogućuju daljnji gospodarski razvoj Pregrade u proizvodnim i uslužnim djelatnostima, posebice u turizmu. Pregrada ima prvu vinsku cestu u Hrvatskoj, planinarski dom na Kunagori, elitni turizam u dvorcu “Bežanec”, veličanstvene sakralne objekte. Na gospodarstvo se nadovezuje velika paleta raznovrsnih događaja i udruga, od “Branja grojzdja” do Kostelske pištrole.

Kulturi i športu se u Pregradi pridaje velika pozornost što je dokazano osnivanjem i radom većeg broja športskih klubova i osnivanjem i radom Kulturno umjetničkog društva, Gradske knjižnice i muzeja. No najvažnije za razvoj Pregrade je obrazovanje i infrastruktura: ceste, vodoopskrba, telefonija, elektroopskrba, plino-

fikacija, vodozaštita, komunalno i prostorno uređenje, pa će se u tom smjeru morati planski rješavati uvjete za razvoj gospodarstva i zadovoljavajućeg standarda života pojedinaca.

Razvoj malog i srednjeg poduzetništva, turizma i uslužnih djelatnosti područja su na kojima će se temeljiti daljnji gospodarski i društveni razvoj Grada.

Odgoj i obrazovanje mladih, počevši od predškolskog odgoja, osnovnoga i srednjega školstva pa sve do visokoga obrazovanja, kao preduvjet razvoja i napretka jedne sredine stalna su briga Grada.

Cilj je učiniti Pregradu lijepom i uspješnom. Ljepotu joj daje priroda i uređenost, a uspješnost je mjerljiva standardom života. Svakoj kući dovesti pitku vodu i asfalt, a svakom građaninu Pregrade stvoriti uvjete za bolji život, osigurati mu radno mjesto i bolji standard.

Pregradu vidimo kao razvijeni srednjeeuropski grad, kao obrazovni centar Krapinsko-zagorske županije za područje zdravstva, sa razvijenim malim i srednjim poduzetništvom, popunjenom gospodarskom zonom, zaposlenim i zadovoljnim svim građanima.

Prvi svezak

Uvod u projekt ukupnoga razvoja

Iako bi Projekt ukupnoga razvoja (PUR) za jedinice lokalne samouprave trebao biti konkretizacija županijskoga Regionalnoga operativnoga programa, ovdje će Projekt ukupnoga razvoja biti podloga za njegovu izradu, jer Regionalni operativni

program Krapinsko-zagorske županije još nije dovršen.

U nastavku su naslovi i opis cjelina od kojih će biti sastavljen Projekt ukupnoga razvoja.

Prikaz potrebitosti i mogućih učinaka PUR-a

U ovom dijelu bit će opisan Projekt ukupnoga razvoja, kao početak puta do novoga razvojnoga ciklusa. Dakle, tu će biti opis potrebitosti i učinaka, kojima bi PUR trebao rezultirati. Ovaj prikaz služi čelničtvu

jedinice lokalne samouprave i svim zainteresiranim građanima da se upoznaju s izradom PUR, kao osnovnoga razvojnoga pomagala.

Razvojni nacrt - anketa

Razvojni nacrt oblikovan je kao anketa svih, koji su zainteresirani za razvoj i žele u njemu djelatno sudjelovati. Ova anketa treba biti trajna, što znači da bi se trebala češće provoditi (jednom godišnje). Razvojni nacrt je podloga izrade i provedbe PUR-a. On će odrediti razvojne prioritete, to jest, što će se razvijati, da bi PUR odredio kako će se

razvijati ono, što je utvrđeno u razvojnomu nacrtu.

Iako je ova anketa logički dio poglavlja o zadacima jedinice lokalne samouprave u svojem razvoju, jer je treba trajno provoditi, ona će u PUR biti na samom početku, jer je to u samoj konstrukciji PUR prva djelatnost.

Stanje jedinica lokalne samouprave

Svrha ovoga dijela PUR-a je upoznati sve zainteresirane sa stanjem onih činitelja, koji izravno utječu na razvoj i prethode svakom promišljanju razvoja. Iako dobar dio obrađenih podataka čelništvo i dio građana jedinice lokalne samouprave zna, potrebno ih je sustavno iznijeti, kako bi svi oni koji će sudjelovati u provedbi razvoja, a osobito ulagači, imali sve potrebite podatke na jednom mjestu točno prikazane.

Osnovnih šest poglavlja ovoga dijela PUR-a su:

- smještaj i prirodno zemljopisna osnova,
- prometno-zemljopisni položaj,
- demografska obilježja,
- dinamička obilježja stanovništva,
- strukturna obilježja stanovništva,
- prirodno i kulturno naslijeđe.

Smještaj i prirodno zemljopisna osnova opisuju položaj Krapinsko-zagorske županije u Republici Hrvatskoj, površinu, tlo, reljef, vodotoke, klimu, biljni pokrov, ... Dakle, uglavnom opisuje prirodni ili naslijeđeni dio područnoga kapitala.

Prometno zemljopisni položaj opisuje prometnice, povezanost područja s drugim hrvatskim i inozemnim područjima, smještaj obrađivane jedinice lokalne samouprave u županiji, u odnosu na susjedne jedinice lokalne samouprave, te u odnosu na susjedne županije.

Uz spomenuto ovaj dio daje prikaz upravno-područnoga ustroja općina i gradova Krapinsko-zagorske županije i mreže naselja unutar jedinice lokalne samouprave.

Demografska obilježja opisuju značaj stanovništva za razvoj, utjecaj gospodarskoga razvoja na demografsko stanje i kretanja, na razvoj naseljenosti i razmještaj naselja, broj stanovnika i gustoću naseljenosti, te utjecaj blizine Zagreba na demografska kretanja.

Opisuje promjene ukupnoga broja stanovnika Krapinsko-zagorske županije i jedinice lokalne samouprave ukupno i po

naseljima, koristeći posljednji popis stanovništva.

Dinamička obilježja stanovništva - ovaj dio opisuje Odrednice prirodnoga kretanja stanovništva na području županije i jedinice lokalne samouprave.

Strukturna obilježja stanovništva opisuju odnos muškoga i ženskoga stanovništva općenito i kao pokazatelje stupnja gospodarske razvijenosti, udio muškoga i ženskoga stanovništva u državi, županiji i u jedinici lokalne samouprave po karakterističnim dobnim skupinama. Prikazat će se udio djece, roditelja i praroditelja u ukupnom stanovništvu.

U ovom dijelu će biti prikazane dobno spolne piramide stanovništva na razini države, županije i jedinice lokalne samouprave, kako bi se pomoću deformiranosti ili okljaštrenosti ovih piramida zorno pokazalo demografsko stanje.

Bitno strukturno obilježje stanovništva je školska sprema, pa će se iznijeti podaci o brojnom stanju stanovništva bez škole, sa završenom srednjom školom, te više i visoko obrazovano stanovništvo u Republici Hrvatskoj, županiji i jedinici lokalne samouprave, jer su uz kapital prijeko potrebni visoko obrazovani stručnjaci za jači društveno gospodarski razvoj. Također je bitan broj aktivnoga stanovništva i opća stopa aktivnosti u jedinici lokalne samouprave, te udio aktivnoga stanovništva u ukupnom stanovništvu, jer je aktivno stanovništvo, radna snaga nositelj proizvodnje, gospodarskoga i društvenog razvoja.

Zato će se obraditi svi ti podaci, te tomu dodati prikaz zaposlenih po djelatnostima u županiji i jedinici lokalne samouprave.

Prirodno i kulturno naslijeđe opisuje slikovita područja i zanimljivosti, te kulturno-povijesne objekte.

Jedinice lokalne samouprave u poticanju svojega ukupnoga razvoja

Ovdje će biti obrađeni razvojni postupci i znanja koja trebaju usvojiti čelništva jedinica lokalne samouprave i svi koji žele djelatno sudjelovati u njihovom razvoju.

U skladu s jedinstvenom metodologijom izrade projekata ukupnoga razvoja jedinica lokalne samouprave biti će u obliku posebnih podpoglavlja obrađene slijedeće teme:

- Regionalni razvoj, razvojni činitelji i elementi konkurentnosti
- Vlastiti model razvoja (jedinica lokalne samouprave) primjeren vlastitoj posebnosti i različitosti od drugih
- Partnerstvo privatnoga i javnoga sektora
- Područni razvoj u Republici Hrvatskoj
- Razvojni problemi i razvojna ograničenja
- Održivi razvoj
- Područni kapital
- SWOT analiza
- Vizija
- Dugoročni ciljevi razvoja
- „Project Cycle Management“
- Ruralni razvoj
- Financiranje razvoja jedinica lokalne samouprave
- Vrijednosni papiri
- Pristup jedinica lokalne samouprave tržištu kapitala
- Municipalne obveznice u službi razvoja jedinica lokalne samouprave.

Jedinice lokalne samouprave u poticanju razvoja gospodarstva

Velika je i nezamjenjiva uloga jedinice lokalne samouprave u svomu ukupnomu, a posebno u gospodarskomu razvoju. Upravo u gospodarskom razvoju jedinica lokalne samouprave mora preuzeti vodeću i ključnu ulogu. Ona štiti probitke građana, pa na dulji rok treba osmisliti svoj razvoj, jer time osmišljava budućnost svih svojih građana. Onaj tko je izravno zainteresiran za svoju budućnost, taj treba upravljati razvojem. To su, dakle, građani putom tijela svojih jedinica lokalne samouprave.

Zato će ovaj dio PUR obraditi slijedeće teme u obliku samostalnih podpoglavlja:

- Regionalni marketing
- Obilježavanje vlastitoga područja povezano s reklamama i vanjskim vizualnim konstantama jedinica lokalne samouprave i gospodarskih subjekata
- Odabir onoga što će se poticati u gospodarstvu
- Inovacije kao poticaj novomu gospodarskomu razvoju
- Razvojni i prateći gospodarski subjekti - definicije i njihova razgraničenja, kao budućih nositelja gospodarskoga razvoja cijeloga područja.

Drugi svezak

U drugomu svesku ili cjelini Projekta ukupnoga razvoja ovoga područja bit će obrađen razvoj gospodarstva. Stoga će taj svezak biti Gospodarski razvojni projekt, kao dio Projekta ukupnoga razvoja zadanoga područja. Tu će biti obrađene dvije glavne gospodarske grane:

- **poljoprivreda** i
- **turizam**.

Razvoj ovih dviju gospodarskih grana možemo sa sigurnošću ocijeniti kao razvojne prioritete. Iako su oni razvojni prioriteti mnogih hrvatskih jedinica lokalne

samouprave, to nije nikakvo ograničenje. Razlog tomu je što hrvatska područja upravo imaju mogućnosti razvoja ovih gospodarskih grana, te upravo po njihovim proizvodima gospodarski subjekti mogu ostvariti onu posebnost, koja će im omogućiti stalnu, uspješnu tržišnu utakmicu na cijelomu europskomu tržištu.

Ove dvije djelatnosti se logički i proizvodno nadopunjuju, pa upravo njihov usklađen razvoj može označiti početak gospodarskoga razvoja ovoga područja.

Poljoprivreda

Budući da su većina ukupnih hrvatskih prostora, a jednako tako i prostora obrađivanih jedinica lokalne samouprave (grad Pregrada i općina Hum na Sutli) ruralni prostori, poljoprivreda se uvijek nameće kao osnovna djelatnost. Ona nije samo mogućnost zapošljavanja, nego mora postati izvor hrane visoke kakvoće po tržištu prihvatljivim cijenama, a jednako tako i izvor sirovina za niz preradbenih djelatnosti, jednako tako po prihvatljivim cijenama.

Teme, koje će biti obrađene kao posebna podpoglavlja možemo podijeliti na slijedeće cjeline:

- Potrebna znanja, pomagala, alati, potpore i djelatnosti (jedinica lokalne samouprave i države) za razvoj poljoprivrede,
- Profitnija poljoprivredna proizvodnja,
- Razvojni prioriteti u poljoprivredi i isplative prerade (proizvodni modeli u profitnomu razvoju poljoprivrede, skladištenje i prerada poljoprivrednih proizvoda),
- Proizvodnja hrane, kakvoća hrane, HACCP,

- Ekološka poljoprivreda,
- Organizacijski oblici profitnije poljoprivrede (zadugarstvo).

Potrebna znanja, pomagala, alati i djelatnosti za razvoj poljoprivrede kao dio PUR će obraditi općenito hrvatsku poljoprivredu, ukratko njezino stanje, te proizvodnje i prerade, kojih nedostaje, pa ih se može razviti kao profitne djelatnosti.

Posebno će se tu naglasiti uloga jedinica lokalne samouprave u razvoju poljoprivrede i države obradivši potpore i poticaje, u poljoprivredi.

Nezamjenjiva je uloga informacijskoga sustava TISUP, pa će i on biti obrađen.

Profitnija poljoprivredna proizvodnja obuhvaća mogućnosti dodatnih ili viših prihoda iz poljoprivrede, radi li se osmišljivanje, novim metodama ili prokušanim, ali na nov način, kako bi se, često manje površine vrhunski koristile. Najvažnije teme ovoga dijela PUR su:

- Plastenici
- Novija sredstva prihrane i zaštite
- Natapanje ili navodnjavanje
- Zaštita od tuče, ptica, mraza

Razvojni prioriteti u poljoprivredi i isplative prerade (proizvodni modeli u profitnomu razvoju poljoprivrede, skladištenje i prerada) će kao posebna cjelina PUR obraditi detaljno proizvodne modele za preporučive proizvodnje upravo na području grada Pregrade i općine Hum na Sutli.

Poglavito će se obraditi proizvodni modeli u povrtlarstvu (uzgoj u zatvorenim prostorima, na otvorenim prostorima, uzgoj za preradu), voćarstvu i stočarstvu.

Hladnjača je neizostavna u profitnomu voćarstvu i povrtlarstvu, pa će se i ona obraditi.

Budući da samo kompletni proizvodni modeli jamče višu profitnost, bit će obrađena priprema tla, prihrana i zaštita u povrtlarstvu i voćarstvu, a uzgoj krme, kao jeftine stočne hrane u razvoju stočarstva.

Ekološka poljoprivreda osim same proizvodnje, obradit će propise o njoj (zakona i pravilnika), te Međunarodnu federaciju pokreta ekološke poljoprivrede.

Turizam

Budući da se radi o ruralnim prostorima, obradit će se seoski turizam u onim pojavnim oblicima, koji su upravo primjenjivi za područje grada Pregrade i općine Hum na Sutli.

Također će se obraditi ono što je potrebno da bi se jače razvio izletnički i

zdravstveni turizam. Međutim svi oblici turizma na ovom području moraju biti u službi i drugih gospodarskih grana, dakle, prije svega u službi razvoja poljoprivrede i plasmana njezinih proizvoda.

Prvi svezak

1. Uvod

Grad Pregrada i općina Hum na Sutli potpisali su zajednički sporazum o izradi Projekta ukupnoga razvoja (PUR) u siječnju 2007. godine. Temeljni cilj izrade ovoga dokumenta je stvaranje razvojne osnovice općine Hum na Sutli i grada Pregrade, kojoj nije trenutno značajnije razvijeno gospodarstvo i u kojoj su zbog toga izrazito nazočno smanjivanje broja stanovnika.

Pored toga, obilježje ovih jedinica lokalne samouprave (JLS) su značajna dnevna migracijska kretanja uzrokovana nedovoljnom mogućnošću zapošljavanja stanovništva na njihovim područjima.

Na ovom području neiskorišteni su poljoprivredni i šumski resursi, te osobito turistički, koji predstavljaju dobre temelje za razvoj specifičnih i atraktivnih oblika turizma, koji se trenutno traže na tržištu.

Prisutnost ovih resursa određuje moguće pravce razvoja općine Hum na Sutli i grada Pregrade, a to su poljoprivredna djelatnost, i to temeljena na ekološkim načelima, te turizam za koji postoje velike mogućnosti (prirodne ljepote, kulturno i povijesno naslijeđe, kulinarska tradicija, ...).

Tu su još i pojedini specifični oblici preradbene industrije koja može koristiti postojeće šumske resurse, proizvodnja hrane,...

Iz navedenoga možemo zaključiti da na području općine Hum na Sutli i grada Pregrade postoje resursni temelji mogućega razvoja toga područja. Projekti ovoga PUR-a trebaju postati inicijalni pokretači realizacije toga razvoja.

Ovaj dokument predstavlja separat projekta ukupnoga razvoja koji obrađuje SEA (Socioekonomska) analizu, SWOT (Strengths, snage, Weaknesses, slabosti, Opportunities, prilike, Threats, prijetnje) analizu, viziju, misiju, dugoročne ciljeve, razvojni nacrt, prioritetne ciljeve, te mjere i projekte koji se odnose na područje općine Hum na Sutli i grada Pregrade.

Kroz informacije i podatke prezentirane u navedenim dijelovima ovoga dokumenta mogu se odrediti vizija i ciljevi razvoja općine Hum na Sutli i grada Pregrade, mjere i projekti koji ih trebaju realizirati, te pozicija Općine i Grada u provedbi projekata.

1.1. Prikaz potrebitosti i mogućih učinaka PUR-a

Metodologija izrade Projekata ukupnoga razvoja jedinica lokalne samouprave (grupa autora), temelj je za metodološki pristup izrade Projekta ukupnoga razvoja općine Hum na Sutli i grada Pregrade. Prema ovoj metodologiji podrazumijeva se nekoliko faza u izradi PUR-a.

Prva faza odnosi se na: pripreme za izradu PUR-a koje obuhvaćaju pokretanje inicijative za izradu PUR-a, donošenje odluke JLS o izradi PUR-a ili sporazuma, ako se radi o više JLS, sklapanje ugovora s izvođačem usluge i imenovanje koordinatora.

Druga faza odnosi se na uvođenje PUR-a, a sastoji se od postupka prikupljanja sekundarnih podataka iz različitih izvora: dokumentacija JLS, statistički izvori i stručna literatura i izvori, te izrade razvojnoga nacrtu koji se temelji na prikupljanju primarnih podataka.

Ovime su stvorene podloge za definiranje razvojnoga nacrtu JLS, te podloge za definiranje pravaca njihovoga razvoja, ali i zajedničkih smjerova razvoja temeljenih na pojedinim projektima zajedničkoga karaktera.

Opredjeljenja o pravcima razvoja definirana su kroz raspravu na Poglavarstvu i Općinskom vijeću, a istovremeno su određeni i popisi projekata koji će biti temelj za realizaciju ukupnoga razvoja općine Hum na Sutli i grada Pregrade.

Za svaki od nominiranih zajedničkih, gradskih i pratećih razvojnih projekata izradit će se konkretan poslovni plan koji će precizno sadržavati potrebna financijska sredstva za njihovu realizaciju, kao i ostale

potrebne elemente.

Definiranjem ocjene postojećega stanja, SWOT analize, razvojnoga nacrtu JLS, te pravaca razvoja i popisa projekata, stvorene su mogućnosti za definiranje Projekta ukupnoga razvoja općine Hum na Sutli i grada Pregrade.

Glavni izrađivač projekta bila je tvrtka Proventus d.o.o., Dugo Selo.

Glavni koordinatorski projekat na razini općine Hum na Sutli bio je Božidar Brezinščak Bagola, prof. načelnik.

Aktivno su sudjelovali u pripremi i realizaciji projekta ostali članovi Poglavarstva i Vijeća općine Hum na Sutli.

Sudionici realizacije Projekta ukupnoga razvoja općine Hum na Sutli održali su sastanke i kontakte s pojedinim gospodarstvenicima i predstavnicima organizacija društvene infrastrukture u razdoblju od travnja 2006. godine, na kojima se razmatrala problematika postojećega stanja Općine i procjena razvojnih pravaca i prioriteta.

Pri tomu se nastojalo maksimalno usuglasiti partnerstvo javnoga i privatnoga sektora, te se koristila brojna stručna, statistička literatura i izvori, kao i dokumentacija JLS.

Konzultanti tvrtke Proventus d.o.o., Dugo Selo i njihovi vanjski suradnici, neposredno su kontaktirali koordinatore u općini Hum na Sutli i gradu Pregradi zbog prikupljanja podataka i davanja razjašnjenja, dok se razmjena podataka i mogućih projekata vršila i drugim sredstvima komunikacije.

1.2. Razvojni nacrti općine Hum na Sutli i grada Pregrade

*za izradu i trajno dopunjavanje Projekta ukupnoga razvoja
zadanoga područja*

Želimo li pokrenuti ubrzani razvoj određenoga područja, prvo moramo odrediti što ćemo razvijati, a tek nakon toga kako ćemo to razvijati.

Što će se razvijati odredit će Razvojni nacrt. Osim stručnjaka, u njegovoj izradi mora sudjelovati što više zainteresiranih građana i subjekata odnosnoga područja.

Projekt ukupnoga razvoja će odrediti kako će se razvijati ono, što je utvrđeno u Razvojnem nacrtu.

Dakle, na početku cijeloga razvojnoga posla, potrebno je utvrditi Razvojni nacrt. On određuje koja područja i/ili koje djelatnosti treba razviti. Stoga ćemo Razvojni nacrt konstruirati po slijedećim točkama:

- Područje djelatnosti
- Prioriteti
- Problemi
- Prijedlozi rješenja.

Ubrzani razvoj se neće ostvariti ne razvijamo li paralelno slijedeća područja i/ili djelatnosti:

- Prostor,
- Stanovništvo,
- Prirodno i kulturno naslijeđe, te njihovu zaštitu,
- Gospodarstvo i gospodarsku infrastrukturu,
- Stanovanje, javne zgrade i površine,
- Komunalnu infrastrukturu,
- Društvenu infrastrukturu,
- Katastar i zemljišne knjige,
- Prostorno urbanističke spise,
- Proračun jedinice lokalne samouprave.

Razvojni nacrt (neispunjene njegove stranice ili tiskanice) treba jednom godišnje davati na popunjavanje djelatnicima samouprave, poglavarstvu, vijećnicima, udrugama, gospodarstvenicima, te svim zainteresiranim, kako bi se od njih dobivalo svježije obavijesti o onomu što još treba učiniti. To je najbolji oblik ažuriranja razvojnih spisa, što je posao provoditelja razvoja. Ujedno je to trajan oblik ankete o učinjenom.

ISPUNJENA ANKETA – HUM NA SUTLI

PROSTOR

Prioriteti:

- Ujednačavanje pretpostavki za razvoj cijeloga područja
- Bolja procjena prirodnih izvora i bolje raspolaganje njima
- Osobita pozornost posebnim područjima (uz vode, prometnice, granicu,...)
- Izrada i provedba posebnoga programa prekogranične suradnje

Problemi:

- Zakonska određenja
- Vlasništvo

Prijedlozi i rješenja:

- Značajniji sustavni poticaji
- Decentralizacija upravljanja
- Posebni poticaji

STANOVNIŠTVO

Prioriteti:

- Zadržavanje mlađega (radno sposobnoga) stanovništva
- Zadržavanje školanoga stanovništva
- Povećanje broja stanovnika ukupno i po strukturi
- Razvoj poljoprivrede i obiteljskih gospodarstava

Problemi:

- Nepostojanje poticaja za određene grupe stanovništva

Prijedlozi i rješenja:

- Otvaranje radnih mjesta
- Poticaji za ostanak
- Poticaji za naseljavanje
- Povećanje kakvoće i opće atraktivnosti područja za život
- Poticaji za poljoprivredne djelatnosti

PRIRODNO I KULTURNO NASLIJEĐE

Prioriteti:

- Zaprijeke svim onečišćenjima

Problemi:

- Spore aktivnosti
- Nedovoljna sredstva

Prijedlozi i rješenja:

- Odrediti nositelje poslova
- Osigurati sredstva

GOSPODARSTVO

Prioriteti:

- Zadruga
- Razvojna središta
- Gospodarska (obrtnička), mala poslovna, industrijska zona

Problemi:

- Nedovoljna sredstva
- Nedovoljno stručnjaka
- Neutvrđeni pravci razvoja

Prijedlozi i rješenja:

- Obrazovati stručnjake
- Privući stručnjake
- Ustrojiti razvojne grupe
- Ustrojiti razvojno središte
- Izraditi poljoprivredni razvojni projekt za cijelo područje

STANOVANJE

Prioriteti:

- Obnova zapuštenih privatnih zgrada
- Uređenje okoliša oko zgrada

Problemi:

- Nedostatak propisa
- Nedovoljna sredstva

- Vlasnički problemi

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava

KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Prioriteti:

- Vodoopskrbni sustav
- Otpadne vode
- Elektroopskrba
- Državne, regionalne i lokalne ceste, poljski putovi, mostovi,...
- Autobusne postaje
- Prometno povezivanje sa središtima

Problemi:

- Nedovoljna sredstva

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava
- Usvajanje znanja o novijim i jeftinijim rješenjima

DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

Prioriteti:

- Obrazovanje
- Socijalna skrb (domovi umirovljenika, potpuna građanska skrb,...)
- Građanske udruge, volonterstvo
- Turizam

Problemi:

- Nedovoljna sredstva
- Nedovoljno stručnjaka

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava
- Školanje i izobrazba stručnjaka
- Poticaji za privlačenje stručnjaka

KATASTAR I ZEMLJIŠNE KNJIGE

Prioriteti:

- Provedba katastarsko-geodetskih snimanja nesnimljenih područja
- Opremanje i stavljanje u potpunu funkciju gruntovnice

Problemi:

- Nedovoljna sredstva

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava

PROSTORNO URBANISTIČKI SPISI

Prioriteti:

Problemi:

- Nepostojanje razvojnih projekata za gospodarski prostorni plan
- Nepostojanje razvojnih projekata za poljoprivredni prostorni plan

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava
- Usvajanje razvojnoga projekta ukupnoga područja
- Donošenje gospodarskoga prostornoga plana
- Donošenje poljoprivrednoga prostornoga plana

PRORAČUN JLS

Prioriteti:

- Osiguranje dodatnih sredstava od šire zajednice, državnih uprava, ...

Problemi:

- Nedovoljna sredstva u fondovima koji nisu vlastiti

Prijedlozi i rješenja:

- Suradnja s novčarskim kućama u svrhu sudjelovanja na tržištu novca

VLASTITE PRIMJEDBE I PRIJEDLOZI

Prioriteti:

- Projekt ukupnoga razvoja (PUR) općine Hum na Sutli
- Uključivanje tematskih dijelova PUR-a u ROP (županijski)

Problemi:

- Inertnost županijskih službi (u pogledu izrade ROP-a)

Prijedlozi i rješenja:

- Povezivanje s okolnim razvojnim agencijama (Krapina, Celje)

ISPUNJENA ANKETA – PREGRADA

Prostor

Prioriteti:

- Ujednačavanje pretpostavki za razvoj cijeloga područja
- Osobita pozornost posebnim područjima (uz vode, prometnice, granicu,...)

Problemi:

- Vlasništvo
- Demografski problemi

Prijedlozi i rješenja:

- Značajniji sustavni poticaji
- Posebni poticaji

Stanovništvo

Prioriteti:

- Zadržavanje mlađega (radno sposobnoga) stanovništva
- Zadržavanje školanoga stanovništva
- Povećanje broja stanovnika ukupno i po strukturi

Problemi:

- Nepostojanje poticaja za određene grupe stanovništva

Prijedlozi i rješenja:

- Otvaranje radnih mjesta
- Poticaji za ostanak
- Povećanje kakvoće i opće atraktivnosti područja za život

Prirodno i kulturno naslijeđe

Prioriteti:

- Zaštita spomenika kulture
- Zaprijeke svim onečišćenjima

Problemi:

- Nedovoljna sredstva
- Nepostojanje sustava gospodarenja otpadom

Prijedlozi i rješenja:

- Osigurati sredstva
- Uspostaviti sustav gospodarenja otpadom

Gospodarstvo

Prioriteti:

- Zadruga
- Gospodarska (obrtnička), mala poslovna, industrijska zona
- Razvoj turizma

Problemi:

- Nedovoljna sredstva
- Nedovoljno stručnjaka
- Neutvrđeni pravci razvoja

Prijedlozi i rješenja:

- Osigurati dodatna sredstva
- Obrazovati stručnjake
- Izraditi gospodarski razvojni projekt za cijelo područje
- Ustrojiti povezane gospodarske programe
- Izrada detaljnoga plana poslovne zone

Stanovanje

Prioriteti:

- Obnova zapuštenih privatnih zgrada
- Uređenje okoliša oko zgrada
- Izgradnja novih stambenih jedinica

Problemi:

- Nedovoljna sredstva

Prijedlozi i rješenja:

- Donošenje lokalnih planova obnove
- Osiguranje dodatnih sredstava

Komunalna infrastruktura

Prioriteti:

- Vodoopskrbni sustav
- Otpadne vode
- Državne, regionalne i lokalne ceste, poljski putovi, mostovi,...
- Prometno povezivanje sa središtima
- Infrastruktura Poslovne zone (prometnice, kanalizacija, struja, plin)
- Pročistač otpadnih voda i kolektor

Problemi:

- Nedovoljna sredstva
- Nepostojeći i nedovoljni projektni, planski i tehnički spisi

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava
- Donošenje obvezujućih planskih i tehničkih spisa
- Donošenje razvojnih programa

Društvena infrastruktura

Prioriteti:

- Obrazovanje
- Socijalna skrb (domovi umirovljenika, potpuna građanska skrb,...)
- Kultura

Problemi:

- Nedovoljna sredstva
- Nedovoljno stručnjaka

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava
- Školanje i izobrazba stručnjaka
- Donošenje razvojnih planova za djelatnosti

Katastar i zemljišne knjige

Prioriteti:

- Provedba katastarsko-geodetskih snimanja nesnimljenih područja
- Usklađivanje katastra i gruntovnice

Problemi:

- Nedovoljna sredstva
- Metode rada

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava
- Kompjutorizacija

Prostorno urbanistički spisi

Prioriteti:

- Donošenje prostornih planova

Problemi:

- Nedovoljna financijska sredstva
- Nepostojanje razvojnih projekata za gospodarski prostorni plan

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje dodatnih sredstava
- Usvajanje razvojnoga projekta ukupnoga područja
- Donošenje gospodarskoga prostornoga plana

Proračun JLS

Prioriteti:

- Osiguranje većih vlastitih prihoda jedinice lokalne samouprave
- Osiguranje dodatnih sredstava od šire zajednice, državnih uprava, ...

Problemi:

- Nedovoljna razvijenost i spor razvoj izvora prihoda
- Nemogućnosti naplate prihoda

Prijedlozi i rješenja:

- Razvojnim projektom brže razvijati izvore prihoda
- Izravno sudjelovati u nastajanju i razvoju izvora prihoda
- Poboľšati naplatu vlastitih prihoda jedinice lokalne samouprave

Vlastite primjedbe i prijedlozi

Prioriteti:

- Poslovna zona
- Poljoprivreda
 - obiteljska gospodarstva
 - zadruge
- Školstvo
 - srednje i visoko za djelatnost medicine
 - đачki dom
- Turizam
 - Pregrada, turistička destinacija
 - Kunagora, žičara
 - Kostelgrad, “Kostelska pištola”
 - Plemenščina, vinska cesta
 - Muzej, numizmatika, zavičaj

Problemi:

- Prometna nepovezanost
- Kadrovi

Prijedlozi i rješenja:

- Osiguranje finansijskih sredstava
- Edukacija kadrova
- Povezivanje turističkih destinacija

Posebni prijedlozi:

- Turistička karta

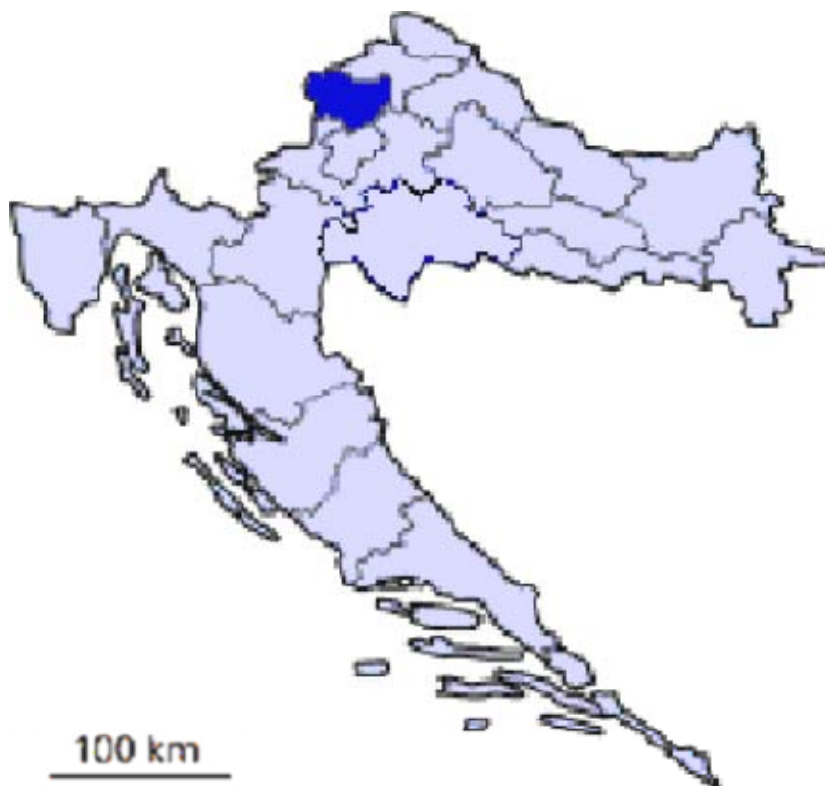
1.3. Stanje jedinica lokalne samouprave

1.3.1. Smještaj i prirodno-zemljopisna osnova

Područje grada Pregrade i općine Hum na Sutli sastavni su dijelovi Krapinsko-zagorske županije. Krapinsko-zagorska županija nalazi se u sjeverozapadnomu dijelu Republike Hrvatske i dio je prostora središnje Hrvatske. Granice županije čine vrhovi Maceljskoga gorja i Ivanščice, te obronci Strahinjčice na sjeveru, odnosno padine Medvednice na jugoistoku. Istočna

međa Županije podudara se s vododjelnicom porječja Krapine i Lonje, dok je rijeka Sutla zapadna granica. Ta zapadna granica Županije na rijeci Sutli ujedno je i međudržavna granica Republike Hrvatske s Republikom Slovenijom. Prostor Županije podudaran je s prirodno-geografskom cjelinom Donjega Zagorja.

Slika 1. Položaj Krapinsko-zagorske županije u Republici Hrvatskoj

Površinom od 1.231 km², Krapinsko-zagorska županija čini 2,2 % ukupne površine Republike Hrvatske. Površinom je na pretposljednemu mjestu među hrvatskim županijama, manja je jedino Međimurska županija (724 km²). Na istoku se njena administrativna međa naslanja na prostor Varaždinske i Zagrebačke županije, na sjeveru graniči također dijelom s Varaždinskom županijom, ali i Republikom Slovenijom, s kojom ima zajedničku i zapadnu granicu. Na jugu Krapinsko-zagorska županija graniči s administrativno-teritorijalnim područjem Zagrebačke županije i grada Zagreba.

Unatoč činjenici da površinom predstavlja relativno mali prostor, Krapinsko-zagorsku županiju karakterizira čitav niz prirodno-zemljopisnih posebnosti, poglavito glede reljefnih i hidroloških obilježja.

Geomorfološki, Županija nije homogena. U reljefno vrlo dinamičnomu prostoru uočljiva su tri tipa različitih geomorfoloških obilježja: naplavne ravni, brežuljkasti krajevi, i gorski masivi.

Naplavne ravni rijeke Krapine i rijeke Sutle čine fine gline manjih debljina. Sastav naplavnih ravni, njihov mali nagib i činjenica da bogate savske naplavine šljunčanim i pjeskovitim nanosima zatvaraju doline rijeka Krapine i Sutle, uzrokuju slabo otjecanje i dugo zadržavanje oborinskih voda. Naplavna ravan rijeke Krapine valorizirana je danas kao poljoprivredni prostor, ali i područje intenzivne kako gradske tako i infrastrukturne izgradnje, dok na manjim naplavnim ravnima rječica Horvatske, Krapinice, Kosteljine, Reke, prevladavaju uglavnom poljoprivredne površine.

Analiza reljefa brežuljkastih krajeva ili prigorja, podgorja i zasebnih pobrđa, ukazuje da je u procesu modeliranja ovih dijelova Županije bilo nekoliko različitih faza. Prigorska su područja Ivanščice, Strahinjčice i Macelj gore, podgorja na osojnim stranama Medvednice i Strahinjčice, a tu spadaju i brojna pobrđa

koja čine izdvojene reljefne cjeline. Za razliku od uglavnom šumom prekrivenih prigorskih dijelova, pobrđa u gospodarskom smislu predstavljaju značajniji prostor, s obzirom na manju zastupljenost šumskih, a veću poljoprivrednih površina. Njihovo gospodarsko vrednovanje ogleda se poglavito kroz uzgoj voća i vinove loze.

U površju Županije posebno se ističu gore, ne samo zbog visine, već i zbog različitoga izgleda i sastava. Gorski masivi Macelj gore, Ivanščice, Strahinjčice i Medvednice, najviši su dijelovi Županije. Sastavljene su od starijih i otpornijih stijena i to je jedan od razloga njihova stršenja iznad rubnih pokrova tercijarnih naslaga koje se lakše ispiru. Pokrivene su šumom, dok im se gospodarski značaj veže uglavnom uz eksploataciju kamena za graditeljstvo, prisutnu na više lokacija. Sve je izraženija i turistička valorizacija šumovitih predjela s brojnim izvorima pitke vode, što je posve razumljivo s obzirom na blizinu Zagreba, velikoga emitivnoga turističkoga žarišta.

Geološka obilježja prostora vrlo su raznolika i ukazuju na složenost nastanka. U geološkoj osnovi ovoga prostora javljaju se reljefni elementi alpske, te manjim dijelom obilježja panonske građe. Sa zapada elementi alpske građe i reljefa završavaju Ivanščicom i Strugačom, te Cesargradskom i Desinićkom gorom kao posljednjim alpskim ograncima. U lancu Ivanščica – Strahinščica – Kuna gora izbija jezgra mezozojskih vapnenaca i dolomita. Mezozojske jezgre su dobro okružene serijom oligomiocenskih lapora, glinenaca, vapnenaca, konglomerata i pješčenjaka. Te naslage prevladavaju u valovitim brežuljkastim područjima koji se nastavljaju istočno od Macelja. U sastavu srednjega gorskoga dijela Medvednice dominiraju škriljavci, litavski vapnenci i lapori paleozojske starosti. U sastavu južnoga krila lignitom bogate velike Konjšćinske sinklinale, naslonjene na masiv Medvednice, koja se pruža u širini od četiri do sedam kilometara od Zaboka do

Hrašćine, dominiraju gline pontijske starosti.

Kao popratna pojava postvulkanske aktivnosti i postojećih uzdužnih i poprečnih rasjeda javljaju se brojni termalni izvori. Termička i mineralna vrela, koja su uz seizmičnost dokazi tektonske mladosti, osobito su prisutni na sjeverozapadnoj strani horsta Medvednice, te u prigorju Ivanšćice.

U vrlo razgranatoj hidrološkoj mreži Županije dominantno značenje imaju rijeke Krapina i Sava. One prikupljaju najveći dio površinskih voda i odvodnjavaju najveći dio županijskoga prostora.

Kako površinska hidrografija ovisi i o razmještaju i režimu podzemnih voda, obilje površinskih voda i hidromorfološki izgled kraja više je rezultat sastava zemljišta i njegovih hidrogeoloških osobina, nego hidrometeoroloških prilika. Hidrogeološke prilike rebrasto brežuljkastih predjela, pretežno u tercijarnim, a rjeđe i u kvartarnim sedimentima, karakteriziraju vodonosne stijene primarne poroznosti. To su porječja Sutle i Krapine, te manjih tekućica na prigorjima Medvednice i Ivanšćice. Vodna ploha temeljnica prati reljef terena i u skladu je s hidrolitološkim osobinama stijena. Prvi vodonosni sloj najčešće je isprekidan, što ovisi o geološkim i reljefnim preduvjetima. Dubina na kojoj se nalazi podzemna voda naglo se mijenja. Izvori su silaznoga tipa i zbog čestih izmjena stijena različite su propusnosti i kapaciteta (do 1 l/s). S obzirom da ih je dosta velik broj, unatoč svojoj maloj izdašnosti, konstantno vodom opskrbljuju brojne male tekućice.

U površinskomu otjecanju vode prevladava južni smjer, a skretanja su uvjetovana izdizanjem izoliranih gorja. Izvorišni dijelovi i pritoci rijeke Krapine teku od sjevera prema jugu, ali pred Medvednicom skreću prema jugozapadu. Male tekućice poput Sutle, Kosteljine, Krapinice,... počinju teći usporedničkim smjerom, a potom naglo skreću prema jugu usijecajući u mezozojskim karbonatnim stijenama slikovite sutjeske.

U klimatskomu pogledu, prostor Krapinsko-zagorske županije dio je širega prijelaznoga područja u kojemu se, osim utjecaja opće cirkulacije karakteristične za ove geografske širine, osjeća jak modifikatorski utjecaj niske Panonske nizine i velikoga planinskoga sustava Alpa, pa i Dinarida.

Krapinsko-zagorska županija ima povoljne temperaturne i padalinske prilike. Godišnji hod temperature, padalina, kao i sva druga klimatska obilježja ukazuju na kontinentalno - humidni tip klime. Kontinentalnost se očituje između ostaloga i u relativno malenom horizontalnomu gradijentu temperature. Naime, cijeli je prostor gotovo čitave zime ispunjen hladnim zrakom i vrlo su malene razlike u srednjoj siječanskoj temperaturi pojedinih dijelova županije. Nešto nižu temperaturu, - 2 °C ili još nižu, imaju samo najviši dijelovi Medvednice i Ivanšćice. Kao i u ostalomu dijelu rečenoga prijelaznoga područja, zime su u pravilu oštre a ljeta vruća, pa su godišnja temperaturna kolebanja relativno velika. Najtopliji je mjesec srpanj sa srednjom temperaturom oko 20°C, a najhladniji siječanj, sa srednjim temperaturama između -0,8 i 1 °C. Kako su kod klimatskih obilježja nekoga prostora, poglavito zbog gospodarskih aktivnosti vrlo bitni ekstremi, odnosno kretanje apsolutnih temperaturnih vrijednosti, treba reći da su na ovom području u srpnju zabilježene temperature i više od 30 °C, a u veljači, temperature i od -22 °C. Samo u tri ljetna mjeseca, lipnju, srpnju i kolovozu, nikada nisu zabilježene negativne temperaturne vrijednosti.

Veliko praktično ili gospodarsko značenje ima (zbog poljoprivredne proizvodnje, vodnoga režima tekućica, podzemnih voda,...) godišnji hod, odnosno godišnja raspodjela padalina po mjesecima. Krapinsko-zagorska županija je područje s kontinentalnim režimom padalina, s više padalina u toplom dijelu godine (svibanj, lipanj i srpanj), nego u hladnoj polovici godine. U godišnjem hodu padalina ističu se

dva maksimuma: krajem proljeća i početkom ljeta i u jesen. Između se nalaze dva minimuma padalina: glavni minimum u veljači i ožujku, te sporedni minimum ljeti. Najvažnije su padaline krajem proljeća i početkom ljeta jer su tada najpotrebnije poljodjelskim kulturama. Unatoč prosječno dovoljnim količinama padalina, zbog velike varijabilnosti padalina stalno je prisutna opasnost od moguće suše.

S obzirom da padaline u pravilu donose zapadni vjetrovi, količina padalina se smanjuje od zapada prema istoku. Odstupanja od toga pravila nastaju pod utjecajem reljefa, tako da se svaka planina, primjerice Medvednica ili Ivanščica, javlja kao svojevrsni otok s više padalina u odnosu na okolne niže krajeve. Utjecaj reljefa na raspodjelu padalina vidljiv je i na mnogo manjim reljefnim oblicima, kakva je primjerice dolina rijeke Krapine, gdje je mnogo manje padalina nego na Medvednici i Ivanščici koje ju obrubljaju. Godišnji prosjek padalina u nizinskomu ravničarskomu dijelu Županije kreće se od 940 do 990 mm.

Ovom tipu klime primjerena je i česta pojava magle, poglavito u zimskoj polovici godine, od rujna do prosinca. Godišnje je na prostoru Županije 56 dana s maglom. Magle su obilježje nižih krajeva, ali se javljaju i u udolinama vodenih tokova usječenih u padine višega prigorskoga dijela Županije.

Strujanje vjetrova, koji su pretežno lokalnoga značaja, bitno je modificirano reljefom. Najučestaliji su zapadni vjetrovi, dok im je jakost najizraženija koncem jeseni i zimi.

Pedološke osobine županijskoga prostora u skladu su s klimatskim prilikama, biljnim pokrovom i reljefnim obilježjima. Pedogenetskim procesom tu su se postupno razvijala podzolasta tla. Podzolacija je omogućena vlažnom kontinentalnom klimom u kojoj je količina padalina veća od prosječnoga ishlapljivanja. U procesu razvoja podzola bitnu ulogu ima i biljni pokrov, u ovom slučaju listopadne šume. Procijeđena voda odnosi iz površinskoga

sloja lako topljive sastojke i sitne čestice i taloži ih u dubljemu horizontu. Tako se stvara površinski isprani sloj i dublji, iluvijalni. Ispiranjem topljivih sastojaka i sitnih čestica povećava se kiselost površinskoga sloja. Humusni pokrov, odnosno kiseline koje tu nastaju, pojačava procese otapanja i ispiranja na površini. Tako šumski pokrov pogoduje procesu podzolizacije. Iako proces podzolacije ovisi prije svega o ekološkim, poglavito klimatskim prilikama, na njegovu brzinu utječu i osobine stjenovite osnove ili naplavnoga materijala. Proces je brži na kiselim granitima i škriljancima, a vrlo je spor na karbonatnim stijenama. Stoga je laporasta i vapnenačka podloga i ovdje bitno ograničavala razvitak plodnijega tla pogodnoga za poljoprivrednu valorizaciju.

Na strmim padinama i valovitim obroncima brežuljaka prevladavaju pjeskovita ilovasta tla, pogodna za uzgoj vinove loze i voća.

U najnižim dijelovima, poglavito u dolini rijeke Krapine prevladavaju aluvijalna tla pod travnatom livadskom vegetacijom. Nekada močvarno tlo, regulacijom vodotoka i uz adekvatne agrotehničke mjere pretvoreno je u poljoprivredno, čime je i taj nizinski prostor uz rijeku dobio novu namjenu.

Ljudskom aktivnošću vegetacijski pokrov, prije svega šumski, i na ovom je prostoru znatno izmijenjen, kako kvantitativno tako i kvalitativno. Tako je primjerice danas vrlo jasno vidljiva razlika između naseljenijega i jače iskrčenoga prigorja Ivanščice i osojnijega podgorja Medvednice.

U vegetacijskomu pokrovu Županije, zastupljenost šumskih površina kreće se oko 35 %. Najšumovitiji su gorski predjeli Macelja, Strahinjčice i Ivanščice, te sjeverne padine Medvednice. U nižim dijelovima, u dolinama rijeka Krapine i Sutle dominiraju šume johe i hrasta lužnjaka, te vrbe u vlažnim plavljenim područjima. U nešto višim dijelovima javljaju se grab i hrast kitnjak, te pitomi

kesten, poglavito na sjevernim obroncima Medvednice u stubičkom kraju. Danas su šume hrasta kitnjaka i običnoga graba velikim dijelom iskrčene, a primarne gorske šume uvelike posječene, pa se i tu sada javlja sekundarna obnovljena šuma. Uz

šumu hrasta i graba u višim se dijelovima javlja i bukva, koja je u najvišim područjima izmiješana sa smrekom i jelom, tipičnim predstavnicama predplaninske i planinske šumske zajednice.

1.3.2. Prometno-zemljopisni položaj

Prometno-zemljopisni značaj Krapinsko-zagorske županije temelji se na njenomu zemljopisnomu položaju. Pritom treba istaći da je on, kao uostalom i kod drugih dijelova Republike Hrvatske, uvelike determiniran osobinama reljefa. Dugotrajna prometna izoliranost ovoga područja dobrim je dijelom posljedica zagorskih planina, koje se pružaju pravcem istok-zapad. Geomorfološka obilježja ili rebrasti reljef ovoga prostora oduvijek je otežavao unutrašnju povezanost. Uslijed tih i takvih činjenica posve je razumljivo da su glavni prometni pravci, koji su za cilj imali povezati sjeverne i srednjeeuropske prostore s jugom, uglavnom zaobilazili ovaj kraj ili su prolazili istočno ili zapadno od prostora današnje Krapinsko-zagorske županije. Tek nakon drugoga svjetskoga rata izgradnjom željezničke pruge dolinom rijeke Sutle omogućeno je preko ovog prostora ostvarivanje neposredne i najkraće prometne povezanosti Zagreba s Mariborom, Bečom i srednjom Europom.

Izgradnjom suvremene cestovne komunikacije dolinom Krapine i Krapinčice preko Macelja, transverzalnoga cestovnoga pravca "zagorske magistrale", uspostavljena je prometno najpogodnija veza Zagreba i središnjega dijela Hrvatske s mrežom srednjeeuropskih cestovnih prometnica. Time je ovaj kraj nakon dugotrajne prometne izolacije postao i značajno tranzitno područje.

Za današnji prometno-zemljopisni položaj Županije od ključnoga je značaja činjenica da njenim prostorom prolazi jedan

od tri paneuropska koridora koji prolaze teritorijem Republike Hrvatske, paneuropski koridor X, točnije njegov ogranak Graz - Maribor - Zagreb (Xa). Transverzalni prometni pravac, autocesta Zagreb - Macelj, izgradnjom završne dionice Macelj - Krapina u potpunosti će postati dio suvremenoga integralnoga sustava mreže europskih cestovnih prometnica. Ova autocesta, kao jedna od dionica europske prometnice E 59, čini dio prometnoga sustava koji povezuje sjeverozapadnu Europu s njenim jugoistočnim dijelom i Bliskim istokom.

Prometne povezanost u okviru županijske cestovne mreže kvalitativno upotpunjuju i cestovni prometni pravci longitudinalnoga smjera pružanja, poput primjerice prometnice Sv. Križ Začretje-Ivanec-Varaždin-Goričan (Mađarska). Osobit značaj za gospodarski i ukupan društveni razvoj ovoga kraja imaju prometnice koje ga povezuju sa Zagrebom. Dijelovi ovoga prostora funkcionalno su povezani s hrvatskom metropolom i predstavljaju integralni dio njegove regionalne urbane cjeline u širem smislu. Eventualnom realizacijom davne ideje o gradnji tunela kroz Medvednicu, poglavito južni dijelovi, ali i prostor Županije u cjelini, neposredno bi se povezali s aglomeracijom grada Zagreba. Time bi ovaj kraj sa svojim resursima bio još neposrednije uključen u cjelinu sadržaja suvremenoga života i razvoja glavnoga grada Republike Hrvatske.

Svakodnevnoj komunikaciji unutar županijskoga prostora i sa zagrebačkim

područjem pridonosi i lokalna željeznička mreža. Najveće značenje u današnjemu željezničkomu prometnomu sustavu Županije ima pruga koja je i najranije izgrađena: pruga Zagreb – Zaprešić – Zabok – Varaždin, s odvojkom Zabok – Krapina.

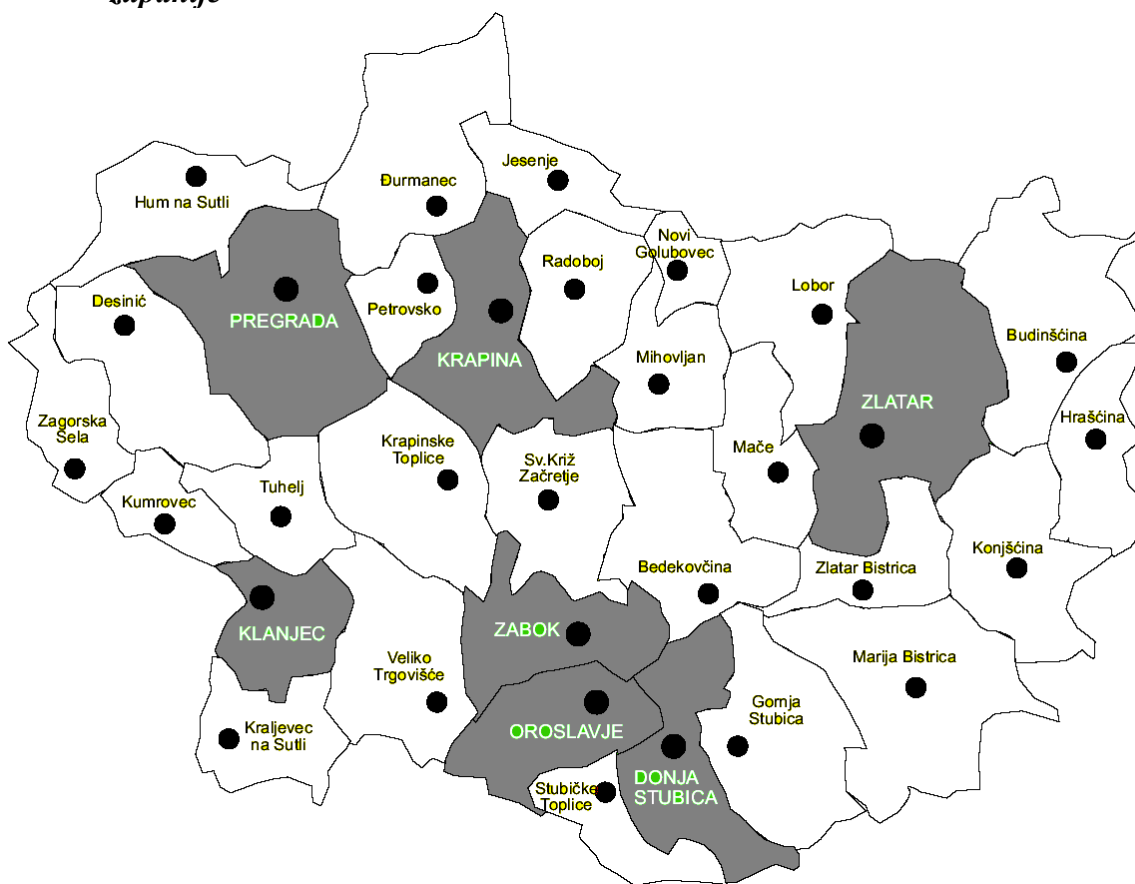
Važnost prometnoga značaja ove Županije naglašava i izuzetno prometan međunarodni granični prijelaz Macelj.

Predočena obilježja prometno-zemljopisnoga položaja Krapinsko-zagorske županije svakako su bitan element o kojemu je nužno voditi računa u viziji razvoja Županije i svim programsko-planskim

dokumentima razvoja ovoga područja. Ona pridonose jačanju gospodarske infrastrukture i općemu rastu društvenoga značenja prostora Županije, a što dakako rezultira i snažnijim procesom prostorne diferencijacije.

Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj ("Narodne novine", br. 10/97, 127/97, 68/98, 22/99, 44/00 i 92/01), prostor Krapinsko-zagorske županije podijeljen je na 32 jedinice lokalne samouprave: sedam gradova i 25 općina.

Slika 2. Prikaz upravno-prostornoga ustroja (općina i gradova) Krapinsko-zagorske županije

1.3.2.1. Prometno-zemljopisni položaj općine Hum na Sutli

Općina Hum na Sutli jedna je od jedinica lokalne samouprave Krapinsko - zagorske županije, točnije, jedna od njezinih 25 općina. Površinom nešto manjom od 37 četvornih kilometara, predstavlja 3 % ukupnoga područja Županije i spada u srednje velike jedinice lokalne samouprave u Županiji. Trinaest općina, ali i tri grada (Klanjca, Oroszlavlja i Zaboka), su površinom manji od općine Hum na Sutli.

Smještena je u zapadnomu, preciznije sjeverozapadnomu dijelu Krapinsko-zagorske županije. Sjeverna i zapadna granica ove općine (rijeka Sutla i Sutlansko jezero), u dužini od 27 kilometara, ujedno je i međudržavna granica Republike Hrvatske i Republike Slovenije. Slovenske općine Rogatec, Rogaška Slatina i Podčetrtek sjeverni i zapadni su joj susjedi, dok se na istoku Općina svojim područjem naslanja na prostor općine Đurmanec. Na jugu općina Hum na Sutli graniči s općinama Zagorska Sela i Desinić, te gradom Pregradom.

Općinu Hum na Sutli čini osamnaest naselja: Brezno Gora, Donje Brezno, Druškovec Gora, Druškovec Humski, Gornje Brezno, Grletinec, Hum na Sutli, Klenovec Humski, Lastine, Lupinjak, Mali Tabor, Orešje Humsko, Poređe, Prišlin, Rusnica, Strmec Humski, Vrbišnica, Zalug. Sjedište općine je u Humu na Sutli, koji je s 1.238 stanovnika i daleko najveće naselje.

S obzirom na prirodno-zemljopisna obilježja općina Hum na Sutli pravi je predstavnik Županije kojoj pripada. Rečena prirodno-zemljopisna obilježja Županije, poglavito geološka, geomorfološka, klimatska i pedološka, u potpunosti karakteriziraju i prostor Općine. Brojna reljefna uzvišenja odvojena proplancima i manjim udolinama, s visinskim razlikama od tristotinjak metara, naglašavaju reljefnu dinamiku prostora, dok njegova klimatska obilježja imaju sve značajke kontinentalne klime.

Slika 3. Prostor općine Hum na Sutli s mrežom naselja

U prometno-zemljopisnomu pogledu treba poći od činjenice da je prostor ove općine rubno položen u odnosu na županijski teritorij, uz granicu sa Slovenijom. O prometno-zemljopisnomu značenju takvoga smještaja Općine kazuje i činjenica da su tu otvorena četiri granična prijelaza. Svakako poseban značaj ima međunarodni granični prijelaz u Lupinjaku, te međudržavni u Humu na Sutli, ali za odvijanje lokalnoga prometa bitni su i malogranični prijelazi u Malomu Taboru i Klenovcu Humskom.

Sustavu prometne povezanosti unutar granica općinskoga područja, između pojedinih naselja, imaju lokalne cestovne prometnice, te mreža nerazvrstanih cesta. Mreža nerazvrstanih cesta, odnosno kvaliteta njihovih kolnika na pojedinim

dionicama, s obzirom na brojne udarne rupe, kvalitetom ne zadovoljava. Poglavitito se to odnosi na neasfaltirani dio mreže ovih cesta, no problemi vezani za mrežu nerazvrstanih cesta prisutni su i na razini Županije u cjelini pa je i potreba njihova proširenja, modernizacije i primjerenoga održavanja preduvjet uspješnijega i bržega gospodarskoga razvoja kako ove upravno-teritorijalne jedinice tako i Županije u cijelosti. Izgradnja novih i poboljšanje stanja postojećih prometnica jedna je od mjera jačanja gospodarske infrastrukture, prioriteta u okviru izgradnje infrastrukture, neupitnoga strateškoga cilja i na razini Županije.

1.3.2.2. Prometno-zemljopisni položaj grada Pregrade

Grad Pregrada jedna je od jedinica lokalne samouprave Krapinsko - zagorske županije, točnije, jedan od njenih sedam gradova. Površinom od 67,3 četvornih kilometara predstavlja 5,5 % ukupnoga područja Županije i površinom je jedna od najvećih administrativno – teritorijalnih jedinica u Županiji. Samo je grad Zlatar površinom veći od grada Pregrade.

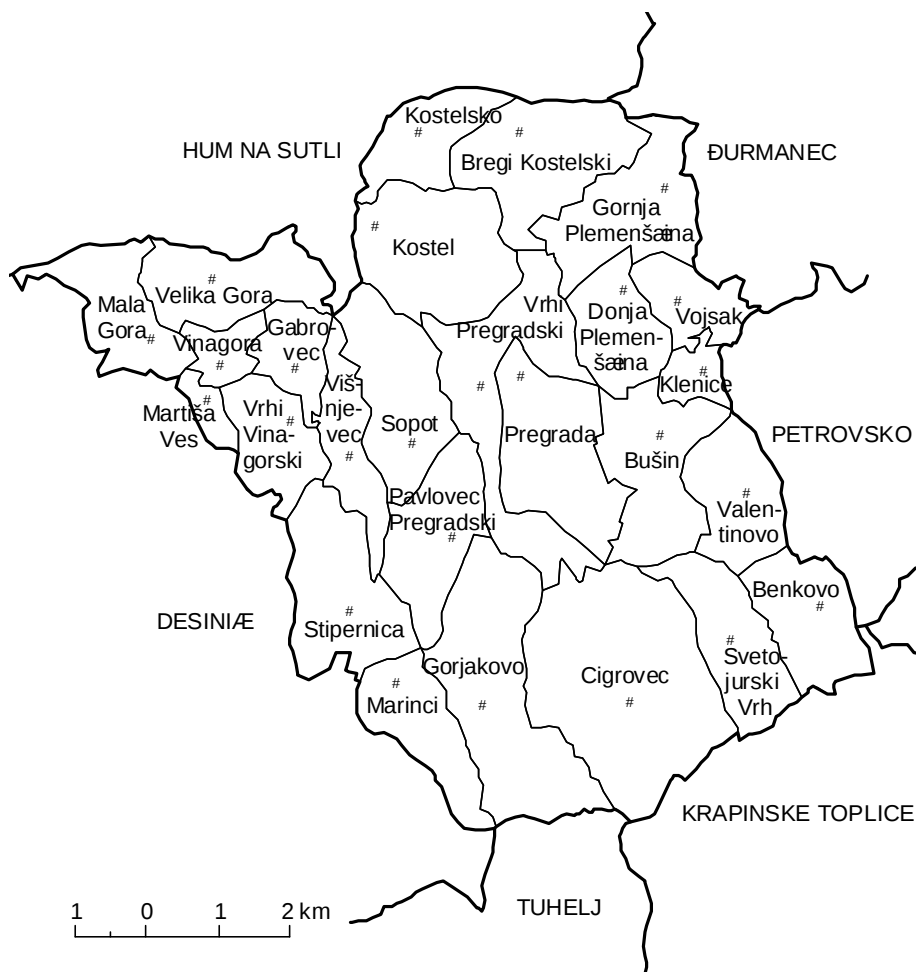
Grad Pregrada smješten je u sjeverozapadnomu brežuljkastomu dijelu Krapinsko – zagorske županije. Na istoku se naslanja na prostor općina Petrovsko i Đurmanec, dok mu je sjeverni susjed općina Hum na Sutli. Na zapadu graniči s administrativno – teritorijalnim područjem općine Desinić, a na jugu s općinom Tuhelj i općinom Krapinske Toplice na jugoistoku.

Na području grada Pregrade nalazi se osamdesetak, što naselja što zaseoka.

Statistički, grad Pregradu čini 26 naselja: Benkovo, Bregi Kostelski, Bušin, Cigrovec, Donja Plemenščina, Gabrovec, Gorjakovo, Gornja Plemenščina, Klenice, Kostel, Kostelsko, Mala Gora, Morinec, Martiša Ves, Pavlovec Pregradski, Pregrada, Sopot, Stipernica, Svetojurski Vrh, Valentinovo, Velika Gora, Vinagora, Vrhi Vinagorski, Višnjevec, Vojsak i Vrhi Pregradski. Sjedište grada je u Pregradi, koja je s 1.654 stanovnika i daleko najveće naselje.

Prirodno-zemljopisna obilježja prostora grada Pregrade, kako geološka i geomorfološka, tako i klimatska i pedološka, u potpunosti su podudarna s rečenim prirodno-zemljopisnim značajkama Krapinsko – zagorske županije čiji je sastavni dio.

Slika 4. Prostor grada Pregrade s mrežom naselja

Treba naglasiti da je prostor ovoga grada, u prometno – zemljopisnomu pogledu sve do 1994. godine, ponajprije zbog vrlo izražene dinamike reljefa, bio izvan svih trasa magistralnih prometnih pravaca. Otvaranjem magistralnoga prometnoga pravca Pregrada – Krapinske Toplice 1994. godine, omogućeno je kvalitetnije povezivanje ovoga prostora s širim okruženjem, između ostaloga i s urbanim prostorom Zagreba. Bitnu ulogu u prometnomu povezivanju unutar gradskoga područja, između pojedinih naselja, imaju lokalne cestovne prometnice, a prometni sustav unutar granica grada upotpunjuje i mreža nerazvrstanih cesta. Mreža nerazvrstanih cesta i kvaliteta njihovih kolnika na pojedinim dionicama, s obzirom

na brojne udarne rupe, kvalitetom ne zadovoljava. Poglavitito se to odnosi, kao i na području Huma na Sutli, na neasfaltirani dio mreže ovih cesta, no problemi vezani za mrežu nerazvrstanih cesta prisutni su i na razini Županije u cjelini. Potreba njihova proširenja, modernizacije i primjerenoga održavanja preduvjet je uspješnijega i bržega gospodarskoga razvoja kako ove upravno – teritorijalne jedinice tako i Županije u cijelosti. Izgradnja novih i poboljšanje stanja postojećih prometnica jedna je od mjera jačanja gospodarske infrastrukture, prioriteta u okviru izgradnje infrastrukture, neupitnoga strateškoga cilja i na razini Županije.

1.3.3. Demografska obilježja

Značenje stanovništva za društveno-gospodarski razvoj određenoga prostora je višestruko i od izuzetno je velike važnosti. Obilježja kakvoće stanovništva osnova su i pokretač društveno-gospodarskoga razvoja. No povezanost društveno-gospodarskih i demografskih procesa vidljiva je i kroz utjecaj gospodarskoga razvoja na razvoj i obilježja stanovništva. Promjene broja i obilježja stanovništva temeljni su demografski izraz društveno-gospodarskih procesa koji ukazuju na gospodarsku dinamiku i društvena kretanja.

Na razvoj i razmještaj naselja i naseljenosti, ukupan broj stanovnika ili opću gustoću naseljenosti, bitno utječu prirodno-zemljopisni čimbenici, poglavito reljef, hidrografska i pedološka obilježja, društveno-gospodarski čimbenici, odnosno obilježja gospodarske politike i društvena organizacija, ali i politički, kao i čisto demografski čimbenici, poput primjerice migracija ili pak stopa rodnosti i smrtnosti.

Na razvoj naseljenosti i oblikovanje sadašnjega prostornoga razmještaja stanovništva Krapinsko - zagorske županije, kao i pojedinih njenih jedinica lokalne samouprave, također je utjecao veći broj čimbenika. Od prirodno-zemljopisnih faktora osobito su reljef i hidrološka obilježja bitno utjecali na razmještaj stanovništva i naselja, dok od društveno – zemljopisnih čimbenika treba posebno izdvojiti složeni utjecaj grada Zagreba na demografske značajke ovoga prostora.

Neravnomjernost razmještaja naselja i stanovništva u Županiji lako je uočljiva. Raspršena naseljenost stanovništva s brojnim relativno malim naseljima, jedno je od obilježja naseljenosti ovoga kraja. Najgušće je naseljen središnji prostor gdje se stječu rječice Krapina, Krapinčica i Horvatska, sa središtem u Zaboku, te izvorišno područje Sutle, Krapinčice i Horvatske s težištem naseljenosti u Krapini.

Vremenom je, dakako, utjecaj prirodnih čimbenika na razmještaj stanovništva slabio, a jačalo je značenje društvenih faktora. Izuzetno velike prosječne gustoće naseljenosti pojedinih dijelova ovoga prostora u uvjetima nekadašnje vrlo naglašene usmjerenosti prema poljoprivredi, za koju prirodni uvjeti nisu bili osobito pogodni, bio je stalan poticaj za iseljavanje. Agrarna prenapučenost s jedne i gospodarski snažan razvoj grada Zagreba s druge strane, imao je za rezultat jake migracijske struje prema Zagrebu, čemu je bitno pridonosio i razvoj prometa. Osobito snažna je svojevremeno bila dnevna migracija radnika u Zagreb s područja doline Krapine, Krapinčice i Toplice. Gospodarske promjene u društvu imale su za rezultat iniciranje procesa deagrarizacije i industrijalizacije ili deruralizacije i urbanizacije. Zbog agrarne prenapučenosti tradicijska poljodjelska usmjerenost populacije, vremenom je izgubila na značenju, a ojačala je usmjerenost gospodarstva k industriji, razvoju manjih industrijskih pogona, što je rezultiralo prostornim prerazmještajem stanovništva, odnosno njegovim preseljenjem iz seoskih naselja prema većim centrima rada poput Krapine, Zaboka i Orosavlja. Tako su pored migracija u Zagreb jačale i unutrašnje dnevne migracije, što se dakako odražavalo i na prostorni razmještaj i na strukturna obilježja stanovništva. Zamiranje rudarstva, nekad bitne gospodarske grane u ovom kraju, također je svojevremeno utjecalo na podizanje manjih industrijskih pogona i promjene demografskih obilježja ovoga kraja.

Povezanost prostora Krapinsko – zagorske županije sa Zagrebom danas naglašava i turistička valorizacija županijskoga prostora, poglavito kroz lječilišnu i turističku ponudu brojnih zagorskih toplica, poput Krapinskih, Tuheljskih, Stubičkih,..., čemu blizina

Zagreba kao snažnoga emitivnoga turističkoga centra osobito pogoduje.

Suvremeni razvoj prometa bitno je izmijenio gospodarsko značenje pojedinih dijelova današnje Krapinsko – zagorske županije. Težište naseljenosti preneseno je uz tokove Krapine i Krapinčice, na pristranke što zatvaraju njihove doline. Nisu stvoreni veliki urbani centri, već je došlo do formiranja nizova naselja koji su spojeni u područja kontinuirane naseljenosti s obilježjima gradske zajednice stanovništva.

Prostorni razmještaj stanovništva općine Hum na Sutli i grada Pregrade također je rezultat utjecaja prirodnih čimbenika, poglavito reljefnih i pedoloških, ali jednako tako i društvenih faktora, poput valorizacije prometno-zemljopisnih obilježja prostora.

Hum na Sutli obilježava prostorni razmještaj stanovništva naglašena koncentracija stanovništva u općinsko središte, ujedno i najveće naselje. U tom naselju živi 1.238 stanovnika, dakle skoro četvrtina ukupnoga stanovništva Općine, a što je i razumljivo s obzirom na njegovo

dominantno značenje u društvenomu i gospodarskomu životu Općine.

U prostornomu razmještaju stanovništva Pregrade, također je uočljiva koncentracija stanovništva u središnjemu naselju ove jedinice lokalne samouprave. U Pregradi živi 1.654 stanovnika ili gotovo četvrtina stanovnika (23,1 % ukupnoga stanovništva grada). Ovo naselje ima dominantno značenje u društvenomu i gospodarskomu životu ove upravno-prostorne jedinice, čemu pridonosi i njegova urbaniziranost i za hrvatske uvjete, relativno dobra komunalna opremljenost.

Osnovne se tendencije u demografskomu razvoju nekoga prostora zrcale u brojčanoj dinamici stanovništva ili u promjenama broja stanovnika u određenomu razdoblju. U brojčanoj dinamici stanovništva prožimaju se najvažnije odrednice ukupnoga populacijskoga, ali i širega društveno-gospodarskoga razvoja. Kretanje broja stanovnika istodobno je i pokazatelj stupnja društveno-gospodarskoga razvoja ili gospodarske razvijenosti određenoga područja.

Tablica 1.

PROMJENA UKUPNOGA BROJA STANOVNIKA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE I REPUBLIKE HRVATSKE 1991/2001					
Godina	Krapinsko-zagorska županija		Republika Hrvatska		Udio stan. županije u stan. RH (%)
	Broj stanovnika	Indeks promjene br.st.2001/1991	Broj stanovnika	Indeks promj. br.st.2001/1991	
1991.	149.141	95,50	4.784.265	92,75	3,12
2001.	142.432		4.437.460		3,21

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002

Krapinsko - zagorska županija, kao uostalom i prostor Republike Hrvatske u cjelini, u posljednjemu međupopisnomu razdoblju bilježi negativnu promjenu ukupnoga broja stanovnika. Godine 2001. na području Županije popisano je 142.432 stanovnika (tablica 1.), što u odnosu na prethodni popis stanovništva predstavlja smanjenje ukupnoga broja za 6.709 stanovnika ili 4,5 % u odnosu na ukupno pučanstvo Županije prije deset godina. Time je i opća gustoća naseljenosti ovoga

dijela Hrvatske smanjena s 121,2 na 115,7 stanovnika po četvornomu kilometru. Ipak, unatoč tomu, prosječna opća gustoća naseljenosti Županije još uvijek je, kao uostalom i prije deset godina, veća nego u državi (78,5 st./km²).

Kako je negativna promjena ukupnoga broja stanovnika u Županiji u odnosu na 1991.godinu niža nego na razini Republike Hrvatske, udio stanovništva Županije u ukupnomu stanovništvu države je povećan.

Tablica 2.

PROMJENA UKUPNOGA BROJA STANOVNIKA GRADOVA I OPĆINA ŽUPANIJE, GRADA PREGRADA I OPĆINE HUM NA SUTLI U RAZDOBLJU 1991. DO 2001. GODINE						
	1991		2001		Promjena broja stanovnika.	
	aps. broj	%	aps. broj	%	aps. broj	%
Gradovi	52.506	35,21	51.403	36,09	-1.103	-2,10
Općine	96.635	64,79	91.029	63,91	-5.606	-5,80
Županija ukup.	149.141	100,00	142.432	100,00	-6.709	-4,50
Grad Pregrada	7.391	4,96	7.165	5,03	-226	-3,06
Općina Hum na Sutli	5.740	3,85	5.476	3,84	-264	-4,60

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Negativna promjena ukupnoga broja stanovnika u razdoblju od 1991. do 2001. prisutna je u većini administrativno-teritorijalnih jedinica Krapinsko - zagorske županije. Gotovo četiri petine administrativno-teritorijalnih jedinica je, poput županija u cjelini, u posljednjemu desetljeću prošloga stoljeća imalo smanjenje ukupnoga broja stanovnika. Tek je svaka četvrta jedinica lokalne samouprave u promatranomu razdoblju imala pozitivnu promjenu ukupnoga broja stanovnika.

Smanjenje ukupnoga broja stanovnika izraženije je u ruralnim dijelovima, u općinama (-5,8 %), nego u gradskim sredinama (-2,1%), odnosno urbaniziranim područjima Županije (tablica 2.). Iako i među gradovima samo tri grada (Zabok, Donja Stubica i Krapina) imaju pozitivnu promjenu ukupnoga broja stanovnika, rast ukupnoga broja stanovnika tih urbanih središta ukazuje na prisutnost procesa polarizacije, odnosno ruralno-urbanoga podvajanje prostora Županije. Urbane upravno-teritorijalne jedinice imaju slabije izraženo smanjenje ili čak povećanje ukupnoga broja stanovnika, dok se ruralni prostori (općine) demografski prazne i bilježe gotovo trostruko veće smanjenje ukupnoga broja stanovnika u usporedbi s

gradovima. Samo pet općina (Kraljevec na Sutli, Stubičke toplice, Zlatar Bistrica, Konjščina i Tuhelj) imaju povećanje ukupnoga broja stanovnika. Rezultat je to deagrarizacije i deruralizacije ili urbanizacije, glavnih indikatora procesa polarizacije prostora. No razlog preseljenja stanovništva u gradske sredine, dakle, urbanizacije, više nije posljedica jačanja gradova kao industrijskih središta. S obzirom na obilježja industrijske proizvodnje i stanje u ukupnomu sekundarnomu sektoru gospodarstva sasvim je sigurno da je u zadnjemu međupopisnomu razdoblju utjecaj industrije na pozitivnu promjenu ukupnoga broja stanovnika u Zaboku, Donjoj Stubici i županijskomu središtu Krapini, u potpunosti izostao. Na primjeru grada Krapine najvidljivije su promjene koje su se dogodile nakon 1991. godine. Za razliku od Klanjca, Zlatara, Oroslavlja ili Pregrade taj je grad ipak imao malo povećanje ukupnoga broja stanovnika u prošlomu međupopisnomu razdoblju. Činjenica da je Krapina postala županijsko središte, rezultirala je između ostaloga i naglašenom koncentracijom administrativno-političkih funkcija, što je u konačnici imalo pozitivan odraz i na jačanje gospodarstva, poglavito kroz razvoj obrtništva i uslužnih djelatnosti.

Na taj je način nadomješten nekadašnji značaj posrnutih nekad relativno brojnih industrijskih pogona, a što je uz bolju komunalnu opremljenost ili kvalitetnije uvjete življenja i veće mogućnosti makar i povremenoga zapošljavanja u tomu najvećemu županijskomu naselju, razlog slaboga, ali ipak povećanja ukupnoga broja stanovnika.

U općinama ili ruralnomu dijelu Županije, deagrarizacija je, uz smanjenje prirodnoga priraštaja i napuštanje sela, uzrokovala prostorni prerasmjestaj stanovništva i značajno smanjivanje broja stanovnika u velikomu broju zagorskih seoskih naselja. Taj trend depopulacije uočen je i ranije, ali je u zadnjemu desetljeću prošloga stoljeća osobito vidljiv. Stanovništvo napušta sela uz popratne negativne posljedice za demoreprodukcijske, biološke i ekonomske značajke populacije tih naselja.

Na području općine Hum na Sutli živi 5.476 stanovnika, pa je njen udio u ukupnomu stanovništvu Županije (3,84 %) iznad njenoga udjela u ukupnoj površini Županije (3,0 %). Kao i u Županiji, i u ovoj je općini u prošlomu desetljeću smanjen ukupan broj stanovnika. Negativna promjena općega kretanja stanovništva u općini Hum na Sutli je -4,6 %, dakle tek je nešto veće u odnosu na smanjenje ukupnoga broja stanovnika na razini Županije (-4,5%), no to je ipak manje smanjenje ukupnoga broja stanovnika u odnosu na negativnu demografsku promjenu u općinama, tj. ruralnomu dijelu Županije (-5,8 %).

Na području grada Pregrade živi 7.165 stanovnika, pa je udio Grada u ukupnomu stanovništvu Županije (5,0 %), što je ispod njegovoga udjela u ukupnoj površini Županije (5,5 %). Kao i u Županiji i u Gradu je u prošlomu desetljeću smanjen ukupan broj stanovnika. Relativno smanjenje ukupnoga broja stanovnika od -3,1 % predstavlja za trećinu manje

relativno smanjenje ukupnoga broja stanovnika u odnosu na Županiju (- 4,5 %), ali i za trećinu veće od relativnoga smanjenja ukupnoga broja stanovnika na gradskom području Županije (-2,1 %).

Opća gustoća naseljenosti kao odraz prirodno-zemljopisnih značajki i društveno povijesnih zbivanja, u ovom je kraju tradicijski visoka. U Županiji (115,7 stanovnika po četvornomu kilometru), ali i u Gradu (106,5 stanovnika po četvornomu kilometru), opća gustoća znatno je iznad opće gustoće naseljenosti države (78,5 stanovnika po četvornomu kilometru).

Opća gustoća naseljenosti u općini Hum na Sutli (148 stanovnika po četvornomu kilometru) gotovo je dvostruko veća u odnosu na gustoću naseljenosti cjelokupnoga državnoga prostora. Ova je Općina jedna od najgušće naseljenih jedinica lokalne samouprave Krapinsko-zagorske županije. Opća gustoća naseljenosti joj je znatno iznad opće gustoće naseljenosti Županije. Među 32 jedinice lokalne samouprave Krapinsko-zagorske županije, brojem stanovnika po jedinici površine, općina Hum na Sutli je na 7. mjestu. Samo tri grada i tri općine imaju veću opću gustoću naseljenosti.

Analizom promjene broja stanovnika u zadnjemu međupopisnomu razdoblju po naseljima (tablica 3.) vidljivo je da je proces depopulacije prisutan u gotovo svim naseljima Općine. Samo u četiri naselja (Lastine, Poređe, Vrbištica i Zalug) ukupan broj stanovnika je veći nego 1991. godine. Kako se radi o malomu relativnomu povećanju (od 1,8 do 8,7 %) i naseljima s malim brojem stanovnika, apsolutno povećanje je gotovo neznatno, od 3 (Lastine) do 17 stanovnika (Vrbišnica). Najveće relativno povećanje ukupnoga broja stanovnika je u naselju Zalug, 8,7 % u odnosu na 1991. godinu, što čini povećanje ukupnoga broja stanovnika toga naselja za samo 9 stanovnika.

Tablica 3.

DEMOGRAFSKI POKAZATELJI NASELJA OPĆINE HUM NA SUTLI						
Naselje	1991		2001		Promjena broja st. 1991-2001.	
	aps.br.	%	aps. br.	%	aps. broj	%
Brezno Gora	124	2,2	88	1,6	-36	-29,03
Donje Brezno	132	2,3	128	2,3	-4	-3,03
Druškovec Gora	141	2,5	112	2,0	-29	-20,57
Druškovec Humski	413	7,2	408	7,5	-5	-1,21
Gornje Brezno	340	5,9	331	6,0	-9	-2,65
Grletinec	240	4,2	217	4,0	-23	-9,55
Hum na Sutli	1.282	22,3	1238	22,6	-44	-3,43
Klenovec Humski	457	8,0	423	7,7	-34	-7,44
Lastine	167	2,9	170	3,1	3	1,80
Lupinjak	401	7,0	376	6,9	-25	-6,24
Mali Tabor	379	6,6	370	6,8	-9	-2,38
Orešje Humsko	213	3,7	205	3,7	-8	-3,76
Poređe	221	3,9	231	4,2	10	4,52
Prišlin	415	7,2	399	7,3	-16	-3,86
Rusnica	223	3,9	209	3,8	-14	-6,28
Strmec Humski	231	4,0	184	3,4	-47	-20,35
Vrbišnica	258	4,5	275	5,0	17	6,59
Zalug	103	1,8	112	2,0	9	8,73
UKUPNO	5.740	100,0	5.476	100,0	-264	-4,60

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

U ostalih 14 naselja, među kojima je i općinsko središte, vrijednosti promjene ukupnoga broja stanovnika su negativne. Raspon vrijednosti relativnoga smanjenja ukupnoga broja stanovnika kreće se od -1,2 do -29,0 %. Najviša negativna vrijednost relativne promjene ukupnoga broja stanovnika je u jednomu od najmanjih naselja Brezno Gora. S obzirom na vrijednost negativne promjene ukupnoga broja stanovnika u prethodnomu razdoblju i veličinu ovoga naselja, realno je očekivati daljnje ubrzanje prisutnoga procesa depopulacije.

Imajući u vidu prisutni proces depopulacije i rapidno smanjivanje ukupnoga broja stanovnika, poglavito nekih naselja, sasvim je realno očekivati i

promjene u naseljskoj strukturi Općine, tj. vrlo je upitna mogućnost održanja postojeće mreže naselja. Kako je u razvoju prostora nužno voditi računa prije svega o kvaliteti ljudskoga življenja, a što podrazumijeva osiguranje određenih blagodati urbanoga života, odnosno urbane infrastrukture, to se “prorjeđivanje” mreže naselja javlja kao neminovnost. U ruralnomu prostoru, kakav je zasigurno i prostor općine Hum na Sutli, može se očekivati “prorjeđivanje” mreže naselja, jer neka naselja vjerojatno neće biti moguće “spasiti”. U naseljima u kojima nije moguće stvoriti kvalitetne životne uvjete primjerene suvremenomu načinu života, poglavito ako su ona još i prometno izolirana, iseljavanje se javlja kao prirodan

proces koji ima vremenski nedvojbenu društvenu opravdanost.

Vrlo naglašeno demografsko praznjenje na gotovo cijelom području općine Hum na Sutli osim na ukupni demografski potencijal toga područja, negativno utječe i na dinamička i strukturna obilježja stanovništva, a samim time i na mogućnosti gospodarskoga jačanja prostora.

Grad Pregrada je po gustoći naseljenosti jedna od srednje naseljenih jedinica lokalne samouprave Krapinsko – zagorske županije. Opća gustoća naseljenosti mu je ispod prosječne opće gustoće naseljenosti Krapinsko - zagorske županije i među njenih 32 jedinice lokalne samouprave gustoćom naseljenosti se nalazi na 16 mjestu. Osim grada Zlatara svi ostali gradovi imaju veću opću gustoću naseljenosti, kao i deset općina.

S obzirom na smanjenje ukupnoga broja stanovnika na razini cijele upravno-teritorijalne jedinice, sasvim je razumljivo da je proces depopulacije prisutan u većini naselja, točnije u čak 81 % naselja. Tek svako peto naselje nije depopuliralo u zadnjemu međupopisnomu razdoblju. (tablica 4.). Samo u pet naselja (Pregrada, Pavlovec Pregradski, Stipernica, Višnjevec i Vrhi Pregradski) ima pozitivnu promjenu ukupnoga broja stanovnika.

Relativno povećanje ukupnoga broja stanovnika u naseljima Pavlovec Pregradski, Stipernica, Višnjevec i Vrhi Pregradski kreće se od 0,2 do 1,8 % i s obzirom na veličinu tih naselja u apsolutnom iznosu je gotovo zanemarivo, budući se radi o povećanju od 1 do 4 stanovnika.

Najveće apsolutno i relativno povećanje ukupnoga broja stanovnika ima središnje naselje Pregrada, 263 stanovnika ili 18,9 %. Demografski rast ovoga najvećega naselja vidljiv je i kroz promjene njegovih fizionomskih i funkcionalnih obilježja. U zapadnomu i južnomu dijelu sve je očitije

povezivanje Pregrade s naseljima poput Sopota, Vrha Pregradskoga, Valentinova i Benkova ili pak dijelova Bušina koji je praktički i fizički postao dio gradskoga tkiva Pregrade. Središnje funkcije naselja Pregrade, njegova socijalna i komunalna infrastruktura, odnosno urbani sadržaji koji omogućuju višu razinu kvalitete življenja u odnosu na ostala naselja, privlačan su razlog za doseljavanje, poglavito stanovništva iz okolnih ruralnih naselja, a jednako vrijedi i za Hum na Sutli.

U ostalim naseljima (21) u vrijednosti promjene ukupnoga broja stanovnika su negativne. Raspon vrijednosti relativnoga smanjenja ukupnoga broja stanovnika kreće se od -0,9 do -45,7%. Najviša negativna vrijednost relativne promjene ukupnoga broja stanovnika je u najmanjem naselju Martiša Ves. S obzirom na tako veliku negativnu promjenu ukupnoga broja stanovnika u prethodnomu razdoblju i veličinu ovoga naselja, realno je očekivati daljnje ubrzanje prisutnoga procesa depopulacije.

Demografsko praznjenje pojedinih dijelova prostora grada Pregrade, poglavito naselja u zapadnomu dijelu: Martiša Ves, Vrhi Vinagorski, Vinagora, Gabrovec, odražava se na ukupni demografski potencijal i negativno utječe na dinamička i strukturna obilježja stanovništva, a samim time i na mogućnosti gospodarskoga jačanja poglavito tih naselja.

Proklamirano društveno opredjeljenje s tržišnom ekonomijom kao temeljnim gospodarskim opredjeljenjem, ostavlja malo nade za te dijelove općine Hum na Sutli i grada Pregrade. Svako odluci o ulaganjima potencijalnih investitora prethodi analiza svih čimbenika bitnih za realizaciju investicije i njenu ekonomsku opravdanost, pri čemu je bitan element i raspoloživost i kvalitativna obilježja ljudskih resursa prostora.

Tablica 4.

**PROMJENE UKUPNOGA BROJA STANOVNIKA U GRADU PREGRADI
PO NASELJIMA, U RAZDOBLJU OD 1991. DO 2001. GODINE**

Br.	Naselje	1991.		2001.		Stopa rasta 1991-2001.	
		aps.	%	aps.	%	aps.	%
1.	Benkovo	402	5,4	359	5,0	-43	-10,7
2.	Bregi Kostelski	351	4,7	337	4,7	-14	-4,0
3.	Bušin	244	3,3	229	3,2	-15	-6,1
4.	Cigrovec	625	8,5	533	7,4	-92	-14,7
5.	Donja Plemenščina	144	1,9	125	1,7	-19	-13,2
6.	Gabrovec	91	1,2	74	1,0	-17	-18,7
7.	Gorjakovo	442	6,0	391	5,5	-51	-11,5
8.	Gornja Plemenščina	321	4,3	316	4,4	-5	-1,6
9.	Klenice	132	1,8	109	1,5	-23	-17,4
10.	Kostel	164	2,2	149	2,1	-15	-9,1
11.	Kostelsko	300	4,1	254	3,5	-46	-15,2
12.	Mala Gora	210	2,8	200	2,8	-10	-4,8
13.	Marinec	175	2,4	157	2,2	-18	-10,3
14.	Martiša Ves	35	0,5	19	0,3	-16	-45,7
15.	Pavlovec Pregradski	224	3,0	228	3,2	4	1,8
16.	Pregrada	1.391	18,8	1.654	23,1	263	18,9
17.	Sopot	347	4,7	344	4,8	-3	-0,9
18.	Stipernica	207	2,8	209	2,9	2	1,0
19.	Svetojurski Vrh	222	3,0	214	3,0	-8	-3,6
20.	Valentinovo	186	2,5	169	2,4	-17	-9,1
21.	Velika Gora	142	1,9	125	1,7	-17	-12,0
22.	Vinagora	75	1,0	62	0,9	-13	-17,3
23.	Višnjevec	195	2,6	198	2,8	3	1,5
24.	Vojsak	171	2,3	161	2,2	-10	-5,8
25.	Vrhi Pregradski	411	5,6	412	5,8	1	0,2
26.	Vrhi Vinagorski	184	2,5	137	1,9	-47	-25,5
UKUPNO		7.391	100,0	7.165	100,0	-226	-3,1

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Imajući u vidu prisutni proces depopulacije i ubrzano smanjivanje ukupnoga broja stanovnika poglavito nekih naselja, realno je očekivati i promjene u ustroju naselja grada Pregrade, jer je vrlo upitna mogućnost održanja postojeće mreže naselja. Jednako tako, na području grada Pregrade može se očekivati “prorjeđivanje” mreže naselja, jer neka naselja vjerojatno se neće moći “održati”. Dakle, ponovimo, u naseljima u kojima nije moguće stvoriti

životne uvjete visoke kakvoće primjerene suvremenom načinu života, poglavito ako su ona još i prometno izolirana, iseljavanje se javlja kao prirodna posljedica koja ima vremenski nedvojbenu društvenu opravdanost.

Proces napuštanja sela kao mjesta življenja, nedvojbeno je dominantan na području ovoga dijela Krapinsko - zagorske županije. Neka naselja sve više gube svoje pozitivno demografsko i društveno-gospo-

darsko značenje, negativni populacijski i društveni procesi sve su snažniji, a nepovoljne sociodemografske posljedice prisutnih procesa sve izraženije. To je najvidljivije kroz smanjenje ukupnoga broja

stanovnika, no došlo je i do znatnih i značajnih poremećaja u prirodnoj dinamici, te dobno-spolnoj i gospodarskoj strukturi pučanstva

1.3.4. Dinamička obilježja stanovništva

Neprestalnomu smanjivanju vrijednosti stopa prirodnoga priraštaja stanovništva u Hrvatskoj pridonosi i niska stopa rodnosti na prostoru Krapinsko - zagorske županije. Prirodna depopulacija prisutna na području Županije posljedica je prije svega izrazito niske stope rađanja. Opća stopa nataliteta u Županiji, kao uostalom i u cijeloj državi, je vrlo niska. Graničnom razinom za osiguranje jednostavne reprodukcije stanovništva smatra se stopa nataliteta od 14 promila, a natalitet u Hrvatskoj u zadnjih pet godina nije dosizao niti vrijednost od 10 promila. Vrijednosti stopa rađanja i u Županiji i u državi u cjelini bile bi primjerenije nekim visokorazvijenim zemljama Europe, dok istovremeno ostale značajke njihovoga gospodarskoga razvoja znatno zaostaju za obilježjima tih zemalja.

Poglavito zbog gospodarskoga stanja društva i izostanka konkretnih poticajnih mjera u svrhu povećanja stope rađanja i broja djece u obitelji, već 1991. godine na prostoru Hrvatske zabilježena je negativna prirodna promjena broja stanovnika (-0,6 promila). Sve hrvatske županije, pa tako i Krapinsko-zagorska, imale su pokazatelje reprodukcije stanovništva ispod vrijednosti potrebne za jednostavno obnavljanje, što ukazuje na reproduksijsku depopulaciju. Sadašnjim, a i budućim stupnjem reproduksijske depopulacije uvelike će biti

određena buduća demografska slika ovoga područja, kao uostalom i regionalna demografska slika Hrvatske. Naime, unatoč činjenici da Krapinsko – zagorska županija ima pozitivan saldo ukupne migracije, ona ne kompenzira smanjenje koje se javlja kao posljedica prirodne depopulacije. Za razliku od vanjske migracije sa stalnim pozitivnim saldonom u zadnjih pet godina (iz inozemstva je više doselilo nego što je iselilo), unutarnja migracija ima negativan predznak (2004. godine je u Županiju doselilo 615 stanovnika, ali je u druge županije i grad Zagreb odselilo 648 stanovnika). Iako je zbog jačega doseljavanja iz inozemstva saldo ukupne migracije pozitivan, on nema vrijednosti koje bi mogle pokriti i gubitak stanovništva uzrokovan negativnom prirodnom promjenom stanovništva u ovom dijelu Hrvatske, u prošlosti poznatom i u demografskoj literaturi isticanom kao primjer područja s visokom stopom rađanja.

Podaci vitalne statistike pokazuju da je 2004. godine u Županiji živorođeno 1.224 djeteta. Iste godine evidentirano je 1.973 umrle osobe, čime je prirodnim putem broj stanovnika smanjen za 749 (tablica 5.).

Tablica 5

ODREDNICE PRIRODNOGA KRETANJA STANOVNIŠTVA NA PODRUČJU KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE, GRADA PREGRADE I OPĆINE HUM NA SUTLI 2004. GODINE

	Rođeni u 2004.		Umrli u 2004.		Prirodna promjena 2004.	
	aps.br.	‰	aps.br.	‰	aps.br.	‰
Krapinsko-zagorska žup.	1.224	8,6	1.973	13,9	-749	-5,3
-gradovi	424	8,2	654	12,7	-230	-4,5
-općine	800	8,8	1.319	14,5	-519	-5,7
Grad Pregrada	53	7,4	98	13,7	-45	-6,3
Hum na Sutli	39	7,1	53	9,7	-14	-2,6

Izvor: Prirodno kretanje stanovništva u 2004., DZS, Zagreb, 2005.

S godišnjom stopa rodnošći od samo 8,6 promila i smrtnosti od visokih 13,9 promila, Županija je 2004. godine imala negativnu prirodnu promjenu stanovništva od čak -5,3 promila, što je 2,5 puta viša negativna vrijednost u odnosu na negativnu vrijednost prirodnoga kretanja stanovništva na razini države (-2,1 promila). Smanjenje bioreproduktivne moći stanovništva osobito je naglašeno u ruralnim naseljima pa je prostorno, prirodna, reproduksijska depopulacija izraženija u ruralnim područjima (općinama) nego u urbanim (gradovima). U općinama, dakle ruralnim dijelovima Županije, negativna je vrijednost prirodne promjene čak -5,7 promila. U urbanim sredinama (gradovima), odnos broja rođenih i umrlih ipak je nešto povoljniji, pa je i negativna vrijednost prirodne promjene nešto manje izražena, a rezultat je poglavito koncentracije u gradove mlađega, vitalnijega stanovništva iz okolnih ruralnih područja.

Pored niske vrijednosti stope rodnošći, važna odrednica negativnoga prirodnoga kretanja stanovništva i bitan čimbenik depopulacije sve je više i smrtnost, kao odraz nepovoljne dobne strukture stanovništva. Izuzetno visoka stopa umiranja u ruralnomu dijelu Županije (14,5 promila) odraz je ostarjele dobne strukture seoskoga stanovništva.

Prirodno kretanje stanovništva u općini Hum na Sutli je povoljnije u odnosu na Županiju u cjelini. Godišnja stopa nataliteta je doduše nešto niža, 7,1 promila, što je još uvijek daleko od granične vrijednosti za osiguranje jednostavne reprodukcije stanovništva, ali je znatno niža i stopa mortaliteta (9,7 promila), pa je stopa prirodnoga smanjenja stanovništva niža, te iznosi samo (-2,6 promila). U usporedbi s obilježjima prirodnoga kretanja stanovništva ruralnoga dijela Krapinsko-zagorske županije (općine), Hum na Sutli ima nižu stopu nataliteta, ali i puno nižu stopu mortaliteta. Vrijednost prirodne depopulacije je znatno niža u usporedbi s vrijednošću prirodne depopulacije ruralnoga dijela Županije. U odnosu na urbani dio Županije (gradove) općina Hum na Sutli ima također nižu stopu nataliteta kao i stopu mortaliteta za gotovo trećinu, pa je negativna vrijednost prirodne promjene dvostruko niža u odnosu na negativnu vrijednost prirodne promjene u urbanomu dijelu Županije.

Prirodno kretanje stanovništva u gradu Pregradi sličnih je značajki, no još nepovoljnijih nego na razini Županije kao cjeline. Godišnja stopa nataliteta je osjetno niža (7,4 promila) nego u Županiji, i njena je vrijednost gotovo upola manja od stope rađanja koja se smatra graničnom vrijednošću za osiguranje jednostavne

reprodukcije stanovništva. Kako istodobno stopa mortaliteta ima gotovo jednaku vrijednost kao u Županiji, stopa prirodnoga smanjenja stanovništva je veća nego u Županiji, te iznosi -6,3 promila. U odnosu na obilježja prirodnoga kretanja stanovništva ruralnoga dijela Krapinsko - zagorske županije (općine), grad Pregrada ima nižu stopu nataliteta, ali i nešto nižu stopu mortaliteta. Zbog toga je vrijednost prirodne depopulacije nešto viša u odnosu na prirodnu depopulaciju ruralnoga dijela Županije. U odnosu na urbani dio Županije (gradove), grad Pregrada ima još nepovoljnija obilježja prirodnoga kretanja stanovništva. Stopa rađanja je niža u gradu Pregradi u odnosu na stopu nataliteta u gradovima Županije, a stopa smrtnosti je viša, pa je i prirodna depopulacija kao rezultat takvih odnosa u gradu Pregradi znatno viša u odnosu na urbani dio Županije.

Migracije su bitna odrednica brojčanoga razvoja stanovništva, ali i oblikovanja svih njegovih značajki, poglavito strukturnih obilježja. U širem smislu migracija označava prostornu pokretljivost stanovništva koja se odvija u različitim oblicima: od povremenoga radnoga angažiranja stanovništva izvan svoje sredine (sezonska migracija), svakodnevnoga putovanja na posao (dnevna migracija), privremenoga rada i boravka u drugoj sredini (bilo u zemlji ili inozemstvu), do definitivnoga (trajnoga) preseljenja (u zemlji ili inozemstvu). U kojemu se god funkcionalnomu obliku javlja, uzrok je i posljedica prostornih i vremenskih varijacija i promjena u organizaciji društva.

Prema podacima popisa stanovništva iz 2001. godine, 15.277 je doseljenih stanovnika u ovu Županiju, što čini 10,7 % ukupnoga pučanstva. Među doseljenim

stanovništvom 3.041 ih je doselilo iz inozemstva, dakle, gotovo petina ukupno doseljenih osoba (19,9%). Od toga je 3.041 doseljena osoba iz Republike Bosne i Hercegovine ili 44,1 % inozemnih doseljenika, što upućuje da se dijelom radi i o ratom uzrokovanim migracijama.

Na području općine Hum na Sutli domorodno stanovništvo čini 79,9 % ukupne općinske populacije. Svaki peti stanovnik općine Hum na Sutli doselio je iz druge županije ili inozemstva. Udio doseljenoga stanovništva u ukupnomu pučanstvu Općine je dvostruko viši od udjela doseljenih u Županiji. Istodobno, udio doseljenih iz inozemstva u ukupnoj populaciji Općine čini 8 %, što je skoro upola manji udio nego u Županiji. Za razliku od Županije gdje je najviše inozemnih doseljenika iz Republike Bosne i Hercegovine, u općini Hum na Sutli svaki četvrti doseljeni stanovnik iz inozemstva doselio je iz Republike Slovenije.

Na području grada Pregrade domorodno stanovništvo čini 79,5 % ukupne gradske populacije. Doseljenici iz druge županije ili inozemstva čine nešto preko petine ukupnoga stanovništva Grada (20,5 %). Udio doseljenoga stanovništva u ukupnomu stanovništvu Grada je dvostruko viši od udjela doseljenih u Županiji. Doseljeno stanovništvo iz inozemstva u ukupnoj populaciji grada čini samo 2,2 %, dakle, gotovo deseterostruko manje nego u Županiji. Među doseljenicima iz inozemstva i na razini Grada je najbrojnije stanovništvo doseljeno iz Republike Bosne i Hercegovine, koje čini približno trećinu ukupno doseljenoga stanovništva iz inozemstva.

1.3.5. Strukturna obilježja stanovništva

Promjene u strukturama stanovništva prema spolu, dobi, ekonomskim i drugim obilježjima, primarna su odrednica prirodnoga kretanja stanovništva. Upravo navedene strukture, posebno ekonomsko-socijalna, odražavaju promjene društvenih i gospodarskih uvjeta života i izravno utječu na natalitet i mortalitet. Proučavanje struktura stanovništva omogućuje spoznaju bitnih značajki i odrednica ukupnoga kretanja stanovništva, cjelokupnoga razvoja stanovništva, te određivanje uloge ljudskoga faktora u gospodarskomu razvoju određenoga prostora.

U okviru strukturnih obilježja stanovništva posebno značenje za gospodarski i demografski razvoj imaju biološka (demografska) struktura, te neke druge u okviru društvenih struktura, poglavito obrazovna i gospodarska struktura prema aktivnosti i djelatnosti.

Biološka struktura stanovništva obuhvaća stanovništvo prema spolu i prema dobi. Izuzetno je bitna za sadašnji i budući razvoj stanovništva, kao i za ukupan gospodarski razvoj. Odražava procese koji

su se odvijali i koji su doveli do možebitne neravnoteže po spolu i “osakaćenosti” po dobi. Jednako tako, dobno-spolna struktura stanovništva bitna je i za ostale strukture stanovništva, posebno za pojedine parcijalne strukture u okviru društvenih struktura.

Na strukturu stanovništva prema spolu i u ovoj je županiji, iako nešto manje nego u nekim drugim hrvatskim županijama, pored višegodišnjega utjecaja prirodnoga i mehaničkoga kretanja stanovništva, utjecao i rat kao vanjski čimbenik.

Struktura stanovništva prema spolu, odnosno brojčani odnos muškoga i ženskoga stanovništva u ukupnoj populaciji, izražen je udjelom žena u ukupnoj populaciji ili koeficijentom feminiteta, tj brojem žena na 100 muškaraca, ujedno je i pokazatelj stupnja gospodarske razvijenosti. Veći udio žena, odnosno viši koeficijent feminiteta, obilježje je gospodarski razvijenijih područja

Tablica 6.

STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA SPOLU U REPUBLICI HRVATSKOJ, KRAPINSKO - ZAGORSKOJ ŽUPANIJI I GRADU PREGRADI 2001.GODINE.			
	Broj žena	% u uk. st.	kf
Republika Hrvatska	2.465.642	51,9	107,8
Krapinsko-zagorska žup.	73.019	51,3	105,2
Grad Pregrada	3.634	50,7	102,9
Općina Hum na Sutli	2.816	51,4	105,9

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Prema podacima posljednjega popisa stanovništva na području Krapinsko-zagorske županije, iako je vrijednost koeficijenta feminiteta zasigurno nešto viša zbog diferencijalnoga mortaliteta uslijed ostarjelosti ukupne populacije, koeficijent

feminiteta je niži nego na razini države (tablica 6.).

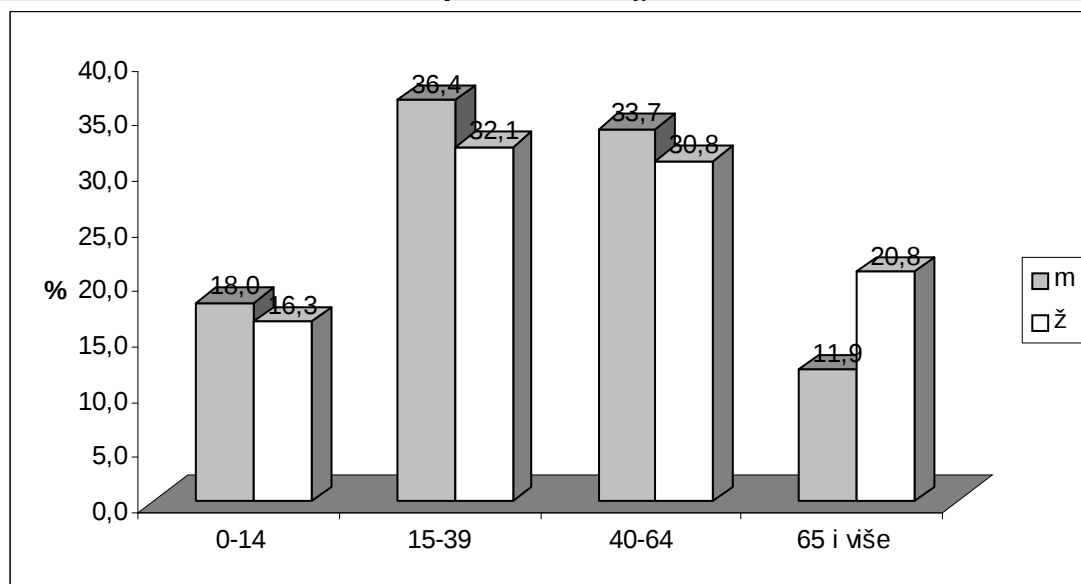
Vrijednost koeficijenta feminiteta u općini Hum na Sutli je niža od koeficijenta feminiteta u državi, i znatno je bliža vrijednosti koeficijenta feminiteta u

Županiji. Općina ima i niži udio žena u ukupnom pučanstvu u odnosu na državu, a viši u odnosu na Županiju čiji je sastavni dio.

Odnos muškoga i ženskoga stanovništva po karakterističnim dobnim skupinama na prostoru Županije, prikazan je na slici 5.

Vrijednost koeficijenta feminiteta u gradu Pregradi, također je znatno niža od koeficijenta feminiteta u državi, a niža je i u odnosu na Županiju. Grad ima i niži udio žena u ukupnom pučanstvu i u odnosu na državu, i u odnosu na Županiju čiji je sastavni dio.

Slika 5. Udio muškoga i ženskoga stanovništva u Krapinsko-zagorskoj županiji po karakterističnim dobnim skupinama 2001. godine

Vidljiva neravnoteža po spolu unutar danih dobnih skupina, ima donekle opće obilježje karakteristično za društveno-gospodarski razvijena područja: manjak žena u najmlađim dobnim skupinama (diferencijalni natalitet) i višak žena u starijim kohortama (diferencijalni mortalitet). U dobnoj skupini 15 do 39 godina više je muškoga stanovništva. To se djelom može objasniti tradicijom i agrarnim ili ruralnim obilježjima prostora, gdje je vezanost muškoga stanovništva za svoje (poljoprivredno) imanje vrlo izražena.

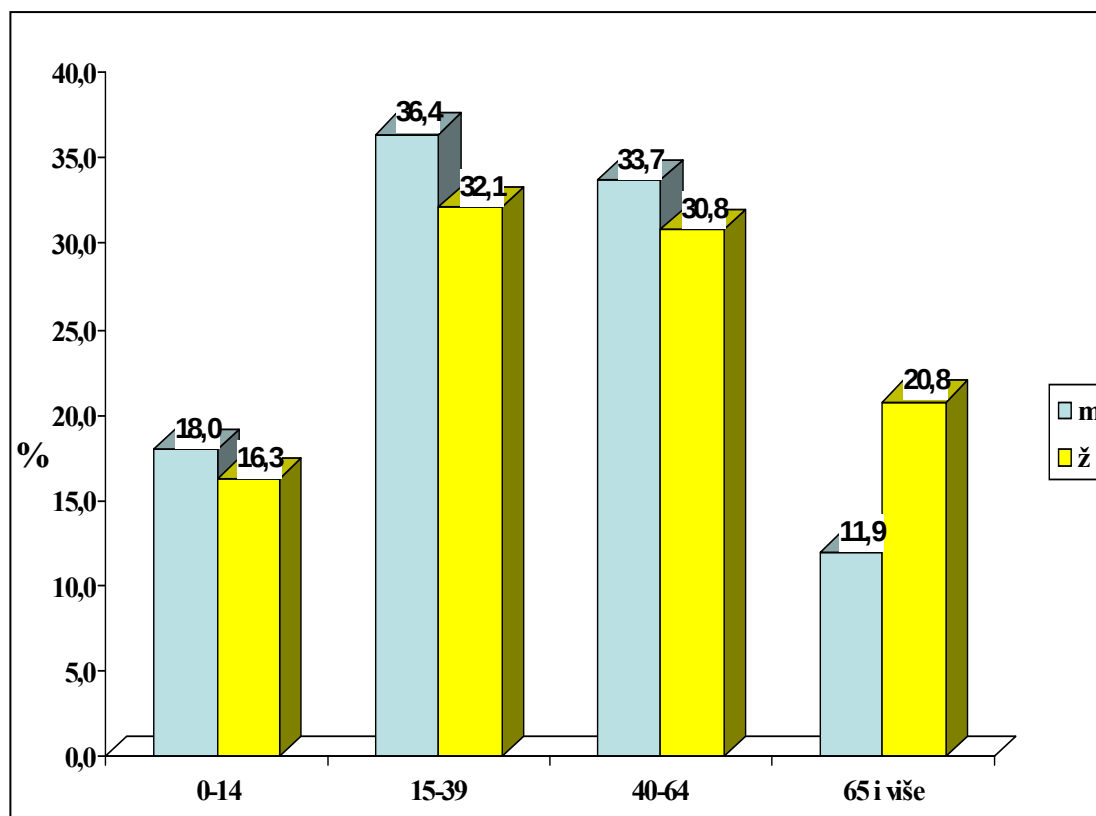
Koeficijent feminiteta općenito raste s porastom životne dobi. Neravnoteža je najočitija kod najstarije dobne skupine gdje je znatno veći broj žena u odnosu na mušku populaciju, što je uobičajena posljedica diferencijalnoga mortaliteta.

Višak žena osobito je izražen u ukupnoj populaciji općina (ruralnih dijelova

Županije), a odraz je diferencijalnoga mortaliteta u uvjetima izražene ostarjelosti ukupnoga pučanstva tih dijelova Županije.

Na razini općine Hum na Sutli odnos muškoga i ženskoga stanovništva prema izdvojenim dobnim skupinama (slika 6) dijelom je podudaran s onim na razini Županije. U dobnoj skupini od 15 do 39 godina na razini Općine manjak ženskoga stanovništva nešto je manje vidljiv nego u Županiji. I u slijedećoj dobnoj skupini debalans je na štetu ženskoga stanovništva, za razliku od kontingenta stanovništva preko 65 godina gdje je uslijed diferencijalnoga mortaliteta, a s obzirom na visoku starost ukupne populacije, udio ženskoga stanovništva u Općini dvostruko veći od udjela muških.

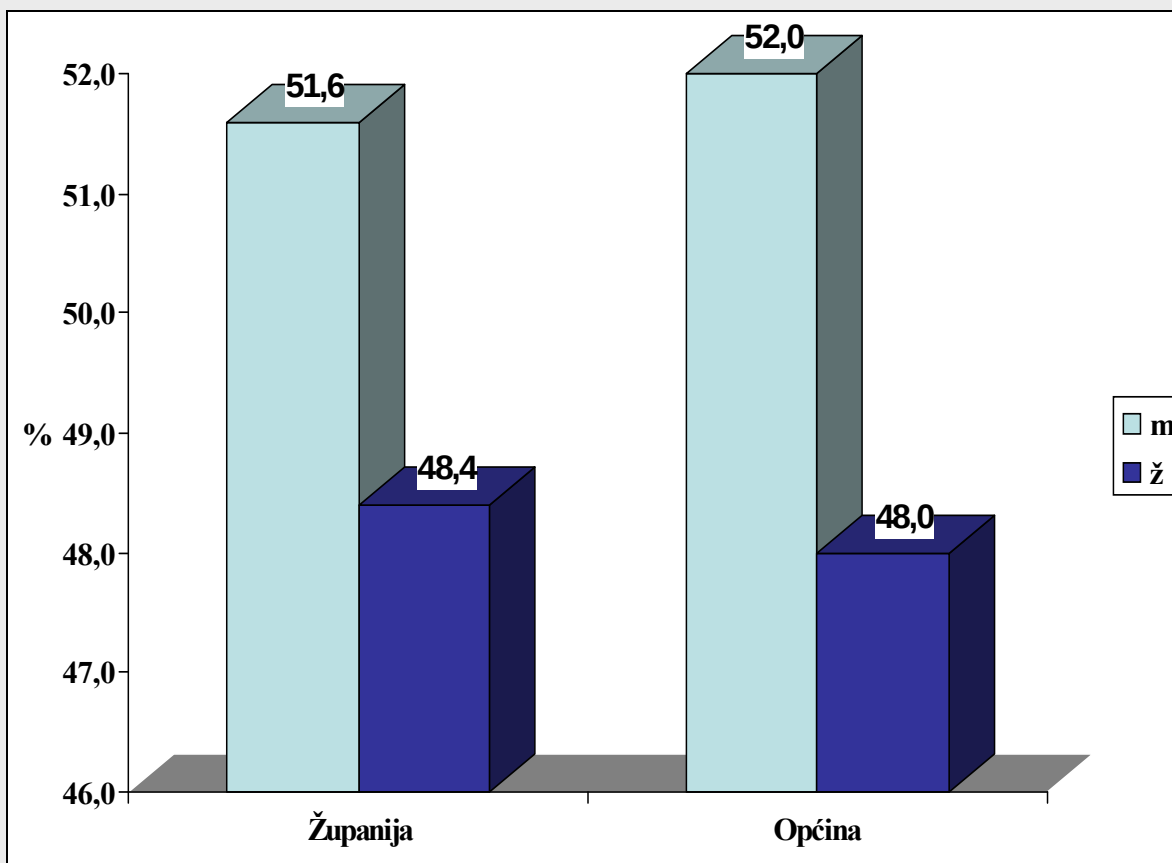
Slika 6. Udio muškoga i ženskoga stanovništva u općini Hum Na Sutli, u ukupnomu stanovništvu po karakterističnim dobnim skupinama, 2001. godine

S demografskoga, ali svakako i širega društveno-gospodarskoga aspekta posebno je bitan odnos muškoga i ženskoga

stanovništva u okviru dobne skupine 20 do 34 godine, koja se može uvjetno nazvati udajno-ženidbenim kontingentom (slika 7).

Slika 7. Muško i žensko stanovništvo dobne skupine 20-34 godine u Krapinsko-zagorskoj županiji i općini Hum na Sutli, 2001.godine

Prisutna neravnoteža između broja muškoga i ženskoga stanovništva u ovoj dobnoj skupini na razini Županije ukazuje na dominirajuća ruralna obilježja prostora u cjelini. Žene (zapravo djevojke, jer odlaze prije udaje) napuštaju ruralna naselja u većemu broju nego muškarci, koji su nasljeđivanjem jače vezani za imanje („grunt“).

U općini Hum na Sutli je odnos muškoga i ženskoga stanovništva u toj

skupini još nepovoljniji u odnosu na Županiju; 52,0 % je muških, a 48,0 % čine žene. Trend smanjivanja broja žena u udajno-ženidbenoj skupini nedvojbeno pridonosi daljnjemu jačanju procesa depopulacije. Manjak ženskoga stanovništva ne odražava se negativno samo na demografski, već i na ukupni gospodarski razvoj Općine.

U općini Hum na Sutli najveća koncentracija stanovništva prema dobnoj strukturi je u dobnim skupinama od 35 do

39, od 40 do 44 i od 45 do 49 godina (tablica 7.), tako da je stanje nešto nepovoljnija nego u gradu Pregradi.

Tablica 7.

STANOVNIŠTVO OPĆINE HUM NA SUTLI PO DOBNIM SKUPINAMA 2001. GODINE			
Br.	Dobna skupina	Broj stanovnika	%
1.	0-4	271	4,95
2.	5-9	308	5,63
3.	10-14	361	6,59
4.	15-19	368	6,72
5.	20-24	399	7,29
6.	25-29	383	6,99
7.	30-34	401	7,32
8.	35-39	439	8,02
9.	40-44	427	7,80
10.	45-49	431	7,87
11.	50-54	350	6,39
12.	55-59	295	5,39
13.	60-64	287	5,24
14.	65-69	275	5,02
15.	70-74	226	4,13
16.	75-79	160	2,92
17.	80-84	48	0,88
18.	85-89	34	0,62
19.	90-94	9	0,16
20.	95 i više	0	0,00
21.	Nepoznato	4	0,07
Ukupno		5.476	100,00

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Na razini grada Pregrade podjela stanovništva prema dobnoj strukturi ukazuje na koncentraciju stanovnika u dobnim skupinama od 30 do 34 i od 35 do 39

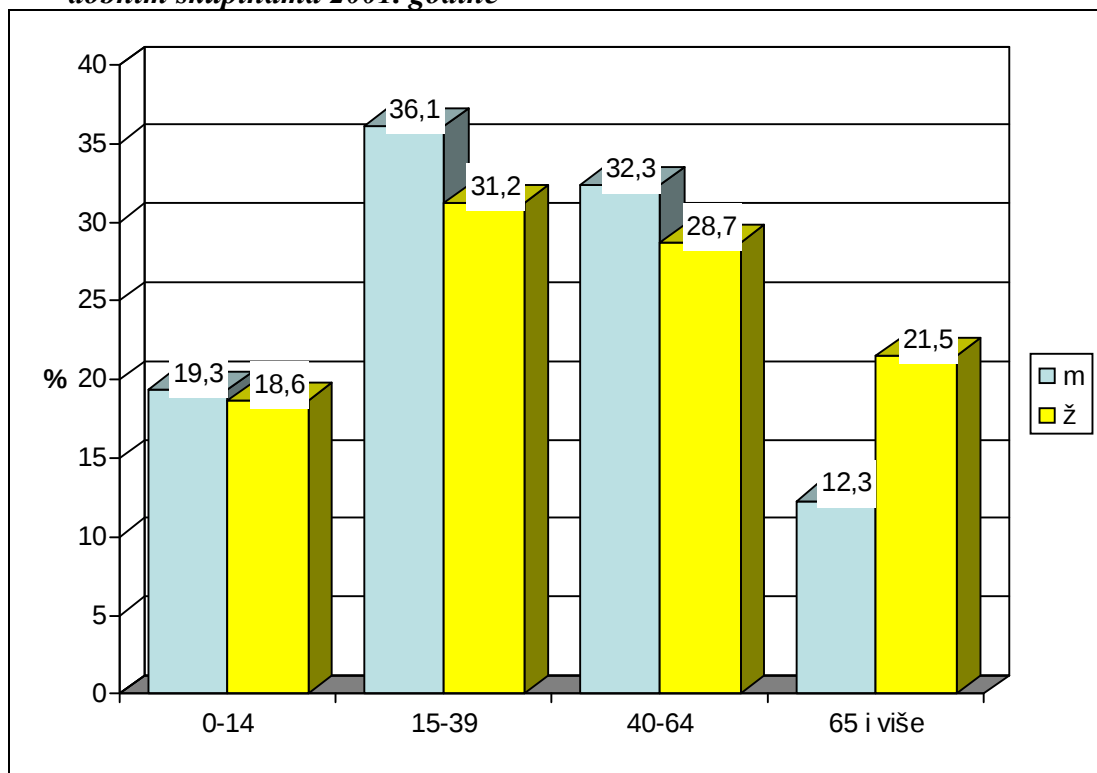
godina (tablica 8.), što ukazuje na relativno pozitivna kretanja unatoč smanjivanju broja stanovnika.

Tablica 8.

STANOVNIŠTVO GRADA PREGRADE PO DOBNIM SKUPINAMA 2001.GODINE			
Broj	Dobna skupina	Broj stanovnika	%
1.	0-4	439	6,13
2.	5-9	440	6,14
3.	10-14	477	6,66
4.	15-19	467	6,52
5.	20-24	391	5,46
6.	25-29	467	6,52
7.	30-34	538	7,51
8.	35-39	539	7,52
9.	40-44	487	6,79
10.	45-49	467	6,52
11.	50-54	442	6,16
12.	55-59	367	5,12
13.	60-64	414	5,78
14.	65-69	414	5,78
15.	70-74	372	5,19
16.	75-79	253	3,53
17.	80-84	115	1,61
18.	85-89	41	0,57
19.	90-94	15	0,21
20.	95 i više	2	0,03
21.	nepoznato	18	0,25
UKUPNO		7.165	100,00

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Slika 8. Udio muškoga i ženskoga stanovništva u gradu Pregradi, po karakterističnim dobnim skupinama 2001. godine

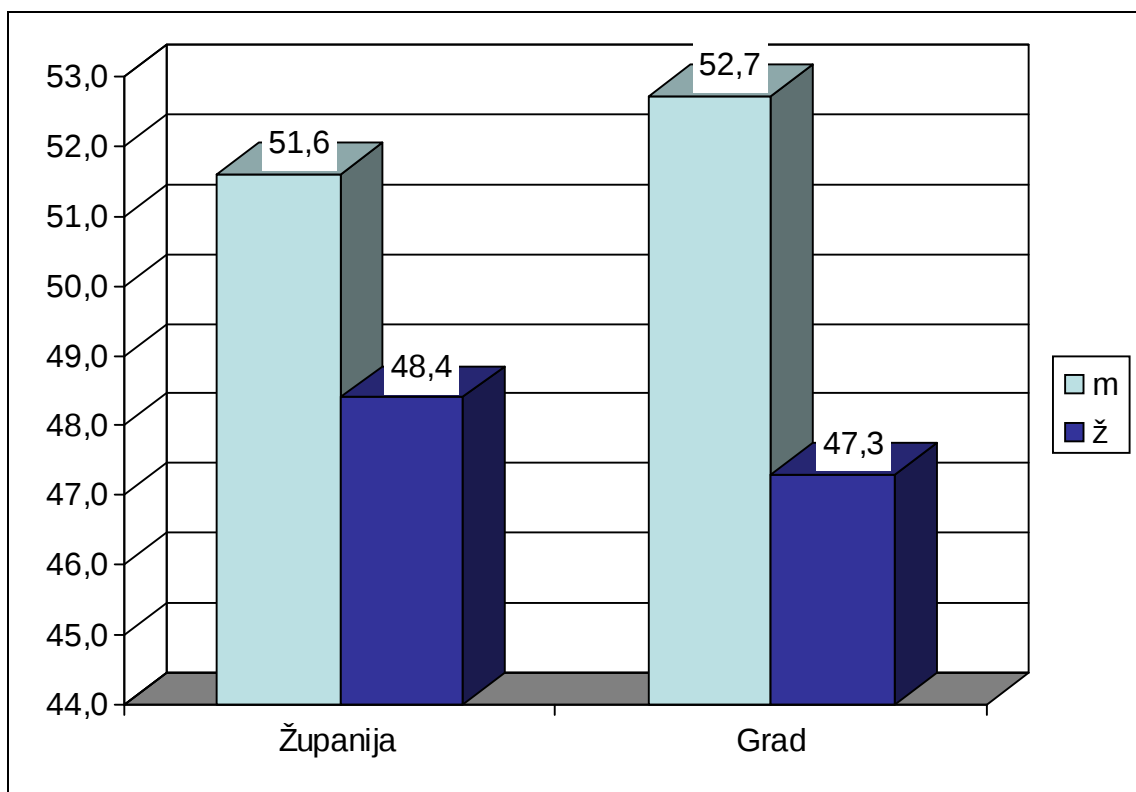

Na razini grada Pregrade odnos muškoga i ženskoga stanovništva prema izdvojenim dobnim skupinama (slika 8.) samo je dijelom podudaran s onim na razini Županije. Jednako tako kao i u općini Hum na Sutli, dobnoj skupini od 15 do 39 godina na razini grada vidljiv je nešto izraženiji manjak ženskoga stanovništva nego u Županiji. I u slijedećoj dobnoj skupini debalans je na štetu ženskoga stanovništva, za razliku od kontingenta stanovništva

preko 65 godina, gdje je uslijed diferencijalnoga mortaliteta, a s obzirom na visoku starost ukupne populacije, gotovo dvostruko veći udio ženskoga stanovništva.

Stoga ponovno naglašavamo, da je s demografskoga, ali svakako i širega društveno-gospodarskoga aspekta posebno bitan odnos muškoga i ženskoga stanovništva u okviru dobne skupine 20 do 34 godine, koja se može uvjetno nazvati udajno-ženidbenim kontingentom (slika 9.).

Slika 9. Muško i žensko stanovništvo dobne skupine 20 do 34 godine u Krapinsko-zagorskoj županiji i gradu Pregradi 2001. godine

U gradu Pregradi je odnos muškoga i ženskoga stanovništva u toj skupini još nepovoljniji u odnosu na Županiju, jer je 52,7 % muških, a 47,3 % čine žene.

Dobna struktura stanovništva je odraz razvoja stanovništva tijekom dužega razdoblja i po svojim je socio-ekonomskim implikacijama jedna je od najvažnijih struktura stanovništva. Odražava biodinamiku i potencijalnu vitalnost stanovništva određenoga područja.

Povećani udio staroga (60 i više godina) u ukupnom stanovništvu ukazuje da je značajan opći činilac promjena u dobnoj strukturi proces starenja stanovništva. Dobnu strukturu stanovništva Županije obilježava vrlo izražen proces starenja, pa je

stupanj ostarjelosti stanovništva viši nego na razini države (tablica 9.). Vrijednost indeksa starosti, koji pokazuje brojčani omjer stanovništva starijega od 59 godina i mlađega od 20 godina, je viša od indeksa starosti stanovništva države, iako je još uvijek u okviru vrijednosti tipa dobnoga sastava koji se u demografiji označava kao tip dobnoga sastava „duboka starost“. S udjelom mladih (0 do 19 godina) od 23,7 % i starih (60 i više godina) od 22,4 %, dobna struktura stanovništva Županije je nepovoljnija u odnosu na dobnu strukturu stanovništva cijele države.

Tablica 9.

DOBNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE, KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE, GRADA PREGRAD I OPĆINE HUM NA SUTLI 2001. GODINE								
	0-19		20-59		60 i više		Indeks starosti (%)	Tip dobnoga sastava
	aps. broj	rel. (%)	aps. broj	rel. (%)	aps. broj	rel. (%)		
Hrvatska	1.053.240	23,8	2.409.359	54,6	955.556	21,6	90,7	Duboka starost
KZŽ.	33.643	23,7	76.585	53,9	31.869	22,4	94,7	Duboka starost
Pregrada	1.823	25,5	3.698	51,7	1.626	22,8	89,1	Duboka starost
Hum na Sutli	1.308	23,9	3.125	57,1	1.039	19,0	79,4	Duboka starost

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Vrijednost indeksa starosti stanovništva općine Hum na Sutli niža je u odnosu na indeks starosti stanovništva države, te osobito u odnosu na vrijednost indeksa starosti stanovništva Županije. Ipak i općina Hum na Sutli ima dobnu strukturu stanovništva tipa „duboka starost“ sa svim negativnim obilježjima koje su značajka toga tipa dobnoa sastava stanovništva. Na 1.308 stanovnika mlađih od 20 godina (23,9%) Općina ima 1.039 stanovnika starijih od 60 godina (19,0 %).

Vrijednost indeksa starosti stanovništva grada Pregrade, također je nešto niža u odnosu na indeks starosti stanovništva države i u odnosu na vrijednost indeksa starosti stanovništva Županije. Međutim, i grad Pregrada ima tip dobnoa sastava „duboka starost“ sa svim negativnim obilježjima koje su značajka toga tipa dobnoa sastava stanovništva. Broj stanovnika mlađih od 20 godina tek je za dvjestotinjak viši od broja stanovnika starih preko 60 godina. Mladi čine četvrtinu stanovništva grada no udio starih je tek nešto niži (22,8 %).

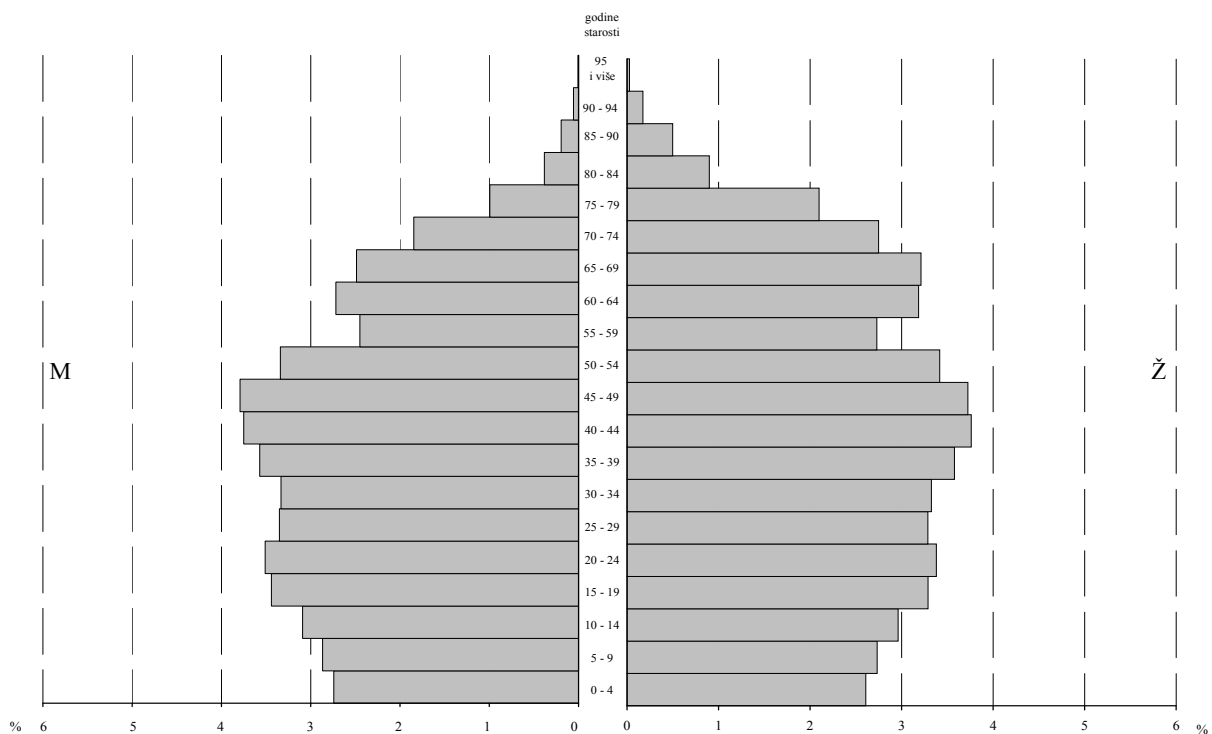
Dobni sastav stanovništva je strukturno obilježje koje će imati presudno značenje u budućemu kretanju broja stanovnika. Obilježja dobne strukture odražavaju se kako na gospodarske, tako i na kulturne i

ukupne društvene aktivnosti određenoga područja. S obzirom na izuzetan značaj dobne strukture stanovništva za gospodarsku moć, u planiranju budućih aktivnosti ova se činjenica mora imati u vidu. U sredini u kojoj je udio staroga stanovništva jako velik vrlo je teško uspostaviti zadovoljavajući i uravnotežen socijalni život. Štoviše može se reći da starenje ima negativne posljedice na mentalitet, na razinu optimizma i duh poduzetništva stanovništva. Takvo stanje nedvojbeno utječe kod preostalog mladoga naraštaja na odluku o napuštanju takve sredine, produbljuje demografsku i socijalnu depresiju i tako ograničava mogućnosti stabiliziranja i preokreta nepovoljnih kako demografskih, tako i općerazvojnih tendencija.

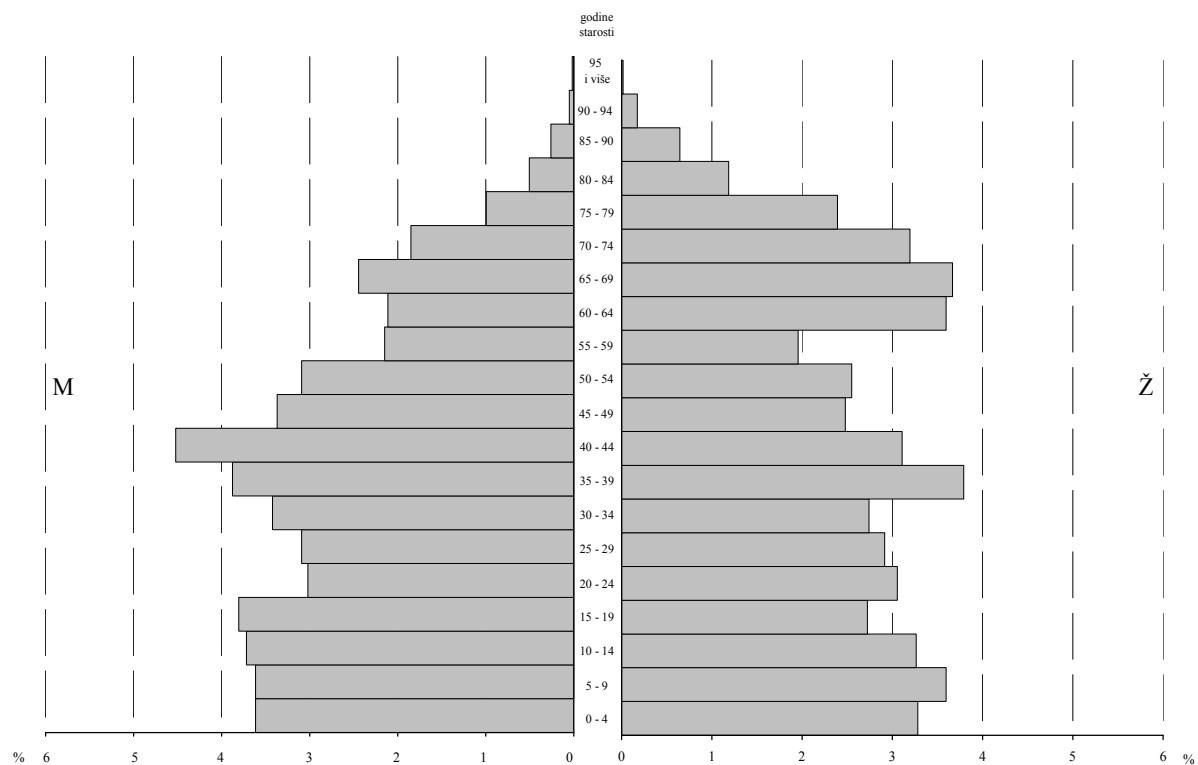
Uobičajeni grafički prikaz skupnih strukturnih obilježja stanovništva po spolu i dobi jesu tzv. dobno-spolne piramide.

Usporedbom dobno-spolnih piramida Republike Hrvatske, Županije, općine Hum na Sutli i grada Pregrade, iz 2001. godine (slike 10., 11., 12. i 13.), uočljivo je niz posebnosti. One su osobito dobro vidljive prilikom usporedbe tri karakteristične dobne skupine: „djeca“ (0 do 14 godina), „roditelji“ (15 do 49 godina) i „praroditelji“ (50 i više godina).

Slika 10. Dobno-spolna struktura stanovništva Republike Hrvatske, 2001. godine

Slika 11. Dobno-spolna struktura stanovništva Krapinsko-zagorske županije 2001. godine

Iako je za grad Pregradu i Županiju baza piramide šira nego za Hrvatsku, za Županiju i posebno za Grad i Općinu uočljiva je regresija, odnosno tendencija sužavanja tzv. dječje baze (0 do 4 godine).

Na regresivni ili kontraktivni tip dobne strukture stanovništva Županije (slika 11.) upozorava sužavanje baze piramide u odnosu na njen središnji dio, dok je udio „praroditelja” (41,0 %) više nego dvostruko veći od udjela „djece” (17,1 %).

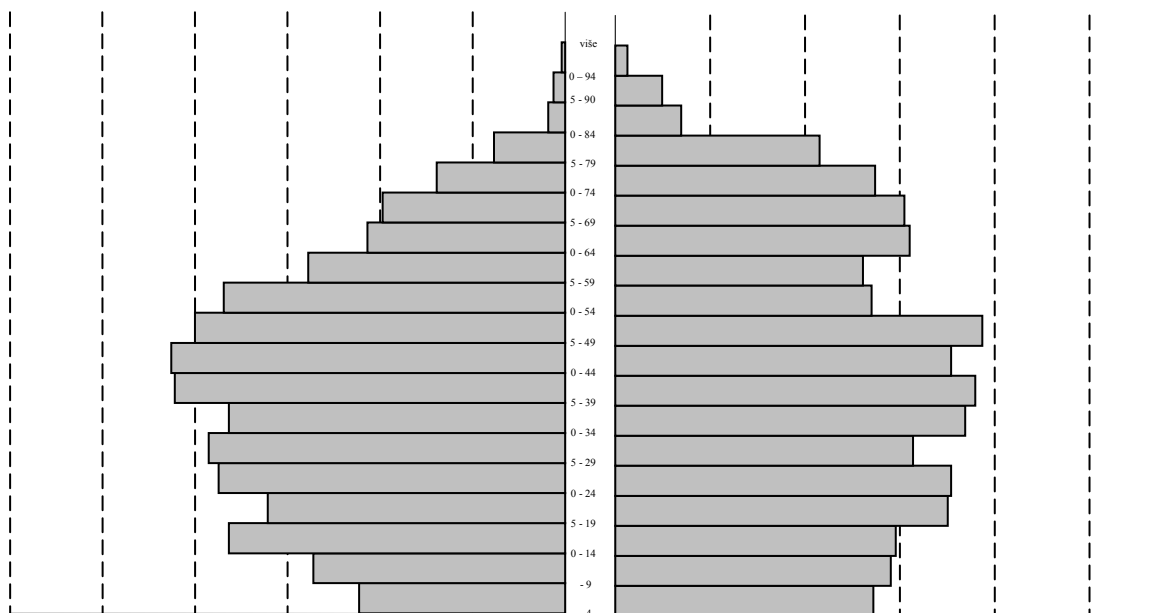
Udio „djece” u ukupnom stanovništvu Županije identičan je udjelu „djece” u ukupnom pučanstvu države, no udio „praroditelja” je znatno viši u odnosu na njihov udio u starosnoj strukturi pučanstva cijele države (33,6 %). Osakaćenost strukture naglašava smanjenje broja stanovnika u mlađim petogodištima radnoga kontingenta stanovništva, poglavito ženskoga.

„Deformiranost” dobne piramide, odnosno njena „okljaštenost” vidljivija je i na prikazu dobno-spolne strukture stanovništva općine Hum na Sutli (slika 12). Vidljiva je tendencija sužavanja dječje baze,

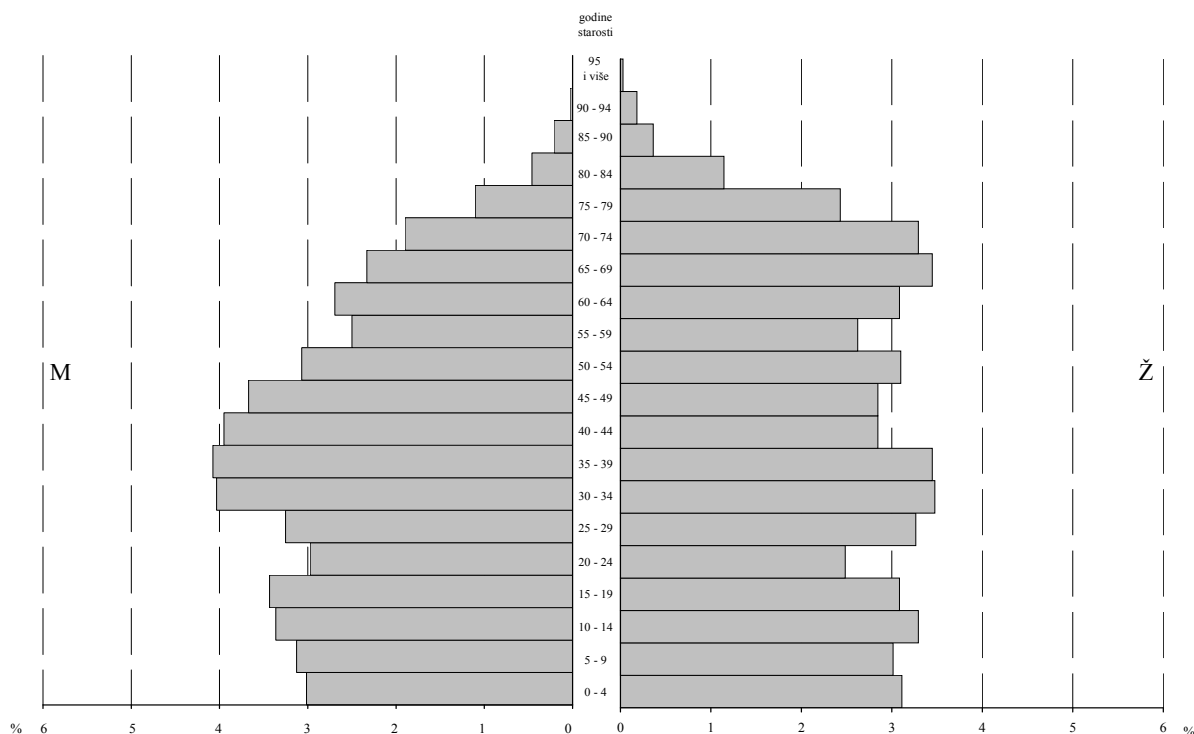
a očit je i „manjak” ženskoga stanovništva u udajno-ženidbenomu kontingentu, kao i dobnim skupinama radnoaktivnoga stanovništva. Iako je odnos udjela „djece” (17,1 %) i „praroditelja” (30,8 %) povoljniji nego na razini države, a poglavito u odnosu na stanje u Županiji, „deformiranost” dobno - spolne piramide kao rezultat djelovanja brojnih društvenih faktora, temeljna je značajka stanovništva i ove jedinice lokalne samouprave, te je ujedno i pokazatelj budućih demografskih i općedruštvenih kretanja na tomu prostoru.

„Deformiranost” dobne piramide ili njena osakaćenost vidljivija je i na prikazu dobno-spolne strukture stanovništva grada Pregrade (slika 13.). Tendencija sužavanja dječje baze još je očitija, a vidljiv je i „manjak” stanovništva u mlađim dobnim skupinama radnoaktivnoga stanovništva, poglavito ženskoga. Iako je odnos udjela „djece” (19,0%) i „praroditelja” (34,1%) povoljniji nego na razini države, a poglavito u odnosu na stanje u Županiji, ipak je pokazatelj budućih demografskih kretanja na prostoru grada Pregrade.

Slika 12. Dobno-spolna struktura stanovništva općine Hum na Sutli, 2001. godine

Slika 13. Dobno-spolna struktura stanovništva grada Pregrade, 2001. godine

Bitan preduvjet snaženja gospodarskih aktivnosti na nekomu prostoru svakako je adekvatna obrazovna struktura stanovništva. Budući da je obrazovanje ključna pretpostavka za obavljanje složenijih

poslova, ono je ujedno i pretpostavka i posljedica promjena u strukturi stanovništva prema aktivnosti, djelatnosti i zanimanju, koje nastaju usporedo s gospodarskim razvojem.

Tablica 10.

OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA STARIJEGA OD 15 GODINA U HRVATSKOJ, ŽUPANIJI, PREGRADI I HUMU NA SUTLI U 2001. GODINI							
	Ukupno stanovnika	Bez škole		SSS		VŠS i VSS	
		aps.	%	aps.	%	aps.	%
Republika Hrvatska	3.682.826	105.332	2,9	1.733.198	47,1	438.034	11,9
Krapinsko-zagorska ž.	118.139	2.465	2,1	48.345	40,9	6.861	5,8
Grad Pregrada	5.809	140	2,4	1.827	31,5	216	3,7
Općina Hum na Sutli	4.536	47	1,0	1.939	42,7	226	5,0

Izvor: Popis stanovništva 2001. DZS, Zagreb, 2002.

Iz podataka u tablici 10. vidljivo je da Krapinsko – zagorska županija ima niži udio stanovništva starijega od 15 godina bez škole, u odnosu na udio te kategorije na razini države, ali je istovremeno udio stanovništva starijega od 15 godina s završenom višom i visokom školom u

ukupnom stanovništvu više nego upola manji od udjela te kategorije na nacionalnoj razini.

Obrazovna struktura stanovništva općine Hum na Sutli zaostaje za obrazovnom strukturom stanovništva starijega od 15 godina u državi. Udio stanovništva bez škole

u stanovništvu Općine starijem od 15 godina je doduše znatno manji od udjela te kategorije stanovništva u državi, no udjelom stanovništva sa završenom srednjom i posebno višom i visokom školom Općina jako zaostaje u odnosu na udio tih kategorija u populaciji starijoj od 15 godina na razini države. Općina ima udio visoko-obrazovanoga stanovništva više nego upola manji u odnosu na udio te kategorije stanovništva u stanovništvu Hrvatske. U usporedbi sa Županijom Općina također ima niži udio stanovništva sa završenom srednjom, te višom i visokom školom, no razlike su ipak znatno manje. Jedino je udjelom stanovništva bez škole u stanovništvu starijem od 15 godina Općina u povoljnijem položaju u odnosu i na Županiju i na državu.

Obilježje obrazovanja žitelja općine Hum na Sutli čini osnovno (23%) i srednješkolsko čak 43%, dok je fakultetski obrazovanih (viša škola i fakultet) 5 %, što može neposredno utjecati na razvoj Općine (Tablica 11.).

Obrazovna struktura stanovništva grada Pregrade (tablica 10.) također zaostaje za

obrazovnom strukturom stanovništva starijega od 15 godina u državi. Udio stanovništva bez škole u stanovništvu grada starijem od 15 godina je doduše manji od udjela te kategorije stanovništva u državi, no udio stanovništva sa završenom višom i visokom školom je znatno niži u odnosu na udio tih kategorija u populaciji starijoj od 15 godina na razini države. Grad ima za trećinu niži udio stanovništva sa završenom srednjom školom i zaostajanje udjela visokoobrazovanoga stanovništva čak za više od dvije trećine u odnosu na udio te kategorije stanovništva u stanovništvu Hrvatske. U usporedbi sa Županijom, grad Pregrada također ima niži udio stanovništva sa završenom srednjom, te višom i visokom školom, no razlike su ipak znatno manje. Pored toga i udio stanovništva bez škole u stanovništvu starijem od 15 godina je viši u Gradu nego u Županiji.

Temeljno obilježje u pogledu obrazovanja stanovnika grada Pregrade je osnovno obrazovanje i srednja razina s relativno malim brojem fakultetski obrazovanih stanovnika, što neposredno utječe na razvoj Grada (Tablica 12.).

Tablica 11.

OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTA OPĆINE HUM NA SUTLI 2001. GODINE			
Br.	Obrazovanje	Broj stanovnika	%
1.	Bez škole	47	1,04
2.	1-3 razreda osnovne	274	6,04
3.	4-7 razreda osnovne	985	21,72
4.	Osnovna škola	1.065	23,48
5.	Srednja škola	1.939	42,75
5.1.	U trajanju od 1-3 godine i škole za KV i VKV radnike	1.377	30,36
5.2.	Škole za zanimanje u trajanju od 4 ili više godina	463	10,21
5.3.	Gimnazija	99	2,18
6.	Viša škola	109	2,40
7.	Fakultet	110	2,42
8.	Magisterij	3	0,06
9.	Doktorat	0	0,00
10.	Nepoznato	4	0,09
UKUPNO:		4.536	100,00

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Tablica 12.

OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA GRADA PREGRADE OD 15 I VIŠE GODINA 2001.GODINE			
Br.	Dobna skupina	Broj stanovnika	%
1.	Bez škole	140	2,41
2.	1-3 razreda osnovne škole	399	6,87
3.	4-7 razreda osnovne škole	1.541	26,53
4.	Osnovna škola	1.672	28,78
5.	Srednja škola	1.827	31,45
5.1.	U trajanju od 1-3 godine i škole za KV i VKV radnike	1.296	22,31
5.2.	Škole za zanimanje u trajanju od 4 godine ili više godina	446	7,68
5.3.	Gimnazija	85	1,46
6.	Viša škola	102	1,76
7.	Fakultet	111	1,91
8.	Magisterij	3	0,05
9.	Doktorat	0	0,00
10.	Nepoznato	14	0,24
UKUPNO		5.809	100,00

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Ovakvim obilježjima obrazovne strukture dijelom je pridonijela i blizina županijskoga središta, Krapine, ali još više i velikoga Zagreba. U njemu je, s obzirom na veće mogućnosti zapošljavanja i prednosti života u urbanoj sredini, ovaj prostor “gubio” dio svoje poglavito visokoobrazovane populacije, njihovim trajnim ostankom nakon školovanja, odnosno trajnim napuštanjem prostora Grada, Općine i Županije.

U svezi obilježja obrazovne strukture stanovništva općine Hum na Sutli i grada Pregrade treba naglasiti osobito nepovoljnu činjenicu zaostajanja u odnosu na Županiju i još više Hrvatsku, glede udjela visokoobrazovanoga stanovništva u stanovništvu starijem od 15 godina. Naime, nedovoljna zastupljenost visokoobrazovanih kadrova mora se ocjenjivati po njihovoj ključnoj ulozi u generiranju znanja i tehničkoga napretka, pa se takva struktura

ocjenjuje kao nepovoljna s razvojnoga stajališta. Kvalitetna obrazovna struktura je bitan element za proces gospodarskoga oživljavanja prostora, te se ona ovakva, u ovom trenutku javlja kao ograničavajući čimbenik. Ovomu je području uz kapital, upravo prijeko potreban i visokoobrazovan, stručan ljudski potencijal koji će biti u stanju pokrenuti brži i snažniji razvoj gospodarskih i društvenih aktivnosti. Sadašnja obrazovna struktura uz postojeća obilježja biološke strukture stanovništva, ne ostavlja puno mjesta optimizmu glede potrebitoga snažnijega društveno-gospodarskoga razvoja. Kako je ovaj problem prisutan i na razini Županije, nedostatak primjerenih ljudskih resursa biti će zasigurno naznačen kao jedna od slabosti u SWOT analizi županijskoga Regionalnoga operativnoga programa.

Tablica 13.

BROJ AKTIVNOGA STANOVNIŠTVA U GRADU PREGRADI, OPĆINI HUM NA SUTLI, KRAPINSKO-ZAGORSKOJ ŽUPANIJI I REPUBLICI HRVATSKOJ U 2001. GODINI			
	Stanovništvo		Opća stopa aktivnosti (%)
	Ukupan broj	Aktivno	
Republika Hrvatska	4.437.460	1.952.619	44,0
Krapinsko-zagorska ž.	142.432	69.480	48,8
Grad Pregrada	7.165	3.960	55,3
Općina Hum na Sutli	5.476	2.593	47,4

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Struktura gospodarstva nekoga područja dolazi izravno do izražaja preko ekonomske strukture stanovništva, tako da je ona osnovna spona između promjena proizvodne strukture i promjena strukture stanovništva prema ekonomskim obilježjima. Promjene u gospodarskoj strukturi stanovništva sastavni su dio i bitno su određene procesom gospodarskoga razvoja i promjenama u strukturi gospodarstva.

Struktura aktivnoga stanovništva čini polaznu osnovu za proučavanje gospodarske strukture ukupnoga stanovništva, budući je upravo aktivno stanovništvo, radna snaga, nositelj proizvodnje i svekolikoga gospodarskoga i društvenoga razvoja. Stoga je vrlo bitan broj ili udio aktivnoga stanovništva u ukupnom stanovništvu, tj. opća stopa aktivnosti stanovništva.

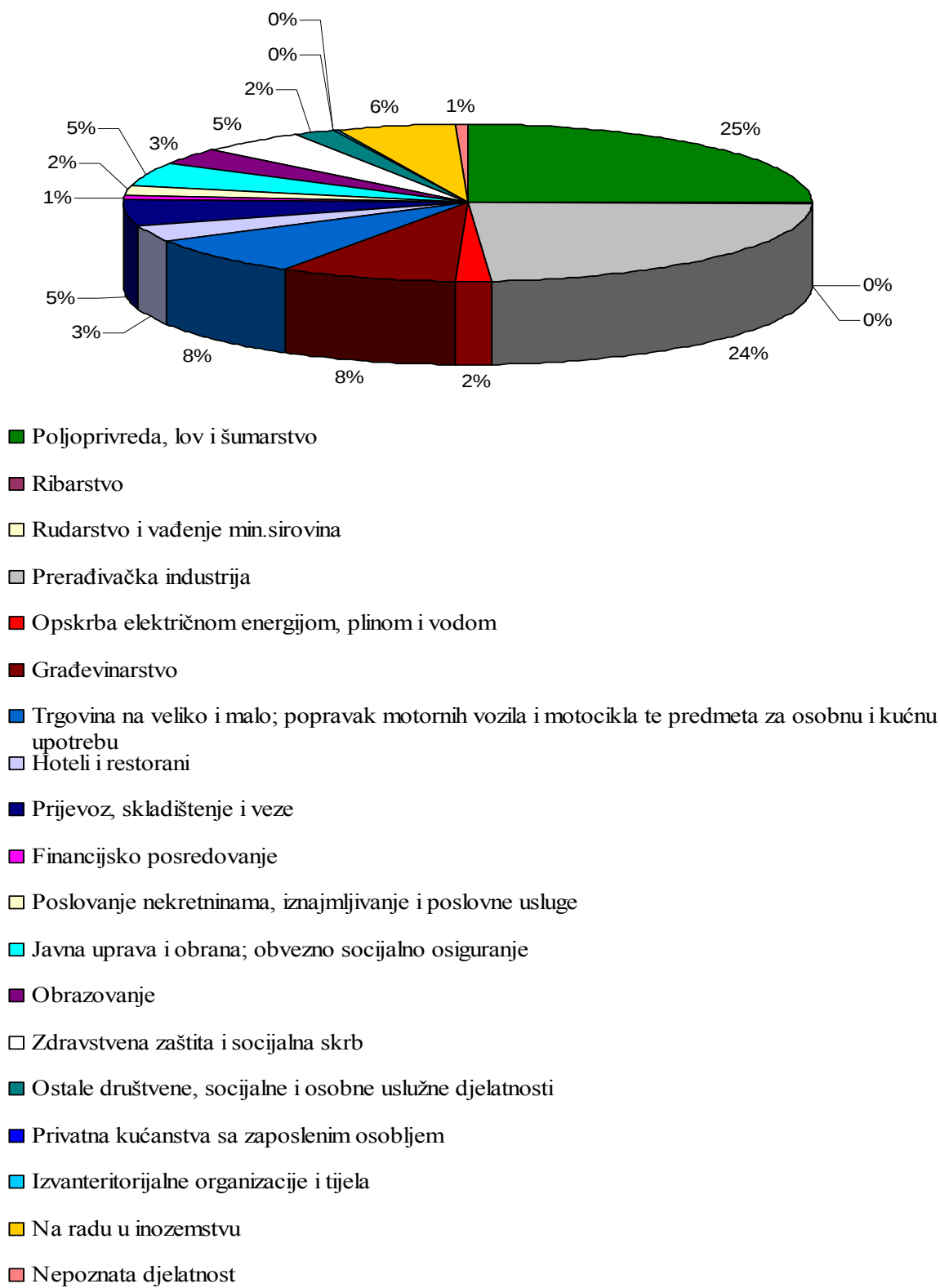
Godine 2001. Krapinsko - zagorska županija je s 69.480 aktivnih stanovnika činila 3,6 % aktivne populacije Republike Hrvatske i imala je višu opću stopu aktivnosti stanovništva u odnosu na državu u cjelini. Pritom je 5,7 % aktivnoga stanovništva Krapinsko-zagorske županije živjelo na području grada Pregrade, što je više od njenoga udjela u površini i njenog udjela u ukupnom stanovništvu Županije. Podaci u tablici 13. pokazuju da je opća stopa aktivnosti stanovništva u gradu Pregradi viša od opće stope aktivnosti u državi i Županiji. To se može objasniti nekim društvenim i gospodarskim čimbenicima,

poglavito vrlo jakom gospodarskom usmjerenosti prema poljoprivredi, gdje su upravo više stope aktivnosti jedno od obilježja.

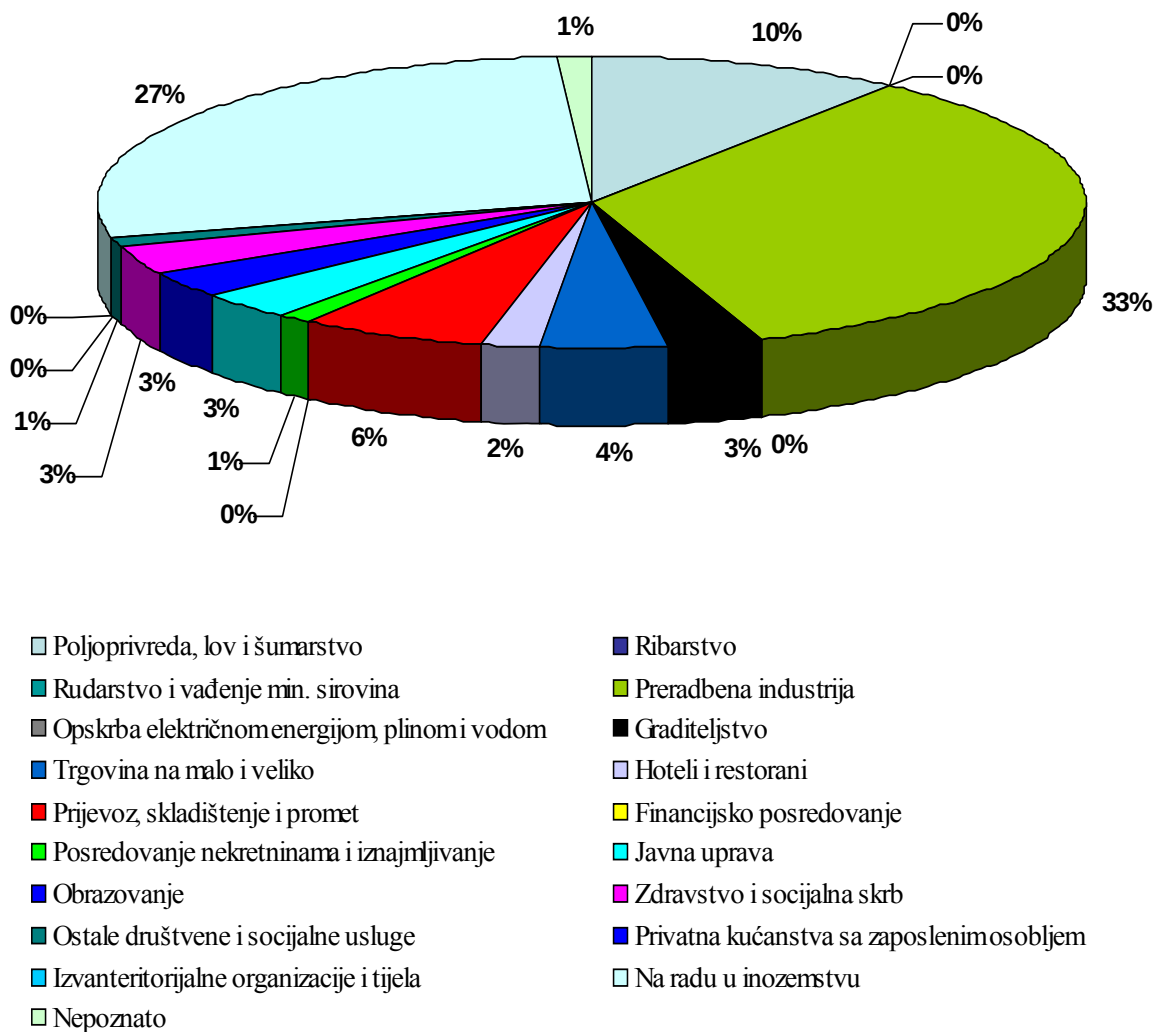
U 2001. godini 3,7 % aktivnoga stanovništva Krapinsko-zagorske županije živjelo je na području općine Hum na Sutli, što je više od njenoga udjela u površini i gotovo jednako njenomu udjelu u ukupnom stanovništvu Županije. Podaci u tablici 13., pokazuju da je opća stopa aktivnosti stanovništva u općini Hum na Sutli viša od opće stope aktivnosti u državi i tek nešto niža od opće stope aktivnosti u Županiji. To se može objasniti nekim društvenim i gospodarskim čimbenicima, između ostaloga i relativno jačom gospodarskom usmjerenosti prema poljoprivredi, gdje su upravo više stope aktivnosti jedno od obilježja.

Prema udjelu zaposlenih prema pretežitoj aktivnosti po djelatnostima (slika 14.) na prostoru Županije dominantno je značenje poljoprivrede i preradbene industrije. Unatoč procesu deagrarizacije ovaj prostor ima četvrtinu zaposlenoga stanovništva u poljoprivredi, što je više nego dvostruko veći udio zaposlenoga stanovništva u toj djelatnosti u odnosu na njen udio na razini države (11,0 %). Uz poljoprivredu i preradbenu djelatnost, u odnosu na ostale djelatnosti ističe se i graditeljstvo, djelatnost koju zadnjih godina i na razini države obilježava visok rast zaposlenosti, te trgovina.

Slika 14. Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po djelatnostima u Krapinsko-zagorskoj županiji 2001. godine

Slika 15. Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po djelatnostima u općini Hum na Sutli, 2001. godine

U općini Hum na Sutli gospodarska usmjerenost stanovništva (slika 15. i tablica 14.) znatno se razlikuje u odnosu na gospodarsku usmjerenost stanovništva Županije. Za razliku od Županije gdje je, sudeći po broju zaposlenih stanovništvo uglavnom podjednako vezano za poljoprivredu i za preradbenu industriju, u općini Hum na Sutli usmjerenost stanovništva prema preradbenoj industriji je dominantna. Čak trećina zaposlenih prema pretežitoj aktivnosti vezano je uz tu

djelatnost. S deset posto zaposlenih poljoprivreda je tek treća djelatnost u Općini. Karakteriziraju je i nadalje mali posjed i često upitna stručna obrazovanost i profesionalnost poljoprivrednika, što su, uz problem ostarjelosti obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, problemi prisutni na prostoru Općine, ali i Županije u cjelini, pa ih je kao takve nužno akceptirati i kod izrade županijskoga Regionalnoga operativnoga programa. „Na radu u inozemstvu“ je 27 % zaposlenih, pa je to po

tom kriteriju druga „djelatnost“ u općini Hum na Sutli. Za ovako visoki udio zaposlenih na radu u inozemstvu presudna

je činjenica smještaja odnosno položaja Općine uz granicu i tradiciju rada u Republici Sloveniji.

Tablica 14.

ZAPOSLENI PO GRANAMA DJELATNOSTI U OPĆINI HUM NA SUTLI 2001. GODINE			
Br.	Grana djelatnosti	Broj zaposlenih	%
1.	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	225	10,08
2.	Preradbeni industrija	731	32,74
3.	Rudarstvo i vađenje	0	0,00
4.	Opskrba el. energijom, plinom i vodom	8	0,36
5.	Graditeljstvo	69	3,09
6.	Trgovina na malo i veliko	82	3,67
7.	Hoteli i restorani	55	2,46
8.	Prijevoz, skladištenje i promet	142	6,36
9.	Financijsko posredovanje	8	0,36
10.	Posredovanje nekretninama i iznajmljivanje	29	1,30
11.	Javna uprava	75	3,36
12.	Obrazovanje	68	3,05
13.	Zdravstvo i socijalna skrb	68	3,05
14.	Ostale društvene i socijalne usluge	30	1,34
15.	Na radu u inozemstvu	613	27,45
16.	Privatna kućanstva sa zaposlenim osobljem	0	0,00
17.	Nepoznato	30	1,34
Ukupno		2.233	100,00

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

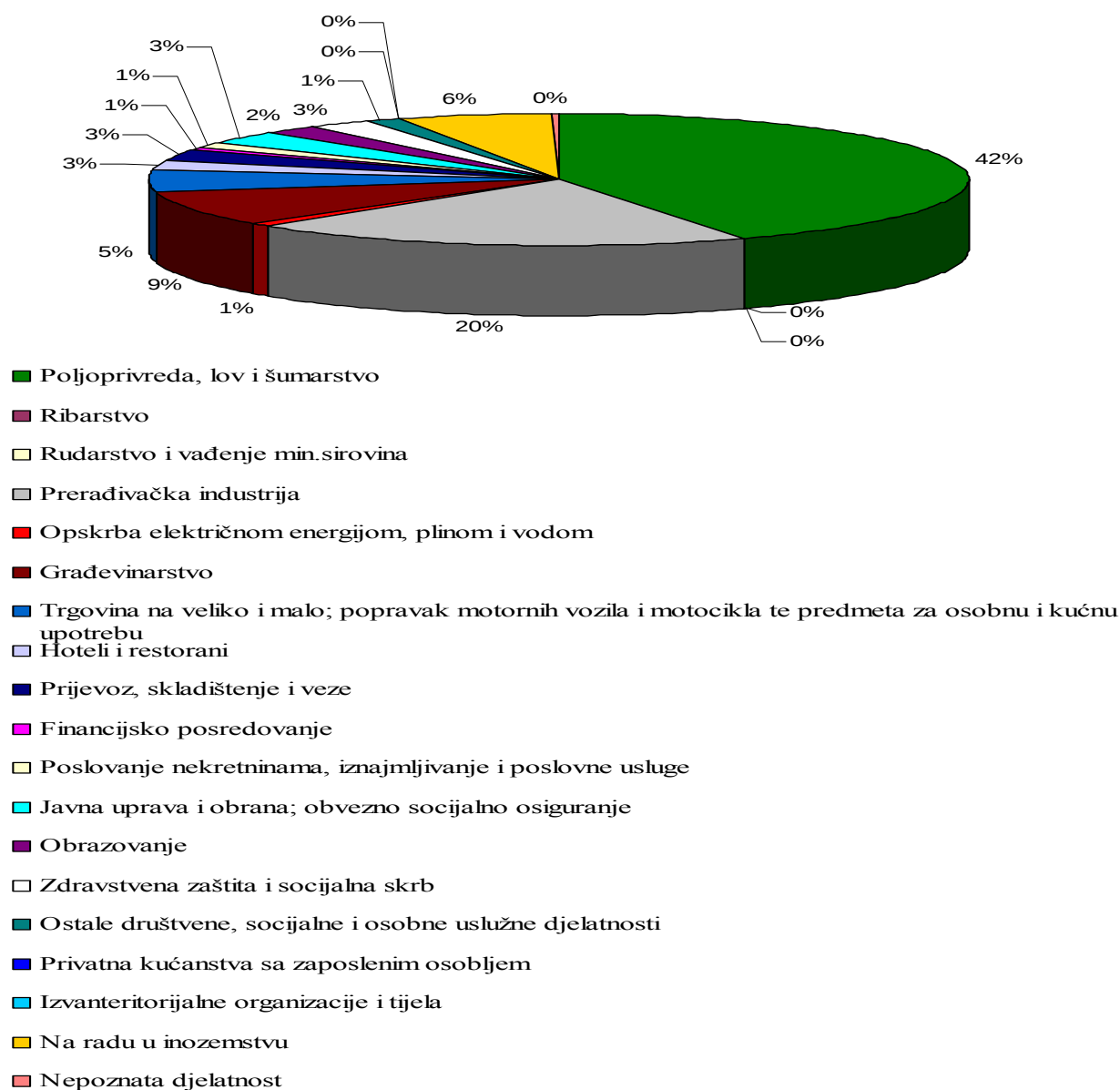
U gradu Pregradi gospodarska usmjerenost stanovništva (slika 16. i tablica 15.) nije podudarna s gospodarskom usmjerenošću stanovništva Županije. Za razliku od Županije gdje je, sudeći po broju zaposlenih, stanovništvo uglavnom podjednako vezano za poljoprivredu i za preradbeni industriju, u gradu Pregradi usmjerenost stanovništva prema poljoprivredi je apsolutno dominirajuća. Čak 42,4 % zaposlenih prema pretežitoj aktivnosti vezano je uz tu djelatnost. To se dijelom može objasniti prirodno-

zemljopisnim obilježjima kraja, pa i nekim društveno-povijesnim čimbenicima. U brojnim se domaćinstvima poljoprivreda javlja kao dopunska djelatnost, ali s obzirom na stanje gospodarstva i ograničene mogućnosti zapošljavanja u sekundarnim ili uslužnim djelatnostima, očito često i kao osnovna gospodarska aktivnost stanovništva. Ipak, unatoč tomu nužan proces snažnijega osuvremenjivanja i profesionalizacije poljoprivrede nije se dogodio, pa su mali posjed i često upitna stručna obrazovanost i

profesionalnost poljoprivrednika i dalje obilježja ove djelatnosti. Sve to, uz problem ostarjelosti obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, problemi su prisutni na prostoru grada Pregrade, ali i Županije, pa ih je kao takve nužno prihvatiti i kod izrade županijskoga Regionalnoga operativnoga programa.

Preradbeni industrija koja je u Županiji brojem zaposlenih gotovo izjednačena s poljoprivredom, u gradu Pregradi je također druga djelatnost po značenju, ali sa znatno manjim udjelom zaposlenih (19,88 %). Treća djelatnost po značenju temeljom pokazatelja je graditeljstvo s udjelom od 8,61%.

Slika 16. Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po djelatnostima u gradu Pregradi 2001. godine

Tablica 15.

ZAPOSLENI PO GRANAMA DJELATNOSTI U GRADU PREGRADI 2001. GODINE			
Br.	Grana djelatnosti	Broj zaposlenih	%
1.	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	1542	42,40
2.	Preradbena industrija	723	19,88
3.	Rudarstvo i vađenje	5	0,14
4.	Opskrba el. energijom, plinom i vodom	34	0,93
5.	Graditeljstvo	313	8,61
6.	Trgovina na malo i veliko	192	5,28
7.	Hoteli i restorani	92	2,53
8.	Prijevoz, skladištenje i promet	97	2,67
9.	Financijsko posredovanje	25	0,69
10.	Posredovanje nekretninama i iznajmljivanje	44	1,21
11.	Javna uprava	117	3,22
12.	Obrazovanje	76	2,09
13.	Zdravstvo i socijalna skrb	95	2,61
14.	Ostale društvene i socijalne usluge	46	1,26
15.	Na radu u inozemstvu	222	6,10
16.	Privatna kućanstva sa zaposlenim osobljem	1	0,03
17.	Nepoznato	13	0,36
Ukupno		3.637	100,00

Izvor: Popis stanovništva 2001., DZS, Zagreb, 2002.

Suvremena demozemljopisna obilježja i procesi u općini Hum na Sutli i gradu Pregradi ne zrače optimizmom. Uočeni procesi sve su manje posljedica, a sve više čimbenik društveno-gospodarskoga razvoja općine Hum na Sutli i grada Pregrade. Pored niskih vrijednosti stopa nataliteta i visokih stopa mortaliteta, emigracijom i negativnom selekcijom stanovništva pogoršane su i biološka i obrazovna struktura stanovništva. Stoga je, s obzirom na sadašnja dinamička i strukturna obilježja stanovništva, razumljiv izostanak pretjeranoga optimizma glede demografske i gospodarske perspektive ovoga prostora. Dobna i obrazovna struktura naglašavaju činjenicu nedostatka mlađega i obrazovanijega

stanovništva. Vrijednost indeksa starosti je relativno visoka i uz takvu starosnu strukturu stanovništva teško je očekivati veću inventivnost i snažniji razvoj poduzetništva. U nekim je naseljima broj stanovnika znatno smanjen, čime je otežan i svaki pokušaj suvremene organizacije gospodarskih aktivnosti i društvenoga života. Mogućnosti snažnijega gospodarskoga oživljavanja s postojećim ljudskim resursima vrlo su upitne, a upitna je i gospodarska atraktivnost prostora, koja bi kao takva mogla pozitivno djelovati kroz ekonomsku imigraciju na usporavanje učenih negativnih demografskih procesa i utjecati na demografski oporavak.

Demografsko i gospodarsko oživljavanje pasivnijih dijelova Županije bit će potrebno istaći kao prioritet i u županijskom Regionalnomu operativnomu programu. Moguće rješenje za prevladavanje postojećega stanja i usporavanje i zaustavljanje uočenih negativnih procesa sadržano je u međusobnoj uzročno-posljedičnoj povezanosti gospodar-skoga, društvenoga i demografskoga razvoja,

pri čemu gospodarski razvoj, kako je to vidljivo i iz iskustava razvijenih europskih zemalja, mora biti baziran na multi-sektorskomu konceptu, uz uvažavanje konkretnih uvjeta i mogućnosti. Osiguranje kvalitetnijih uvjeta života rezultiralo bi optimalnim brojem stanovnika i stabilnim dinamičkim i strukturnim demografskim značajkama.

1.3.6. Prirodno i kulturno naslijeđe

Područje grada Pregrade bogato je graditeljskim naslijeđem prošlosti i ljepotom prirodnoga krajobraza. Čitav je ovaj kraj spomeničko područje zbog bujnosti i rasprostranjenosti arhitektonskih spomenika okruženih prirodnim ili kultiviranim krajobrazom.

Prirodni resursi ovoga područja i njihovo korištenje utjecali su na dosadašnji razvoj gospodarskih i društvenih djelatnosti.

Sastav tla omogućio je razvoj rudarstva na ovomu prostoru. Nekad poznati „Ugljenokop Pregrada“ zapošljavao je veći broj radno sposobnoga stanovništva. Sedamdesetih godina ugljen je kao energent počeo gubiti svoj primat, pa ustupa mjesto modernijim energentima, te je rudnik definitivno prestao s radom 1975. godine.

Od povijesnoga i kulturnoga naslijeđa (Tablica 16.) postoje značajni ostaci, ali i sačuvani i obnovljeni objekti svjetovne i sakralne arhitekture. Ostaci spomenika kulture govore o značaju ovoga kraja u prošlosti. Najpoznatiji su Kostel-grad

(ruševina zidina građenih od isklesanih kamenih blokova), dvorac Gorica (kasno-renesansni kaštel izgrađen krajem 16. stoljeća, a spada u prvu spomeničku kategoriju), dvorac Dubrava, dvorac Bežanec (ugostiteljsko turistički objekt namijenjen elitnomu turizmu), kurija Janka Leskovara,...

U Pregradi je osnovana prva kemijsko-farmaceutska tvrtka u jugoistočnoj Europi. Tvrtku je osnovao Adolf Alfons Thierry de Chateauvieux, te je 1892. godine dobio dozvolu za rad ljekarne u Pregradi. Thierryev balzam iz Pregrade prodavao se diljem Europe.

Od sakralnih objekata područja grada Pregrade, ali i čitavoga Hrvatskoga zagorja, najveća je crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Pregradi koja pobuđuje veliko zanimanje kao veličanstvena građevina neobična po obliku i veličini za župnu crkvu, pa je često nazivaju i „Zagorskom katedralom”.

Tablica 16.

KULTURNO-POVIJESNI OBJEKTI NASELJA GRADA PREGRADE	
Br.	Opis/naziv
	SVJETOVNI SPOMENICI KULTURE
1.	Kostel-grad-ruševina zidina građenih od isklesanih kamenih blokova, smješten sjeverno od Pregrade
2.	Thierry-eva apoteka, prva kemijsko-farmaceutska tvrtka u jugoistočnoj Europi
3.	planinarski dom na Kunagori
4.	Dvorci
a	dvorac Bežanec, jugoistočno od Pregrade
b	dvorac Gorica, jugoistočno od Pregrade, sagradili grofovi Keglevići krajem 17.st.
c	dvorac Dubrava, jugoistočno od Pregrade
d	dvorac Kostelgrad, plemićki grad
5.	Župne kurije
a	župna kurija u Pregradi
b	župna kurija Kostel
c	župna kurija Vinagora
d	kurija Janka Leskovara
	SAKRALNI SPOMENICI KULTURE
6.	Crkve
a	Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Pregradi (Zagorska katedrala)
b	Župna crkva Sv.Mirka ili Emerika u Kostelu, sjeverno od Pregrade
c	crkva Sv.Marije od Pohoda u Vinagori, sagrađena u 18.st.
7.	Kapele
a	Sv.Ana, barokizirana kapela u Gornjoj Plemenščini
b	Sv.Mihael u Sopotu, jugozapadno od Pregrade
c	Sv.Štefan, sjeveroistočno od Kostela u zaseoku Kostelski Bregi
d	Sv.Donat, južno od Pregrade u Pavlovcu
e	Sv.Leonard, na vrhima Pregradskim
f	Kapela Trpećega Isusa

Iz navedenih podataka vidljivo je da grad Pregrada raspolaže s raznovrsnim mogućnostima korištenja prirodnoga i povijesno-kulturnoga naslijeđa u cilju

razvoja povijesno-kulturnoga turizma („living history“).

2. Jedinice lokalne samouprave u poticanju svojega ukupnoga razvoja

Naslijeđena i produbljena dugogodišnja nerazvijenost, infrastrukturno, kulturno, socijalno, a pogotovo gospodarsko nazadovanje, nameće kao nužnost ubrzani razvoj na područjima jedinica lokalne samouprave.

Specifična znanja i obrazovanje najjeftinije su i najdjelatnije sastavnice razvoja. Postupno uvođenje trajnoga usavršavanja poduzetnika i poljoprivrednika kroz ustroj obrazovnih jezgara i prakse pri uzornim tvrtkama ili na uzornim gospodarstvima ključni su za pokretanje razvoja, baš kao i specifična znanja o obnovi i razvoju prostora, zajedničkoga djelovanja i zadrugarstva.

Animiranjem i poticanjem skupina zainteresiranih za razvoj (poduzetnika, poljoprivrednika, nezaposlenih, žena znanstvenika, mladeži, i ostalih...) želi se postići djelatno sudioništvo u ostvarenju razvojnih rješenja. Specifična obrazovanja mogu se provoditi putom lokalnih obrazovnih središta kroz uključivanje specijalista i stručnjaka za obrazovanje i savjetovanje.

Programi će se postupno od poljoprivrednih proširiti na osposobljavanje za deficitarna zanimanja, obuku za osnivanje i vođenje tvrtki, za marketing, financije, tradicijske obrte kao i ekološki turizam, osnivanje i vođenje zadruga, očuvanje naslijeđa, prirode i okoliša.

Predviđene su potpore za pokretanje poduzetništva, te moguća osiguranja jamstava kao ključne i važne sastavnice širenja poduzetništva. Subvencioniranje kamata na kredite također pretpostavlja

poticaje budućem razvoju. U izboru pozitivnih razvojnih inicijativa preporučit će se: tečajevi za knjigovodstvo, knjigovodstveni savjetnici, savjetnici za pokretanje maloga i srednjega gospodarstva, financijska i agronomska savjetodavna potpora poljoprivrednicima, savjetodavna potpora umirovljenicima i gospodarstvenicima, braniteljima, s ciljem optimalizacije poreznoga tereta, te trening kroz radionice za nove oblike proizvodnje, udruživanja i nastupa na tržištu.

Bez zajedništva i usuglašenoga stava velikoga broja građana i stranaka o pokretanju razvojnih ciklusa, sve će ostati isto, a nama će ostati samo da jedni na druge upiremo prstom, gundamo i zajedljivo prigovaramo!

Modernizacija, kao i uvođenje novih tehnologija, uz poticanje poduzetništva s ciljem povećanja konkurentnosti, kao i poticanje proizvodnje neprehrambenih proizvoda, poboljšanje stanja šumskoga i poljoprivrednoga zemljišta, razvijanjem alternativnih izvora privređivanja, kao što je seoski turizam, poboljšanje radnih i životnih uvjeta (obnova, očuvanje izvorne arhitekture, očuvanje narodnoga blaga, ...), očuvanje i promoviranje prirodnoga okruženja daljnji su razvojni poticaji.

2.1. Regionalni razvoj i regionalna politika

Nametanje direktiva pa i modela razvoja «odozgo» s hijerarhijski viših jedinica i instanica na jedinice lokalne samouprave nije se pokazalo uspješno u prošlosti, a različitost uvjeta života i gospodarenja u raznolikim regijama Republike Hrvatske onemogućava primjenjivanje jedinstvenih mjera koje bi jednako uspješno bile primjenjive u mediteranskim kao i u ravničarskim ili pak planinskim dijelovima Lijepe Naše.

Iz tih je razloga nužno početi sa sveobuhvatno smislenim, cjelovitim programom ubrzanoga razvoja koji je sastavljen i iniciran «odozdo», od same lokalne jedinice, koja tim činom svjesno preuzima odgovornost i sav autoritet za vlastitu budućnost. Svaka jedinica lokalne samouprave treba osmisliti razvojne mjere i djelatnosti, uskladiti ih s mjerama i djelatnostima susjednih jedinica lokalne samouprave, ako je ikako moguće, objediniti ih na razini županija i tek tako usklađeni županijski razvojni planovi mogu postati ostvariva razvojna politika i Republike Hrvatske.

Dakle, umjesto da postavljamo pitanje: «Što će država učiniti za mene?» moramo preokrenuti pitanje i pitati se: «Što ja i što mi možemo učiniti za brži razvoj svoga područja, a samim time i za prosperitet Lijepe Naše».

Odgovor je moguć jedino kroz realno i znanstveno utvrđene ciljeve, te pomno zacrtane i isplanirane putove ostvarenja tih istih ciljeva. Da bi dobar plan i bio izrađen neophodna je puna suradnja stručnjaka za regionalni razvoj, sa zainteresiranim građanima i zainteresiranim gospodarstvenicima i nositeljima razvoja regije kao i lokalne samouprave.

Kao što prostorni plan regulira gospodarenje i uređenje prostora, tako će i Projekt ukupnoga razvoja regulirati načine na koji će jedinica lokalne samouprave

poticati i upravljati gospodarskim razvojem na svomu području. U izradi razvojnih projekata jedinica lokalne samouprave pomažu razvojni timovi stručnjaka i savjetnika i to po usklađenoj metodologiji koja pretpostavlja određene obvezne - opće dijelove, kao i posebne dijelove koja se odnose na specifičnosti razvojnih potreba područja koja se razvojnim studijama i projektom obrađuju.

Države, u provedbi svoje razvojne politike (u gospodarstvu, preraspodjeli dohotka, restrukturiranju i poticanju zapošljavanja), više nisu usredotočene na uklanjanje uzroke neravnomjernoga razvoja

Umjesto da postavljamo pitanje: «Što će država učiniti za nas?» moramo se zapitati: «Što mi možemo učiniti za brži razvoj svoga područja, a samim time i za prosperitet Lijepe Naše»

svih područja. One ublažavaju posljedice, ali znajući da se uzroci uglavnom ne mogu ukloniti uredbom ili administrativnom intervencijom, osmišljavanje i provedbu razvojne politike prepuštaju samoj lokalnoj samoupravi, koja pronalazi vlastite putove razvoja, uz poticaj i prisutnost razvojnoga tima stručnjaka za različita područja.

Lokalna samouprava mora se sama dogovarati s vlasnicima kapitala o uvjetima smještaja i poticanja svih poduzetničkih pothvata na svom području. U privlačenju poduzetništva, a time i povećanju zaposlenosti i standarda svojega pučanstva, lokalna samouprava mora biti što više samostalna u oblikovanju gospodarskih poticaja.

Lokalna samouprava mora ciljano **stvarati mreže suradnje** gospodarskih subjekata međusobno, kao i suradnje s tijelima lokalne samouprave. Ta tijela moraju preuzeti dio poslova potrebnih svim gospodarskim subjektima sa svoga područja.

Država se tako sve više isključuje poštujući načelo supsidijarnosti, to jest načelo da se viša razina ne bavi onim, što

lokalna samouprava može obaviti barem jednako dobro.

U globalizaciji, usprkos bogatim prirodnim izvorima i komparativnim prednostima, mnoga razvijena područja gube primat. Prva mjesta u razvojnoj utakmici zauzimaju područja, koja se uspijevaju okoristiti znanjem i pomoću znanja i osmišljavanja trajnoga razvoja brzo prilagoditi novonastalim stanjima.

2.1.1. Modeli regionalnoga razvoja

U ostvarivanju željenoga razvoja, regionalne politike različitih zemalja politički razmještaju resurse ili potiču kroz aktivne politike raznovrsne oblike korištenja regionalnih mogućnosti.

Iz spomenutih načina ostvarivanja ciljeva proizlaze i dva različita modela razvoja:

- model planskoga razvoja (sredstva rasta planski se raspodjeljuju na pojedine regije),
- model generativnoga razvoja (svaka regija neovisno o drugima ostvaruje vlastiti razvoj).

U odnosu na model, koji se koristi, razvojne djelatnosti dijelimo na:

- političko smještanje i premještanje resursa od strane središnje vlade,
- poticanje učinkovitosti područnoga gospodarstva (školanje, stjecanje novih znanja i vještina, razvoj područnih financija, prometa, te telekomunikacija i samostalnosti područnih subjekata).

Središnje odlučivanje najviše se koristilo nakon Drugoga svjetskoga rata i pokazalo se nedjelotvornim. Usklađivalo je razvoj, ali nije moglo pokrenuti ni područno stvaralaštvo niti usklađivati sve područne mogućnosti. Trajan područni razvoj neostvariv je bez inovativnoga sudjelovanja područnih subjekata, bez neovisne i razvojno

osposobljene lokalne samouprave, bez poštivanja ciljeva lokalnih boljitaka i nadzora nad ukupnim razvojem od strane lokalnih subjekata.

Mjere, koje dolaze iz jednoga središta, ili su ujednačene za sve, ili pak favoriziraju razvoj jedne regije na štetu neke druge, te tako ne mogu djelotvorno riješiti niti jedan poseban problem pojedine regije. Zbog te i niza drugih nedjelotvornosti, prevladao je područni pristup. Iako kao trajan problem ostaje nedostatak novca, lokalna samouprava postaje nositeljom područnoga razvoja. Na taj način, ona potiče partnerstvo javnih s privatnim subjektima, potičući stvaranje novih mogućnosti.

Takav razvoj «odozdo» čini lokalne činitelje temeljem razvoja, i sam razvoj usmjerava na područno pučanstvo, njegovim razvojnim problemima kao i potencijalima, usmjeren je ciljano na samopomoć, na područne inicijative, na područne subjekte i samoupravu.

Međutim, taj pristup uključuje i povećanje odgovornosti tih regionalnih činitelja. Nije više središnja vlast kriva za sve, već razvojne odluke, poticaji, te razvojni programi, njihov odabir, usklađivanja kao i ocjenjivanje postaju posao samouprave. Regije se same pokreću, pa i nastupaju u inozemstvu. Država sve više gubi te funkcije i uloge.

2.1.2. Načela pristupa područnomu razvoju

Područnomu se razvoju može pristupiti na više načina. Najpoznatije su prirodna i funkcionalna regionalizacija. Po prirodnoj podjeli hrvatski bi se prostor podijelio na: panonski, gorski i jadranski. Funkcionalna bi pak regionalizacija podijelila Republiku Hrvatsku po usmjerenju područja ka nekom središtu u kojemu se ostvaruju neke administrativno političke i određene gospodarske funkcije na: Slavonsku, Srednjo-hrvatsku, Primorsko-ličku i Dalmatinsku subregiju. Dakle, Republika Hrvatska je sredozemna, panonska, podunavska i srednjo-evropska država, a Zagreb jedno od ključnih čvorišta jugoistoka srednje Europe. Zbog toga naše regije, sa svom šarolikošću kulturnoga naslijeđa, treba smatrati bogatstvom.

Stanovništvo je stalan i ključni razvojni potencijal. Njegov broj, razmještaj i struktura su temelji razvojnih mogućnosti. Prirodne i druge razvojne mogućnosti, bez ljudi su "mrtvi kapitali". Što su više prirodni izvori ograničeni, stanovništvo ima sve veći značaj u razvoju. Trajan razvoj traži stalnu profesionalnu prilagodbu stanovništva promjenama, a kretanje stanovništva često određuju i razmještaj gospodarskih potencijala. Tako raspoloživa radna snaga postaje kreativna sastavnica ukupnoga razvoja. Tržištima rada teško je odrediti granice. Privlačnost pojedinih područja često je rezultat povijesne uhodanosti. Neka druga su pak područja trajno emitivna, jer ne stvaraju nova zaposlenja. Ona svoja radna mjesta pune manjim brojem manje poduzetnih ljudi, nesklonih riziku i prilagodbi. Takvo stanovništvo postaje sve slabiji oslonac razvoju.

Budući da se obrazovaniji, spretniji i mlađi lakše uključuju u područja useljavanja, njihov povratak u demografski emitivna područja teško je očekivati. Uz nedostupnost radnih mjesta, niska razina

plaća je dodatni činitelj napuštanja slabije razvijenih krajeva. Mali broj radnih mjesta, i višak onih koji posao traže, dodatno smanjuju razinu plaća, pa osobito mladež, odlazi u druga područja, a i u inozemstvo. Stoga visoka ponuda rada može izravno utjecati na stope razvoja. Ako je plaća, a i trošak života jednak u velikomu središtu kao i u unutrašnjosti, rezultat će biti odlazak najsposobnijih u gradove, zbog privlačnosti gradova i šarolikih mogućnosti koje gradovi pružaju. Slijedeća uzročno-posljedična veza

Njemačka je pokazala da razvoj ne čine pojedina trgovačka društva, nego udruge, koje osnažuju gospodarski rast velikoga broja pratećih trgovačkih društava

bit će da će ulagači otići u veća središta. Dodatni razlog za odlazak poduzetnika u velika središta bit će to što tamo lakše umreže svoje djelatnosti u već postojeće strukture i udruge, nego što to mogu u slabije razvijenim krajevima. Takove strukture i udruge omogućuju poduzetnicima ostvarivanje boljih kontakata s dobavljačima i kupcima, veću dostupnost podacima i informacijama o novim tehnologijama, brži pristup osjetljivim i značajnim informacijama o tržištu i konkurenciji.

Područni nositelji razvoja su posebno i konkretno: službenici u upravnim tijelima općine, grada ili županije i istaknuti, **motivirani pojedinci, koji znaju i mogu potaknuti područne razvojne inicijative**. Te su inicijative usmjerene na utvrđivanje novih razvojnih mogućnosti, razvoj okruženja i regionalni marketing

(promicanje područja, kao dobrog mjesta za život i poduzetništvo).

Dodatnu ulogu u stvaranju područnih neravnoteža, odigrala je privlačnost gradova. Međutim, provodi li jedinica lokalne samouprave djelatno **urbanu obnovu**, stambenu i komunalnu izgradnju, može se pretvoriti iz područja iseljavanja, čak u useljeničko područje. Austrija je tipičan primjer uspješne urbane obnove, gdje su čak i planinska sela ostvarila nužne preduvjete urbanizacije, ne gubeći pritom svoju ljupkost i izvornost. Time su ta područja prestala biti emitivna već i sezonski i tijekom cijele godine privlače stanovništvo iz gradova kao i turiste.

Djelatno vodeći demografsku politiku i politiku gospodarskoga razvoja jedinice lokalne samouprave morale bi nastojati utjecati na konkurentnost cijene radne snage, a **niže plaće nadoknađivati socijalnim povlasticama** (stipendijama i naknadama za prijevoz za đake i studente, naknadama za djecu, starije, ...).

Svakako se ne smije zanemariti **životni standard stanovništva**. Kao što on ovisi o dostignutom stupnju razvoja određenoga područja, tako i **on povratno djeluje na razvoj**. U nastojanju da se zadrži stanovništvo na nekomu području treba pravilno procijeniti potrebit stupanj standarda za to područje, budući da ne postoje jedinstvene potrebe stanovništva na svim područjima, pa će negdje čovjek biti zadovoljan s onim što se na drugom području smatra daleko ispod potrebite razine.

Utjecaj obilnosti izvora (energije i sirovina) na razvoj u Republici Hrvatskoj **se nije pokazao presudnim**. U područjima, koja su bogata poljoprivrednim proizvodima, to bogatstvo nije dovelo do razvoja, jer nitko nije organizirao preradu na tim područjima, pa su nakupci kupovali sirovinu i odvozili je u razvijena područja. Seleći tako stvaranje viška vrijednosti u druge krajeve, oni su selili i preduvjete razvoja, a u poljoprivrednim krajevima je standard padao. To je prouzročilo veliko

iseljavanje iz tih krajeva. Manje jedinice lokalne samouprave, ako su i usmjerene na preradu, najvećim dijelom na preradbenu industriju samo onih proizvoda koji se proizvode na bliskim područjima, uglavnom poljoprivrednih. Zato je tu gospodarstvo često monokulturno. Tu često prevladava statička usmjerenost na održavanje postojećih struktura i postojeće proizvodnje, bez ulaženja u nove rizike i razmišljanja o novim razvojnim procesima.

Zbog ograničenosti izvora, osmišljen, **stručan, znanstveno utemeljen pristup** razvoju ima toliko veći značaj, koliko su sadašnje mogućnosti manje, a izvori oskudniji. Jer, velike strukturne promjene, osobito u našem bližem okruženju su dovele do gubitka značajnih tržišta, velikoga pada izvoza, i našega sve većega tehnološkoga zaostajanja.

Osnovna načela novoga pristupa područnomu razvoju su:

- decentralizacija,
- supsidijarnost (viša razina ne obavlja poslove koje može obaviti niža, jer je ona bliže problemima, pa središnjoj državnoj razini ostaje samo ono, što samouprava ne može obaviti),
- regija postaje gospodarski i socijalno-kulturni pojam, a ne više samo politički,
- o razvoju odlučuju socijalno kulturni činitelji (tradicija, mentalitet i običaji, područno poduzetništvo, okruženje i kultura, javne usluge), koji privlače kvalificirane ljude,
- ljudi postaju osnovni činitelj područnoga razvoja,
- privatni i javni sektor sve više surađuju,
- rađaju se različiti oblici nehijerarhijskih partnerstava i suradnje svih sudionika razvoja,
- država ne daje prednost niti jednoj gospodarskoj grani, nego podržava sve jednako.

Iskustva u razvoju talijanske pokrajine Emilie Romagne pokazuju da se ne smije zanemariti važnost većih poduzeća, koja

daju početni poticaj malim tvrtkama putom velikih podugovaranja poslova. Iskustva drugih također pokazuju da razvoj ne čine pojedina trgovačka društva, već da na razvoj najviše utječu udruge koje postaju razvojni subjekti s puno pratećih trgovačkih društava. Tu se državna podrška gospodarstvu ne smatra iznimkom, nego rutinskom odgovornošću Vlade, ali i jedinica područne samouprave.

Dakle, položaj jednoga područja u odnosu na druga je sve više rezultat sposobnosti i umijeća svih područnih činitelja. O tomu rječito govori dinamičan razvoj područja i država, koji su promišljeno odabrali poslovna područja. U njima konkuriraju i razvijaju se, usmjerivši

se na određena segmentirana tržišta, uz suradnju nadopunjujući proizvodnji, koje jačaju jedna drugu. Samo osmišljeni nadopunjujući proizvodni procesi mogu omogućiti razvoj.

Tradicijski činitelji razmještaja djelatnosti (bliskost sirovina, niski troškovi prijevoza, jeftina radna snaga, ...), za koje se dugo vjerovalo da su glavni preduvjeti konkurentnosti i osiguravatelji ubrzanoga razvoja, više nisu presudni u gospodarskim subjektima s visokom tehnologijom. Informatičko doba omogućuje «pre-skakanje» tradicijskih industrijskih faza razvoja, za razliku od vremena kada su velika infrastrukturna ulaganja zahtijevala ogromne investicije i desetljeća razvoja.

2.1.3. Elementi konkurentnosti

Najznačajnije sastavnice današnjega poimanja konkurentnosti su: kakvoća obrazovanja i osposobljavanja, dobra organizacija, stalna unaprjeđenja proizvodnih i neproizvodnih postupaka, obujam istraživanja, raspoloživost infrastrukture, vezane i podržavajuće proizvodnje. Sposobnost dobrog kombiniranja svih ovih činitelja rezultira konkurentnošću određenoga područja.

Lokalna samouprava treba **omogućiti promjene, te smanjiti ili ukloniti otpore promjenama** koje dovode do ubrzanoga razvoja. Ona mora na svomu području stvarati pozitivnu poslovnu klimu:

- jačati partnerske odnose gospodarskih subjekata,
- smanjivati institucionalne i administrativne zapreke i ograničenja,
- pomagati trgovačkim društvima, osobito manjima i srednjima u nabavi znanja i izvora.

U prvom koraku mora ustanoviti koji su to gospodarski, socijalni, tehnološki, kulturni, pravni i drugi problemi, koji usporavaju razvoj, a koji su pospješitelji razvoja. U drugom koraku ona mora odrediti koji bi to mogli biti razvojni gospodarski subjekti, na koje će se osloniti prateći subjekti u provedbi željenoga razvoja. Razvojni gospodarski subjekti su osnovni činitelji regionalne ili područne konkurentnosti, jer ne postoji razvijena regija bez dobro poznatih gospodarskih subjekata koji su u biti temelj toga razvoja. Izvozna usmjerenost, izvozna sposobnost i izvozni rezultati najveća su moguća priznanja konkurentne sposobnosti gospodarskim subjektima a time i cijelim područjima.

Danas na konkurentnost bilo kojega područja utječe dugi niz činitelja:

- regionalni marketing,
- suradnja lokalnih samouprava,
- poticaji od lokalne samouprave,

- mentalitet ljudi i društveno okruženje,
- poduzetničko okruženje,
- gospodarska podržavajuća infrastruktura,
- dostupnost promotivnih i savjetodavnih usluga,
- dostupnost pravnih usluga,
- servisna mreža,
- veće podržavajuće industrije,
- mreža dopunjujućih djelatnosti,
- sveučilišno i znanstveno okruženje,
- pogodnosti za obrazovanje,
- protok inovativnih informacija i pristup tehnološkomu znanju,
- ulaganja u stjecanja novih znanja,
- novi oblici organizacija i upravljanja,
- poslovna kultura,
- suradnja s financijskim institucijama,
- raspoloživost kvalificirane radne snage,
- troškovi radne snage,
- socijalne pogodnosti i jedinstvenost,
- kulturni sadržaji i veći kulturni projekti,
- blizina rekreativnih pogodnosti,
- uređenje okoliša,
- smještaj u odnosu na šire područje,
- blizina dobavljača,
- blizina potrošača,
- prometne veze,
- raspoloživost energije,
- komunalna infrastruktura,
- komunikacije,
- prirodni izvori,
- lokalni (područni) porezi.

Svaki od činitelja može ili pridonositi razvoju ili pak usporiti ga i onemogućavati ga. Kako bi potakle dugoročni ubrzani razvoj i učinile se konkurentnijima, jedinice lokalne samouprave u ostvarivanju razvoja svojega područja morale bi:

- organizirati obučavanje i stručno osposobljavanje vlastitoga stanovništva,

- organizirati obrazovanje vlastitih djelatnika (u upravi i samoupravi),
- organizirati dodatno obrazovanje poslovodstava sa svojega područja,
- organizirati obrazovanje mogućih novih poduzetnika.

Daljnji nezaobilazan činitelj razvoja je **umrežavanje gospodarskih** subjekata, to jest njihova djelatna suradnja.

Nezaobilazan činitelj razvoja je umrežavanje gospodarskih subjekata, to jest njihova djelatna suradnja. Osobito je značajno umrežavanje većega broja manjih s nekim velikim gospodarskim subjektom

Umrežavanje većega broja gospodarskih subjekata s velikim gospodarskim subjektom osobito je značajno. Ključne poluge ili pomagala gospodarske infrastrukture na razini lokalne samouprave mogu biti tehnološka središta, poduzetnički inkubatori, znanstveni i tehnološki parkovi, te kao kruna svemu područna razvojna središta. Vladina i središnja državna tijela nemaju toliko interesa niti motivacija za razvoj određenoga područja kao što to imaju ljudi, koji tamo žive.

Odgovarajuće područno tijelo u nerazvijenomu području osjetljivije je na potrebe i probleme, a i bolje poznaje mogućnosti svojega područja. Stoga je područno razvojno središte bitan element razvoja ocjenjujući područne mogućnosti i uspostavljajući veze s okruženjem

2.1.4. Ciljevi regionalnoga razvoja

Glavni ciljevi regionalnoga razvoja, a ujedno i glavne djelatnosti područnoga razvojnoga središta ***izrada su i provedba područnoga razvojnoga projekta***. Ciljevi razvoja mogu biti:

- zaustaviti odlazak ljudi,
- otvarati nova mjesta za mlade,
- privući školovane ljude i iz drugih krajeva,
- privući tehnološka znanja i inovacije, te ih prilagoditi područnim potrebama i osobitostima,
- osvijestiti područno pučanstvo o vlastitim razvojnim mogućnostima,
- poticati područno stvaralaštvo,
- poticati područno poduzetništvo,
- podići područnu samosvijest,
- privući ulagače iz inozemstva i tuzemstva.

Važno je definirati i odrediti prioritetne razvojne ciljeve, biti ih uvijek svjestan i svaku razvojnu inicijativu ili plan usporediti s zadanim ciljevima. Pokretanje aktivnosti ili uspostava planova koji nisu usklađeni ili ne vode ka zadanim ciljevima mogu lako dovesti do razbacivanja rijetkih resursa, smanjenja efikasnosti i postizanja neželjenih ciljeva s mogućim neželjenim posljedicama.

Razvoj, potiče involviranost pojedinaca, a time širenje i «demokratizaciju» razvoja regije, pa i cijele države putom: suradnje s:

- udrugama, školama, fakultetima i znanstvenim ustanovama,
- gospodarskim subjektima,
- društvenim organizacijama,
- neformalnim grupama,
- pojedincima,

- središnjim državnim tijelima, pomoću umrežavanja sa svim sudionicima razvoja na područnoj, državnoj i međunarodnoj razini u svrhu razmjene informacija, znanja, iskustava i stručnjaka.

U funkciji posrednika između gospodarstva i sveučilišta utemeljuju se tehnološka središta. Znanstveni i tehnološki parkovi potiču primjene novih tehnologija. Neki su neprofitni, pa ih financiraju središnja ili područna tijela vlasti ili komore. U svrhu pomoći novim malim trgovačkim društvima osnivaju se poduzetnički inkubatori. Tijekom kritičnoga razdoblja, od osnivanja do uhodavanja, oni pružaju novim gospodarskim subjektima jeftin ili besplatan smještaj, administrativne usluge, obuku, marketing, financije, ..., bitno im smanjujući troškove utemeljenja vlastitoga mjesta na tržištu.

Male poslovne zone su prostori, gdje lokalna samouprava daje prostor i komunalnu infrastrukturu da bi privukla poduzetnike i omogućila otvaranje novih radnih mjesta.

Poslovna uslužna središta osnivaju, financiraju i koriste mala i srednja trgovačka društva. Ova središta pružaju informacije, spajaju domaće i inozemne subjekte, ...

U razvojnu podržavajuću infrastrukturu pripadaju i ***područni razvojni fondovi***, kojima je glavna zadaća pružanje financijske podrške.

U zapadnoj Europi razvila su se ***poslovno inovacijska središta (Business Innovation centre - BIC)***. Po uzoru na njih Ministarstvo znanosti i tehnologije utemeljilo je u Zagrebu BICRO.

U razvoju određenih područja značajnu ulogu mogu odigrati **zadruga**, jer povezuju male poduzetnike u obavljanju zajedničkih poslova. Značajni su za razvoj **županijski uredi za gospodarstvo**, a također **odjeli i uredi** na razini jedinica lokalne samouprave. Baveći se gospodarstvom, oni mogu obaviti niz savjetodavnih poslova korisnih i potrebnih osobito malim i srednjim trgovačkim društvima. Postoji i velik broj privatnih savjetodavnih agencija.

Dakle, sve što poduzetniku treba za uspješan razvoj vlastite djelatnosti, jako je raspršeno po različitim institucijama, često nekompletno, nejasno. Upravo zato važna je uloga JLS, koja treba razvijati **područna razvojna središta**, kao institucije kompletnoga servisa za poduzetnike i lokalnu samoupravu u razvojnim naporima. Oni postaju zamašnjak šire mreže odnosa između gospodarstva i vlasti, između lokalnih, područnih i središnjih vlasti. U takva središta potrebno je zaposliti ambiciozne nadahnute ljude, (nikako ne birokrate) koji će pomoći u najvažnijim aktivnostima, prikupljanja znanja, savjeta,

smjernica, održavanja kontakata. Jedan od zadataka područnih razvojnih središta je i osiguranje tržišta i tržišnih cijena, stvaranjem sustava i mehanizama koji osiguravaju potražnju za lokalno proizvedenim robama i uslugama. Također zadatak je Područnog razvojnoga središta priskrbiti najjeftinije oblike financiranja, locirati najbolje izvore sirovina, pomoći pronaći optimalne proizvodne kapacitete i općenito omogućavati i pospješivati razmjenu kvalitetnih i bitnih informacija. Bez stalnoga djelovanja područnih razvojnih središta neformalne mreže gotovo se nikako ne uspostavljaju, a uspostavljene se brzo prekidaju.

Hrvatska se ubraja u vrlo rijetke Europske zemlje, gotovo bez područnih razvojnih središta, koja bi trebala brinuti o integralnom razvoju hrvatskih mikroregija, bez obzira da li se one sastoje od jedne ili više jedinica lokalne samouprave.

Da zaključimo:

Regionalna politika države više ne može samo pokušavati ujednačiti podjednaki razvoj svih područja! Država mora poticati najveći mogući doprinos svake od regija ukupnomu državnomu razvoju (bez obzira na relativni ili apsolutni potencijal doprinosa pojedine regije). Za taj i takav razvoj potrebna je veća inicijativa lokalnih zajednica i preuzimanje odgovornosti za vlastitu sudbinu.

2.2. Vlastiti model razvoja

Primjeren vlastitoj posebnosti i različitosti od drugih

Zadatak je svakoga područja ostvariti vlastiti model razvoja primjeren vlastitim specifičnostima i posebnostima. Iz toga razloga općina Hum na Sutli i grad Pregrada angažirali su stručni tim, koji izrađuje razvojne spise, kao temelj za provedbu svih zamišljenih i opisanih mjera i modela.

U prvom koraku izrade Projekta ukupnoga razvoja potrebni su slijedeće podaci:

- zemljopisni i geoprometni podaci,
- naseljena mjesta i njihova napučenost,
- struktura pučanstva (broj, gustoća naseljenosti, dob, spol, zaposlenost),
- struktura gospodarstva i gospodarska kretanja,
- obilježja gospodarstva po granama,
- ocjena razvijenosti javne infrastrukture,
- osnovni prirodni izvori,
- makroekonomski pokazatelji,
- stanje okoliša.

U drugom koraku bit će potrebni podaci:

- broj i podjela gospodarskih subjekata po grani, broju zaposlenih, ukupnomu prihodu,
- potpun popis gospodarskih subjekata uz osnovne djelatnosti i smještaj,
- popis svih vladinih i nevladinih udruga, grupa, fondacija, zaklada,

- popis i osnovni podaci o svakom subjektu gospodarske i tehnološke podržavajuće infrastrukture,
- obrazovna infrastruktura: srednje i više škole, fakulteti, druge specijalizirane institucije, instituti, razvojno istraživačka središta,
- popis i opis djelovanja svih državnih ureda i institucija, gospodarske i obrtničke komore,
- popis postojećih i mogućih investitora, osobito inozemnih,
- osnovne konkurentske prednosti ovoga područja.

Razvojnog timu, angažiranom izvan područja vlastite samouprave, treba pridodati i sve zainteresirane stručnjake s vlastitoga područja. Razvojni tim samo od stručnjaka s vlastitoga područja ne preporuča se iz dva razloga:

- Republika Hrvatska je premala da bi mogla imati puno vrhunskih razvojnih timova.
- Vlastiti stručnjaci ne pristupaju kritički prema stanjima na koje su navikli i koja ih svakodnevno okružuju, koja odbijaju poduzetnike «izvana», a upravo će to dobro uočiti razvojni tim angažiran «izvana».

2.3. Partnerstvo privatnoga i javnoga sektora

Nekoliko, danas visoko razvijenih zemalja Europe ne tako davno nisu bile ravnomjerno razvijene, već su mnoge od njih imale i po nekoliko značajnih područja koja su bitno zaostajala u razvoju. Šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća te su zemlje krenule u prave razvojne kampanje nerazvijenih područja i već za nekoliko godina ostvarile su osjetne pozitivne pomake. Neka su područja već u pet godina uspjela dostići prosjeke, a za desetak godina dostigla i najrazvijenija područja svojih zemalja.

Hrvatska država naslijedila je od bivše države potpuno neujednačen razvoj svojih područja. Nakon ratnih razaranja, uslijed nerazvijenosti i prividne besperspektivnosti pojedina područja započela su odumirati. Nažalost, malobrojni pokušaji da se potakne razvoj nisu bili učinkoviti, a iskustva razvijenih zemalja, koje su uspjele ubrzano razviti svoja slabije razvijena područja nisu korištena. Proglašena područja posebne državne skrbi okoristila su se tek nekim subvencijama, čiji je učinak na ukupan razvoj ostao nedostatan. Kao rezultat nastavljen je sada već potpuno vidljivi proces sve veće koncentracije ljudi i djelatnosti u nekoliko većih središta, a poglavito u glavnomu gradu. Nastavi li se tako, veliki dijelovi unutrašnjosti države mogli bi ostati pusti.

Konkurentnost i razvoj svih hrvatskih područja mogu se poboljšati sveobuhvatnim razvojnim projektima. Srž svih razvojnih projekata sveobuhvatne su javne investicije koje usklađeno razvijaju infrastrukturu, kulturno i prirodno naslijeđe, socijalnu koheziju, izobrazbu i napose razvoj lokalnih institucija.

Da bi mogla odrediti lokalne ciljeve i razvojne projekte, te provesti ih, lokalna

samouprava mora dobiti smjernice od za to osposobljenoga razvojnoga tima. Trajno partnerstvo uprave i struke neophodan je preduvjet razvoja, baš kao što je nužno i povezivanje lokalne samouprave s privatnim sektorom (horizontalno povezivanje) u svrhu izrade i provedbe lokalnih razvojnih projekata. Ovakvo povezivanje predstavlja mobilizaciju svih postojećih snaga na zadatku razvoja područja jedinice lokalne samouprave.

Partnerstvo privatnoga i javnoga sektora podrazumijeva suradnju između tijela

Trajno partnerstvo uprave i struke neophodan je preduvjet razvoja, baš kao što je nužno i povezivanje lokalne samouprave s privatnim sektorom u svrhu izrade i provedbe lokalnih razvojnih projekata.

jedinica lokalne samouprave (JLS) i privatnoga sektora s ciljem zadovoljavanja neke javne potrebe. Prema procjenama Svjetske banke privatni sektor financira oko 15% investicija u infrastrukturu. Predviđa se da će tijekom idućega desetljeća biti potrebno još oko 250 milijardi dolara za infrastrukturne projekte, očita je potreba za većim angažmanom privatnoga sektora u tomu području. Partnerstvo privatnoga i javnoga sektora skupina je zajedničkih inicijativa javnoga sektora i privatnoga profitnoga i neprofitnoga sektora u kojima svaki subjekt pridonosi određene resurse i sudjeluje u planiranju, alokaciji resursa, rizika i nagrada kako bi zadovoljili neku javnu potrebu.

Takvo partnerstvo obuhvaća dvije dimenzije: stratešku i operativnu. Na strateškoj razini koordiniraju se politički ciljevi, a operativna dimenzija bavi se realizacijom i provedbom projekata. Javno privatno partnerstvo može se razviti u nekoliko oblika ovisno o stupnju uključenosti javnoga sektora odnosno privatnoga sektora i o alokaciji rizika. Čim je stupanj uključenosti privatnoga sektora viši, povećava se i stupanj rizika za privatni sektor.

Najniži i najjednostavniji oblik suradnje je taj, u kojem privatni sektor sudjeluje dizajnom (osmišljavanjem) i izgradnjom infrastrukturnoga projekta, a takav se oblik može unaprijediti omogućavanjem privatnoga sektora da upravlja i održava infrastrukturnim projektom, a u oba slučaja JLS financira projekt. Još viši stupanj predstavlja oblik u kojem privatni sektor osmišljava, financira i gradi infrastrukturu odnosno javno dobro, te ga uzima u dugoročni najam i njime upravlja, a nakon isteka najma predaje ga javnomu sektoru. Varijanta ovoga modela je model u kojemu privatni sektor financira, gradi i upravlja dobrom u svojem vlasništvu, a JLS trajno regulira ugovorne stavke (cijene i sl.). Daljnja varijanta partnerstva je ta u kojoj JLS prodaje imovinu privatnomu sektoru koji se ugovorno obvezuje unaprijediti ga i njime upravljati. Nadalje modeli uključuju davanje licenci i koncesija gdje privatni operater dobiva dozvolu i pravo da pruža javnu uslugu (takav model prikladan je za IT projekte). Najgrublji oblik suradnje je potpuna privatizacija javnoga dobra odnosno prodaja privatnomu sektoru.

Javno-privatnim partnerstvom znatno se utječe na javne financije putom:

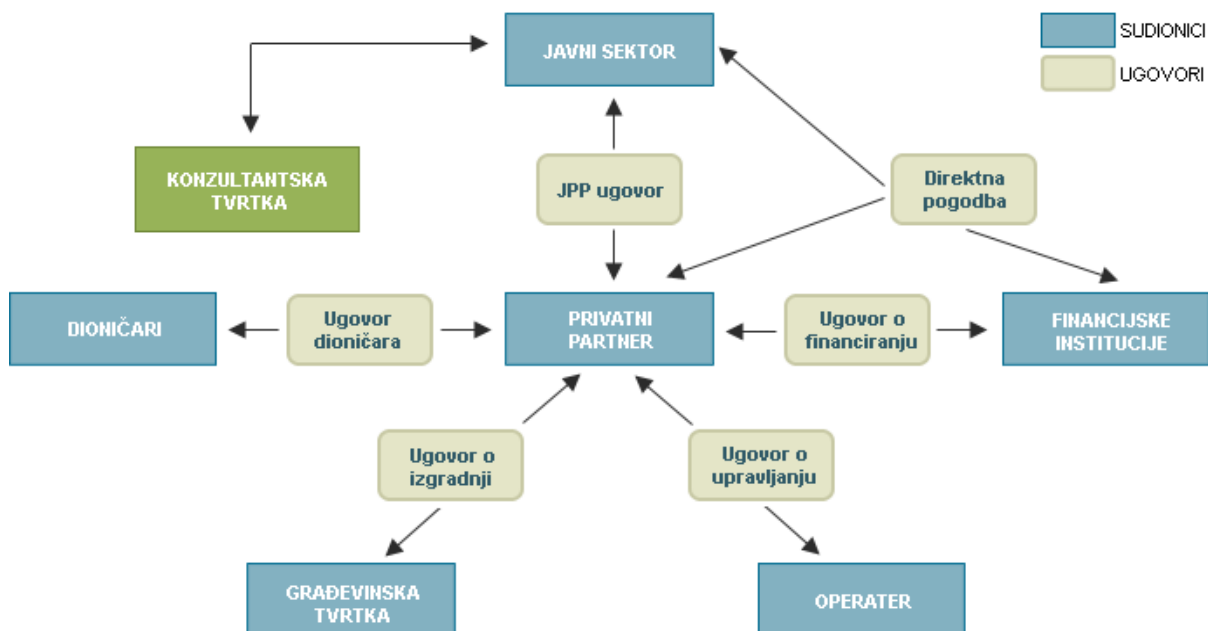
generiranja novih izvora dohotka JLS, izgradnjom nove infrastrukture, stvaranjem novih usluga, poticanjem industrijskoga razvoja, porastom poreznih prihoda, boljim usmjeravanjem javnih sredstava. Partnerstvom se infrastruktura izgrađuje brže, te javni sektor može pristupiti izgradnji većega broja infrastrukturnih projekata koji bi inače bili izvan proračunskih ograničenja. Provedba takovih projekata je brža, a i manji su ukupni troškovi, bolja je alokacija rizika, a dobivene usluge često su kvalitetnije, dok je upravljanje projektima često učinkovitije.

Ključni organizacijski princip potreban za upravljanje javnom uslugom putom ugovora je razdvajanje funkcija demokratske kontrole i operativnoga pružanja usluge. Operativnim se funkcijama počinje upravljati pomoću ugovora radije nego li neposrednim izdavanjem naredbi od strane JLS.

Partnerstvo privatnoga i javnoga sektora mora osigurati otvoreni pristup tržištu i tržišno natjecanje, zaštititi javni interes i maksimalizirati dodanu vrijednost, definirati optimalne razine subvencija, te osigurati izbor najprimjerenije vrste partnerstva za određeni projekt.

Dobrom suradnjom lokalne samouprave i privatnoga sektora, te ostvarivanjem istinskoga partnerstva stvaraju se sinergije, povoljni uvjeti koji potiču i razvoj lokalne samouprave i privatnoga sektora. Stvaranjem takvoga partnerstva može se postići da se lokalna područja učine zanimljivim za osnivanjem tvrtki, a to će pozitivno djelovati na privlačnost kraja, ostajanje mladih, dolazak obrazovanih ljudi i multiplicirajuće pozitivne efekte suradnje i na JLS i na privatne tvrtke.

U privitku je prikaz tipičnoga oblika odnosa između sudionika partnerstva privatnoga i javnoga sektora.

Zaključak:

Suradnja lokalne samouprave i privatnoga sektora u svrhu izrade i provedbe lokalnih razvojnih projekata nezamjenjiva je. Koliko će on biti dobar ovisit će o širini i stupnju ove suradnje. Partnerstvo u pokretanju svih postojećih snaga, a poglavito znanja i struke, lokalne samouprave i privatnoga sektora temelj je nove razvojne politike. U konkretnomu slučaju općine Hum na Sutli i grada Pregrade moguća je izgradnja kanalizacijske mreže kroz partnerstvo privatnoga i javnoga sektora. Davanjem koncesije za eksploataciju kanalizacije privatnoj tvrtci na određen broj godina JLS dobivaju nakon inicijalnoga proteka vremena trajnu infrastrukturu, osigurano financiranje značajne investicije i zadovoljstvo svojih građana bez uloženoga općinskoga i gradskoga proračuna.

2.4. Područni razvoj u Republici Hrvatskoj

Razvoj jedinice lokalne samouprave ili pak čitave regije države ovisi o tri grupe činitelja:

- postojećim mogućnostima,
- postojećim ograničenjima,
- razvojnim mjerama i razvojnim djelatnostima.

Dok su mogućnosti i ograničenja zadani i na njih nije moguće bitno utjecati, razvojne mjere predstavljaju najvažniji i najbitniji faktor. Uz to što je na razvojne mjere najlakše utjecati, razvojne mjere i djelatnosti imaju multiplicirajući učinak. Te mjere umnažaju postojeće mogućnosti, a i ublažavaju i ograničavaju postojeća ograničenja. Da bi se definirale razvojne mjere potrebno je **realno procijeniti mogućnosti i ograničenja**, a ona se temelje na realnoj procjeni: stanovništva (dobne i obrazovne strukture), kretanja stanovništva, zapošljavanja (postojećega i mogućega), mogućnosti razvoja proizvodnih, preradbenih i uslužnih djelatnosti, društvenih mogućnosti, komunalne i društvene infrastrukture, zaštite okoliša i zaštite zdravlja, kvalitete života, ostalih konkretnih sastavnica života na određenom području.

Najčešće analiza stanovništva prikazuje ubrzano starenje, smanjen natalitet, odlazak radno sposobnoga stanovništva u veće centre i gradove, te polagano izumiranje ruralnih regija. Smanjuje se i broj seoskih gospodarstava,

postojeća gospodarstva najčešće imaju graničnu profitabilnost, nude tek manji broj privlačnih radnih mjesta i omogućuju tek slabu vjerojatnost dugoročnoga zaposlenja. Infrastruktura je djelomično razvijena, a često i potpuno nerazvijena.

Prilikom definiranja razvojnih mjera lako je učiniti propuste, a takvi propusti rezultiraju uskim grlima, nedjelotvornošću, propuštenim prilikama, a često i promašenim ulaganjima. Iz toga razloga potrebno je i povezati i uskladiti razvojne mjere kako se one ne bi međusobno sukobljavale ili preklapale.

Kako bi se ustanovile postojeće mogućnosti potrebno je i definirati ili pak uskladiti:

- opća obilježja lokalne samouprave,
- povijesna obilježja,
- društveno naslijeđe,
- gospodarsko naslijeđe,
- razvojnu i ukupnu politiku,
- planove i programe socijalnoga razvoja,
- planove i programe gospodarskoga razvoja (na državnoj razini),
- planove i programe razvoja širega područja (županije ili zajednice općina),
- planove i programe razvoja susjednih područja,
- prednosti (komparativne i kompetitivne),
- svojstva, mogućnosti i razvojne namjere područja općenito.

2.5. Razvojni problemi i razvojna ograničenja

Uspostava projekta regionalnoga razvoja limitirana je postojećim razvojnim problemima kao i potencijalnim razvojnim ograničenjima. Stoga je potrebno definirati i čimbenike koji mogu osujetiti ili pak potaknuti razvoj:

- sve probleme, koji sprječavaju razvoj zadanoga područja,
- sve što može potaknuti razvoj područja u sadašnjem trenutku,
- sve što može potaknuti razvoj područja u budućnosti,
- sve što može potaknuti razvoj područja trajno ili na dugi rok.

Za svaku od ovdje navedenih čimbenika koji potiču ili sprječavaju razvoj potrebno je kako na njih djeluju ili mogu djelovati: strategije, planovi i programi države, posebnosti tog područja u odnosu na druga područja u državi, posebnost same regije u odnosu na druge, posebnost područja unutar same regije.

Ovo se čini da bi se spriječilo preklapanje strategija zadanoga razvoja sa strategijama drugih područja i time bespotrebno ostvarila konkurencija, i trošila sredstva i naponi na međusobnoj utakmici, umjesto na usklađenom razvoju i međusobnoj komplementarnosti.

Mogućnosti i ograničenja zadani su i na njih nije moguće bitno utjecati, razvojne mjere pravilno primijenjene umnažaju postojeće izgled.

Napose je važno i potrebno proučiti i spoznati prednosti, a i nedostatke, dva razvojna činitelja:

- smještaj i fizički **zemljopis** proučavanoga područja,
- **stanovništvo** proučavanoga područja, uključujući sva njegova obilježja.

Uspjeh ubrzanoga razvoja regije temelji se na mogućnosti mobilizacije svih resursa, a posebice stanovništva.

Jednom kada smo ih razumjeli i definirali potrebno je osmisliti korištenje tih dvaju razvojnih činitelja, a posebno stanovništva, jer je ono kao nositelj svih djelatnosti neizmjerljivo važno i bez djelatnoga dobro osmišljenoga uključenja stanovništva u razvojne djelatnosti, sva druga bogatstva regije ostat će neiskorištena. Dakle bitna obilježja stanovništva koja treba ocijeniti su :

- brojnost,
- rast ili pad broja stanovnika,
- migracijski tijekovi,
- dobna struktura stanovništva,
- spolna struktura stanovništva,
- odnos gradskoga i seoskoga stanovništva,
- udio radno sposobnoga stanovništva,
- odnos zaposlenoga stanovništva i uzdržavanoga dijela,
- veličina i rast radno sposobnoga stanovništva,
- obrazovna struktura stanovništva.

U određenju gospodarskoga razvoja treba proučiti:

- koncentraciju gospodarskih djelatnosti i njihovo usmjerenje,
- strukturu gospodarskih djelatnosti,
- prirodne izvore,

- postojeće i moguće poljoprivredne i industrijske proizvode,
- položaj postojećih i mogućih poljoprivrednih i industrijskih proizvoda na domaćem i inozemnim tržištima.

U analizi socijalne i tehničke infrastrukture treba proučiti i razumjeti podatke o:

- obrazovnoj infrastrukturi,
- zdravstvenoj infrastrukturi,
- komunalnoj infrastrukturi,
- irigacijskim sustavima,
- cestovnoj mreži,
- energentima,
- telekomunikacijama.

Pet je osnovnih postavaka područnoga razvoja, a sva se temelje na znanju:

- Područni razvoj može uspjeti samo ako se temelji na znanju!
- Znanje razvijamo u lokalnoj sredini, a temeljimo ga na općim znanjima!
- Znanje u lokalnoj sredini neće se samo organizirati!
- Razvojni tim mora sam organizirati prikupljanje i raspoređivanje znanja!
- Razvoj mora organizirati sama jedinica lokalne samouprave, jer potrebna pomoć središnjih državnih tijela može izostati!

Zaključak:

Ukupni razvojni izgledi bilo kojega područja ne ovise poglavito o izvorima, mogućnostima ili ograničenjima područja, već najviše o njihovom osmišljenom pokretanju. Najveća ograničenja mogu biti uzrokovana manjkom volje i manjkom znanja.

2.6. Održivi razvoj

Kod stručnjaka raznih profila pojavila se upitnost dosadašnjih usmjerenja i počinje se govoriti o granicama razvoja. Nije više u pitanju rast granica već se govori o granicama rasta. Do sada se industrijsko društvo razvijalo u smjeru ekspanzijskoga rasta. Potrošnja neobnovljivih izvora, proizvodnja, pučanstvo i kapital nezaustavljivo su rasli, a posljedice se vide u narušenom globalnom ekosustavu, općenito onečišćenju s brojnim ekološkim posljedicama (Meadows, 1973. „Granice rasta“).

Industrijske zemlje našle su se u krizi okoliša zbog pretjeranoga industrijskoga razvoja. Prema nekima, osnovno u krizi bilo je da su se sukobili interesi ekonomije i ekologije. Ekologija je bila pod primatom ekonomije, a ekonomski sustav i ekološki sustav ne slijede jednaka pravila, jer ekonomija ima pretjerane zahtjeve u odnosu na ekološke mogućnosti i vodi iscrpljivanju ekoloških kapaciteta (Simonis, 1991. „Oekonomie und Oekologie“). Ekonomija je dovela do konflikta s ekologijom, jer je u njezinoj prirodi tendencija rasta i zahtjev za rastom, a ekološki su zahtjevi suprotstavljeni ekonomskim, i oni teže ravnoteži s prirodom koja treba ostati u prirodnomu okolišu.

Zbog toga stručnjaci i znanstvenici govore o stanju ravnoteže ili balansa između čovjekova djelovanja i prirode. Postoje tri mogućnosti razvoja:

- ekspanzijski rast,
- nulti rast,
- održivi razvoj.

Ekspanzijski rast predstavlja neograničenost rasta, odnosno rasta

aktivnosti, predmeta i posljedica tih aktivnosti. Nulti rast predstavlja ograničenje rasta ili ograničenje aktivnosti i posljedica tih aktivnosti. Održivi razvoj predstavlja „balans“, ili ravnotežu između aktivnosti i sadržaja aktivnosti (Cifrić, 1994: 95 „Napredak i opstanak“).

Naime, inauguracija danas poznatoga „složenca“ „održivi razvoj“ pripisuje se Barbari Ward, koautorici znamenite knjige „One Earth“ iz 1972., a još 1968. izrekla ga je na međunarodnoj konferenciji o okolišu i razvoju (Pravdić; 2001. „Gospodarenje okolišem“, Socijalna ekologija 1-2). Tako je 1974. sa skupa u Meksiku (Cocoyocu) stigla „Cocoyoc Deklaration“ u kojoj je naznačen razvojni predložak nazvan „SUSTAINABLE DEVELOPMENT“, pa je tako slijedećih četvrt stoljeća razvijena do strategije ili kako neki smatraju, paradigme, usklađivanja čovjeka i njegove prirode. Kod nas se danas navodi u literaturi kao: opstojni, obazrivi, potrajni, obzirni, suzdržani, uravnoteženi, trajnostni i razumni razvoj.

Održivi razvoj naznačen je dvije godine nakon Stockholmske konferencije Ujedinjenih naroda 1972., nakon koje je zasnovan i „United Nations Environmental Program“ – UNEP, predložak razvoja koji može i treba biti održiv. Uvažavajući gospodarski rast i prirodne ekosustave i opisujući razvoj kao proces u kojemu svatko može, smije i treba rasti, ako to ne čini na štetu okoliša bio je prihvatljiv i potpuno je prevladao 1987., nakon objavljivanja znamenitoga izvješća „Our Common Future“, koji je na zahtjev Opće skupštine UN-a podnijela Svjetska komisija

UN za okoliš i razvoj. Posebno mjesto dobio je u Agendi 21 usvojenoj u Rio de Janeiru 1992. za vrijeme konferencije UN o okolišu i razvoju i deset godina kasnije u Johannesburgu. (Starc, 2003. "Priroda, čovjek i figa u džepu", Održivi razvitak Hrvatske, Društvena istraživanja).

Antropocentrička pozicija je težila eksponencijalnomu rastu (Meadows, 1973. „Granice rasta“), što znači da je industrijsko društvo maksimalno, a naročito u zadnjih pedeset godina iskorištavalo i narušavalo prirodna dobra u svrhu materijalnoga blagostanja i ekonomskoga rasta, ne uzimajući u obzir da su kapaciteti Zemlje ograničeni. Takav pristup proizlazi iz vrijednosnoga sustava i djelovanja u odnosu na poimanje napretka koji je bio izražen kao stalni ekonomski rast. Nasuprot eksponencijalnomu rastu ili antropocentrizmu javlja se i zalaganje za održivi razvoj ili održivu etiku. Poimanje napretka obuhvaća slijedeće stavove:

- zemlja ima neograničene količine resursa,
- kada se iscrpe, iznaći će se drugi izvori,
- život će biti bolji ako se stalno povećava rast,
- postoje samo ekonomski kriteriji; cijena svega je materijal, energija i rad,
- priroda treba biti svladana (pobijedena),
- novi zakoni i nove tehnologije riješit će sve okolišne probleme,
- mi smo iznad prirode, odjeljeni od nje i superiorni smo joj,
- rastrošnost je karakteristika ljudske vrste (Chiras, 1990. „Environmental Science“, The Red Wood City, California).

Nasuprot antropocentrizmu i eksponencijalnomu rastu, postoji tendencija razvoja društva prema održivom razvoju, naturalizmu ili održivoj etici (*Sustainable Ethic*) koja je sadržana u slijedećim stavovima:

- zemlja je ograničena s neobnovljivim resursima,
- recikliranje i upotreba obnovljivih resursa je preventiva u odnosu na iscrpljivanje resursa,
- životne vrijednosti nešto su više od zbroja bankovnog računa,
- cijena razvoja je znatno veća od cijene energije, rada i materijala. U cijenu mora biti uračunata i šteta koja se nanosi okolišu,
- moramo razumjeti i surađivati s prirodom,
- individualna nastojanja za rješavanjem problema moraju se kombinirati sa zakonima i novim tehnologijama,
- mi smo dijelovi prirode i nismo nadređeni prirodi,
- rastrošnost nije poželjna, već štedljivost (Chiras, 1990.).

Chiras u tomu kontekstu govori o sinergiji društva ili održivom razvoju. Za agrarna ili predindustrijska društva, bila je karakteristična visoka sinergija. Ukoliko je čovjek i zahvaćao u prirodu (krčenje šuma zbog poljoprivrede), priroda je štete koje je uzrokovao čovjek uspijevala obnoviti, ali tada je bilo brojčano malo ljudske populacije i tehnologija je bila jednostavna (Chiras, 1990.).

Održivi razvoj trebao bi biti izlaz iz ekološke krize industrijskoga društva. Rješavanje ekoloških problema je rješavanje društvenih problema, jer su to u biti problemi ljudi, dakle to su društveni problemi (Kirn 2000 „Održivi razvoj i environmentalistička vrijednost“).

Na konferenciji OUN-a u Ottawi 1986. godine navedeni su uvjeti za održivi razvoj, a to su: integracija očuvanja i razvoja, zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba, ubrzanje jednakosti i socijalne pravednosti, zaštita društvenoga samoodređenja i kulturne različitosti, te održanje ekološkoga

integriteta (Cifrić, 1994: 93 „Napredak i opstanak“).

Na konferenciji OUN-a u Rio de Janeiru 1992. godine (“Okoliš i razvoj”) traženo je da se prijeđe s riječi na djela. Kao cilj je određen rasplet ekološkoga opterećenja i drugih društveno privrednih problema kao što su siromaštvo, slaba prehrana i glad.

Održivi razvoj predstavlja alternativu za razvoj. On uključuje sadašnje i buduće generacije, odnosno zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez uskraćivanja budućim generacijama (Dieren, 1995. “Mit der Natur rechnen“). To je okvir kojega se društvo treba držati na kulturnomu, političkomu, gospodarskomu i tehnološkomu planu i uključivati ekološke probleme. Održivi razvoj podrazumijeva dinamički prijelaz od “neodrživoga” k održivoj formi gospodarskoga razvoja i ljudskoga djelovanja na okoliš.

Pitanje održivoga razvoja nije samo stav znanstvene paradigme koja bi u smislu znanosti ostala kao propitivanje znanstvenih činjenica. To pitanje postaje političko pitanje, jer dotiče sve sfere djelatnosti i življenja. Jednostavno, cijeli planet Zemlja živi i djeluje u uvjetima ekološke krize koja se označava kao kriza resursa, energije, rasta populacije, ekoloških katastrofa i posljedica industrijskoga razvoja. To pitanje postaje pitanje odnosa razvijenih i nerazvijenih. Neki predlažu, poput A. Gorea, novi globalni Marshalov plan za održivi razvoj koji se mora organizirati oko strateških ciljeva u pet ciljeva koji moraju usmjeravati i oblikovati pothvat spašavanja globalnoga okoliša:

- Stabilizacija svjetskoga stanovništva, ravnoteža niske stope nataliteta.
- Stvaranje i razvoj ekološki prikladnih tehnologija na području energetike, prometa, poljoprivrede, graditeljstva i

proizvodnje. Nove tehnologije bi trebalo prenijeti svim nacijama.

- Promjena ekonomskih pravila kojima mjerimo utjecaj naših odluka na okoliš, propisivanje vrijednosti o ekološkim posljedicama rutinskih odluka pojedinaca i poduzeća na tržištu i makroekonomskih odluka nacija.
- Sklapanje i usvajanje nove generacije međunarodnih ugovora, razlike u mogućnostima razvijenih i nerazvijenih naroda.
- Uspostavljanje globalnoga plana za izobrazbu svjetskoga stanovništva o globalnomu okolišu poticanje novih načina razmišljanja o odnosu civilizacije prema globalnomu okolišu (Gore, 1994: 235-236 „Zemlja u ravnoteži“).

Najčešća definicija održivoga razvoja je “Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez rizika da buduće generacije ne bi mogle zadovoljiti svoje potrebe...” To je “proces promjena u kojemu se korištenje resursa, strukture investicija, orijentacija tehničkoga napretka i institucijske strukture dovode u sklad s budućim i sadašnjim potrebama” (Hauff, 1987:46,49 u Cifrić, 2001. „Ekskurs o održivom razvoju“, Socijalna ekologija 3).

Pod održivim razvojem počinju se koristiti obnovljivi izvori energije kao što su drvo, solarna energija ili biomasa. Biomasa je, navodi Energetski institut “Hrvoje Požar”, obnovljivi izvor energije koju sačinjavaju različiti proizvodi biljnoga i životinjskoga svijeta kao što su ogrjevno drvo, grane i kora drveća, piljevina, iz drvne industrije i šumarstva, slama, kukurozovina, stabljike suncokreta, ostaci pri rezidbi vinove loze i maslina, koštice višanja i kore jabuka iz poljoprivrede, zatim ostaci iz stočarstva i životinjski izmet te komunalni i industrijski otpad. Biomasa je dovoljno slična fosilnim gorivima tako da je moguća

izravna zamjena, što bi značilo da je biomasa najznačajniji obnovljivi izvor energije nakon vodnih snaga i ima perspektivu u bližoj budućnosti. Od biomase kao CO₂ neutralnoga goriva, te općenito bioenergetskih sustava, očekuje se značajan doprinos u stabiliziranju emisije stakleničkih plinova i ublažavanja efekta staklenika.

Prema nekim prognozama proizvodnja energije iz biomase u zemljama Europske zajednice u odnosu na ostale obnovljive izvore energije iznosit će 2010. godine 73%. U Hrvatskoj se dosad biomasa iskorištavala vrlo malo i u 1996. njen udio

u ukupnoj potrošnji iznosio je 4,6%, dok je udio biomase u Finskoj je iznosio 25%, u Austriji 13%, a u Danskoj 7%.

Hrvatska je pristupila programu BIOEN („*Bioenergy International Energy Agency*“) za poticanje znanstvene suradnje i istraživanja na području energetskega iskorištavanja biomase i otpada. Osim Hrvatske, članice su Austrija, Belgija, Kanada, Danska, Finska, Francuska, Italija, Japan, Nizozemska, Novi Zeland, Norveška, Švedska, Velika Britanija, SAD i Europska komisija (II. Europski dan biomase, 1998.).

Održivi razvoj definira se kao razvoj koji izlazi u susret potrebama sadašnjih generacija pri čemu se vodi računa da zadovoljavanje potreba sadašnjih generacija ne dovede u pitanje mogućnosti zadovoljavanja potreba budućih generacija.

Osnovni ciljevi upravljanja razvojem su stoga:

- trajno održivi razvoj,
- zadovoljavajuća naseljenost,
- ujednačeni uvjeti gospodarskih ulaganja u svim dijelovima Republike Hrvatske,
- ujednačeni uvjeti života,
- ujednačena opskrbljenost,
- održavanje raznovrsnosti strukture gospodarstva i domaćinstava,
- dostupnost svim mogućnostima svih državnih područja.

Najveći izazov gospodarskomu razvoju je uskladiti naizgled suprotne ciljeve: očuvanje okoliša i ostvarenje života visoke kakvoće, čiji je preduvjet često jaka industrija.

Istovremeno projektom želimo:

- Mobilizirati i motivirati sve na području lokalne zajednice za ostvarivanje razvojnih djelatnosti.
- Odrediti razvojne ciljeve kao plod zajedničkoga suglasja većine stanovništva.
- Formirati stručnu skupinu u lokalnoj zajednici, koja će uz pomoć stručne projektne potpore moći planirati i provesti pojedine razvojne projekte.

Krajnji cilj razvojnih projekata općenito je bolji, trajno održivi život pučanstva određenoga područja, kroz uspostavu visokoprofitnoga gospodarskoga područja, područja trajno održive visokoprofitne poljoprivrede, te ustanovljenje trajno privlačnih turističkih odredišta. Život i rad u zagađenom okruženju neće biti atraktivan nikomu, a prouzročit će povećanja neposrednih i posrednih troškova. Iako su države glavni nositelji brige o očuvanju okoliša i lokalne samouprave moraju preuzeti i nositi dio odgovornosti za korištenje resursa na način koji omogućuje održivi razvoj. Pošto svijest o uzročno posljedičnoj povezanosti očuvanja okoliša i održivoga razvoja nije visoka, potrebno je na lokalnoj razini čestim i stalnim porukama

ukazivati na tu povezanost i ovisnost. Praktično, potrebno je osigurati odvoz kućnoga i glomaznoga otpada, osigurati dostupnost odlagališta za smeće, te spriječavati odlaganje opasnih otpada na za to nepredviđena mjesta, surađivati s državom i resornim ministarstvom u sprječavanju zloupotreba, te neprimjernom zagađivanju okoliša.

Održivi razvoj, spomenimo to još jednom, podrazumijeva izvrsnost, dakle visokokvalitetne rezultate na području poslovanja, naglašenu društvenu odgovornost i stvarnu brigu za očuvanje okoliša. Pobornici održivoga razvoja zalažu se i provode razvoj koji pridonosi uravnoteženju gospodarskoga rasta s odgovornošću prema široj društvenoj zajednici i okolišu.

Nije, međutim, dovoljna samo ideja o održivomu razvoju, koja je kod nas još uvijek dominantna u pristupu. Da bi se ideja do kraja transparentno ostvarila ona mora biti i pretočena u konkretnu praksu. Ako to primijenimo na gospodarske subjekte, onda ona mora biti pretočena i u konkretnu korist.

Nedvojbeno je dokazano da je održivi razvoj ne samo koristan za biznis, već da je rješavanje zaštite okoliša i socijalnih pitanja stvar opstanka i rasta svakoga pojedinoga subjekta.

Vodeći svjetski poslovni subjekti, koji čine "World Business Council of Sustainable Development", dakle, Svjetski poslovni savjet za održivi razvoj, uspostavili su čak i poseban "Dow Jones Index" održivoga razvoja, koji jasno ukazuje da se firme koje žive na načelima povezanosti gospodarske, socijalne i

ekološke komponente brže razvijaju od onih koji se nedovoljno ili samo djelomično uključuju u te procese. Riječ je o globalnom "Benchmarking" indeksu koji utire putove novih promišljanja o budućemu razvoju i uspostavlja nova mjerila vodećih svjetskih kompanija vezano uz održivi razvoj. Te kompanije ostvaruju svoju misiju kroz povezivanje gospodarskih, ekoloških i socijalnih mogućnosti rasta. Ove kompanije su, smatraju eksperti, sutrašnji pobjednici na svjetskomu tržištu. Između otprilike 200 tvrtki koje čine Svjetski poslovni savjet nalaze se i dvije hrvatske: Pliva i Podravka.

U okviru elemenata koje te organizacije žele primijeniti kad je riječ o održivomu razvoju, spominju se izazovni ciljevi: eliminacija svih povreda na radu, bolesti, nezgoda, otpada ili emisija unutar cijeloga lanca uspostavljenih vrijednosti. Ukratko, cilj je održivoga razvoja da biznis, dakle, ukupne poslovne aktivnosti moraju rasti, ali da istodobno streme, nagnju prema nuli štetnoga utjecaja na okoliš i ljude.

To je, u suštini, i najkraća formula održivoga razvoja i rasta, vrlo izazovna po svojim idejama i dometima, jer je to bitno nova poslovna filozofija u koju je uvijek ugrađen cilj poticanje i stimuliranje novih rješenja, uvijek vezanih uz osnovnu ideju i poruku o održivomu razvoju.

Bez čistoga i zdravoga okoliša ubrzani i održivi razvoj je nemoguć. Nikakvih kompromisa na tomu polju ne može i ne smije biti. Ako nerazvijeno područje postane uz to i zagađeno bit će skupo i teško moguće pokrenuti njegov razvoj.

2.7. Područni kapital

Razvoj i poticanje područne konkurentnosti

Razvoj i poticanje područne konkurentnosti zasniva se i pretpostavlja:

- poštivanje područnih osobitosti,
- uključenje svih zainteresiranih subjekata,
- jedinstvo, suradnju i sklad svih grana djelatnosti u ostvarenju održivoga rasta,
- suradnju s drugim područjima u svrhu korištenja zajedničkih mogućnosti i međusobnih utjecaja.

Nužno treba utvrditi sustav odnosa među subjektima zainteresiranima za razvoj određenoga područja, te ih suočiti kako bi se izjasnili o razlozima sukoba i zajedničkim ciljevima. **Razvojni projekt mora poglavito uključiti područni kapital.** Taj kapital se ne sastoji samo od prirodnih izvora, nego još više od društvenih odnosa. Oni nisu statični, pa se analiziraju u odnosu na vrijeme. Pravilna procjena područnoga kapitala omogućuje određen odabir najprimjerenijih načina za njegovo korištenje u svrhu stvaranja dodatnih vrijednosti područja. Drugim riječima, valja odabrati ono što je ključno kako bi se na tomu temeljila razrada razvojnoga projekta. Kulturni identitet je ranije bio više činitelj suprotstavljanja nego dio razvoja. Ali iskustva potvrđuju da upravo naslijeđe i kulturni identitet može biti onaj poticaj na kojemu se može utemeljiti područni razvoj. Stoga moramo ponovno otkriti naslijeđena slabo korištena bogatstva, procijeniti područne osobitosti i posebnosti, te polazeći od njih

u razvojnomu projektu zacrtati ostvarenje novih vrijednosti.

Da bismo procijenili područni kapital, moramo utvrditi njegove sastavnice:

- prirodni kapital,
- ljudski kapital,
- društveni kapital,
- proizvedeni kapital.

Prirodni kapital čine prirodna bogatstva, biološka raznolikost, krajobraz, tlo, prijem organskih tvari, plodnost, hidro-geološka ravnoteža, vode, ...

Očuvanje okoliša i život visoke kakvoće dva su komplementarna cilja razvoja, koja se podupiru i međusobno upotpunjuju.

Ljudski kapital čine demografski sastav pučanstva, znanja, iskustva, kultura i identitet, obrazovanje, sposobnost inicijative, zdravlje, ...

Društveni kapital čini sustav područnih tijela i udruga (formalnih i neformalnih), administrativni sustav, propisi i običaji, odnosi vlasništva i korištenja, sustavi gospodarskih subjekata i gospodarskih djelatnosti, tržište, odnosi s okruženjem.

Proizvedeni kapital čine zgrade, oprema, infrastruktura, podjele dobara, tla, ...

O kakvoći odnosa između ove četiri sastavnice područnoga kapitala, ovisi područni razvoj, kakvoća života, vizija budućnosti, privlačnost i konkurentnost područja.

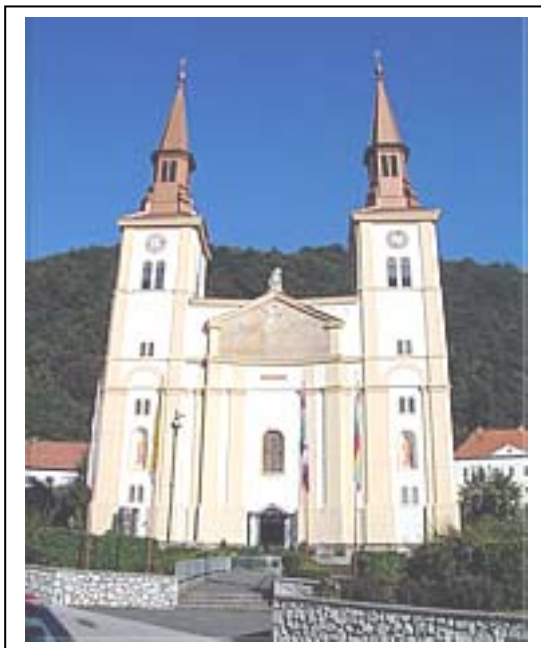
Osim pozitivnih, **područni kapital ima i negativnih sastavnica**: bespravna izgradnja, onečišćujuće djelatnosti, organizirani kriminal, loše školstvo i obrazovanje, nedovoljna infrastruktura, tehnološka zaostalost, ...

2.8. SWOT analiza grada Pregrade

- *gospodarstvo*
- *društvene djelatnosti*
- *komunalna infrastruktura*
- *uređenje prostora*
- *zaštita okoliša*
- *lokalna uprava*

Zajedništvo navedenih činitelja ocrtava profil područja i temelj je analize snaga i slabosti, iz koje raste Projekt ukupnoga razvoja područja. Posebno učinkovito sredstvo analize je SWOT analiza (Strenghts, Weaknesses, Opportunities and Threats). **Jake odlike, snage** (Strenghts) su povoljni uvjeti za ostvarenje i uspjeh razvojnoga projekta. **Slabosti** (Weaknesses) su ograničenja i

problemi koji stvaraju nepovoljne preduvjete. **Mogućnosti, prilike** (Opportunities) treba ostvariti kako bi se postigao željeni uspjeh projekta. **Opasnosti, prijetnje** (Threats) čini sve ono što otežava ili što stoji na putu uspješnom razvoju.

SWOT ANALIZA GRADA PREGRADE – Gospodarstvo

Snage:	Slabosti:
• poslovna zona; potencijal, raspoloživ prostor za izgradnju, uključene stručne snage, • poticanje malih i srednjih poduzetnika i davanje beneficija za izgradnju i zapošljavanje, • otkupljen veći dio građevinskih parcela od strane grada radi prodaje mogućim investitorima bez prekupaca; • mogućnost transformacije obrtnika u male i srednje poduzetnike s više zaposlenih, više ulaganja, izgradnje i proizvodnje, • postojeći gospodarski subjekti, naročito u Poslovnoj zoni, omogućavanje gospodarskoga razvoja snažnijim uključivanjem Niskogradnje u osposobljavanje mogućnosti pristupa Poslovnoj zoni i angažiranje za njen gospodarski bum, razvoj djelatnosti gradnje, eksploatacije kamena i distribucije, • postojeći potencijal turističke ponude, organizacijski oblici; poticanje izgradnje hotelskoga ili drugoga smještajno-prehrambenoga dijela turističke ponude, • angažiranost i mogućnosti poljoprivredne i stočarske djelatnosti, tendencija grada za razvojem stočarstva i poljoprivrede, • novčani poticaji, sajmovi, zadruge; vinarstvo i medarstvo, te snažan rad kroz udruge i službe grada, • vinska cesta, moguća ponuda seoskih domaćinstava domaćom proizvodnjom; poticanje organizacijskih oblika; razvijenost poljoprivredne proizvodnje u domaćinstvima, • postojanje strategije razvoja grada i programa Poglavarstva za razvoj grada od 2005. do 2009. godine.	• manjak proizvodnih djelatnosti, velik udio tekstilne industrije, • manjak novca u Proračunu grada, • relativno mali broj visoko obrazovanih stručnjaka, • smanjenje broja stanovnika, osobito na selu, za dio djelatnosti (poljoprivreda, stočarstvo), • relativno slaba izgrađenost dijela komunalne infrastrukture (odvodnja, kolektor), • značajna raznolikost političkih opcija i slaba povezanost političkih snaga različite opcije, neadekvatno jedinstvo prema istomu cilju jakoga razvoja pojedinih gospodarskih djelatnosti, mogućnost opstrukcije, podmetanja i odstupanja od zacrtanoga puta razvoja, • nepovezanost čimbenika važnih za razvoj (lokalna uprava, obrazovni centri, poduzetnici, financijske institucije).
Prilike:	Prijetnje :
• aktivna, velika mogućnost ulaganja u mladu Poslovnu zonu, raspoloživo zemljište, • blizina velikih tržišta, grad Zagreb i grad Varaždin, • mogućnost premještanja poslovnih subjekata u relativno povoljnije tržišno i proizvodno okruženje iz centra na periferiju, • mogućnost korištenja financijskih aranžmana kroz financiranja poduzetnika iz Županije i Ministarstva (Vlade) te predpristupnih europskih fondova, • kvalitetna i školana radna snaga otpuštena u Republici Sloveniji za staklarsku djelatnost, • kvalitetan kadar tekstilne industrije, • mogućnost zapošljavanja građevinskih djelatnika.	• nagli razvoj je uzrok većih tržišnih cijena građevinskoga i poljoprivrednoga zemljišta, • poskupljenje energije na državnoj razini, moguća potrebna ulaganja u komunalnu infrastrukturu kao preduvjet normalnoga razvoja proizvodnje.

SWOT ANALIZA GRADA PREGRADE – Društvene djelatnosti	
Snage:	Slabosti:
• razvijeno školstvo: osnovna škola s više područnih, srednja škola za petstotinjak učenika, mogućnost otvaranja visoke zdravstvene škole, osnovna i srednja glazbena škola, • osnivanje, implementacija i razvoj zavičajnoga muzeja, muzeja emigracije, rudarstva i numizmatike, • izgradnja i otvaranje učeničkoga doma sa svim karakteristikama modernoga smještaja u ljetnim mjesecima za potrebe turističkih destinacija, • uključene stručne snage i velika aktivnost za mogući razvoj nabrojenih djelatnosti, • dobra pokrivenost primarne zdravstvene zaštite, dovoljan broj stručnoga kadra, • razvoj radijskoga medijskoga prostora, osiguran smještaj, kadrovi i infrastruktura, • razvijena briga o djeci kroz predškolske djelatnosti i uključenost Grada sa stručnim potencijalima u sustav „Gradovi prijatelji djece“, • briga o socijalno ugroženim osobama, angažiranost stručnjaka, veća materijalna pomoć, • razvoj i ulaganje u knjižničarsku djelatnost, kvalitetna opremljenost, kadrovi, • postojanje raznih udruga od udruga mladeži, kulturnih udruga miješanoga stanovništva, raznih udruga tehničke i gospodarske provenijencije.	• nedostatnost financijskih sredstava, • nedostatak stručnih kadrova određenih profila visoke stručne spreme, • relativan nedostatak prostora za rad udruga, moguće osiguranje prostora (financije), • postojanje destruktivnih elemenata kroz ponašanja na društvenomu i političkomu planu.
Prilike:	Prijetnje :
• mogućnosti decentralizacije u određenim djelatnostima, • kvalitetnim programima dobiti stručne kadrove i ishoditi kvalitetna sredstva od nadležnih Ministarstava, te predpristupnih europskih fondova, • bolji razvoj djelatnosti od značaja za Županiju i državu njihovim uključivanjem u financiranje i planski razvoj (Visoka zdravstvena škola, Muzej, Đački dom, Srednja glazbena škola), • značajan razvoj doprinosom, odnosno aktivnošću i uključivanjem svih stručnih kadrova bez obzira na političke i druge različitosti.	• nedostatak novca, • moguću neangažiranost svih ili većega dijela stručnih kadrova, • moguća opstrukcija političkih i društvenih snaga grada ili šire.

SWOT ANALIZA GRADA PREGRADE – Komunalna infrastruktura	
Snage:	Slabosti:
• potencijal stručnih kadrova i angažiranost svih, kvalitetni kadrovi na stručnim radovima, • trgovačko društvo Niskogradnja d.o.o. u vlasništvu grada kao mogući izvođač radova i suinvestitor komunalne infrastrukture, • postojanje projekata, dozvola i riješena imovinsko-pravna pitanja, • bazna pokrivenost komunalnom infrastrukturom, veliki resursi i dobri aspekti razvoja, • snažna želja političkih snaga i građana kroz domaćinstva i poslovne subjekte za rješavanjem komunalnih problema od uređenja ulica i nerazvrstanih cesta, preko javne rasvjete, vodopskrbe i plinoopskrbe, • mogućnost i volja za uređenje reciklažnoga i eko dvorišta za zbrinjavanje različitoga kućnoga i glomaznoga otpada.	• nepostojanje odvodnje otpadnih voda i kolektora, • nepostojanje reciklažnoga i eko dvorišta, • nedostatak kvalitetnih sredstava, • preveliki broj neasfaltiranih ulica i nerazvrstanih cesta, • teškoće kod preuzimanja privatnih vodovoda zbog protivljenja građana (pojedinci), • tlo podložno klizanju, veliki problemi nakon oluja i nevremena, • nepostojanje zaobilaznice, loša planirana trasa iste.
Prilike:	Prijetnje :
• veća angažiranost komunalnoga trgovačkoga društva u vlasništvu grada za izgradnju i suinvestiranje u komunalne objekte, • mogućnost dobivanja kvalitetnih sredstava od državnih tijela angažiranjem stručnjaka u pripremi dokumentacije, • postojanje projekata, znatnoga dijela lokacijskih i građevinskih dozvola kao prilika za suinvestiranje od države i predpristupnih europskih fondova, • angažiranost i aktivnost građana u sufinanciranju objekata.	• opstrukcije od strane pojedinaca među građanstvom i stručnim kadrovima i političkih snaga iznutra, • moguće kašnjenje u pripremi stručnih podloga i rješavanju imovinsko-pravnih odnosa zbog opstrukcije građana, • enormno povećanje cijene roba i usluga uvjetovano vanjskim i unutarnjim čimbenicima trgovine i tržišnih odnosa u Gradu.

SWOT ANALIZA GRADA PREGRADE – Uređenje prostora	
Snage:	Slabosti:
• angažiranost političkih struktura i stručnih kadrova, te želja za uređenjem Pregrade kao moderne urbane sredine, • postojanje Plana prostornoga uređenja, GUP-a i rad na novomu urbanističkomu planu uređenja grada Pregrade, izvršene potrebite izmjene PUP-a, • postojanje arhitektonskoga rješenja i plana razvoja Gospodarske zone, • aktivnosti oko uređenja kružnoga toka na državnoj cesti kroz Pregradu, izgradnja, • aktivnosti za urbanističko, prostorno uređenje Trga Gospe Kunagorske, • adekvatno uređeni tereni, sportska igrališta za nogometne klubove i dječje igralište, • dobar prostorni položaj područja Grada, a osobito naselja Pregrada.	• nedostatak novčanih sredstava, • moguća opstrukcija uglavnom političkih snaga, • neusklađenost u jednomu dijelu gradskih prostornih planova sa županijskim.
Prilike:	Prijetnje :
• osiguranje sredstava kroz aktivne i kvalitetne programe od Ministarstva prostornoga uređenja i europskih predpristupnih fondova, • aktivan politički i društveni trenutak za prostorno uređenje kao težnja svih građana Pregrade.	• moguće neostvarenje financijskih sredstava unatoč kvalitetnim programima, • moguća opstrukcija pojedinim programima prostornoga uređenja i razvoja, • kašnjenje zbog nedostatka stručnih kadrova na izradi programa ili preopterećenost angažiranih stručnjaka sa strane koji su značajno angažirani u svomu poslu.

SWOT ANALIZA GRADA PREGRADA – Zaštita okoliša

Snage:	Slabosti:
• elaborat sanacije glomaznih odlagališta smeća na cijelomu području Grada; angažiranost stručnih kadrova, dogovor s Fondom za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost o sanaciji, • sanacija kamenoloma sukladno Zakonu; angažiranost društvenih snaga i komunalnoga trgovačkoga društva Niskogradnja koje vrši eksploataciju i potrebitu sanaciju kroz mogućih 30 godina, postojanje sanacijskoga plana, • angažiranost za uređenje reciklažnoga i eko dvorišta za zbrinjavanje različitoga kućnoga i glomaznoga otpada, • angažiranost oko reguliranja i sanacije potoka Kosteljina; izgradnja kolektorske cijevi i pročištača otpadnih voda, zidana sanacija obale i korita potoka, • angažiranost učenika Srednje i osnovne škole oko uređenja eko-staze od podnožja do vrha Kunagore, sređivanje oglasnih ploča, označivanje drveća, bilja i ostaloga raslinja kako autohtonoga tako i ostaloga, • angažiranost oko uređenja klupa na području naselja Pregrada uz dječja igrališta, škole, parkove i okupljališta mladih i umirovljenika, nabavka kvalitetnih košarica za smeće pored svih klupa i na drugim potrebnim mjestima.	• otežano usklađenje i okupljanje svih zbog koordinacije s više sudionika i investitora, • moguća opstrukcija pojedinih sudionika, • mogući nedostatak financijskih sredstava prema potrebama.
Prilike:	Prijetnje :
• rješavanje divljih odlagališta komunalnoga kućnoga i glomaznoga otpada uređenjem i izgradnjom reciklažnoga i eko dvorišta, • mogućnost korištenja sredstava Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, te pretpristupnih fondova EU, • posredna mogućnost rješavanja pročištača otpada i izgradnje kolektora u cijelomu naselju, te mogućnost za rješavanje odvodnje otpadnih voda na cijelomu području naselja Pregrada.	• izostanak regionalnoga povezivanja, • neostvarivanje dovoljnih sredstava planiranih iz Fonda i pretpristupnih fondova, • opstrukcija građana zbog nedovoljno izgrađene eko svijesti.

SWOT ANALIZA GRADA PREGRADE – Lokalna uprava	
Snage:	Slabosti:
• politička klima koja podržava ulaganja u razvoj, • sistematizirana i kvalitetno uređena radna mjesta, • izvršena informatizacija, umrežavanje i arhivirano, te uređeno prikupljanje podataka i drugih informacija, • kohezijska snaga uređena jedinstvenim upravnim odjelom, kvalitetno razdijeljena i originalno izvršena kohezija upravnoga odjela i izvršne vlasti, operacionaliziran odjel uprave kroz sistematizirana radna mjesta, • veliko radno iskustvo službenika.	• nedovoljna stručna kvaliteta kroz nedovoljnu stručnu spremu, struktura službenika ne zadovoljava u potpunosti, • nedovoljno informatičko znanje, • slaba motiviranost zbog relativno niske vrijednosti rada (plaće).
Prilike:	Prijetnje :
• mogućnost obuke u informatičkomu znanju, • pospješiti kvalitetu uparivanjem službenika na obavljanju zadataka na dva radna mjesta, • korištenje stručnih kadrova kao civilnih ročnika, vježbenika, te učenika i studenata na praksi, • obučavanje na seminarima i predavanjima po stručnim pitanjima.	• opstrukcija pojedinih službenika u provođenju programa obuke, • mogućnost gubljenja dobrih međuljudskih odnosa zbog različitih okolnosti.

U razdoblju između dva svjetska rata Pregrada je bila prema broju stanovnika najjače obrtničko središte u Hrvatskoj. U to vrijeme imala je i svjetski poznatu tvornicu lijekova Thierry.

Pregrada je i danas jako gospodarsko i obrtničko središte: EMKA, KOSTEL-PROMET, OKIROTO, NISKOGRADNJA, KUNATEKS, a tu je i priličan broj manjih tvrtki i obrta.

EMKA drži prvo mjesto u Gradu po broju zaposlenih. Bavi se lon poslovima, ali proizvodi i modnu konfekciju za domaće tržište. Vlasnik je ugledne robne marke La Divina.

KOSTELPROMET je druga tvrtka u Gradu po broju zaposlenih. Usko je specijalizirana za izradu navlaka naslona za glavu u automobilske industriji. Također je

od lon proizvodnje prešla na vlastitu proizvodnju.

Na području bivšega rudnika 1971.godine osnovan je pogon za preradu plastike u sastavu OKI-ja iz Zagreba koji i danas postoji pod nazivom OKIROTO Pregrada.

NISKOGRADNJA je po svom statusu gradsko trgovačko društvo za graditeljstvo, a registrirano je za eksploataciju mineralnih sirovina (kamenja), za graditeljstvo i za komunalne poslove (distribuciju vode, upravljanje grobljima, održavanje javno-prometnih površina). Niskogradnja posebnu pažnju posvećuje zaštiti okoliša, izvorima vode, te održavanju urednosti grada.

KUNATEKS proizvodi zaštitnu odjeću.

STAKLOREZ-BURIĆ najjača je staklorezačka tvrtka u Zagorju i među najjačima u Hrvatskoj. Proizvodi izolacijska

stakla za graditeljstvo, sjenila za rasvjetna tijela, stakleni namještaj i sigurnosna stakla.

Najveća trgovačka tvrtka u Pregradi je KUNAGORA. MK-BONA FIDE bavi se graditeljstvom i trgovinom, a trgovačka tvrtka TENA-G je logistika poduzećima i obrtnicima metalskoga usmjerenja, jer je pouzdan dobavljač profesionalnih alata i pribora.

Od tvrtki koje prodaju sofisticiranije usluge izdvajaju se: KOSTELGRAD-PROJEKT za projektiranje, konzalting i inženjering, FOTON za prodaju hardwarea i proizvodnju softwarea, GORUP računovodstveni i knjigovodstveni servis, MATIS za izradu grafičke forme i mnoga druga.

1986.godine osnovana je zanatska zadruha KUNAGORA s ciljem zajedničkoga nastupa obrtnika na tržištu.

Na području grada Pregrade registrirano je 176 obrtnika, uz koje je zaposleno još oko 350 radnika što je više od polovice ukupnoga broja radnih mjesta na području grada Pregrade. Značajnije obrtničke radnje po prometu i broju zaposlenih su KRAČUN-limarsko-vodoinstalaterski i graditeljski obrt, METALMONT, ETIM-elektrotehnika i mehanizacija, GRAMONT graditeljstvo, HAJDINJAK ugostiteljstvo, KUNAPETROL benzinska pumpa, soboslikar BUKOVŠAK,...

Važnu ulogu u dosadašnjemu gospodarskomu razvoju grada Pregrade trebala je imati poljoprivreda.

Međutim, poljoprivreda se kao i u drugim JLS Krapinsko-zagorske županije uglavnom koncentrirala samo na proizvodnju za vlastite potrebe, a ne i na organiziranu proizvodnju za tržište. Na ovakvom terenu ne može se primjenjivati suvremena teška poljoprivredna mehanizacija, pa će pregradsko područje naći prosperitet u drugim djelatnostima, prvenstveno u turizmu, proizvodnji hrane, voćarstvu, vinogradarstvu i vinarstvu, stočarstvu, pčelarstvu i drugim uslužnim djelatnostima.

Prema popisu poljoprivrede iz 2003. godine broj poljoprivrednih domaćinstava na području grada Pregrade iznosio je 1.498 što je 68,97% od ukupnoga broja domaćinstava.

Poljoprivredna domaćinstva raspolažu s 2.756 ha površine zemljišta.

Iz navedenoga možemo zaključiti da je područje Grada po stanovništvu poljodjelski kraj, što predstavlja solidnu podlogu za poticanje jačega razvoja ove grane, te s obzirom na resurse pokazuje punu opravdanost takvoga opredjeljenja.

U poljoprivrednoj djelatnosti Grada, zastupljeno je ratarstvo s proizvodnjom žitarica.

Prisutna je i voćarska proizvodnja (šljive 7.357 rodnih stabala, jabuke 11.723 rodnih stabala, kruške 1.718 stabala, trešnje 909, višnje 549, marelice 335), ali uglavnom za vlastite potrebe i povremenu prodaju viškova na tržnicama, bez organizacije plasmana i gradskoga nositelja, te intenzivnijega razvoja.

U Gradu je zastupljeno i vinogradarstvo s 662.000 rodnih trsova i površinom od 155 ha, što također čini značajnu osnovu za razvoj ove grane.

Razvijeno je i stočarstvo s proizvodnjom mlijeka, junadi i teladi. U govedarstvu se raspolaže s 1.673 govedom, s 1.120 muznom kravom.

Prema popisu poljoprivrede iz 2003. godine, svinjogojstvo je zastupljeno s 3.012 svinja i odojaka, konjarstvo je, kao i općenito u Županiji, nedovoljno razvijeno, jer na prostoru Grada ima samo 17 konja. Peradarstvo ima 36.008 komada peradi i to s uzgojem zagorskoga purana, kokoši, gusaka i pataka, dok je pčelarskih zajednica 310.

Na području grada Pregrade ima i 273 koze što govori o nedovoljnoj razini razvijenosti ove grane u odnosu na potencijale. Ovčarstvo praktički i ne postoji.

Navedeni podaci pojedinih djelatnosti poljoprivrede grada Pregrade prikazuju nedovoljno iskorišten poljoprivredni potencijal Grada i stanovništva, pa ju prema

tomu smještaju u područja koja mogu ostvariti značajniji razvoj poljoprivrede u Krapinsko-zagorskoj Županiji.

Bitni nedostaci su organizacija intenzivnije povrtlarske proizvodnje i voćarstva, te stočarstva za tržište i osiguranje prodaje.

Prostorne i prirodne pretpostavke omogućuju daljnji gospodarski razvoj Pregrade u proizvodnim i uslužnim djelatnostima, posebice u turizmu. Pregrada ima prvu vinsku cestu u Hrvatskoj, planinarski dom u Kunagori, elitni turizam u dvorcu Bežanec, te veličanstvene sakralne objekte.

Pregradsko područje se promovira kroz razne manifestacije i kulturna zbivanja. U Pregradi se svake jeseni održava tradicijska manifestacija „Branje grojzdja” unutar koje se održavaju sportske priredbe, gospodarske izložbe, glazbena i ostala kulturna događanja.

Prema službenim statističkim podacima iz popisa stanovništva 2001. godine, od ukupnoga broja stanovnika u gradu Pregradi je zaposleno 3.637 stanovnika ili 83,46 % radno sposobnoga stanovništva.

Grad Pregrada pristupio je izradi urbanističko-arhitektonskoga idejnoga rješenja-studije gospodarske zone u Pregradi zbog pojačanoga interesa za izgradnju poslovno-gospodarskih objekata i potrebe organizirane i planske izgradnje. Program razvoja „Poslovne zone” Pregrada definira projekt gospodarske zone kojim se želi potaknuti razvoj gospodarstva na području grada Pregrade, te riješiti prostorne probleme poduzetnika i poticati buduće poduzetnike.

Lokacija gospodarske zone predviđena je prostorno planskom dokumentacijom, te je smještena u tzv. južnoj zoni užega područja grada Pregrade. Obuhvat gospodarske zone određen je Prostornim planom uređenja grada Pregrade:

-na jugu: cesta za Cigrovec (dionica od ulice Janka Leskovara do potoka Kosteljine),

-na sjeveru: do parcele pogona Županijskih cesta,

-na istoku: državna cesta Pregrada-Krapinske Toplice,

-na zapadu: do zaštitnoga pojasa potoka Kosteljine (oko 60 metara od potoka Kosteljine).

Površina gospodarske zone iznosi oko 430,0 metara x 900,0 metara, odnosno 387.000,00 m².

U području obuhvata plana predviđeno je 15 stambenih objekata uz državnu cestu (ul.Janka Leskovara) i cestu za Cigrovec (ul.Stjepana Vukine). Od većih objekata na tomu području su OKIROTO Pregrada, Kuna-petrol benzinska stanica, skladišni objekt (mlin), Panda-S” Pregrada trgovačke namjene, objekt investitora „Kostel-prometa” i „Kunagora”. U tijeku je postupak za izgradnju stambeno-poslovnoga i skladišnoga objekta investitora „Grilec” Zagreb, te skladišno-prodajnoga objekta investitora „Plast-trgovina” Pregrada.

Područje grada Pregrade su do 1994. godine zaobilazili svi magistralni prometni pravci zbog konfiguracije terena, te stanja i razvijenosti prometnoga sustava.

1994. godine otvoren je magistralni pravac Pregrada-Krapinske toplice, što znači bolju povezanost sa Zagrebom. Pravac sjever-jug povezuje cesta Krapinske Toplice-Pregrada-Hum na Sutli-Rogatec, a pravac istok-zapad cesta Krapina-Pregrada-Desinić-Miljana. Opće stanje unutarnje cestovne mreže (lokalne i regionalne) je zadovoljavajuće, međutim te ceste ne povezuju Pregradu s većim gradovima, regijama, te sa susjednim državama, već povezuju manja naselja u okolici Pregrade sa samom Pregradom.

2.9. Vizija grada Pregrade

VIZIJA GRADA PREGRADE

Želimo da Grad Pregrada bude uspješna koliko je lijepa s razvijenim turizmom, voćarstvom i uzgojem stoke, te malim i srednjim poduzetništvom. Pregrada mora postati obrazovni centar Krapinsko-zagorske županije za područje zdravstva i srednjoeuropski grad zadovoljnih građana s osiguranim radnim mjestima i boljim standardom življenja, a svaka kuća mora i mati pitku vodu i asfalt.

Vizija je konačni ujedineni cilj koji određuje svaki strateški program razvoja. Vizija je određena kroz raspravu na temelju SEA i SWOT analize i jasno određuje stanje prema kojemu treba dugoročno težiti grad Pregrada. Iz vizije proizlazi rješavanje ključnih problema zaposlenosti pomoću razvoja kvalitetnoga gospodarstva u turizmu, poljoprivredi i industriji.

Vizija označava, posebice, usmjerenu gradsku upravu razvoju čiji su proračuni okrenuti razvoju, ali istovremeno i stanovništvu u cilju zajedničkoga rješavanja problema uz ekološko obrazovanje pučanstva i zaštitu okoliša. Vizijom se određuje briga: za stanovnike i njihov socijalni status, za održivi ekonomski razvoj i za gospodarstvo s prepoznatljivim robnim markama. Grad Pregrada ima jasnu viziju stanja i funkcioniranja grada na početku pristupa Hrvatske u EU.

Stoga se grad Pregrada odredio da dugoročno gledano postane grad toliko uspješan koliko je lijep s:

- završenom plinifikacijom,
- završenim magistralnim vodom za vodoopskrbu,
- izgrađenom trafostanicom,
- stalnom potporom poduzetnicima i mogućim ulagačima,
- ujednačavanjem pretpostavki za razvoj cijeloga područja,
- obrazovnim centrom Krapinsko-zagorske županije za područje zdravstva,
- zaštitom spomenika kulture i brigom za okoliš,

- obnovom zapuštenih privatnih zgrada, uređenim okolišem, izgradnjom novih stambenih jedinica,
- obnovom ili osnivanjem zadruga,
- osnovanom gospodarskom (obrtničkom) poslovnom zonom
- utemeljenim muzejom,
- poticanjem udruga za očuvanje okoliša,
- podrškom održanju starih zanata,
- stvaranjem optimalnih uvjeta za promjene, uklanjanje otpora promjenama ubrzanoga razvoja,
- smanjenjem administrativnih i birokratskih zapreka i ograničenja.

Važno je s tom vizijom stalno upoznavati sveukupno stanovništvo, te stvoriti konsenzus ili slaganje (slogu, odobravanje i prihvaćanje) vizije u većinskomu dijelu stanovništva, a osobito kod mladeži. Široko razumijevanje vizije od strane stanovništva, osoblja gradske uprave i izabраниh nositelja funkcija osnovni je preduvjet za stvaranje dugoročne i kratkoročne razvojne strategije. Važnu ulogu kod stvaranja razvojne strategije ima timski rad, timovi i partnerstva, osobito partnerstva.

Dugoročnu strategiju ostvarivanja vizije vodi gradsko čelništvo u suradnji s vanjskim timom stručnjaka, a kratkoročna strategija ili utvrđivanje proračunskih prioriteta za svaku godinu ostvaruje se putem javnoga komuniciranja sa stanovništvom.

2.10. Dugoročni ciljevi razvoja

Dugoročni ciljevi razvoja osiguravaju smjer Projekta ukupnoga razvoja i određuju sve aktivnosti. Određeni dugoročni ciljevi kreću se u područjima gospodarskoga rasta, ekološke održivosti i društvene stabilnosti. Ciljevi su međusobno uvjetovani.

Svaki od ta tri cilja ima jednaku težinu i važnost. Međutim, govorimo o tri dugoročna cilja koji se moraju visoko vrednovati kao načela.

Gospodarski rast je uvjet i strateški dugoročni cilj bez kojega nema razvoja. Samo jak i kvalitetan rast gospodarskih aktivnosti može pomoći rješavanju svih problema u JLS i poticati njihov razvoj, te je, stoga, jedan od važnih prioriteta. Gospodarski rast, ukoliko se ostvaruje bez promatranja, što se događa s prirodom i okolišem, nije prihvatljiv, jer će se budućim naraštajima ostaviti uništen okoliš koji neće omogućavati daljnji razvoj.

Razvoj JLS mora se temeljiti na održivomu rastu, dakle onom koji

omogućuje standard i razvoj postojećim generacijama, ali ujedno i čuva okoliš, a time i mogućnosti razvoja za nadolazeće naraštaje.

Društvena stabilnost je dugoročni cilj koji treba izjednačiti odnose među interesnim grupama, spolovima, sporednim grupama, i osigurati ravnopravnost svima bez obzira na razlike po bilo kojem kriteriju ili ključu.

Samo stabilne društvene zajednice koje imaju vremenska razdoblja mira i suradnje, mogu ostvarivati značajne gospodarske, ali i ekološki održive ciljeve.

U suprotnome, društvena nestabilnost u gradskim strukturama, sukobi stranaka, dovode do usporavanja i ometanja razvoja, a time su i zapreka ostvarivanju dugoročnih i kratkoročnih ciljeva razvoja.

Temeljem analize otkrivenih problema i postavljene vizije, dugoročni ciljevi ovoga PUR-a su:

DUGOROČNI CILJEVI RAZVOJA GRADA PREGRADE
Cilj 1: Gospodarstvo s posebnim naglaskom na razvoj turizma s prepoznatljivim robnim markama iz poljoprivrede i prerađbene industrije.
Cilj 2: Visoki standard servisiranja komunalnih potreba gospodarstva, društvenih djelatnosti i domaćinstava, uređenje prostora, te zaštita okoliša nacrtu održivoga razvoja.
Cilj 3: Rješavanje demografskih problema uz osposobljavanje institucija društvene infrastrukture za zadovoljavanje potreba visoke kakvoće stanovništva i gospodarstva.

Gospodarstvo je usredotočeno na strukturu tvrtki s prepoznatljivim robnim markama koje to mogu biti s obzirom na izvore i postojeću tradiciju: ruralni turizam, voće, povrće, vino, mlijeko, meso,...

Prema tomu, samo tvrtke čije se marke proizvoda prepoznaju na domaćemu i stranom tržištu, mogu ostvariti koncept postavljene vizije. Za takva razvojna opredjeljenja postoje osnove u resursima grada Pregrade.

U cijelosti razvijena infrastruktura za zadovoljavanje potreba stanovništva i gospodarstva, te uređen prostor, uvjeti su bez kojih se ne može.

Gospodarski rast nije opravdan ako je temeljen na uništavanju prirodnih

bogatstava za generacije koje dolaze. Samo rast na bazi ekološke održivosti ima racionalnost i smisao.

Društvene djelatnosti: obrazovanje, zdravstvo, školstvo, kultura, informiranje, i lokalna uprava moraju biti osposobljene za pružanje najviše kakvoće usluge stanovništvu i gospodarstvu.

Demografski problemi (treći dugoročni cilj) su izraženi na području grada Pregrade, a PUR određuje i njihovo rješavanje kojim se osigurava društvena stabilnost, što je povezano i s ostvarivanjem prethodna dva dugoročna cilja. Potrebno je naglasiti da su svi ciljevi međusobno čvrsto povezani.

2.11. “Project Cycle Management”

Projektantima razvoja stoji na raspolaganju “Project Cycle Management”, metodologija i vrijedan alat u osmišljavanju razvoja. Ovaj projektni ciklus ima šest koraka:

- programiranje (utvrđivanje osnovnih ciljeva),
- identifikacija (svi zainteresirani i mogući korisnici utvrđuju ideje i akcije),
- oblikovanje ideja i programa (procjenjujući ostvarivost, oblikuje ih se u spise),
- financiranje (odrediti moguće područne, domaće i inozemne ulagače),
- ostvarenje,
- ocjena.

Ova metoda usmjerava pozornost razvojnih projekata na stvarne potrebe područja uz stalno jako uključivanje svih zainteresiranih, poštovanjem načela: utvrđivanja *ljestvice* *prioriteta* zadovoljenja potreba pučanstva, utvrđivanja zahvata koji stvaraju stvarne mogućnosti razvoja, poštivanje održivosti

(primjerena uporaba područnih izvora koja omogućuje korištenje izvora slijedećim naraštajima).

Uporabu instrumenata programiranja određuje *razvojni tim* koji mora: biti operativan (ni preveliki, niti premaleni, s dovoljno stručnjaka), imati sve potrebne specifične sposobnosti, imati iskustvo programiranja razvoja, imati dovoljno raspoloživog novca. Razvojni tim formulira planske i projektne spise, te organizira obrazovanje određenih ljudi u svrhu širenja znanja potrebnih u razvoju, daje potporu u provedbi razvoja, tijekom provedbe određuje dodatne mjere.

Razvojni spisi koje sastavlja razvojni tim sadrže: analitičku podlogu, polazišta i razloge pokretanja projekta razvoja, opće i posebne razvojne ciljeve, zadatke izvršnih tijela i svih drugih sudionika u razvoju, detaljne opise ulagačkih programa.

Za ostvarivanje jednoga ovakvoga projekta neophodno je ustanoviti osobe koje će biti članovi koordinacijske skupine. Ta je skupina isključivo tehničko tijelo, koje opskrbljuje razvojni tim sa svim potrebnim, a

čine je ljudi sa specifičnim poznavanjem područja, te istaknutim organizacijskim i pokretačkim sposobnostima. U skupinu mogu ući djelatnici lokalne samouprave,

različite tehničke struke, stručnjaci za planiranje. Oni mogu čak i ući u profesionalni razvojni tim, koji dolazi u područje koje treba razviti.

2.12. Ruralni razvoj

Potrebne razvojne mjere i djelatnosti

Ruralna područja Hrvatske čine više od 90% kopnenoga dijela Hrvatske (ili 61% naseljenoga dijela Hrvatske). U tim područjima živi oko 47% ukupnoga stanovništva Hrvatske. Ova područja uglavnom su neatraktivna za život i rad, te zbog opće nezainteresiranosti ostaju nerazvijena.

Mjere ruralnoga razvoja čine: donošenje i usvajanje Strategije ruralnoga razvoja, usvajanje razvojnoga modela, utemeljenje ruralnoga razvojnoga središta, tvorba razvojnih projekata za pojedine grupe jedinica lokalne samouprave (regije), osnivanje razvojnih agencija, provedba razvojnih projekata.

Prioritet u razvoju ruralnoga prostora je **"izgradnja pozitivnoga odnosa prema nacionalnomu prostoru"**.

Hrvatska ima četiri prepoznatljive i po osobinama različite regije. Zato univerzalna primjena razvojnih projekata za sve regije nije moguća, a niti primjena inozemnih projekata bez prilagodbe. Poglavitno treba podržavati razvojne projekte s niskim početnim ulaganjima. Nažalost često ograničenje razvoju je

sama lokalna zajednica. Ona je uglavnom slaba, nedovoljno ekipirana stručnjacima, uglavnom joj nedostaju pravnici i ekonomisti, zaposlenoga osoblja je malo, a zaposlenici se ne obrazuju i usavršavaju trajno. Najvažnije je ulagati u stanovništvo, poglavito u mlade, ali ne zaboraviti obrazovanje odraslih (zaposlenih i nezaposlenih). Kako se zna da je škola snažan emigracijski i deruralizacijski činitelj, mora se diljem ruralnih područja osnovati što više škola i obrazovnih centara, te omogućiti učenje temeljem interneta. Posebno treba naglasiti stalno stručno usavršavanje zaposlenih u općinskim i gradskim upravama, te upoznavanje s iskustvima alpskih sela u kojima se uspješno razvija seoski i seljački turizam. Povezivanje s njima potaklo bi brže i bolje uključanje u tu profitnu djelatnost, kao i zapošljavanje žena, koje su sada većinom nezaposlene, privući doseljenike ili vratiti odseljene. Suvremene razvojne ideje, poput održivoga razvoja, ruralne renesanse, alternativnoga turizma, proizvodnje zdrave hrane i slično, moguća su konceptualna uporišta oživljavanju gospodarskoga i društvenoga života na obrađivanim ruralnim područjima.

POPIS MOGUĆIH DJELATNOSTI ZA RURALNE PROSTORE

REGIJA	Primarna djelatnost	Sekundarne djelatnosti	Popis poduzetničkih djelatnosti
Lika – Gorski Kotar	Turizam	Ekološka poljoprivreda i malo gospodarstvo	Pašni uzgoj goveda Uzgoj divljači Turizam na seoskom gospodarstvu Avanturistički turizam Tranzitni turizam Kamping turizam Eko turizam Lovni - ribolovni turizam
Istra	Turizam	Ekološka poljoprivreda i malo gospodarstvo	Turizam na seoskom gospodarstvu Kamping turizam Rezidencijalni turizam Kulturni turizam Vinsko-gastronomski turizam Gostinstvo Vinogradarstvo i voćarstvo
Dalmatinsko zaleđe	Turizam	Ekološka poljoprivreda i malo gospodarstvo	Vinsko-gastronomski turizam Ovčarstvo i kozarstvo Voćarstvo i povrtlarstvo Ljekovito bilje Turizam na seoskom gospodarstvu Avanturistički turizam Tranzitni turizam Kamping turizam Eko turizam Lovni - ribolovni turizam
Pokuplje – Kordun - Banovina	Ekološka poljoprivreda	Turizam i mala privreda	Turizam na seoskom gospodarstvu Kamping turizam Rezidencijalni turizam Eko turizam Lovno - ribolovni turizam Voćarstvo Proizvodnja i prerada zdrave hrane Ljekovito bilje Konjogojstvo Uzgoj divljači Pašni uzgoj goveda Ovčarstvo i kozarstvo Proizvodnja mlijeka
Zagorje	Turizam	Ekološka poljoprivreda i malo gospodarstvo	Turizam na seoskom gospodarstvu Kamping turizam Rezidencijalni turizam Rekreacijski turizam Kulturni turizam Vinsko-gastronomski turizam Voćarstvo i prerada voća Vinogradarstvo i vinarstvo Sušenje voća i povrća Ljekovito bilje Uzgoj divljači Gostinstvo

POPIS MOGUĆIH DJELATNOSTI ZA RURALNE PROSTORE

REGIJA	Primarna djelatnost	Sekundarne djelatnosti	Popis poduzetničkih djelatnosti
Međimurje – Podravina	Poljoprivreda	Turizam i malo gospodarstvo	Turizam na seoskom gospodarstvu Lovno - ribolovni turizam Voćarstvo i prerada voća Sve djelatnosti u poljoprivredi
Posavina – Slavonija	Poljoprivreda	Turizam i malo gospodarstvo	Vinsko - gastronomski turizam Nautički kontinentalni turizam Proizvodnja mlijeka Sušenje voća i povrća

Ljudski resursi nisu prebogat, ali njihovo moguće povezivanje, bolje organiziranje i sinergijsko djelovanje presudno je za pozitivan tijek oživljavanja. Razjedinjavanje i sukobi lokalnih socijalnih aktera, a posebno lokalnih elita, blokiraju napredak, okreću ljude od pitanja razvoja lokalne zajednice. Rad na napretku lokalne zajednice, ruralnoga prostora, mora konceptualno biti "rad na općemu dobru", rad svih za sve, inače se motivacija za djelovanje rastače i gubi. U samoj koncepciji ruralnoga razvoja treba svakako naglasiti njegovu održivost. On treba zadovoljiti potrebe sadašnje generacije, a istovremeno ne ugroziti potrebe budućih naraštaja.

Treba odmah krenuti s motiviranjem i odabirom seoskih gospodarstva za dopunsku turističku djelatnost. Ništa ne priječi da se u selima i naseljima s autohtonim obilježjima osmisli turistička ponuda.

Iako je poljoprivreda dominantna gospodarska djelatnost ruralnih područja, ona neće ponuditi bitno više radnih mjesta od onih koje već nudi, pa neće apsorbirati dodatni rad. Nove mogućnosti zapošljavanja

u drugim gospodarskim granama moraju biti stvorene u samim ruralnim područjima. Iskustvo drugih zemalja u razvoju seoskoga turizma, biološkoj proizvodnji hrane, vraćanja autohtonih djelatnosti i postupnoga uvođenja uslužnih djelatnosti, lako je primjenjivo u našim područjima.

Turistička logistika na području Zagorja ima tradiciju i uspjehe, ali ne ostvaruje željeni rast. Ostavlja mogućnosti dodatnih sadržaja: od lijepo uređenih sela, označenih pješačkih i izletničkih putova, dobro opskrbljenih izletničkih i lovačkih domova, restorana, standardizirane kuhinje, ponude lokalnih prehrambenih proizvoda dovoljne količine i ujednačene kakvoće, do dobro označenih cesta i razvijanje prilagođenoga oblika javnoga prijevoza. Trebalo bi odmah krenuti s motiviranjem i odabirom seoskih gospodarstva za dopunsku turističku djelatnost. Ništa ne priječi da se u selima s autohtonim obilježjima osmisli turistička ponuda. Svako seosko domaćinstvo može razvijati posebne oblike turističke ponude, među kojima su najčešće:

- smještaj gostiju na vlastitom gospodarstvu,
- ponuda vlastitih proizvoda,
- ponuda jela iz vlastite kuhinje (pušnice ili sušare),
- ponuda vlastitoga pića,
- organiziranje izleta u okolicu,

- pružanje usluga organiziranim najavljenim grupama,
- kampiranje na posjedu.

Svaka djelatnost može biti obogaćena s onoliko sadržaja, koliko ih nudi obiteljsko gospodarstvo, turističko okruženje, kreativnost domaćina i gosta. Iskustva drugih regija govore da turist u ovakvom okruženju nije samo gost. On plaća uslugu boravka i svih ponuđenih sadržaja u klimi prijateljske, obiteljske sredine. Zbog toga se često vraća u mjesta gdje je proveo ugodne trenutke. Ovaj viši i humaniji odnos koji se očituje u novomu obliku turističke ponude, znači novi korak u ostvarivanju načela održivoga razvoja. Od različitih oblika turističke ponude na ruralnom prostoru se može brzo i odmah realizirati: turizam na seoskim gospodarstvima i zavičajni turizam, športsko rekreacijski i edukacijski turizam, tranzitni turizam, kamping, lovni i ribolovni turizam, prirodi blizak, eko turizam. Najznačajnije karakteristike ove vrste turizma je čistoća, autohtonost, i dobra usluga. Ideja je vodilja u razvijanju ovakvih oblika turističke ponude zaštita resursne osnovice, te poticanje razvoja hrvatskoga gospodarstva u suglasju s okolinom.

U tom je smislu proizvod s turističkoga seoskoga obiteljskoga gospodarstva Zagorja novi oblik hrvatske turističke ponude koji će zasigurno obogatiti hrvatsko turističko tržište, te s vremenom postati zaštićeni ekološki prostor, jer dugoročno gledano

ovaj prostor će imati kao primarnu djelatnost turizam, a sekundarno poljoprivredu.

Vlasnici seoskih gospodarstva koji se žele baviti turizmom i pružati turističke usluge na svojem obiteljskom gospodarstvu moraju procijeniti jesu li njihova gospodarstva za to pogodna.

Uvjeti koji se daju nisu zadani da bi bili ograničavajućim čimbenikom, već su dati kao smjernice u promišljanju strategije i razvoja budućega gospodarstva koje teži pružanju turističke usluge. Da bi se vlasnik obiteljskoga gospodarstva opredijelio za ovu djelatnost ili odustao svjestan svojih mogućnosti, treba dobiti savjetodavnu pomoć institucija.

Savjetodavna pomoć omogućuje lakše dolaženje do izvora financiranja, poreznih i drugih olakšica, i uz to ubrzava vrijeme prilagođavanja domaćinstva novoj djelatnosti, bržem početku rada, boljem planiranju aktivnosti te ostvarivanju prihoda.

2.13. Financiranje razvoja

Općine i gradovi se financiraju iz više različitih izvora:

- vlastiti izvori,
- udjeli u zajedničkim porezima,

- dotacije iz Državnoga i Županijskih proračuna,
- posudbom novca.

Financiranje razvoja bit će uvijek i primarno povezano s kvalitetom samim

razvojnih projekata, odnosno planom, pripremom i adekvatnom dokumentacijom željenih investicija, kao i reputaciji i dokazanim uspjesima nositelja tih projekata.

Mobilizirajući i koncentrirajući novac, financijsko tržište djelatno razmješta sredstva u najprofitabilnije projekte. Svoju atraktivnost i profitabilnost projekti dokazuju učesnicima financijskoga tržišta kroz dobro pripremljene planove, uz dokazane, sposobne i odgovorne nositelje projekata.

Dobro pripremljeni i dokumentirani projekti s dokazanim uspješnim nositeljima uvijek će naći izvore financiranja. Uz bankarske kredite, programe ministarstava, EU predpristupnih fondova, postoje sve veće mogućnosti financiranja putem izdavanja vrijednosnih papira kao što su obveznice i dionice. Svaki oblik financiranja ima svoje prednosti i mane, a samo izdavanje i promet vrijednosnim papirima strogo su zakonski regulirani, a i kontrolirani od strane Agencije za nadzor financijskih ustanova.

Sredstva proračuna jedinica lokalne samouprave zakonom su ograničena, no aktivnim vođenjem vlastitih proračuna u cilju budućega povećanja proračuna, jedinice lokalne samouprave mogu efektivno djelovati na djelatno korištenje raspoloživih financijskih instrumenata koji pravilno upotrijebljeni mogu djelovati stimulativno na provedbu vlastitoga razvoja. Na taj način jedinice lokalne samouprave mogu doći do mnogostruko većih sredstava od onih koja im stoje na raspolaganju u «organski» prikupljenim prihodima.

Uz prihode koje sami određuju, općine i gradovi imaju udio u porezu na dohodak, porezu na dobit i porezu na promet nekretnina. Svaka porezna povlastica koja se uvodi za nerazvijena područja smanjuje prihode lokalne samouprave.

Razvojni projekti u svijetu se najčešće financiraju izdavanjem vrijednosnih papira, municipalnih obveznica. Izdaju ih jedinice lokalne samouprave putom ovlaštenih agencija, a temeljem nekoliko zakona:

- Zakon o lokalnoj samoupravi i upravi,
- Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj,
- Zakon o financiranju jedinica lokalne samouprave i uprave (određuje način financiranja i prihode jedinica lokalne samouprave i uprave).

Zakon o vrijednosnim papirima uređuje sva pitanja oko izdavanja, posjedovanja i korištenja vrijednosnih papira, pa tako i municipalnih obveznica. Prema tom Zakonu jedinice lokalne i područne samouprave mogu se po odobrenju Ministarstva financija RH zaduživati za financiranje izgradnje, dogradnje, preuređenja ili prilagodbe objekata, nabavu opreme, djelovanje svojih tijela, raspisivanjem javnoga zajma ili izdavanjem obveznica.

Za izdavanje obveznica potrebno je ispuniti sljedeće vrste uvjeta:

- uvjete vezane za nastup na primarnomu tržištu za izdavatelja, zaštitu investitora na primarnomu tržištu, uvjete za oblik obveznice,
- uvjete vezane za sekundarno tržište vrijednosnih papira, zaštitu investitora na sekundarnomu tržištu, te uvjeti potrebni za izlistavanje na burzu vrijednosnih papira.

U pravilu obveznice se izdaju javnom ponudom, a iznimno mogu se kao privatno izdanje ponuditi poznatim investitorima (kupcima obveznica).

Uz svako izdavanje obveznica potrebno je sastavljanje «prospekta» u kojemu se navode svi važni podaci o imovini, obvezama, dobiti, financijskomu položaju, planovima izdavatelja, rizicima kao i olakšicama za investitore.

Tako prospekt o izdavanju obveznica sadrži informacije o:

- upisu i uplati obveznica,
- razdoblju upisa i uplate obveznica,
- pokrovitelju,
- garancijama za obveze izdavatelja,

- nazivima i adresama institucija putom kojih se odvija naplata obveza izdavatelja,
- cijeni i načinu određivanja cijene obveznica,
- postupku prijenosa prava,
- izjavi koja potvrđuje da je izdavanje obveznica odobrilo ovlašteno tijelo,
- izdavatelju, imovini, bonitetu i odgovornim osobama,
- davatelju garancije.

Sekundarna prodaja obveznica (daljnja prodaja nakon inicijalne prodaje prvim kupcima) odvija se na tržištu bez posebnih uvjeta. Lokalna samouprava mora biti sve više prilagodljiva i sposobna stvarati uvjete i mreže suradnje gospodarskih subjekata međusobno, kako bi ohrabрили i poticali investiciju u vlastito područje kao i investicije u same institucije lokalne samouprave.

Za financiranje svih javnih potreba, kojih je u razvijenim društvima sve više, a poglavito za poticanje gospodarskoga razvoja potrebna su velika sredstva. Postojeći prihodi jedinica lokalne samouprave, pa ni Državni proračun, nisu za to dovoljni. Stoga je tu potrebno uključenje suvremenih financijskih vještina. Mobilizirajući i koncentrirajući novac, financijsko tržište djelatno razmješta sredstva u najprofitabilnije projekte.

Takva vrsta financiranja omogućuje ubrzanje razvoja, stvarajući infrastrukturne i druge preduvjete za ostvarivanje privatnih inicijativa razvoja. Jedinice lokalne samouprave, uključujući se djelatno u vođenje financija, to korigiraju, usmjeravajući novac prema onomu što ocijene da trenutno možda i nije najprofitabilnije, ali je najpotrebnije za ostvarenje budućega razvoja.

2.14. Vrijednosni papiri

Razvojno sredstvo i zamašnjak razvoja

Rijetko koje područje bilježi tako brojne inovacije kao financijski sustav. Nijedno područje u ekonomskoj znanosti i praksi unatrag stotinu godina nije doživjelo tako intenzivne promjene, a financijska teorija i praksa i dalje se ne prestaju mijenjati.

Financije jasno pokazuju sve probleme gospodarstva, ali su i njihova posljedica. Iako razumljive samo nekima, složene financijske institucije utječu na sve. Zato nije moguće ostvariti razvijeno gospodarstvo bez složene primjene financijskih instrumenata. U tomu su osobito značajna financijska tržišta. Financijska tržišta su od 1980. godine doživjela neusporediv razvoj, a jednako tako, i tehnike upravljanja rizicima, te

tehnike donošenja poslovnih i financijskih odluka. Sve to se očituje u pojavi novih financijskih instrumenata. Financijske transakcije u platnomu prometu i po obujmu i po vrijednosti rastu nekoliko puta brže od rasta bruto proizvoda. Sjetimo se da se ljetina ili urod mogu nekoliko puta prodavati prije nego što su posijani, zasađeni, pobrani, a jednako tako i neograničeno puta dok su na putu od proizvođača do krajnoga potrošača. Jedna jedinica novostvorene vrijednosti može biti neograničeno puta predmet financijske transakcije.

Financijski sustav je jedan od najvažnijih izuma modernoga društva. On nudi sredstva za gomilanje kupovne moći, sredstva za smanjenje rizika i sredstva za

plaćanje dobara i usluga. On omogućuje provedbu politike ostvarenja velikih gospodarskih pomaka i rasta, pune zaposlenosti i međunarodne platne stabilnosti. Sve to radi na način da pokreće novac od onih koji ga štede prema onima koji posuđuju za potrošnju i investicije. Time gospodarstvo raste, a slijedom toga i životni standard.

Financijski sustav svojim mehanizmima određuje cijenu, a time i količinu kredita. Skuplji kredit znači pad potražnje za dobrima i uslugama, smanjenje proizvodnje i investicija, te rast nezaposlenosti. Negdašnji pristup financijama nestaje. Financijski “manager” se više ne bavi izvješćima, novčanim stanjima, plaćanjima računa i pribavljanjem sredstava za to. On pronalazi najbolje kombinacije investiranja, tako da kapital ulaže u najprofitabilnija područja s najboljim i najprofitabilnijim projektima.

Na globalnomu planu nastaju novi oblici međunarodnih plaćanja i novi financijski instrumenti, koji bolje odgovaraju novim financijskim tijekovima. Grupe poslovnih banaka (Pariški klub, Londonski klub, ...) daju suverenim, osobito tranzicijskim, državama konzorcijske kredite. Tako štednja prelazi iz države u državu, jer se prikupljena štednja u jednoj, koristi za investiranje u drugoj državi. Povjerenje u prenosive, utržive vrijednosne papire proizašle iz takvih poslova sve više raste, pa su oni sve traženiji.

Na tržištu vrijednosnih papira nastale su različite obveznice: s varijabilnom stopom, bez kupona, s mogućnošću ponude, s kuponima, denominirane u dvije valute, vezane na indeks, hipotekarne, ... Nekada najvažniji, krediti banaka su potisnuti kao izvor financiranja.

Trgovačka društva, koja kotiraju na burzi, lakše dolaze do sredstava, a velika društva koriste međunarodne izvore kapitala posudbom ili emisijom vrijednosnica i preko euro tržišta. Uz konvencionalne, koriste se kombinirani vrijednosni papiri. I prodajom dionica realizira se značajan dio

sredstava. Rast poduzeća čini ulaganje u dionice atraktivnim. Za investicijske projekte, a osobito u slučajevima tvrtki koje planiraju ubrzani rast, te za modernu opremu, koja povećava produktivnost rada, traže se ogromna sredstva, koja nadmašuju ono čime investitor raspolaže. Prodajom financijskih prava (obveznica, dionica, ...) na financijskomu tržištu brzo se dolazi do novca, a zajmovi se vraćaju od budućih prihoda. Tako financijsko tržište omogućuje da se budući prihod sada zamijeni za novac, koji se pretvori u investiciju.

Novac, jedini perfektno likvidan financijski instrument, zarađuje najniže stope povrata, jer ga nagrizava inflacija. Zato štediške minimiziraju držanje novca, i ulažu u druge financijske instrumente, dok nemaju potrebu trošiti.

Štednja je odgoda potrošnje, što znači da je sada potrošnja manja od sadašnjega prihoda. Domaćinstvo štedi ono što mu ostane od prihoda nakon tekućih izdataka. U gospodarstvu štednja se odnosi na ostatak neto zarade po plaćanju poreza, dividendi i drugih izdataka. Uštedevina nastaje kada tekući prihodi nadmašuju tekuće izdatke.

Vrsta investicije ovisi o vrsti štednje. Dugoročne investicije koriste štednju gospodarskih subjekata i vlade. Prodajom financijskih prava (obveznice, dionice, blagajnički zapisi) na financijskomu tržištu prikupe se velike svote, koje omogućuju velika ulaganja. Olakšavajući pretvorbu štednje u investicije financijsko tržište nudi kredite gospodarstvu, državi i lokalnim samoupravama za potrošnju i investicije. Kreditni volumen je velik i raste. Mijenjanjem kamatnih stopa i kreditiranjem, vlada utječe na posuđivanje i potrošnju, te time na rast zaposlenosti, proizvodnje i cijena. Zbog strogih propisa koji određuju područje vrijednosnih papira, instrumenti novčanoga tržišta se smatraju visoko kvalitetnima. Oni su surogati novca. Najznačajniji instrument je mjenica. Velike korporacije posuđuju novac putom bankarskih akceptata “banker acceptances” i komercijalnih papira “commercial paper”.

Značajni su rezidencijalni i komercijalni, hipotekarni zajmovi za izgradnju kuća, poslovnih prostora “shopping” centara, ...

Financijsko tržište dijeli se na primarno “primary markets” i sekundarno tržište “secondary markets”. Na primarnomu se trguje novim vrijednosnim papirima, koji su emitirani da bi se prikupio kapital za nove investicije. Na sekundarnomu tržištu imatelji vrijednosnih papira osiguravaju vlastitu likvidnost konvertiranjem financijskih instrumenata u gotov novac. Tu se trguje vrijednosnim papirima koji su već ranije bili emitirani, a ne podupiru se nove investicije. Danas se sve češće trguje samo elektronskim oblikom odnosno kompjuterskim zapisom vrijednosnoga papira, a vrijednosni papiri u fizičkom papirnatom obliku sve su više stvar prošlosti. Neka prava se lako mijenjaju u drugi oblik. Primjerice obveznica ili dionica lako i brzo se konvertiraju u druge oblike financijske aktive.

U principu sve vrste vrijednosnih papira dijele se na **dužničke i vlasničke vrijednosne papire**. Dužnički vrijednosni papiri predstavljaju dokument ugovora kojim vjerovnik obećava kreditoru vratiti određenu glavicu uz određene fiksne ili varijabilne iznose kamata. Vlasnički vrijednosni papiri označavaju udjel imatelja toga vrijednosnoga papira u nekom društvu. Nominalna vrijednost vlasničkoga vrijednosnoga papira nije presudna, jer vrijednost takvoga vrijednosnoga papira određuje prvenstveno tržište, a naknada investitoru dolazi kroz dividendu i eventualan porast tržišne vrijednosti samoga vlasničkoga vrijednosnoga papira (najčešće dionica).

Dužnički vrijednosni papiri ili financijska prava imaju oblik obveznica, zapisa, plaćevnih računa, štednih depozita. Dužničke vrijednosne papire dijelimo na negocijabilne, koji se mogu lako prenijeti na drugoga vlasnika kao tržišni vrijednosni papir i ne-negocijabilne, koji se ne mogu lako prenositi na novoga vlasnika.

Financijski “management” želi ostvariti najveći mogući profit uz najmanji mogući

rizik. Najmanji rizik, dakle najveću sigurnost, daju vrijednosni papiri u obliku vladinih obveznica i instrumenti novčanih tržišta visoke kakvoće. Hrvatske financije su još u tranziciji, što znači da se hrvatsko financijsko tržište još uvijek razvija i još nije to postalo. Hrvatska financijska infrastruktura se obogaćuje i razvija. Sve veći značaj će imati neformalna tržišta, osiguravajuća društva, mirovinski fondovi i devizno tržište.

Hrvatska financijska praksa pozna mjenice, čekove, obveznice, blagajničke zapise, ... Svijest o značaju uporabe vrijednosnih papira kao sredstva plaćanja, sredstva kredita i sredstva robnoga prometa u gospodarstvu raste, jer oni omogućuju najveću moguću uporabu i brzinu obrta novca. Razlog tomu je što se lako i bez većih teškoća prenose s osobe na osobu. To poglavito vrijedi za vrijednosne papire koji glase na donositelja.

Kakvoća vrijednosnih papira izražava se u sigurnosti očuvanja realne vrijednosti, profitabilnosti i likvidnosti. Sigurnost ulaganja u vrijednosne papire ovisi o bonitetu emitenta ili izdavatelja i o gospodarskoj opravdanosti ulaganja prikupljenoga novca, jer se uglavnom očekuje uvećanje uloga. Ima li inflacije, produktivnije i ekonomičnije je raspoloživ novac ulagati u kratkoročne financijske instrumente.

Ostvarena dobit iz ulaganja u vrijednosne papire ovisi o:

- veličini i trajanju ulaganja,
- općem stanju gospodarstva,
- opravdanosti investicija i
- veličini obveza vezanih uz izdavanje i promet vrijednosnih papira.

Da bi bila atraktivna investitorima, dobit iz ulaganja u vrijednosne papire mora biti veća od kamata na deponirani novac u bankama.

Likvidnost vrijednosnih papira je sposobnost pretvorbe potraživanja iz papira u gotovinu. Važna je brzina pretvorbe. Na

suvremenom financijskom tržištu vrijednosni papiri su lako unovčivi. Upravo je danas za Hrvatsku životno važno da se novac, koji se prikuplja u različitim fondovima, pomoću vrijednosnih papira stavi na raspolaganje razvoju. Bez cjelovite vješte uporabe vrijednosnih papira nema ni potrebnoga odabira najboljih investicijskih projekata. Strateška nužnost Hrvatske je tržišno usmjerenje njezinoga gospodarstva.

To pretpostavlja tri oblika demokracije: političku demokraciju, vlasničku demokraciju i tržišnu demokraciju. Ova tri oblika demokracije moraju proizlaziti iz tri oblika neovisnosti: gospodarske, financijske i političke. Jer, gospodarska i financijska neovisnost su preduvjeti političke. Stoga političke neovisnosti nema bez gospodarske i financijske neovisnosti.

2.15. Jedinice regionalne i lokalne samouprave na tržištu kapitala

Jedinice lokalne samouprave (JLS), kao i jedinice područne samouprave (JPS) na tržište kapitala dolaze uglavnom kao zajmotražitelji. Poslovi iz samoupravnoga djelokruga ovih jedinica određeni su zakonom. On određuje poslove koji se odnose na (ali ne zabranjuje i druge): poljoprivredu, šumarstvo, vodoprivredu, trgovinu, turizam, ugostiteljstvo, pomorstvo, promet, željeznički promet, prostorno uređenje, zaštitu okoliša, stambeno komunalnu djelatnost, kulturu i šport, imovinsko pravne poslove, te opću upravu.

U proračunima JLS osiguravaju se sredstva produženoga boravka i prehrane učenika, te druge namjene koje ne utvrđuje predškolski standard.

Upravljaajući svojom imovinom u cilju ostvarenja svekolikih interesa svojih građana, JLS osniva javne osobe i druge pravne osobe, a JPS (županija) usklađuje interese gradova i općina na svojem području. Financiranje javnih potreba vrlo je bitno, pa je potrebno pronaći optimalno rješenje između izvora sredstava i troškova. Izvori financiranja su utvrđeni Zakonom o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Prema tomu Zakonu izvori prihoda županijskoga proračuna su:

- prihodi od vlastite imovine,
- županijski porezi (na nasljedstva i darove, na cestovna motorna vozila, plovila, automate za zabavne igre),
- novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje županija propiše,
- prihodi utvrđeni posebnim zakonima,
- udio u porezu na dohodak (promjenjiv),
- udio u porezu na dobit (10%).

Punu pozornost jedinica lokalne samouprave mora posvetiti naplati proračunskih prihoda, poglavito od komunalnih naknada, doprinosa i slično.

Izvori prihoda JLS (općina i gradova) su:

- prihodi od vlastite imovine,
- gradski ili općinski porezi (na potrošnju, na kuće za odmor, reklame, tvrtku ili naziv, korištenje javnih površina,

neobrađeno obradivo poljoprivredno zemljište, nekoristene poduzetničke nekretnine, neizgrađeno građevinsko zemljište),

- novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje jedinice lokalne samouprave same propišu,
- upravne pristojbe u skladu s posebnim zakonom,
- boravišne pristojbe u skladu s posebnim zakonom,
- komunalne naknade, doprinosi i druge naknade utvrđene posebnim zakonom,
- naknade za uporabu javnih općinskih i gradskih površina,
- drugi prihodi utvrđeni posebnim zakonom,
- udio u porezu na dohodak (promjenjivo),
- udio u porezu na dobit (20%),
- udio u prihodu od naknada za koncesiju za crpljenje mineralnih i termalnih voda (50%),
- udio u prihodu od naknada za koncesiju za zahvaćanje voda za javnu vodoopskrbu (30%),
- udio jedinica lokalne samouprave u porezu na promet nekretnina (60%),
- prirez porezu na dohodak.

JLS može dobivati tekuće potpore za zadovoljavanje javnih potreba, te kapitalne potpore za financiranje ili sufinanciranje poslova od javnoga interesa. Kada se prihodi županije, grada ili općine ostvaruju ispod republičkoga i županijskoga prosjeka, JLS može dobivati dotacije. Uobičajeno je da se uredbama propisuju mjerila za korištenje dotacija iz državnoga proračuna za obavljanje poslova iz njihovoga djelokruga. Osim toga JLS može dobivati i potpore iz državnoga proračuna za određene poslove od interesa za Republiku Hrvatsku.

Zakon o proračunu je osnovni zakon, koji određuje financiranje javnih potreba jedinica lokalne samouprave. On određuje sadržaj proračuna, njegovo planiranje, izradu i donošenje, izvršavanje,

zaduživanje, računovodstvo, nadzor i reviziju.

Jedinice lokalne samouprave obvezne su donijeti proračune za svaku fiskalnu godinu (kalendarska godina).

Proračun je, ustvari, procjena godišnjih prihoda i izdataka koji donosi predstavničko tijelo lokalne samouprave u skladu s odredbama Ustava i zakona.

U proračunu moraju biti realno procijenjeni svi prihodi koji su posebnim propisima utvrđeni kao izvori financiranja javnih izdataka, te prikazani po izvorima, a izdaci moraju biti uravnoteženi s prihodima. Punu pozornost jedinica lokalne samouprave mora posvetiti naplati proračunskih prihoda, poglavito od komunalnih naknada, doprinosa i drugih naknada utvrđenih posebnim propisima, na prihode koje su same uvele, te naplati kapitalnih prihoda. Posebno to treba stoga, što je većina prihoda namjenska, pa bi nepravodobno ubiranje dovelo u pitanje zadovoljavanje javnih potreba u fiskalnoj godini na koju se oni odnose.

Većina tekućih izdataka slabo je promjenjiva, jer su to troškovi zaposlenika, materijala, energije, usluga, ... U dijelu proračuna koji se odnosi na financiranje kapitalnih izdataka, kao podlogu za izradu proračuna, jedinica lokalne samouprave mora osigurati sve potrebne spise, projekte i planove ulaganja najmanje za dvije fiskalne godine unaprijed. Kapitalni izdaci se financiraju iz namjenskih proračunskih prihoda, raspoloživih sredstava i zaduživanjem.

U skladu sa Zakonom o financiranju jedinica lokalne i područne samouprave, JLS i JPS mogu financirati kapitalne izdatke raspisivanjem javnoga zajma ili izdavanjem (municipalnih) obveznica po odobrenju Ministarstva financija. One se mogu zaduživati i kod drugih jedinica lokalne samouprave, kod državnoga proračuna, bankarskoga i nebankarskoga sektora na tuzemnom i inozemnom tržištu kapitala. Ukupne godišnje obveze po zaduživanjima mogu iznositi najviše 20%

njihovih vlastitih proračunskih prihoda. To znači da se prihodi umanjuju za domaće i inozemne potpore, mjesne samodoprinosе i primitke od sufinanciranja građana, te za tuzemna i inozemna zaduženja.

Odluku o zaduživanju donosi predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave, čime se ovlašćuje nositelj izvršne vlasti za obavljanje potrebnih poslova u svezi zaduživanja. Potom jedinica lokalne samouprave mora podnijeti **zahtjev za suglasnost** Ministarstvu financija, a jednako tako i pri davanju jamstava i izdavanju vrijednosnih papira.

Zahtjev mora sadržavati podatke o neotplaćenim obvezama po kreditima bankama i drugim pravnim osobama (primjerice izvoditeljima radova), jamstva i preuzete obveze bivših izvan proračunskih fondova, javnih poduzeća i ustanova u pretežitom vlasništvu jedinice lokalne samouprave, primljene pozajmice, obveze po izdanim vrijednosnim papirima, dokaze o iskorištenosti kredita i namjeni za koju su krediti iskorišteni. Očito je da Ministarstvo financija u odobravanju zaduživanja stavlja težište na raspolaganje i namjensko trošenje proračunskih sredstava.

Uredba o računovodstvu proračuna propisuje račun zaduživanja kao jedno od glavnih financijskih izvješća koje jedinice lokalne samouprave obvezno daju Državnom uredu za reviziju. Sustavno praćenje podataka o zaduživanju počinje od 1995. godine donošenjem provedbenih propisa za Zakon o proračunu.

Od konca 1997. godine nadziru se i prikupljaju podaci o zaduživanjima kod izvoditelja radova. Jedinica lokalne samouprave može i pozajmljivati proračunska sredstva o čemu mora voditi evidenciju, kao i o kamatnim stopama po kojima su pozajmice dane. Revizija proračuna jedinica lokalne samouprave obavlja se u skladu sa Zakonom o državnoj reviziji, sukladno standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizijskih institucija - INTOSAI revizijski standardi. Pri reviziji se poglavito utvrđuje tko je donio odluku o pozajmljivanju, jesu li pozajmljivanje i povrat pravilno knjigovodstveno evidentirani, sadržaj i bitni dijelovi ugovora o pozajmljivanju, te visina kamate.

2.16. Municipalne obveznice

Obveznice jedinica lokalne samouprave za prikupljanje sredstava za razvoj

Uz bankovni kredit, jedan od prevladavajućih načina prikupljanja potrebitih sredstava, osobito za financiranje rasta i razvoja jedinica lokalne samouprave, je emitiranje municipalnih obveznica. Redovito je to povoljniji način od uzimanja kredita. Ono što je najbitnije je da jedinica lokalne samouprave pri emitiranju municipalnih obveznica sama određuje uvjete pod kojima će dobiti novac. Uz to, viša i promjenjiva kamatna stopa, te vrlo

složen postupak odobravanja kredita kod poslovnih banaka otvara prednosti emisijama vrijednosnih papira.

Jedno od glavnih obilježja financiranja zajedničkih potreba užih i širih zajednica, dakle javnoga financiranja u tržišnim gospodarstvima, je kreditiranje. Pod tim ne podrazumijevamo samo uzimanje kredita od komercijalnih banaka, nego i izdavanje vrijednosnih papira, primjerice municipalnih obveznica.

Lokalna samouprava poseže za kreditnim financiranjem da bi osigurala potrebit novac za izgradnju objekata komunalne i društvene infrastrukture, izgradnju ili dovršenje kapitalnih objekata, uravnoteženje proračuna, refinanciranje obveza preuzetih ranije pod nepovoljnijim uvjetima, te za druge razvojne projekte.

Kreditno financiranje izgradnje kapitalnih objekata, s obzirom na njihov vijek trajanja i korištenja, smatra se opravdanim, jer će sadašnje korištenje plaćati (otplaćivati) sadašnji korisnici, a buduće korištenje će plaćati (otplaćivati) budući korisnici. Dakle neće sav teret financiranja pasti samo na sadašnje korisnike, a budući će koristiti bez da za to nešto plate. Tako se trošak prilagođuje korištenju.

Emisijom obveznica poglavito je isplativo financiranje gospodarskih razvojnih projekata. Međutim, u svim tranzicijskim zemljama lokalna samouprava se tek počela samostalno pojavljivati na financijskom tržištu, pa se najčešće koriste krediti od financijskih institucija. Praksa emitiranja obveznica tek je u začetku. Glavni razlog tomu je nedovoljno poznavanje vrijednosnih papira i mogućnosti koje oni pružaju. Iz neznanja proistječe nepovjerenje u sve što je "novo", iako razvijene zemlje poznaju obveznice već više od stoljeća.

Ipak stanje se i u tomu u Republici Hrvatskoj mijenja u pozitivnom smjeru. Sve je više onih koji su svjesni da municipalne obveznice mogu postati snažan zamašnjak razvoja. Osobito je to stoga, što je u Hrvatskoj jako izražen manjak sigurnih vrijednosnih papira, a ove obveznice su u cijelomu svijetu prihvaćene kao jedan od najsigurnijih. Zato je kupnja tih obveznica

posebno dobar način plasmana novca za institucijske investitore. To su, i u Hrvatskoj sve značajniji investicijski, privatizacijski i mirovinski fondovi, ..., koji rapidno rastu, traže isplative investicije, a usmjereni su ka ulaganju u niskorizične vrijednosne papire, od kojih su na prvom mjestu državne i municipalne obveznice. Potencijalni izdavatelji, osobito municipalnih obveznica (jedinice lokalne samouprave), često se boje neuspjeha prodaje obveznica, a posebno neuspjeha primarne prodaje vrijednosnih papira. Kako u Republici Hrvatskoj više nema manjka novčanih sredstava, problem je samo sigurnost plasmana novca. Stoga možemo računati sa zanimanjem većega broja financijskih institucija za ulogu pokrovitelja izdanja obveznica. To znači da će otkupiti cijelo izdanje (primarna prodaja).

Ovisno o ciljevima izdanja obveznica i namjeni tako prikupljenoga novca, izdavatelj obveznica u suradnji s emisijskim savjetnikom (brokerom) utvrđuju različita obilježja obveznica pojedinih emisija. O obilježjima ovise konačni uspjesi i učinci emisije. Obilježja koja određuju vrijednosni papir su:

- veličina emisije,
- rok dospijeca,
- visina kamate,
- način amortizacije obveznice,
- oznaka vlasnika obveznice,
- sredstva zaštite uloženoga kapitala.

Za razliku od zajma, gdje vjerovnik utvrđuje uvjete, izdavanje obveznica je u puno većoj mjeri pod izravnim utjecajem izdavatelja, dakle, vjerovnika. Upravo to čini obveznice zanimljivijim oblikom financiranja.

Novac u investicijskim i mirovinskim fondovima ubrzano raste, i „traži” isplative razvojne investicije, a usmjeren je ulaganju u niskorizične vrijednosne papire države i stoga možemo računati sa zanimanjem većega broja financijskih institucija.

Dobro proračunatim određenjem spomenutih obilježja vrijednosnoga papira, ovaj oblik financiranja moguće je maksimalno prilagoditi interesima svih sudionika na tržištu kapitala (i izdavatelja i kupca obveznica). Posebnu pozornost mora se obratiti uspjehu prve emisije, jer ona stvara polazište za sve slijedeće emisije, pa se mogu planirati češće emisije s različitim rokovima dospijeca.

Investicijske projekte obilježava određena dinamika troškova (radovi i oprema ne plaćaju se odjednom, nego u intervalima). Zato se i ukupna emisija obveznica, koja odgovara ukupnim troškovima ulaganja, može podijeliti u više serija, sukladno predviđenoj dinamici troškova. Tada se ostvaruju manji kamatni troškovi, te manje druge naknade, a obilježja svake serije mogu se prilagođavati trenutnom stanju na tržištu kapitala (primjerice, smanjuje se kamatna stopa). Odluči li se na izdanje obveznica odjednom za ukupan trošak ulaganja, a novac se troši periodično, nepotrošen novac može se uložiti u banku i dobiti za to određenu kamatu od banke.

Kamatna stopa ili prinos po obveznici treba biti oko jedan posto veća od one, koju imaju državni vrijednosni papiri, uz još uvijek izraženo smanjenje kamatnih stopa. Takva kamata, uz moguću valutnu klauzulu, dobar je temelj za planiranje emisije. ***Obveznica se može amortizirati*** (vraćati glavnica) u jednakim, u pravilu, polu-

godišnjim anuitetima ili na kraju razdoblja uz polugodišnje plaćanje kamate. Slijedom toga, obveznice mogu biti anuitetne ili kamatne. Vraćanje obveze anuitetnim obveznicama slično je otplati komercijalnih kredita. Svaki anuitet sadrži dio glavnice i dio kamata. Međutim, prednosti izdavanja obveznica pred uzimanjem bankarskih kredita, lokalna samouprava osjetit će kada izda kamatne obveznice s isplatom na kraju tzv. “Bullet payment”. Financira li se izgradnja kapitalnih objekata, ***kamatna obveznica*** s isplatom na kraju ima goleme prednosti. Cijelo razdoblje plaćaju se samo kamate, pa cijelo razdoblje možemo smatrati “grace” periodom ili onim što je početak pri uzimanju bankarskoga kredita. Jedinica lokalne samouprave ne plaćajući stalno dio glavne obveze, nego samo kamatu, dobiva predah, što znači da sredstva za povrat “glavnice” koja bi inače morala redovito davati može koristiti za trenutno hitnije potrebe. Ovakav način isplate obveznice podrazumijeva i jednostavnije trgovanje na sekundarnomu tržištu.

Jedan od razloga za primjenu kamatne, a ne anuitetne obveznice je to, što ono što se financira, obično ne donosi prihode odmah, nego nakon nekoga vremena. To je vrlo bitno, budući da financirani projekt u pravilu ne bi smio biti novi teret za jedinicu lokalne samouprave, nego bi on morao vraćati obveze preuzete izdavanjem obveznica. Financijska disciplina emitenta je bitan činitelj vrijednosti obveznica, jer izravno utječe na uspjeh daljnjih emisija, na koje treba svakako računati, budući da izdavanje obveznica treba postati trajan oblik prikupljanja sredstava.

Sekundarno trgovanje (sekundarno tržište) je ono što obveznicu bitno razlikuje od zajma. Mogućnost da se cjelokupni kredit podijeli u manje potpuno samostalne dijelove omogućuje vjerovniku (kupcu obveznica) da neovisno o volji emitenta obveznice (izdavatelja obveznice, tj. njegovoga dužnika) raspolaže s vrijednosnim papirima. Drugim riječima on ih može slobodno dalje prodavati.

Prije izdavanja obveznica obvezno se mora utvrditi kako dobivenim novcem od emisije povećati prihode izdavatelja, kako bi on mogao podmirivati preuzete obveze iz emisije obveznica.

Jednako tako, izdavatelj može putom svojega brokera sudjelovati na tržištu vrijednosnih papira, te ostvariti dodatne prednosti amortizirajući obveznice u trenutku povoljne cijene, prije isteka njihovoga dospeljeća.

To znači da izdavatelj može, primjerice, u slučaju pada kamatne stope izdati novu emisiju s manjim kamatama, te dobivenim novcem otkupiti staru emisiju, te si tako smanjiti obveze. Uloži li izdavatelj dobro novac od ranije emisije, proračun jedinice lokalne samouprave će se povećati. Stoga se ona može nakon nekoga vremena odlučiti na veće izdanje s kojim će otkupiti stari dug. U tomu slučaju ostat će joj ono u što je uložila novac iz prve emisije, a dobit će još i dodatna sredstva iz druge emisije. Ovaj postupak može u određenim vremenskim razmacima neprekidno ponavljati. Možemo primijetiti da u ovakvom poslu izdavanja kamatnih obveznica sa svakim novim izdanjem odgađamo povrat iznosa staroga (prvoga) duga, čiji je povrat svakom izdavatelju najteži. Drugim riječima, poček iz prvoga zaduživanja (iz prve emisije) može trajati tako dugo dok se izdaju nove i nove obveznice. Obveznice se prema Zakonu o prometu i izdavanju vrijednosnih papira izdaju u nematerijaliziranom obliku, pa je potrebno voditi Registar vlasnika obveznica. Vodi ga Središnja depozitarna agencija.

Prije izdavanja obveznica obvezno se mora utvrditi kako dobivenim novcem od emisije povećati prihode izdavatelja, kako bi on mogao podmirivati preuzete obveze iz emisije obveznica. Pravi pristup je da ono, u

što se ulaže novac iz emisije, vraća izdavatelju sve obveze po obveznicama, iz prihoda koji ostvari svojim radom. Tako troškovi razvoja neće smanjivati prihode drugim korisnicima proračuna. Naprotiv, razvoj će plaćati sam sebe, a na kraju i povećavati prihode svih drugih korisnika proračuna.

Municipalne financije, odnosno lokalne javne financije i decentralizacija javnih financija dobivaju sve veće značenje s obzirom na to da je za razvoj lokalne infrastrukture i imovine odgovorna lokalna vlast. Povjesno gledano, lokalne javne potrebe uglavnom su se financirale prihodima od poreza i državnim transferima. Danas su s nedostatkom financijskih sredstava za podmirenje lokalnih javnih potreba suočene gotovo sve lokalne javne vlasti, pa se rješenja traže u novim oblicima financiranja javnih potreba, uz ostalo municipalnim vrijednosnim papirima.

Nove emisije municipalnih obveznica predstavljaju najvažniji segment municipalnoga tržišta. One određuju aktivnost municipalnoga tržišta i ukupnu profitabilnost. Početna točka "municipalne industrije" je emitent, i od njegovih potreba za financiranjem započinje proces nastanka municipalnih vrijednosnih papira, odnosno municipalnoga tržišta. U osnovi, na municipalnom tržištu razlikuju se dvije skupine sudionika: emitenti i investitori u municipalne obveznice. No, na putu od emitenta do investitora pojavljuje se niz stručnjaka čija je uloga na municipalnomu tržištu također značajna. To su investicijski bankari, potpisnici emisija, dileri, brokeri, financijski savjetnici, računovođe, zakonodavci i mnogi drugi. Svima njima cilj je prikupljanje potrebnih sredstava i podržavanje sekundarnoga tržišta dužničkih vrijednosnih papira, to jest municipalnih obveznica.

Da bi se zadovoljile rastuće potrebe, odnosno omogućilo njihovo financiranje, mnoge države nastoje razviti tržište dugoročnih obveznica emitirane od strane

lokalnih vlada i poduzeća u vlasništvu lokalnih vlada, tj. municipalnih obveznica. Primjer američkoga municipalnoga tržišta sugerira zemljama u tranziciji da upravo municipalne obveznice omogućuju lokalnim vladama financiranje njihovih rastućih potreba. Kao nezaobilazan dio municipalnoga tržišta, i u razvijenim i u tranzicijskim zemljama, javljaju se rejting agencije, odnosno proces dodjele kreditnoga rejtinga. S pojavom prvih naznaka razvoja municipalnoga tržišta javila se potreba za procjenjivanjem kreditnoga rizika pojedinih emitenata municipalnih obveznica. Da bi municipalno tržište moglo funkcionirati, potrebna je odgovarajuća zakonska regulativa i transparentno financijsko tržište. Tijekom 1993. godine donesen je Zakon o financiranju jedinica lokalne samouprave i uprave kojim je ustanovljena mogućnost dugoročnoga zaduživanja jedinica lokalne samouprave i uprave. Zaduživati se mogu županije kao jedinice lokalne uprave, ali isto tako gradovi i općine kao jedinice lokalne samouprave. Osim Zakona, doneseni su i drugi važni zakoni kojima se regulira problematika emisije municipalnih obveznica.

Javni prihodi lokalnih vlasti često nisu dostatni za pokriće troškova izgradnje i održavanja javnih objekata. Raznim oblicima udruživanja poduzetništva i lokalnoga javnoga sektora u financiranju, izgradnji i upravljanju projekata, omogućuje se izgradnja infrastrukturnih objekata i zadovoljavanje interesa obje strane: visoke stope povrata na uloženi kapital, te rast standarda i blagostanja građana. Projektno financiranje poznata je financijska tehnika koja se može primjeniti u većini infrastrukturnih projekata. Ako je projekt profitabilan i ako može djelovati kao zasebna ekonomska jedinica, pogodan je za neki od oblika projektnoga financiranja. Prije 1990. godine u zemljama u razvoju

vodoopskrbni i kanalizacijski sustavi financirali su se uglavnom iz proračuna centralnih vlasti. Privatno financiranje ove infrastrukture bilo je neznatno. Uključivanje privatnoga sektora u financiranje i upravljanje sustavima vodoopskrbe i kanalizacije i potencijalne javne koristi bile su primjetne. Od 1990. godine trend privatnoga financiranja vodoopskrbe i kanalizacije postaje eksponencijalan. Do 1997. godine privatno je financirano 97 projekata ukupnoga volumena investicije 25 milijardi USD.

Prije svakoga ulaganja nužno je napraviti analizu rizika. Analizu rizika treba napraviti s gledišta ulaganja kapitala investitora, značenja novoga objekta za zajednicu, vjerojatnosti povrata odobrenih kredita i slično. Kao i kod svakoga drugoga ulaganja u dugoročne projekte, kreditori neće odobriti kredite, ako nisu u mogućnosti strukturirati i procijeniti rizike vezane za projekt. Među najvažnijim rizicima mogu se istaći: rizik završetka izgradnje, tehnološki rizik, rizik nabavke sirovina, ekonomski rizik, financijski rizik, valutni rizik, politički i operativni rizik.

Svaki projekt relativno je ograničen u ostvarivanju prihoda i generiranju rashoda, pa je s obzirom na ta ograničenja potrebno izračunati dužnički kapacitet projekta. Maksimalni iznos duga, a samim time i struktura izvora financiranja, ovisit će o sposobnosti projekta da likvidira godišnji iznos duga ostvarenim novčanim tokovima. Dužnički kapacitet određuje se pomoću financijske tehnike diskontiranja utemeljene na očekivanim novčanim tokovima. Ako se u tom smislu može predvidjeti prihvatljiva masa profita, projektno društvo može financirati izgradnju koja u sebi uključuje pribavljanje vlasničke glavnice i pribavljanje duga zaduživanjem kod financijskoga sektora.

2.16.1. Obveznica –bolji način financiranja jedinica lokalne i regionalne samouprave

Obveznice su kreditni vrijednosni papiri, u pravilu dugoročni. Izdaju li se na rok do tri godine smatraju se kratkoročnim. Obveznice s dospijecom na rok od tri do deset godina smatraju se srednjoročnim, a na rokove iznad deset godina dugoročnim.

Izdavatelj obveznica se obvezuje budućemu vlasniku obveznica (investitoru u obveznice) vratiti uloženi novac u unaprijed utvrđenim rokovima uz isplatu kamate. Izdavatelji mogu biti: država, županije, gradovi i općine. Gospodarski subjekti mogu izdavati korporacijske obveznice.

Izdaju li obveznice, primjerice, gospodarski subjekti, investitor u obveznice (kupac) obično traži dodatna osiguranja povrata. Pri izdanju državnih i municipalnih obveznica to nije potrebno budući da izdavatelji jamče povrat svojim proračunom. Traže li se investitori u obveznice na otvorenomu tržištu, mogu se tražiti dodatna osiguranja (bankarske garancije, zalog imovine, fiducijarni prijenos imovine, ...). To neće biti potrebno kod privatnih izdanja, gdje se unaprijed zna investitor.

Visina kamate i dospijee ovise o kreditnom rejtingu izdavatelja (viši kreditni rejting, niža kamata). Izdavanje obveznica je relativno složen posao, pa izdavatelj angažira za to stručnjaka (brokera), koji poznaje postupak, te je ovlašten za pristup tržištu kapitala. Posao izdavatelja se svodi na donošenje odluke o izdavanju i odabiru brokera s kojim sklapa ugovor. Potom mu dostavlja sve potrebne podatke o prihodima i rashodima (proračun). Broker će ishoditi svu potrebnu dokumentaciju i dozvole,

pronaći investitore i uplatiti ukupan iznos emisije na žiro račun izdavatelja.

Važno je naglasiti da interesi izdavatelja i brokera nisu u suprotnosti (ne postoji konflikt interesa), jer broker zastupa izdavatelja, pa njegov uspjeh nije vezan uz visinu kamate, nego uz uspješnost prodaje. Po uplati iznosa emisije na žiro račun izdavatelj slobodno raspolaže novcem, ali strogo namjenski. Trenutno nepotrošen novac on može uložiti u banku kao depozit, kako bi ostvario određene kamate, te tako pokrio dio troškova emisije. Pri pozajmljivanju od banaka to nije moguće, jer banka ne odobrava dužniku ukupan iznos zajma, nego mu odobrava novac po pristizanju računa za dijelove investicije.

Hodogram izdavanja obveznica je kako slijedi:

- broker analizira proračun,
- broker kalkulira izdanje i predlaže ga izdavatelju,
- izdavatelj donosi odluku o izdavanju,
- broker preuzima sve daljnje poslove (izradu elaborata o emisiji i prospekta, dobavu svih rješenja i dozvole, pronalaženje investitora, prodaju ukupne emisije, organizaciju osiguranja emisije, tiskanje certifikata obveznica, odnosno uvrštenje obveznica u depozit Središnje depozitarne agencije, uplatu novca dobivenoga emisijom na žiro račun izdavatelja obveznica).

2.16.2. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) i Središnja depozitarna agencija (SDA)

Zakonom o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga 8. studenoga 2005. godine (Narodne Novine broj 140/05) osnovana je **Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga** koja je preuzela funkcije Komisije za vrijednosne papire RH, Agencije za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja i Direkcije za nadzor društava za osiguranje. U radu je samostalna i neovisna, a za svoj rad odgovara Hrvatskom saboru, koji imenuje članove Agencije na prijedlog Vlade Republike Hrvatske.

Članovi HANFA-e ne mogu biti članovi uprave, nadzornih i upravnih odbora ni drugih tijela izdavatelja vrijednosnih papira niti obavljati drugu službu ili posao, koji bi mogli utjecati na njihovu samostalnost, nepristranost i neovisnost. HANFA pri obavljanju svojih zadaća odlučuje na sjednicama.

HANFA je obvezna najmanje jednom u kalendarskoj godini podnijeti izvješće o svojem radu i stanju na tržištu vrijednosnih papira u Republici Hrvatskoj, Vladi RH i Hrvatskom saboru.

Glavni poslovi HANFA-e su:

- donošenje propisa o provedbi Zakona o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima,
- izdavanje dozvola i odobrenja,
- nadgledanje poštivanja pravila uobičajene trgovine i lojalne utakmice u trgovini vrijednosnim papirima,
- provođenje nadzora nad društvima za poslovanje vrijednosnim papirima, burzama, uređenim javnim tržištima, izdavateljima vrijednosnih papira, bankama u dijelu poslova na tržištu vrijednosnih papira, investicijskim

fondovima i društvima za upravljanje investicijskim fondovima u svezi obavljanja poslova koji se odnose na vrijednosne papire, ...,

- organiziranje, poduzimanje i nadgledanje mjera kojima se osigurava učinkovito djelovanje tržišta vrijednosnih papira i zaštita investitora,
- vođenje knjige i registra u skladu s odredbama Zakona o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima,
- donošenje pravilnika i naredaba, kojima se uređuju djelovanje i rad Središnje depozitarne agencije, djelovanje i rad operatora računa,
- propisivanje obveznoga sadržaja informacija, koje se objavljuju javnosti,
- utvrđivanje općih uvjeta, koje moraju zadovoljiti svi, koji se profesionalno bave trgovinom vrijednosnim papirima,
- pokretanje građanskopravnih sporova radi naknade štete od izdavatelja, društva za poslovanje s vrijednosnim papirima, investicijskih fondova, pokrovitelja izdanja, te drugih pravnih subjekata i fizičkih osoba za koje smatra da su svojim postupcima protupravno oštetile vlasnike vrijednosnih papira, te u takvom sporu ima status stranke, oštećenika, iako nije vlasnik vrijednosnih papira i nije izravno oštećena.

HANFA je još dok je poslovala kao Komisija za vrijednosne papire 4. studenoga 1997. godine postala redovitim članom "International Organisation of Securities Commissions" (IOSCO).

Svi spisi koje donosi HANFA su konačni. Protiv njih nezadovoljna strana može pokrenuti upravni spor. HANFA je

izradila niz propisa i prijedloga. Jedan od njih je Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima (Narodne Novine broj 142/98). Ovim Zakonom je određeno djelovanje **Središnje depozitarne agencije** (posebno obavljanje poslova prijeboja i namire za sudionike tržišta kapitala).

Svi vrijednosni papiri, kojima se javno trguje ili koji se izdaju uz javni poziv, moraju se izdati u nematerijaliziranom obliku sukladno pravilima Središnje depozitarne agencije. To znači da se sve kupnje i prodaje, koje se obavljaju putom burze i uređenoga javnoga tržišta moraju provesti preko Središnje depozitarne agencije.

Sve kupnje i prodaje vrijednosnih papira, koje se obavljaju putom burze i uređenoga javnoga tržišta moraju se provesti preko Središnje depozitarne agencije.

Provođenje obuhvaća sravnjivanje računa posrednika, koji sudjeluju u transakcijama (društva za poslovanje vrijednosnim papirima, brokeri), plaćanje s računa brokera od kupca putom depozitarne agencije na račun brokera od prodavatelja i knjiženje vlasništva (prijenos vrijednosnih papira) s prodavateljevoga računa na račun kupca, koji se vodi u Središnjoj depozitarnoj agenciji. Sve dionice dioničkih društava, koja su provela pretvorbu društvenoga kapitala, su vrijednosni papiri izdani uz javnu ponudu. To znači da moraju postojati u obliku nematerijaliziranih vrijednosnih papira, to jest isključivo kao elektronički zapis kod Središnje depozitarne agencije.

Tržište kapitala ne može dobro djelovati bez organizirane **depozitarne agencije**. Jednako tako, važno je postojanje dovoljnoga broja vrijednosnih papira u koje se može ulagati. U tu svrhu je određena obveza tromjesečnoga objavljivanja podataka za sva dionička društva, koja se po Zakonu o računovodstvu smatraju velikima ili koja imaju najmanje stotinu dioničara ili temeljni kapital od najmanje trideset milijuna kuna, a u njima Republika Hrvatska nije jedini dioničar. Sve banke i sva osiguravajuća društva smatraju se velikim poduzetnicima. Više od stotinu dioničara, u smislu obveze izvješćivanja, ima ono dioničko društvo, koje je u razdoblju od tri mjeseca prije tromjesečja za koje se izrađuje izvješće, u svakomu trenutku imalo više od stotinu dioničara. Od svih navedenih društava zahtijevaju se podaci o ostvarenim prihodima po djelatnosti, kako bi potencijalni ulagatelji mogli ocijeniti isplativost ulaganja. Međunarodni računovodstveni standardi MRS-14 i MRS-34 (Narodne Novine broj 3/99) propisuju način izvješćivanja o dijelovima dioničkih društava i financijskoga izvješćivanja u međurazdobljima. HANFA te podatke prikuplja i stavlja na raspolaganje javnosti. Zainteresirani mogu doći na za to određeno mjesto i dobiti te podatke.

HANFA nadzire i odobrava izdavanje vrijednosnih papira.

Odjel za praćenje izdavanja vrijednosnih papira odobrava prospekte o izdavanju vrijednosnih papira, daje stručna mišljenja i tumačenja u svezi toga posla, te prati primjenu Zakona o preuzimanju dioničkih društava. On, analizira spise koji mu se podnose uz zahtjev za izdavanje prospekta. Prije odobrenja zahtjeva traži

odgovarajuće podatke od HNB, HFP, Direkcije za nadzor društava za osiguranje i drugih investicija.

Odjel za uređenje tržišta vrijednosnih papira obrađuje zahtjeve za izdavanje dozvola društvima za poslovanje vrijednosnim papirima, ovlaštenim posrednicima (Burze, Agencija) i drugim sudionicima tržišta vrijednosnih papira, daje prijedloge HANFA-i u svezi izdavanja dozvola, te zainteresiranim daje podatke i mišljenja u svezi osnivanja društava za poslovanje vrijednosnim papirima. Odjel vodi registar izdanih dozvola društvima za poslovanje vrijednosnim papirima, registar izdanih dozvola ovlaštenim posrednicima i registar posrednika u trgovini vrijednosnim papirima. Obavljanjem poslova u svezi vrijednosnih papira mogu se baviti samo ona trgovačka društva koja HANFA za to ovlasti, te koja su temeljom rješenja HANFA-e registrirana za tu djelatnost kod suda. Odjel za nadzor prikuplja podatke na temelju kojih odlučuje da li će predmet proslijediti članovima HANFA-e na daljnje razmatranje.

Središnja depozitarna agencija, središnji je depozitorij za sve nematerijalizirane vrijednosne papire pruža slijedeće usluge:

- usluge depozitorija (vođenje podataka o vlasnicima vrijednosnih papira i skrbničkih banaka, koje drže vrijednosne papire za treće osobe),
- usluge provođenja korporativnih akcija,
- usluge prijeboja i namire,
- osiguranja od rizika glede upisa, prijeboja i namire poslova s vrijednosnim papirima,
- usluge ovlaštene institucije za izdavanje Međunarodnoga identifikacijskoga broja vrijednosnoga papira (“International Securities Identification Number” - ISIN) u skladu s odredbama Zakona i

odobrenju ANNA - “Association of National Numbering Agency”). ISIN broj se sastoji od dvanaest znakova: prva dva su oznaka države, slijedećih devet je oznaka vrijednosnoga papira (oznaka izdavatelja, vrsta vrijednosnoga papira, pobliža oznaka vrijednosnoga papira), zadnji znak je kontrolna znamenka.

Korporativne akcije dijelimo na:

- distribucijske korporativne akcije: podjela dividendi u novcu i u vrijednosnim papirima, podjela bonusnih dionica, plaćanje kamata na obveznice, plaćanje glavnica iz obveznica, izdavanje prava i varanata,
- privilegijske korporativne akcije: ostvarivanje prava i varanata, zamjena vrijednosnih papira drugima, ponude za kupnju dionica,
- kapitalizacijske korporativne akcije: povećanje ili smanjenje kapitala, podjela ili spajanje dionica, javna ponuda za kupnju dionica, pripajanje, spajanje i preoblikovanje dioničkih društava, promjena tvrtke.

Osim mjesečnoga izvoda iz računa vrijednosnica, promjene koje se pohranjuju u depozitoriju Središnje depozitarne agencije su:

- promjene podataka o investitoru,
- promjene podataka za isplatu dividende,
- promjene podataka o punomoćnicima,
- promjene podataka o ispravama i postupku dematerijalizacije isprava,
- promjene podataka o upisu i prestanku zaloge vrijednosnica,
- promjene podataka o upisu i prestanku fiducijarnoga vlasništva,
- promjene podataka o upisu sudske ovrhe,
- promjene podataka o upisu suvlasništva nad vrijednosnicama,

- promjene podataka o stanju otplaćenih i neotplaćenih vrijednosnica.

Investitora se redovito pismeno izvješćuje o svakoj kupnji i prodaji vrijednosnih papira koje je u njegovo ime obavilo društvo. Na kraju godine investitorima se dostavlja godišnje izvješće. Središnja depozitarna agencija može po dogovoru i na zahtjev za dionička društva (izdavatelje) raditi i niz korporativnih akcija:

- popise dioničara za godišnje skupštine,
- slanje poziva za godišnje skupštine,
- isplatu dividendi na račun investitora,
- isplatu dividendi investitoru u novcu putom poštanskih ureda,
- spajanje i podjelu vrijednosnica,
- nova izdanja,
- povećanje ili smanjenje kapitala, ...

Prijeboj su poslovi potrebni za pripremu namire svih oblika trgovanja dionicama, obveznicama i drugim instrumentima novčanoga tržišta obavljenih na tržištu.

Namira je zamjena vrijednosnih papira za novac sukladno obvezama iz sklopljene transakcije. Osiguranje od rizika glede upisa, prijeboja i namire poslova s vrijednosnim papirima je iznimno značajno

za trgovanje vrijednosnim papirima. Naime, kada jedan ili više sudionika tržišta vrijednosnica iz bilo kojih razloga ne mogu ispuniti preuzete obveze (ne mogu isplatiti novac koji duguju ili isporučiti vrijednosne papire) dolazi do rizičnosti ulaganja.

Članovi Središnje depozitarne agencije, koji koriste usluge ugovorne namire, obvezni su uplaćivati doprinos u jamstveni fond, koji osigurava potrebna sredstva Agenciji za namiru u slučaju neispunjenja obveza, bez obzira da li je neispunjenje privremeno ili trajno. Veličina doprinosa razmjerna je riziku koji sudionik unosi na tržište (razmjerna razini njegovih trgovanja i namire). Razina rizika se procjenjuje svakodnevno korištenjem metodologije za procjenu iz Sjedinjenih Američkih Država.

Međunarodni jedinstveni identifikacijski broj ISIN je oznaka vrijednosnoga papira određena sukladno međunarodnim ISO standardima. Oznaka se koristi u međunarodnom trgovanju vrijednosnim papirima. ISO standardi propisuju jedinstveni način označavanja različitih vrsta vrijednosnih papira u cilju postizanja transparentnosti u međunarodnomu trgovanju.

2.16.3. Javna informacijska knjižnica

Pravilnikom o javnoj informacijskoj knjižnici HANFA utvrđuje svoju obvezu da izvješća propisana Pravilnikom o obveznom obliku i sadržaju tromjesečnih financijskih i poslovnih izvješća učini dostupnima javnosti. Javna informacijska knjižnica se nalazi u prostorijama HANFE, a radi svaki radni dan u određeno vrijeme.

Uz financijska i poslovna izvješća u Javnoj informacijskoj knjižnici dostupni su: svi spisi za koje HANFA smatra da ne zadiru u poslovne tajne subjekata na koje se odnose, svi prospekti o izdavanju vrijednosnih papira javnom ponudom u predmetima u kojima je postupak okončan pravomoćnim rješenjem, zakoni i

podzakonski akti, kojima se uređuje tržište kapitala, ostali spisi po odluci HANFE.

Broj podataka u koje korisnici žele obaviti uvid nije ograničen i ne plaća se naknada za to. Dakle, bilo koji korisnik smije doći u Javnu informacijsku knjižnicu i pregledati podatke za bilo koji broj društava bez naknade. U slučaju većega broja zainteresiranih, budući da je ograničen broj računala putom kojih se može dobiti uvid u podatke, HANFA ograničava vrijeme zadržavanja na računalu. Ako nema onih koji čekaju, vrijeme zadržavanja na računalu nije ograničeno. Za ispise podataka plaća se naknada u visini stvarnih troškova. Korisnici mogu poslati HANFA-i pismeni zahtjev za poštansku dostavu podataka za neko društvo. To se plaća u visini stvarnih troškova uvećanih za poštarinu. Želi li netko preuzeti cijelu bazu podataka i javno ih objaviti, HANFA s njim sklapa poseban ugovor. Sve naknade se uplaćuju u korist proračuna Republike Hrvatske. HANFA ne odgovara za točnost podataka, kao niti za istinitost i potpunost podataka u odobrenim prospektima uvrštenim u dokumentaciju Javne informacijske knjižnice. Jednako tako ne odgovara za točnost podataka koji nastanu obradom spisa iz Javne informacijske knjižnice.

Korisnici usluga ove knjižnice su:

- ulagači kapitala i njihovi savjetnici (vodeći računa o rizicima ulaganja oni trebaju podatke za odluku o kupnji, prodaji ili držanju vrijednosnih papira),
- brokeri (sudjelujući na tržištu kapitala za svoj račun ili kao nalogoprimci moraju imati točne, ažurne podatke),
- manageri otvorenih i zatvorenih investicijskih fondova da bi mogli

kvalitetno upravljati portfeljom, jer svaki promašaj bitno može utjecati na smanjenje imovine fonda,

- zaposlenici i sindikat (za procjenu mogućnosti uspjeha u traženju nagrada, povećanja plaća, mirovinskih prava i zapošljavanja u određenim trgovačkim društvima),
- dobavljači i vjerovnici (procjenjuju da li će im potraživanja biti na vrijeme plaćena),
- kupci (kada sklapaju dugoročne ugovore žele biti sigurni u poslovnu sposobnost svojega nabavljača),
- državne institucije (zainteresirane su za stanje u trgovačkim društvima na njihovim područjima zbog statističkoga, ekonomskoga, socijalnoga, poreznoga značaja, te kao njihovu posljedicu planiranja vlastite djelatnosti),
- javnost (trgovačko društvo, osobito u manjim sredinama, bitno utječe na javnost i odvijanje različitih javnih poslova),
- uprave trgovačkih društava.

Korisnički program na računalima Javne informacijske knjižnice daje na hrvatskom jeziku mogućnost pretraživanja po različitim atributima i njihovim kombinacijama: djelatnost, županija, općina, grad, naziv društva, žiro račun, ...

3. Jedinice lokalne samouprave u poticanju razvoja gospodarstva

Općina, grad ili županija imaju mnoge mogućnosti za poticanje razvoja gospodarstva na svojem području. Uz uobičajena razumijevanja tih mogućnosti kao što su povoljniji krediti i bespovratne pomoći, značajnija pomoć, koju gospodarstvenici trebaju su razvoj i stručna pomoć kojom lokalne samouprave mogu rasteretiti dio poslova.

Dakle, jedinica lokalne i područne samouprave prvo mora utvrditi koje su to **razvojne djelatnosti njezinoga područja**, a potom koje su moguće **prateće djelatnosti** uz glavne razvojne. To ne može utvrditi, nema li konzistentan projekt ukupnoga vlastitoga razvoja. Zato je prvi korak u poticanju razvoja gospodarstva **izrada i usvajanje dugoročnoga projekta razvoja**.

Ovaj projekt mora odmah naznačiti i opisati, osim razvojnih i pratećih djelatnosti, niz mjera koje treba poduzimati lokalna samouprava, te nositelje provedbe utvrđenih mjera. On ne može predvidjeti sve mjere za kojima će se ukazati potreba tijekom vremena, ali će inicijativu za nove mjere s vremenom davati samo gospodarstvo putom svojih predstavnika u tijelima lokalne i područne samouprave.

Važan zadatak lokalne samouprave u razvoju gospodarstva na vlastitom području je **redovita i trajna opskrba gospodarskih subjekata sa što je moguće više korisnih informacija**. Sama ili putom područnoga razvojnoga središta mora informirati uže i šire tržište o postojanju gospodarskih subjekata, njihovim proizvodnim programima, kakvoći proizvoda, prednostima uporabe baš njihovih proizvoda, ali i svoje gospodarske

subjekte informirati o svemu što im može pomoći u proizvodnji, a osobito u plasmanu proizvoda i usluga.

Prvi korak u poticanju razvoja gospodarstva je izrada i usvajanje dugoročnoga projekta razvoja

Jedinica lokalne samouprave mora provoditi trajan, agresivan regionalni marketing. U drugomu vidu informiranja ona mora utemeljiti gospodarsku čitaonicu. Tu bi se sastajali gospodarstvenici kao u svojem klubu, održavali tribine, razmjenjivali iskustva, predlagali određene mjere čelnicima lokalne samouprave, tu bi se organizirala predavanja i seminari o gospodarskim novostima, primjeni propisa,...

Jedinica lokalne samouprave može sklopiti stalan aranžman sa savjetničkom kućom, koja bi joj napravila plan predavanja. Pomoć gospodarskim subjektima može biti **sufinanciranje izrade poslovnih planova, kreditnih i investicijskih elaborata**. Nešto sufinancira i državna razina, pa koji puta informacija o tomu može uštedjeti značajna sredstva.

Dovođenjem ulagača izravno i neizravno se pomaže postojećim gospodarskim subjektima, a također i rađanju novih iz vlastite sredine koji će se oslanjati na novopridošle.

Predstavljanje gospodarskih subjekata na izložbama, promocijama, skupovima, sajmovima još je jedna vrsta konkretne potpore. Jedinica lokalne samouprave može pokrenuti izradu projekta predstavljanja vlastitih gospodarskih potencijala.

Jednako tako, ***uređenje mjesta i ostvarenje njegovih atraktivnijih vizura***, također je znatna pomoć u poticanju razvoja gospodarstva. To se svakako odnosi na razvoj turističkih djelatnosti, ali ne samo na njih. Prije svega zato, što odvijanje turističke djelatnosti pokreće razvoj cijeloga niza pratećih djelatnosti, ali i zato, što će svaki poslovni partner, koji dolazi zaključiti bilo koji posao, s bilo kojim gospodarskim subjektom, radije ponovno doći naiđe li na planski i lijepo uređeno mjesto u kojemu se ugodno osjeća, gdje ima što i pogledati, ugodno provesti dio slobodnoga vremena koristeći ne samo ugostiteljske usluge, nego primjerice, čak i sportske objekte.

Ne treba niti naglašavati da samo djelatnici iz uređenih sredina, koje im pružaju ugodan život, ostvaruju onu produktivnost, kreativnost i inovativnost, koja omogućuje njihovim gospodarskim subjektima trajnu opstojnost i napredak na sve širem i dinamičnijem tržištu.

Općina, grad i županija mogu puno učiniti u poticanju razvoja gospodarstva na svojem području, osim što redovito daju verbalne podrške osobito malomu i srednjemu poduzetništvu. Uobičajeno je, kada se govori o poticanju gospodarstva, misliti na što povoljnije kredite (što niža kamatna stopa, što dulji početak i rok vraćanja) ili na bespovratne pomoći (koje ne mogu biti visoke) za zapošljavanje i slično, osobito za poduzetnike početnike. Zaboravilo se da je značajnija pomoć, koju gospodarstvenici trebaju nakon što poslije prvoga zamaha dolazi vrijeme stagnacije.

Često poduzetnici, kojima se pruži prilika za povoljan kredit, uzmu ga, ubrzano ga utroše, a poslije zapadnu u teškoće. Tada dolazi do ovrha, aktiviranja jamstava, hipoteka, pa postoji mogućnost da ostanu i bez onoga što su imali prije početka

ulaganja. To je upravo zbog toga što se poticaji gospodarstvu svode na početna ulaganja, a ne i dalje praćenje subjekata.

Zato na svojem području ***općina, grad ili županija moraju više misliti o postojećim gospodarskim subjektima***, kako ne bi dolazilo do zastoja kod njih. Razvijajući novo, nikako ne smijemo dopustiti da propada staro. Inače radna snaga seli iz staroga u novo, gdje neko vrijeme svakako neće biti tako djelatna kao na staromu mjestu, pa time u prosjeku

Zdrav postojeći gospodarski subjekt treba što više razvijati.

smanjujemo konkurentnost vlastitoga gospodarstva. Zdrav postojeći gospodarski subjekt treba što više razvijati, kako bi dodatno zapošljavao u djelatnosti za koju je očito da na tomu području ima budućnost. Uz takve gospodarske subjekte, za koje možemo reći da su razvojni, sami od sebe nastaju drugi manji, koji preuzimaju dio poslova za razvojni subjekt. Osnivanje i razvoj nekih poticat će i sam veći gospodarski subjekt, kako bi se rasteretio poslova koje drugi može učiniti bolje, brže, jeftinije ili kako bi ti mali subjekti na sebe preuzeli dio plasmata njegovih proizvoda bilo izravno na tržištu, bilo kao sirovinu za vlastitu djelatnost.

Dakle jedinica lokalne i područne samouprave prvo mora utvrditi koje su to ***razvojne djelatnosti njezinoga područja***, a potom koje su moguće prateće djelatnosti uz glavne razvojne. To ne može utvrditi nema li konzistentan projekt ukupnoga vlastitoga razvoja. Drugim riječima, prvi korak u poticanju razvoja gospodarstva na vlastitom području mora biti izrada i usvajanje dugoročnoga projekta razvoja. Ovaj projekt mora odmah naznačiti i opisati, osim razvojnih i pratećih djelatnosti, niz mjera koje treba poduzimati lokalna samouprava, građanske udruge na konkretnom području, gospodarski subjekti i sami građani, te nositelje provedbe

utvrđenih mjera. Jasno je da dugoročni razvojni projekt ne može predvidjeti sve potrebne mjere za kojima će se ukazati potreba tijekom vremena, ali će inicijativu za nove mjere s vremenom davati samo gospodarstvo pomoću svojih predstavnika u predstavničkim ili savjetodavnim tijelima lokalne i područne samouprave. Stoga ćemo upozoriti samo na neke od stalno potrebnih mjera o kojima treba misliti i početi ih primijenjivati odmah.

Jedna od mjera, koje za proizvođača u seljačkomu domaćinstvu nikako nisu banalne, jest primjena Zakona o trgovini. Naime, uvijek ima dosta proizvođača koji bi prigodno, a neki i stalno htjeli sami prodavati vlastite proizvode.

Zakon tretira fizičke osobe koje se bave poljoprivrednom proizvodnjom, kada svoje proizvode prodaju u prodavaonicama, te način i uvjete obavljanja trgovine na malo i vrstu robe koju mogu prodavati fizičke osobe bez zasnivanja radnoga odnosa (akviziteri). Međutim, prodaja robe na klupama izvan tržnice, u kioscima, automatima, pokretnim prodavaonicama i prigodna prodaja mogu se obavljati samo na

mjestima koja svojim propisom odredi tijelo lokalne samouprave.

Dakle, takva mjesta treba odrediti u skladu s prostornim planom, prometnicama i njihovom frekvencijom, planiranom izgradnjom gospodarskih objekata, osobito turističkih. Svakako se ne smiju zaboraviti predviđena događanja (dan općine, grada, proštenja, događanja koja organiziraju udruge ili gospodarski subjekti u svrhu vlastite promocije ili obavljanja svojih povremenih djelatnosti), kako bi se unaprijed odredila i rasporedila prodajna mjesta u cilju privlačenja turista na dulji rok.

Zato prodajna mjesta moraju biti lijepa, privlačna, opskrbljena sa svime što im je potrebno, da mjesto i nakon svršetka događanja ostane u dobrom stanju. Stoga treba tipizirati “standove”, odrediti stalno poželjne i one koje će se postavljati po zahtjevu. Oni, koje jedinica lokalne samouprave želi pri svakom događanju, koji ju predstavljaju nečim izvornim ili jedinstvenim, moraju dobiti bolje mjesto uz nižu naknadu, te možda čak moraju biti i sufinancirani.

3.1. Odluke o radnomu vremenu prodavaonica i drugih oblika trgovine

Jedinica lokalne samouprave donosi Odluke o radnomu vremenu svih prodavaonica i drugih oblika trgovine na svojem području. To čini temeljem članka 19. Zakona o komunalnom gospodarstvu (Narodne Novine broj 36/95, 70/97 i 128/99), te određenoga članka statuta svoje općine ili grada. Odluke se odnose i na benzinske crpke, što je značajno ako se misli u svojem kraju razvijati turizam. Radno vrijeme treba odrediti u odnosu na ljetno i zimsko računanje vremena. Ljetno računanje radnoga vremena obuhvaća razdoblje od 01. lipnja do zaključno 30.

rujna tekuće godine, a zimsko računanje radnoga vremena obuhvaća razdoblje od 01. listopada do zaključno 31. svibnja slijedeće godine. Tako se može primjerice odrediti da radnim danom radno vrijeme u ljetnom razdoblju traje od 6.30 sati do 19.30 sati, a u zimskom razdoblju od 7.00 do 19.00 sati, te radno vrijeme nedjeljom u oba vremenska razdoblja (ljetno i zimsko) od 8.00 do 12.00 sati.

U dane državnih blagdana može se ostaviti slobodan izbor duljine, odnosno početka i svršetka radnoga vremena, ali se u svrhu razvijanja turizma može određivati

točno i dulje radno vrijeme jednako nedjeljom kao i blagdanima. U svakom slučaju, traju li državni blagdani dva ili više dana, moralo bi se odrediti da su neke trgovine, a posebno ovlaštene posjednici benzinskih crpki, dužni barem drugoga dana blagdana pružati usluge u određenom vremenu, a ovisno o želji da mogu to činiti i duže od određenoga vremena. Sve se jednako odnosi na prodavaonice živežnih namirnica, a osobito na prodavaonice čije usluge služe razvoju turizma. Sada je već stara istina da gospodarski subjekt bez dobrih informacija neće dugo izdržati na tržištu. To se jednako odnosi na informiranje cijeloga užega i širega tržišta o postojanju određenih gospodarskih subjekata, njihovim proizvodnim programima, kakvoći proizvoda, prednostima uporabe baš njihovih proizvoda i slično, kao i na informiranje samih gospodarskih subjekata na vlastitom području o svemu onomu što im može pomoći u bilo kojemu dijelu proizvodnoga ciklusa, a posebno u plasmanu proizvoda i usluga.

U prvomu vidu informiranja, jedinica lokalne samouprave se mora djelatno uključiti u provedbu trajnoga i agresivnoga

regionalnoga marketinga. U drugomu vidu informiranja, preporučljivo je da ona ili područno razvojno središte utemelje gospodarsku čitaonicu, što je već navedeno u poglavlju Javna informacijska knjižnica, međutim, dobro je to ponoviti i naglasiti i ovdje. Naime, u toj bi se čitaonici područni gospodarstvenici sastajali kao u svojem klubu, održavali sastanke i tribine na područnoj razini u svrhu međusobne razmjene iskustava, kao i predlaganja određenih mjera čelnicima lokalne samouprave koje bi pomogle razvoju gospodarstva. Tu bi se organizirala predavanja i seminari o gospodarskim novostima, primjeni propisa, ... Preporuča se da jedinica lokalne samouprave sklopi stalan aranžman s nekom savjetodavnom kućom koja bi napravila plan predavanja, seminara i radionica, te taj plan i provodila pomoću kompetentnih stručnjaka i predavača. Ujedno bi na zahtjev korisnika organizirala traženu obuku, predavanja, prezentacije i određena savjetovanja za pojedine gospodarske subjekte. Ukoliko to financira jedinica lokalne samouprave, izravno pomaže svojim poduzetnicima.

3.2. Poduzetnička čitaonica

Poduzetnička čitaonica morala bi redovito dobivati svu potrebnu stručnu literaturu (osobito gospodarske časopise koji redovito izlaze). Svaki gospodarstvenik nije u stanju kupovati sva ta izdanja, pa bi bilo dobro da mu bude sve to ipak dostupno na jednomu mjestu, kao i svim drugim zainteresiranim osobama. Za jedinicu lokalne samouprave pretplata nije značajna stavka, dok za svakoga gospodarstvenika, osobito maloga, to može biti nedostižan "luksuz". Pomoć gospodarskim subjektima može biti sufinanciranje izrade poslovnih planova, kreditnih i investicijskih elaborata. Državna razina sufinancira nešto, pa

ponekad informacija o tomu može uštediti značajna sredstva. Središte i takve djelatnosti može biti gospodarska čitaonica.

Dovođenjem ulagača izravno i neizravno se pomaže postojećim gospodarskim subjektima, a također i rađanju novih iz vlastite sredine koji će se oslanjati na novopridošle. U vlastitoj promidžbi, kao dobrom mjestu za ulaganja, u privlačenju ulagača iz tuzemstva i inozemstva, lokalne samouprava treba angažirati vrhunskoga promidžbenoga stručnjaka i dizajnera za kreiranje svoje stranice na internetu. Jednako tako bi mogla

pomoći i u kreiranju stranica subjekata sa svojega područja. Takav način bi bio znatno jeftiniji svima, a sadržavao bi zajedničke elemente prepoznatljivosti, koji bi bili korisnicima pamtljivi, pa bi stranica bilo kojega gospodarskoga subjekta promicala cijelo područje, a gradeći pozitivan „image” o njemu, pomagala u promidžbi svih gospodarskih subjekata.

Ono što bi svakako trebala biti briga svake jedinice lokalne samouprave jest predstavljanje njezinih gospodarskih subjekata na izložbama, promocijama, skupovima, tuzemnim i inozemnim sajmovima. U tu svrhu trebala bi putom područnoga razvojnoga središta, gospodarske udruge (ili gospodarske čitaonice) izraditi *program predstavljanja vlastitoga gospodarstva*. Odlična polazna osnovica za izradu toga programa je ukupni razvojni projekt cijeloga područja. Međutim, on sam za to nije dovoljan. Potrebno je u programu predstavljanja prvo napraviti plan nastupanja na domaćim događanjima, a posebno na inozemnim. Nastupanje na domaćim je jednostavnije, dok na inozemnim zahtijeva sveobuhvatniju pripremu. Ta priprema uključuje i nacionalne oznake, a unutar njih isticanje vlastitih obilježja. Potrebno je poznavanje jezika i običaja onih kojima se obraća. Pažljivo i stručno treba osmisliti vlastite načine nastupanja kako bi se ostvarila prepoznatljivost. Zato je potrebno osmisliti vlastito znakovlje, redoslijede promidžbe, pa čak i suvenire.

Za nastupanje na domaćim događanjima dobro je *objediniti više gospodarstvenika*, te osmisliti njihov zajednički nastup na posebnom, vlastitom izložbenom prostoru. Ti gospodarstvenici mogu biti srodnih djelatnosti, ali i raznorodnih, osmisli li se logički slijed prezentacije.

Ima više poslovno financijskih *časopisa i magazina* od kojih možemo izdvojiti dva mjesečnika: **“Banka”** i **“Kapital”**. **“Pravo u gospodarstvu”** vrlo je stručan časopis i uporabiv zbog vrlo konkretnih odgovora na niz problema s kojima se susreću poduzetnici u svakodnevnoj praksi. **“Pravo i porezi”** bit će zanimljiv časopis svakomu tko želi koristiti sve mogućnosti razvoja uz što manje troškove.

“Hrvatska gospodarska revija” donosi niz aktualnosti vrlo primjenjivih u praksi. Ovo se odnosi i na poslovno financijski tjednik **“Privredni vjesnik”**. U poljoprivrednim krajevima bit će jako zanimljiv i čitan časopis **“Zadrugar”**.

Jednako tako će u tim krajevima biti zanimljiv i časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnoga razvoja sela **“Sociologija sela”**.

“HOB” (Hrvatski obrtnik) je mjesečnik za poduzetništvo i obrt. Uz niz aktualnosti redovito donosi popise (pa i tekstove) novo usvojenih propisa, te osvrtne na nove propise s mogućom primjenom.

“BUG” će biti zanimljiv osobito mladima koji se bave računalima.

Brz i stručan razvoj gospodarskih subjekata također je nezamisliv bez stalnoga korištenja časopisa: **“RRIF”**, **“Suvremena trgovina”** i **“Marketing u praksi”**.

Svakako treba redovito nabavljati sva izdanja Hrvatske gospodarske komore od kojih izdajamo **“HGK INFO”**. **“Narodne novine”** su list bez kojih je svaki posao nezamisliv. U gospodarskoj čitaonici mora biti omogućeno fotokopiranje, kako se ne bi dijelovi literature odnosili, nego kopiralo samo ono što je pojedincu potrebno, a jednako tako preporuča se i orijentacija, te stavljanje svih važnih sadržaja na računalo i omogućavanje pristupa internetom svim zainteresiranim subjektima.

3.3. Prepoznatljivi vizualni ili grafički identitet

Prvi dojam koji gospodarski subjekt ostavlja vrlo lako može biti i posljednji. Zašto je to tako? Znak na posjetnici, jednako kao i na zgradi, automobilu, kovrti ili pismu stvaraju dojam. On može biti pozitivan, optimistički koji govori: “Dodite zajedno ćemo uspjeti ono što niste niti sanjali!”. Nažalost kod nas je on često bolesno blijed, skoro ili gotovo uopće nepamtljiv.

Hrvatski poduzetnici premalo pridaju pozornosti vizualnomu ili grafičkomu identitetu. Uobičajeno je da se vlastiti natpisi i znakovi rješavaju kod kuće za računalom, umjesto da se koriste profesionalni dizajneri.

Puno je pitanja na koja se mora odgovoriti prilikom kreiranja vlastitoga vizualnoga nastupa na tržištu. To mogu biti, primjerice, pitanja: Što želimo postići na tržištu? Kakvu promjenu želimo ostvariti u dugoročnomu, a kakvu u kratkoročnomu razdoblju? Kakav je naš trenutni „image“? Kakav želimo da bude naš „image“? U odnosu na trenutni i kakav bismo htjeli, želimo li ga mijenjati i u kojemu smjeru? Kakav je „image“ konkurencije, mijenja li se i u kojemu smjeru? Kojoj se grupi potencijalnih klijenata obraćamo? Što će biti dugoročno naša osnovna djelatnost, a što prateće djelatnosti? Hoćemo li širiti asortiman, servis, osvajati nova tržišta? Kojim se sredstvima i medijima želimo služiti u promidžbi i marketingu, a kojim se služi sadašnja i potencijalna buduća konkurencija? Koliko sredstava predviđamo da bi trebalo i koliko možemo odvojiti za grafičko oblikovanje vlastitoga vizualnoga identiteta i njegov razvoj?

Zadnje pitanje je za svakoga poduzetnika najosjetljivije, jer mu obično nedostaje dovoljno novaca. Čuvajući i razvijajući ugled poduzetnika sa svojega

područja u tomu bi im morala pomoći jedinica lokalne samouprave.

Zbog skupoće i kompleksnosti, na inozemnim događanjima će zasigurno biti bolje osmisliti zajednički nastup s gospodarstvenicima šire regije. U tu svrhu dobro je ostvariti *suradnju s Udrugom malih i srednjih poduzetnika* koja je već organizirala nastupe na **Europartnairat** sajmovima. To su bila najveća okupljanja (sajmovi) malih i srednjih poduzetnika, koja su se svake godine održavala u drugoj državi.

Međutim, iako se nastupa koji puta udruženo, uvijek treba unutar zajedničkoga imati osmišljen vlastiti nastup, kako bi se privukla pozornost onih prema kojima upućujemo naše promidžbene poruke.

Jasno je iz svega iznesenoga da, čim se ukaže prilika, jedinica lokalne samouprave mora pokrenuti izradu cjelovitoga projekta predstavljanja vlastitih gospodarskih potencijala. Pri izradi treba kreatorima projekta ukazati na potrebu fleksibilnosti projekta, kako bi bio prilagodljiv za samostalno nastupanje, kao i za nastupanje zajedno s drugima.

U sklopu projekta treba izraditi i više vrsta promidžbenoga materijala. Izrada panoa, koji se temama i funkcijama nastavljaju jedan na drugi, je neophodna. Svakako treba misliti i o tiskanim materijalima na više jezika, kao i o umanjenicama, malim pakiranjima proizvoda onih gospodarskih subjekata koji će se predstavljati, uz obvezan nacionalni znak, te obvezan znak onoga područja za koje se radi regionalni marketing ili razvojni projekt.

Na posljetku treba ponovno istaknuti da je uređenje mjesta i ostvarenje njegovih atraktivnijih vizura također znatna pomoć u poticanju razvoja gospodarstva. To se svakako odnosi na razvoj turističkih

djelatnosti, ali ne samo na njih. Prije svega zato, što odvijanje turističke djelatnosti pokreće razvoj cijeloga niza pratećih djelatnosti, ali i zato, što će svaki poslovni partner, koji dolazi zaključiti bilo koji posao, s bilo kojim gospodarskim subjektom, radije ponovno doći nađe li na planski i skladno uređeno mjesto, što je već ranije spomenuto, u kojemu se ugodno osjeća, gdje ima što i pogledati, ugodno provesti dio slobodnoga vremena koristeći ne samo ugostiteljske usluge, nego primjerice športske ili zabavne objekte. Nepotrebno je naglašavati da samo djelatnici iz uređenih sredina, koje im

Zainteresirane ulagače moramo upoznati s cjelokupnom lokacijom i postupkom ulaganja, kao i prednostima koje upravo ona nudi.

pružaju ugodan život, ostvaruju onu produktivnost, kreativnost i inovativnost, koja omogućuje njihovim gospodarskim subjektima održivost i napredak na sve širem i dinamičnijem tržištu.

4. Regionalni marketing

Regionalni marketing određujemo kao skup ili niz usklađenih djelatnosti usmjerenih pozitivnomu predstavljanju određenoga zemljopisnoga područja. On je usmjeren prema vanjskim ciljnim skupinama, koje mogu biti grupe poduzetnika, ulagača i turista, mogući novi stanovnici regije, međunarodne ili nacionalne organizacije, donatori, ... Sve je to u cilju povećanja zaposlenosti, veće potražnje, te na posljetku u cilju podizanja blagostanja vlastitoga pučanstva.

Za svaku od ovih ciljnih skupina, nositelj regionalnoga marketinga mora osmisliti poseban marketinški plan. Marketing regije je instrument jačanja gospodarskoga blagostanja određenoga područja. Potičući razvoj, pruža potporu i poduzetništvu. Profesionalni regionalni marketing kreće od kritičke studije same regije. Utvrđuje dobre i slabe strane regije, gospodarske djelatnosti, moguće lokacije, kakvoću i količinu radne snage, mogućnost stanovanja, obrazovne ustanove, poreze,...

Regija mora ponuditi raznolike lokacije za razvoj poslovanja, više postojećih zgrada na nekoliko lokacija (različite kakvoće).

Negdje u regiji mora postojati ažurirana banka podataka o nekretninama (cijene i drugi uvjeti). Regija mora pokazati spremnost pomagati ulagaču u rješavanju svih problema koje će susresti. Obraćajući se ciljnim grupama, kao i konkretnim kandidatima za ulaganje, mora ih upoznati s cjelokupnom lokacijom i postupkom ulaganja, kao i prednostima koje upravo ona nudi.

Regionalne i lokalne vlasti mogu utjecati na određivanje cijena proizvoda i usluga (cijene četvornoga metra prostora u poslovnim zonama, troškova stjecanja dopuštenja, lokalnih poreza). Vlasti moraju upoznati svoje poslovne ljude i građane s informacijama o cijenama. Lokalna vlast mora utvrditi partnere unutar regije koji bi djelatno sudjelovali u regionalnom marketingu (predstavnici poslovne zajednice, Gospodarske komore, Obrtničke komore, poslovnih udruga, pojedinačnih tvrtki, posebice izvoznih, škole, turističke agencije, područna turistička informativna središta, vlasnici kampova, hotela, turističkih središta, organizatori kulturnih događanja, razvojna središta).

Ako nema područnoga razvojnoga središta treba osnovati regionalnu tvrtku za marketing ili angažirati marketinšku tvrtku. Ona bi morala: provesti SWOT analizu, analizu konkurencije i prepoznati ciljne grupe, osigurati informacije o vlastitom području svima zainteresiranim temeljem podataka o gospodarskom, društvenom i političkom razvoju, te nekretninama, proizvesti promidžbene materijale za sve ciljne grupe, pokrenuti turistički razvoj, osnovati ured za poslovne veze, davati prijedloge za prilagodbu lokalnih propisa zahtjevima ulagača.

Regionana tvrtka za marketing može biti dioničko društvo, ako ima puno osnivača (npr. više jedinica lokalne samouprave) uz sudjelovanje javnoga i privatnoga sektora. Međutim poslove

regionalnoga marketinga može preuzeti i područno razvojno središte. Početna sredstva za regionalni marketing mora osigurati osnivač, a daljnje financiranje se mora temeljiti na planovima djelovanja. Osnivači provjeravaju uspješnost rada i odlučuju hoće li nastaviti s financiranjem. Za marketing se mogu koristiti: veleposlanstva, mediji, „business to business“ kontakti, a osobito internet.

U Republici Hrvatskoj regionalni marketing je tek u povojima. Turističke zajednice su izdale prospekte visoke kakvoće. Međutim, to je samo mali dio potrebnoga. Osobito stoga, što često turist, potaknut slikama i tekstovima iz prospekta, dođe i ustanovi da ne može popiti niti kavu, da nema niti izvornih suvenira niti gdje odsjesti.

4.1. Vizualni identitet u službi regionalnoga marketinga

Tko na svijetu u poslovnim krugovima ne zna za jabuku kao simbol. Dovoljno je reći „Apple“ pa da svi odmah pomisle na New York. Koju riječ ili znak možemo reći, napisati ili nacrtati pa da netko pomisli na neko mjesto, općinu ili grad u Hrvatskoj?

Kod nas je neki grad pamtljiv jedino po imenima nogometnih stadiona. I to je nešto, ali za one koji nemaju uspješne nogometne klubove u prvoj ligi to ne znači ništa. Ovakvo stanje je kod nas opće vladajuće, jer jedinice područne i lokalne samouprave, a pogotovo jedinice područne samouprave ne razmišljaju o vlastitom regionalnom marketingu. Po određenim gospodarskim subjektima pamte se neka mjesta. Ako su oni nositelji razvoja toga kraja, tada ga oni i predstavljaju. Jedinici lokalne samouprave, stoga, nipošto nije nebitno kako se na tržištu predstavljaju njezini gospodarski subjekti. Već smo spomenuli da poduzetnici ne raspolazu vlastitim stručnjacima za dizajn, a

jednako tako da im u najviše slučajeva nedostaje sredstava za njegovo vrhunsko kreiranje. Također smo spomenuli da bi im u tomu morala pomoći jedinica lokalne samouprave. Ona to može učiniti izravno ili putom gospodarske udruge s vlastitoga područja. Kreirajući vlastiti regionalni marketing i vlastiti znak, ona vrlo lako može dio svojega marketinga, a svakako znaka, prepustiti i svim svojim gospodarskim subjektima. Osim toga, angažirajući vrhunskoga stručnjaka za regionalni marketing i dodajući mu posao kreiranja vizualnoga identiteta gospodarskih subjekata, ona bitno pojeftinjuje ukupan posao. Koristeći znak jedinice lokalne samouprave gospodarstvo će provoditi regionalni marketing, a jedinica lokalne samouprave će u svakomu svojem predstavljaju promicati vlastito gospodarstvo. Promidžbe će se međusobno dopunjavati i pomagati.

4.2. Panoi uz prometnice

Mnogo je vizualnih konstanti, a na koje ni lokalna čelništva, niti naši gospodarstvenici još ne gledaju s potrebitom pozornošću koje omogućuju promidžbu i upoznavanje s njima i njihovim, osobito, gospodarskim mogućnostima što šire slojeve domaćega i inozemnoga građanstva, te poslovnih ljudi. Suvremeni marketing ne trpi propuste i promašaje. Svaku mogućnost pozitivne i negativne promidžbe mora se detaljno razmotriti, negativnosti ukloniti, a pozitivnosti potencirati što je moguće više. Svakako u vlastitu promidžbu ili marketing moramo ubrojiti i izgled mjesta, pogotovo ulaza i izlaza iz njega, te neposrednoga okoliša prometnih površina. Zato su bitni promidžbeni mediji: panoi, putokazi i reklame uz rubove kolnika, te posebice na javnim zgradama.

Svakodnevno uz ceste gledamo brojne panoe, uglavnom vrlo neskladno obojene, na kojima je poruka jasna vjerojatno samo onomu tko ju je napisao. Uz to, poruke ili nisu potpune (najčešće nedostaje adresa i gotovo uvijek ime mjesta), ili je pano pretrpan tolikim detaljima, da prolaznik, osobito u vožnji, odmah odustane od pokušaja čitanja i onoga što je bitno, što je na njemu. Ako prolaznik i uspije upamtiti djelatnost na koju upućuje pano, a koja i njemu treba, on će već za nekoliko dana zaboraviti gdje je tu poruku vidio, jer u najvećem broju slučajeva poruka s panoa nije već na njemu bila vezana uz mjesto. U takvom slučaju cijela poruka je promašena, a troškovi izrade i postavljanja panoa uzalud bačeni novac.

Razlog je nestručnost i nepoznavanje marketinga njihovih izvođača. Naručitelj ne mora znati sva likovna i grafička pravila, kojih se mora pridržavati pri izradi promidžbenih medija, ali izvođači bi ih trebali poznavati. Kako to kod nas u praksi nije potvrđena stvarnost, najbolji način je da brigu o njihovom izgledu preuzmu na sebe

Poželjno je da jedinice lokalne samouprave donesu propise o putokazima za pojedine gospodarske subjekte. Ti bi propisi ili pravilnici uključivali oblik, standardne veličine, boje, te obvezan sadržaj.

općina ili grad, budući da oni i onako moraju voditi brigu o izgledu vlastitoga područja, a uz to pokušati pomoći razvoju svojih gospodarskih subjekata.

Poželjno je da odmah, jer će ubuduće to biti nužnost, jedinice lokalne samouprave donesu propise o putokazima za pojedine gospodarske subjekte. Ti bi propisi ili pravilnici uključivali oblik, standardne veličine, boje, te obvezan sadržaj. Obvezan sadržaj morao bi biti znak jedinice lokalne samouprave. Standardne veličine panoa ovisne su od veličine pojasa uz cestu. Rub panoa može biti različite boje od podloge. Podloga bi trebala biti standardnih boja. Rub bi trebao biti one boje za koju se jedinica lokalne samouprave odluči kao svoju boju (boje znaka lokalne samouprave). Znak mora biti na svakomu panou u vrhu ili dnu. Pri dnu svakoga panoa moralo bi biti napisano ime jedinice lokalne samouprave manjim slovima od glavne gospodarske poruke. Ostale poruke treba prepustiti subjektu čiji je pano. Međutim, svejedno bi općina ili grad trebali angažirati stalnoga dizajnera koji bi rješavao izgled svih panoa njihovoga području.

Ovako usvojeni standard, kada se poštuje, omogućuje da poruke sa znakovima ostanu u sjećanju svakom prolazniku. Naime, znak i naziv mjesta, ponovljeni na više ploča i putokaza uz cestu pomažu u promidžbi svakoga gospodarskoga subjekta koji ima tu sjedište. Ujedinjeni, kvalitetno

načinjeni putokazi, pogotovo za mnogo toga što će se s vremenom tu razviti, početak će značiti visoku kakvoću svega što se poručuje uz taj znak. Tako će i slučajnom prolazniku ostati u sjećanju mjesto s panoa, te će mu u slučaju bilo kakve potrebe za određenim proizvodom ili uslugom na pamet prvo pasti ta općina ili grad kao mjesto gdje bi tu svoju potrebu mogao zadovoljiti. Stoga i naizgled beznačajna sitnica, kao što su panoi uz cestu, u promidžbi i marketingu može biti odlučujuća u uspjehu određenih, osobito manjih gospodarskih subjekata.

Niti jednom poduzetniku nije svejedno iz kojega je mjesta. Ako je iz poznatijega, koje gostima uvijek ostaje u ugodnom sjećanju, lakše će na tržištu plasirati svoje robe i usluge, nego onda kada mora dugo i široko objašnjavati gdje je mjesto u kojemu on razvija svoju djelatnost ili kada mu mora još u prilogu dostaviti i zemljovid. Kupac će radije sklapati posao s nekim iz poznatijega mjesta, nego s onim tko je u mjestu za koje nije nikada ništa dobro čuo, te u njemu nikada boravio. Naravno da će poduzetnici dosta teško prihvatiti mijenjanje već postojećih panoa zbog troškova. Međutim, čelništvo jedinice lokalne samouprave mora im objasniti kako je to upravo u njihovom

interesu. Jer, neujednačeni panoi imaju gotovo isključivo učinak samo onda kada se tuda prolazi, a vrlo brzo se zaboravljaju. Istovremeno, ujednačeni panoi služe stalnoj promidžbi samoga mjesta i svega što je u njemu.

Kako bi poduzetnicima smanjili troškove zamjene panoa, u troškovima zamjene morala bi sudjelovati jedinica lokalne samouprave. Dodatni poticaj zamjeni i standardizaciji morala bi biti naknada koju plaćaju gospodarski subjekti za javno isticanje reklama uz javne površine i na njima. Za one koji bi usvojili novi standard, ta bi naknada trebala biti čak i toliko niža da tijekom zadanoga broja godina nadoknadi troškove zamjene postojećih panoa.

Ovaj, samo prividan trošak ili smanjenje prihoda proračuna jedinice lokalne samouprave, višestruko će se vratiti putem razvoja cijeloga mjesta kao posljedice razvoja područnoga gospodarstva. Uostalom, promidžba vlastite jedinice lokalne samouprave i vlastitih gospodarskih subjekata trebala bi i biti stalna briga njezinoga čelništva. Zbog svega toga nije nebitno s kakvih će se panoa čitati poruke, kakve će one biti, te gdje će i kako panoi biti postavljeni.

5. Što poticati kao jedinica lokalne samouprave?

Što proizvoditi, čime se baviti, koji posao pokrenuti, kada izgleda da se već sve proizvodi, da već sve postoji, da već svega ima previše, da se sve teže plasira vlastiti proizvod ili usluga, a još teže naplati?

Jasno je da je najlakše uspjeti onomu tko je originalan. Ali, kako biti originalan i onda, kada nemamo potpuno novi proizvod?

Odgovor na postavljeno pitanje zahtijeva prethodan dobar studij. Naime, kada se jednom donese odluka što će se na svojem području poticati, tada sve dalje radnje ostavljaju dugoročne tragove i posljedice na ukupan razvoj vlastitoga, ali i niza susjednih područja. Šteta je ne uložiti i onako uvijek nedovoljna sredstva u ono što

nam donosi brz razvoj, ali je još veća šteta uložiti krivo.

Odgovornost djelatnoga odgovora na postavljeno pitanje leži na predstavničkom tijelu jedinice lokalne samouprave. Najčešći odgovor jedinica lokalne samouprave na ovo pitanje je: "poljoprivreda i turizam". Uglavnom je takav odgovor točan, ali je pitanje da li je uvijek i najbolji. Ali, uvijek se nakon ovoga općenitoga odgovora nameće niz slijedećih pitanja: koju vrstu poljoprivrednih djelatnosti, na koji način, do kojega stupnja poticati i koju preradu primarnih poljoprivrednih proizvoda poticati, koje vrste turizma, na kojemu području, gdje i kako poticati, ...

U odabiru djelatnosti, koju će lokalna samouprava poticati, kao i u odabiru djelatnosti kojom se mislimo baviti kao poduzetnici ili djelatnosti kojom ćemo proširiti vlastitu djelatnost prvo moramo utvrditi za koje djelatnosti postoje prirodni i društveni preduvjeti. Zatim moramo utvrditi djelatnosti čiji rezultati mogu dobiti tržišnu potvrdu na domaćemu i inozemnomu tržištu.

Tek potom odabiremo djelatnosti iz slijedećih grupa:

- industrija i rudarstvo,
- poljoprivreda i ribarstvo,
- šumarstvo i lovno gospodarstvo,
- vodoprivreda,
- graditeljstvo,
- promet i veze,
- trgovina, ugostiteljstvo i turizam,
- intelektualne, financijske i druge usluge,
- obrazovanje i kultura,
- zdravstvo i socijalna zaštita,
- stambeno komunalna djelatnost,
- državna uprava i samouprava.

Ako je teško donijeti odluku o prioritetnim djelatnostima u ukupnomu razvoju, tada treba vidjeti **što obilježava obrađivano područje, čime je ono najbogatije**, te po čemu se izdvaja od drugih. Polazeći tako vidjet ćemo da gotovo svaki dio Hrvatske ima prelijepi okoliš,

privlačne krajobraze s jedinstvenim vizurama, kao izvanrednim i neponovljivim prirodnim resursom. Krajevi jedinstvene ljepote nužno, ako se za njih zna, privlače ljude, posjetitelje. Stoga se u razvoju nužno mora računati na turizam u barem nekim od njegovih pojava vidova i oblika.

Dakle, za pravi odgovor na postavljeno pitanje nužno je razraditi vlastiti razvojni projekt, koji će odgovoriti na to i niz pitanja koja slijede iz prvoga odgovora. To može dobro izraditi samo stručan razvojni tim, kojega će angažirati jedinica lokalne samouprave, te mu pridodati odabrane zainteresirane ljude i stručnjake sa svojega područja, kako bi se posao odvijao u zaista željenom smjeru.

Drugo je pitanje čime se baviti, dakle što proizvoditi, koji posao pokrenuti ili razvijati, kada izgleda da se već sve proizvodi, da već sve postoji, da već svega ima previše. Jasno je da je najlakše uspjeti onomu tko je originalan. Ali, kako biti originalan i onda, kada nemamo potpuno novi proizvod? Iako su inovacije odgovor na dobar dio ovih pitanja, sam poduzetnik mora naći niz odgovora na niz pitanja.

Njemu će biti olakšan odgovor, znade li koje djelatnosti koja jedinica lokalne samouprave potiče na svojem području. Naime, odabere li djelatnost koju jedinica lokalne samouprave snažnije potiče, sigurniji je u uspjeh, jer na putu prema uspjehu ima stalno zainteresiranoga partnera.

Da bi se jedan kraj ubrzano razvijao, a u njemu i naša djelatnost, potrebno je izraditi vlastiti ulagački program, koji će biti usklađen s drugim programima. Logički skup takvih programa može planskom usklađenom primjenom dovesti do ukupnoga razvoja određenoga područja, čak znatno bržega od prosječnoga razvoja cijele države.

Sa stajališta jedinice lokalne samouprave, u tvorbi takvih programa, nužno je prvo sagledati sve mogućnosti (nerealizirana bogatstva, naslijeđe i

raspoložive materijalne i ljudske resurse) i ograničenja konkretnoga područja.

U skladu s prikupljenim podacima, razvojni tim odabire razvojne djelatnosti za koje će se izraditi programi. Po njihovom usvajanju od strane predstavničkoga tijela jedinice lokalne samouprave te će djelatnosti postati razvojne djelatnosti jedinice lokalne samouprave. Svakako treba reći da će svaka županija izraditi i usvojiti vlastiti razvojni operativni programe (ROP), koji će određivati što će joj biti razvojni prioriteti u zdravstvu, školstvu, kulturi, izgradnji infrastrukture, gospodarstvu, te mjere za ostvarenje usvojenih prioriteta.

Kako bi u ROP ušlo ono, što želi kao prioritet neka jedinica lokalne samouprave, svaka bi jedinica lokalne samouprave morala imati već prije izrade ROP-a usvojen vlastiti razvojni projekt (barem gospodarski razvojni projekt). Tako će u prioritete županije biti ugrađeni prioriteti jedinica lokalne samouprave. To je jedini način da razvojni spisi županija ne ostanu samo skup papira iz kojih se gotovo ništa ne provodi, jer su ti razvojni spisi bili rađeni bez sudjelovanja jedinica lokalne samouprave, dakle bez onih za koje se provodi razvoj.

5.1. Stare djelatnosti-nadahnuće za novi razvoj

Ostavimo stare zablude da sve što je staro ne valja!

Oživimo još stariju istinu da valja samo ono, što ima tradiciju, te za budućnost učimo i od prošlosti!

Stari zanati, stare ruralne i gradske kuće odišu romantikom i privlače ljepotom i turiste i potencijalne ulagače. Svojom tradicijom svako će mjesto privući nove ljude i nova nadahnuća. Stare hiže, stari zanati, ostavština su doba koje izumire, a s njime venu korijeni i uspomene. Baš takve starinske kuće, koje smo do nedavna

otpisivali kao staru kramu, najtraženije su i u unutrašnjosti i na Jadranu i u mediteranskim i kontinentalnim dijelovima Francuske. Stari zanati i njihovi proizvodi kovačnica, tkalačkih stanova sve su traženiji i donose kraju pečat tradicije i povjerenja. Jedinice lokalne samouprave moraju identificirati sve postojeće, pa čak i nedavno zamrle stare djelatnosti svoga kraja, te potaknuti njihov ponovni razvoj. U zaustavljanju propadanja tih bisera veliku važnost imaju JLS.

5.2. Otkrića, izumi, patent i inovacije

Golemu, nezamjenjivu ulogu u razvoju imaju inovacije (nove kombinacije proizvodnih čimbenika). One mogu biti proizvodnja novih dobara. Ako se ne poveća kupovna moć ljudi, tu dolazi samo do seljenja zarada iz jedne proizvodnje u drugu, do otkaza radnicima, koji se svi ne

mogu u novim proizvodnjama zaposliti. Inovacije mogu biti uvođenje novih postupaka. Budući da su oni obično jeftiniji, oslobađaju dio novca pučanstva za druge proizvode. Nove proizvodnje, koje se otvaraju zbog oslobođene količine kupovne moći, mogu upiti viškove radnika. Inovacije

mogu biti otvaranja novih tržišta. Kako su tržišta već “podijeljena”, novi proizvođač se može ugurati, ako je ostvario nov, jeftiniji proizvod koji zamjenjuje više drugih ili koji je jedinstvene i neponovljive kakvoće.

Svakoj inovaciji su kočnica proizvođači, koji ne razvijaju svoju proizvodnju. Svaka inovacija izaziva val novih, kod konkurenata, kako bi se u utakmici održali. Tako gospodarstvo stalno prolazi kroz cikluse rasta i padova, a država brine da padovi budu što slabiji i kraći. Inoviranjem se mijenjaju obilježja proizvoda. On se prilagođava novim zahtjevima ciljanoga tržišta, mijenjaju mu se uporabna i tehnička svojstva, a dizajn i ambalaža se prilagođavaju drugačijem skladištenju, prijevozu i prodaji. Neke funkcije proizvoda nisu svima potrebne ili se mogu ispustiti, pa se proizvedu slabije kopije skupljega originala za kupce s manje novca.

Hrvatska je prava svjetska inovacijska velesila. Od osamostaljenja Hrvatske, hrvatski inovatori su po svim izložbama dobili oko 12 % svih dodijeljenih nagrada. I Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva je pokrenulo projekt “Komercijalizacija inovacija”, namijenjen onima, koji uz stvaralački imaju i poduzetnički duh (povoljni krediti).

Izumi i njihova zaštita patentom, kao oblikom industrijskoga vlasništva, imaju veliku nacionalnu, ali i međunarodnu gospodarsku važnost. Usklađujući se s međunarodnim standardima u Zakon o patentima ugrađene su postavke Pariške konvencije koju je prihvatila Republika Hrvatska, a također su odredbe Zakona usklađene sa Sporazumom o trgovinskim aspektima intelektualnoga vlasništva (TRIPS). U Zakon su uvedene i odredbe Međunarodnoga ugovora (Narodne novine broj 3/98.) o suradnji na području patenata (PCT – međunarodna prijava patenata). Zakon o patentima uspostavlja novi patentni sustav RH. Zajedno sa Zakonom o zaštiti planova rasporeda integriranih krugova, Zakonom o žigovima, Zakonom o

modelima i uzorcima, te Zakonom o zemljopisnim oznakama podrijetla proizvoda, on tvori cjeloviti sustav industrijskoga vlasništva. Određeno je što se smatra patentom, određen je pojam izumitelja, tko ima pravo na stjecanje patenta, utvrđen je postupak njegove dodjele. Postupak uključuje prijavu, javnu objavu prijave patenta, ispitivanja razmatrane prijave (potpunoga ili koncenzualnoga) i dodjelu patenta. Nakon ustanovljenja patenta, propisani su učinci patenta: zaštita u zemlji i inozemstvu, trajanje, održavanje i prestanak, te građansko pravna zaštita u odnosu na patentni sustav. Provede li se po zahtjevu za dodjelu patenta potpuno ispitivanje patentne prijave (provjera svih dostupnih baza podataka o patentima), trajnost patenta je 20 godina. Ne provede li se potpuno ispitivanje patentne prijave (ako se patent dodijeli konsenzualno, dogovorom zainteresiranih, iako izum nije potpuno ispitan), trajnost patenta je 10 godina. Ne ispituje se funkcionalnost, nego novost, inventivnost, industrijska primjenjivost.

Patentnu prijavu (zahtjev za dodjelu patenta i zaštitu izuma, opis, sažetak i eventualno crtež) Zavodu podnosi izumitelj ili pravna osoba. Formalno ispitivanje patentne prijave i upis u registar obavlja Zavod. Nakon toga i proteka roka od 18 mjeseci (a najmanje tri), moguće je objavljivanje u službenomu glasilu Zavoda. Time izum postaje dijelom “stanja tehnike”, prestaje biti “nov”, otkriva se potpuno, jasno i detaljno, da ga stručna osoba može razumjeti. Patentna prijava se može u cijelosti razgledati u prostoru Zavoda. Rješenje o dodjeli patenta izdaje Zavod. Patentnu zaštitu izdaje Zavod na 10 godina. Održavanje patenta u zemlji čini zbroj godišnjih naknada za prvih 10 godina (jeftinije), te za idućih 10 godina (viši iznosi). Pravne osobe plaćaju oko četiri puta skuplje od fizičkih. Nakon prijave patenta u zemlji, u roku od 12 mjeseci, radi međunarodne zaštite obavlja se međunarodna prijava patenta. Dvije su

inačice međunarodne prijave: tradicijska i PCT. Kod prve se nakon isteka 12 mjeseci od prijave u zemlji, mora pokrenuti postupak prijavljivanja pojedinačno za svaku zemlju u kojoj želimo ostvariti zaštitu. Tada se u svakoj zemlji plaćaju troškovi prijave, prijevodi i obvezni zastupnik, a da nije sigurno da li prijava udovoljava uvjetima za dodjelu patenta. PCT prijava omogućuje podnesak jedne međunarodne prijave s istodobnim učinkom u svim državama potpisnicama PCT Ugovora. Podnositelj dobiva izvješće o međunarodnom pretraživanju i preliminarnom ispitivanju, što je izvješće o mogućnosti patentiranja izuma. Temeljom toga i dalje provedbe postupka mogu se dobiti zasebno od svakoga pojedinoga ureda patentna prava.

TII mreža tehnoloških inovacija („Transfer, Inovation, Information“) je udruga, koja pomaže svojim članicama u transferu tehnologija, unaprijeđenju inovacijskih djelatnosti, razmjeni poslovnih obavijesti i uspostavi poslovnih odnosa. Osnovana je 1984. godine uz podršku EU, ima više od 450 članica iz više od trideset zemalja (uslužno središte je u Luxemburgu). Udruga izdaje časopis, popis članica i održava godišnje konferencije. Članice udruge, koje uz naknadu pružaju usluge, su ministarstva, vladine i stručne organizacije, poduzeća i organizacije koje se bave nekim od oblika unaprjeđivanja transfera tehnologije i inovacija.

Za razmjenu informacija postoji i Mreža za ponudu tehnologija (TRN „Transfer, response network“). Sadržaj se može vidjeti putem glasila TRN vijesti i na internetu (www.tub.at/tii/secret/trn/index.htm). Hrvatska gospodarska komora članica je TII. Sektor za industriju uključen je u TRN i objavljuje popis ponude i potražnje tehnologija i inovacija tromjesečno.

Hrvatski patentni glasnik, kao glasilo Državnoga zavoda za patente, izvješćuje o industrijskom vlasništvu (prijave i dodijeljeni patenti, registrirani žigovi, zaštićeni modeli i uzorci, proizvodi

zaštićenoga podrijetla, objavljuje znanstvene i stručne radove, preglede, prikaze domaćih i inozemnih stručnih izdanja, skupova i izložbi, društvene vijesti i oglase vezane uz industrijsko vlasništvo). Suvremeni pristup tržištu roba i usluga podrazumijeva uklanjanje što više nepotrebnih rizika slučajne povrede tuđih prava poznavanjem zatraženih i dodijeljenih prava na patente, robne i uslužne žigove, modele, uzorke, oznake podrijetla. I nehotična povreda bilo čijih stečenih prava industrijskoga vlasništva može upropastiti prekršitelja.

Hrvatski savez inovatora je krovna institucija, koja okuplja inovatore, utvrđuje njihove potrebe i interese, te svojim članovima stvara poticajno okruženje putom informativne mreže, kako s vladinim, tako i nevladinim institucijama u zemlji i inozemstvu. Provedbom programa "Komercijalizacija inovacija" stvara se pozitivna klima inovativnom poduzetništvu putom trajne suradnje s ministarstvom zaduženim za malo i srednje poduzetništvo, Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo, Hrvatskom gospodarskom komorom, Hrvatskom obrtničkom komorom, te jedinicama lokalne i područne samouprave.

Budući da poslovne banke nisu pokazale osobito zanimanje za kreditiranje pokretanja poduzetničkih pothvata temeljenih na inovacijama, ministarstvo zaduženo za malo i srednje poduzetništvo u suradnji s Hrvatskim savezom inovatora pokrenulo je dodjelu nepovratnih potpora i kredita za pokretanje poduzetničkih pothvata temeljenih na inovacijama.

Iako postoji institucijska potpora (tehnološki i „business“ centri, zone maloga gospodarstva, ...), kod inovatora postoji otpor obraćanju tim institucijama kao mogućim informacijskim mjestima. Te institucije već samim imenom često sugeriraju visokoučenost, što izaziva odbojnost potencijalnih korisnika. Hrvatski savez inovatora je zato pokrenuo besplatno savjetovalište za inovatore i inovatore poduzetnike, kao mjesto na kojemu su

dostupne sve informacije vezane za zaštitu industrijskoga vlasništva, zakonodavstva i pokretanja inovativnoga poduzetništva.

Bitan činitelj informacijskoga lanca je i WEB stranica www.inovator.hr na kojoj su dostupne različite informacije. Opširnije o inovatorstvu se može naći u glasilu "Hrvatski inovator", koji se tiska tromjesečno. Specijalizirani sajmovi su najpovoljniji način predstavljanja inovacija i inovativnih proizvoda. Ti su sajmovi: „Building Technologies and Material“, „Archimedes“, „World trade Expo“, „International Exhibition of Inventions Geneve“, „Invention/product exposition – the invention show“, „Marocco exhibition“, „East – West Euro Intellect“, „Inter Build – Egypt“, „Sphinx“, „Iena“, „Brussels Eureka“, „Inpex“.

Posebno mjesto među sajmovima ima INOVA, kao nacionalni salon inovacija na kojemu se domaće ideje nude domaćim

poduzetnicima. Proteklih godina HSI poklanja veliku pozornost programu rada s mladima, koji je dobio zamah podizanjem županijske izložbe maturalnih radova u Puli na nacionalnu razinu, organiziranjem izložbe radova mladih inovatora na INOVI i predstavljanjem nagrađenih radova na svjetskim izložbama inovacija IENI u Nürnbergu, EURECI u Bruxellesu i Ženevskom salonu inovacija.

Hrvatski savez inovatora organizira niz predavanja po većim središtima, upoznaje poduzetnike s propisima na području zaštite proizvoda, mogućnostima kreditiranja poduzetničkih pothvata temeljenih na inovacijama, upoznaje s normama i njihovim ispunjenjem u postupku proizvodnje. Takvi skupovi su prijeko potrebni, zbog potrebe za informacijama kako ideju pretvoriti u poduzetnički pothvat.

6. Razvojni i prateći gospodarski subjekti

Što je to razvojni, a što prateći gospodarski subjekt? Što ih razlikuje?

Već sam naziv govori da prateći gospodarski subjekti prate one koje smatramo nositeljima razvoja određenoga područja. Praćenje znači da proizvode proizvode, sirovine i poluproizvode i usluge, potrebne nekom gospodarskom subjektu u proizvodnji finalne, tržišne vrijednosti.

Zato su prateći gospodarski subjekti na početku ili u nekom dijelu proizvodno-tržišnih lanaca, a razvojni na njihovom kraju. Razvojnim gospodarskim subjektima

uvjetno možemo smatrati i one, koji su na kraju nekih od proizvodno-tržišnih lanaca (primjerice prikupljaju otpad kao sirovinu za svoje gotove proizvode), ali su ujedno i na početku ili sredini drugih proizvodno-tržišnih lanaca, omogućujući gospodarskim subjektima tih drugih proizvodno-tržišnih lanaca veću profitnost.

Razvojna zadaća svakoga područja je prepoznati i pomoći razvoju sebi karakterističnih razvojnih subjekata, jer će oni i sami svojim razvitkom potaknuti djelatnost niza pratećih gospodarskih subjekata. Oni, ne moraju nužno biti veliki

gospodarski subjekti (po računovodstvenim standardima), nego mogu biti i srednji. Ali, to znači da jedinica lokalne samouprave svoju pretežitu pozornost i pomoć mora posvetiti razvojnim gospodarskim subjektima, a ne se izgubiti u stalnim sitnim koracima pomaganja malim gospodarskim subjektima. Naime, mali, koji nisu umreženi u proizvodno-tržišne lance, nemaju dugotrajnu uspješnu budućnost, pa ne mogu biti nositelji razvoja, niti zapošljavanja.

Postojeći izvori proračunskih sredstava nisu zauvijek stabilni, a kamoli sve veći, kako bi to jedinica lokalne samouprave željela. Razvojni gospodarski subjekti rasterećuju i pune lokalni proračun. Razvojni gospodarski subjekti povećavaju ukupnu zaposlenost i stvaraju blagostanje pučanstva.

Značajne dijelove proračuna jedinice lokalne samouprave pune izvori za koje ne možemo tvrditi da su potpuno stalni. Za neke i sigurno znamo da nisu obnovljivi, a za druge da mogu u velikoj mjeri varirati. Danas i takvi nestalni prihodi omogućuju izvođenje niza djelatnosti, pomaganje djelatnosti građanskih udruga, te provedbu određenih socijalnih programa.

Međutim, što se može dogoditi kada se sadašnji izvori počinju samo smanjivati? Niz navedenih djelatnosti tada bi mogao potpuno prestati. Zato sadašnje izvore treba iskoristiti za otvaranje novih koji će omogućiti, ne samo nastavak svih dosadašnjih djelatnosti, nego i njihovo poboljšanje, proširenje i povećanje njihovoga obujma.

Analizirajući današnje proračunske izdatke doći ćemo do onoga, što bi budući izvori, koje je potrebno otvoriti, morali

pokrivati. Budući da se ljudski život sastoji od radnoga dijela i slobodnoga vremena, tada ti budući izvori moraju omogućavati razvoj gospodarstva, povećanje zaposlenosti, a jednako tako i sve kvalitetniju provedbu slobodnoga vremena. Zadovoljavajuću provedbu slobodnoga vremena, dakle i sve društvene djelatnosti potrebne kakvoće i razine, uz sav dragovoljan rad, nisu ostvarive bez dovoljno novca, koji ostvaruje gospodarstvo. Nikakav trajan razvoj nije moguć, ako se dugoročno oslanja samo na nepovezane subjekte maloga gospodarstva ili nepovezana obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Da bi se malo gospodarstvo uspješno razvijalo, ono mora biti oslonjeno barem na gospodarske subjekte srednje veličine koji su tržište za proizvode malih, dakle kupci njihovih tržišnih viškova. Međutim, u današnjoj globalizaciji niti srednji gospodarski subjekti ne mogu računati na svoju trajnu opstojnost i uspješnost bez oslanjanja na poneki veliki gospodarski sustav, koji je tržište za njihove proizvode.

Uzaludni su i najveći naponi malih i srednjih, ako nema velikoga, koji troši njihove proizvode ili ih objedinjuje i plasira njihove proizvode na široko državno, međudržavno, pa i svjetsko tržište. Jer, i mali i srednji teško se mogu trajnije nositi s konkurencijom, a redovito im nedostaje dovoljno sredstava za istraživanje tržišta i samostalan marketing.

7. Općine i gradovi u izgradnji ljepšega okoliša

Izvor sredstava za zaštitu i uređenje okoliša

Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost osnovan je Zakonom o fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (Narodne Novine broj 107/03), temeljem odredbi članka 60. stavka 5. Zakona o zaštiti okoliša (Narodne Novine broj 82/94 i 128/99), te članka 11. Zakona o energiji (Narodne Novine broj 68/01), a njegovo je osnivanje predviđeno i Nacionalnom strategijom zaštite okoliša (Narodne Novine broj 46/02), kao i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanje Hrvatske Europskoj Uniji. Fond je osnovan radi financiranja pripreme, provedbe i razvoja programa, projekata i djelatnosti u području očuvanja, održivoga korištenja, zaštite i unaprjeđivanja okoliša, energetske učinkovitosti korištenje obnovljivih izvora energije.

Osim toga, Fond obavlja stručne i druge poslove u svezi s pribavljanjem, upravljanjem i korištenjem sredstava, posredovanje u svezi financiranja zaštite okoliša iz sredstava stranih država, međunarodnih organizacija, financijskih tijela i institucija, te ostalih pravnih i fizičkih osoba, kako stranih tako i domaćih. Fond je obavezan voditi bazu podataka o programima, projektima i sličnim aktivnostima u području zaštite okoliša i energetske učinkovitosti, te potrebnim sredstvima za njihovo ostvarivanje. Istovremeno dužnost Fonda je poticanje, uspostavljanje i ostvarivanje suradnje s međunarodnim i domaćim financijskim institucijama, te drugim pravnim i fizičkim osobama radi financiranja zaštite okoliša i energetske učinkovitosti. Fond je izvanproračunski fond, sa svojstvom pravne

osobe s javnim ovlastima utvrđenim Zakonom o Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

Fond je postao temeljni mehanizam prikupljanja izvanproračunskih sredstava (naknade i dr.), te ulagač tih sredstava u projekte i programe zaštite okoliša i energetske učinkovitosti. Sredstva za financiranje Fonda osiguravaju se iz namjenskih prihoda propisanih zakonom a to su:

- naknada onečišćivača okoliša,
- naknada korisnika okoliša,
- naknada za opterećivanje okoliša otpadom,
- posebne naknade za okoliš na vozila na motorni pogon,
- proračuni jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave sukladno zajednički utvrđenim programima,
- prihodi ostvareni na temelju međunarodne bilateralne i multilateralne suradnje na programima, projektima i sličnim aktivnostima u području zaštite okoliša i energetske učinkovitosti,
- prihodi i primici od upravljanja slobodnim novčanim sredstvima Fonda,
- donacije,
- pomoći i slično,
- drugi izvori u skladu sa Zakonom.

Sredstva Fonda, bez obzira radi li se o izravnom ili neizravnom financiranju, imaju namjenski karakter. Zato moraju biti korištena sukladno njihovoj namjeni i u rokovima korištenja kako je utvrđeno natječajem ili ugovorom. U protivnom, nenamjenski utrošena sredstva korisnik je

dužan vratiti Fondu zajedno s pripadajućom kamatom i nadoknaditi nanесenu štetu Fondu.

Jedinice područne (regionalne) samouprave i jedinice lokalne samouprave mogu ostvariti sredstva Fonda:

- do 80% zaokružene financijske konstrukcije ulaganja, ako se nalaze na područjima od posebne državne skrbi,
- do 60% zaokružene financijske konstrukcije ulaganja, ako se nalaze na otocima i u brdsko-planinskim područjima, te ako su im financijske mogućnosti ograničene (prihod po glavi stanovnika manji od 65% prosjeka RH),
- do 40% zaokružene financijske konstrukcije ulaganja na ostalim područjima.

Fond prati izvođenje projekata, programa i sličnih djelatnosti, sudjeluje u nadzoru izvođenja zahvata i namjenskoga korištenja sredstava koje je dodijelio, sukladno zaključenom ugovoru, bez obzira da li su sredstva dodijeljena kao zajam, subvencija, financijska pomoć ili donacija. Ima pravo uvida u svu dokumentaciju vezanu uz procjenu izvedivosti ulaganja i očekivanih učinaka na okoliš, odnosno energetske učinkovitost. Nacionalnom strategijom zaštite okoliša definirane su osnove za usmjeravanje i usklađivanje gospodarskih, tehničkih, znanstvenih, obrazovnih, organizacijskih i sličnih mjera, te provođenja međunarodnih obveza s ciljevima zaštite okoliša.

Nacionalni strateški ciljevi zaštite okoliša temelje se na načelima održivoga razvoja, te postojećim i budućim pritiscima na okoliš, kao i zahtjevima koji se moraju ispuniti u pogledu zaštite okoliša. Oni su podijeljeni u nekoliko skupina:

Razvoj infrastrukture za cjelovit sustav gospodarenja otpadom, koji se sastoji od:

- usuglašavanja propisa (provedba EU propisa o otpadu),
- dogradnje infrastrukturnih postrojenja i sustava, izgradnje kapaciteta,

- servisnih službi sustava, edukacije stručnjaka i javnosti.

Postupno smanjivanje količina otpada na izvoru, te otpada kojega se mora odložiti, uz materijalnu i energetske uporabu otpada, koji se sastoji od prevencije nastajanja otpada na mjestu proizvodnje – programi čistije proizvodnje, separacije otpada na izvoru nastanka: industrija i domaćinstva, izgradnje podsustava prikupljanja i zbrinjavanja prioriteta vrsta otpada (ambalažni otpad, stari automobili, elektronički i električki otpad, biorazgradivi otpad, gume, papir,...).

Postupno smanjivanje rizika od otpada saniranjem i postupnim zatvaranjem odlagališta komunalnoga otpada, zbrinjavanjem svih točaka visokoga rizika opasnoga otpada, te uspostavljanjem sustava za termičku obradu onoga dijela otpada, koji se tako može obrađivati u postojećim kapacitetima.

U cilju zaštite okoliša date su odrednice radi praćenja stanja okoliša, pregled područja na kojima je potrebno provesti sanaciju ugroženoga okoliša i osnovni uvjeti za njezinu provedbu, izvori i procjena potrebnih sredstava za provedbu mjera zaštite okoliša, osnove za usmjeravanje i unaprjeđivanje odgoja, izobrazbe i znanstveno istraživačkoga rada za okoliš, te prioriteta koji obuhvaćaju:

- prijedloge za rješavanja pitanja kao što su odvojeno prikupljanje otpada,
- konačno odlaganje otpada nakon korištenja njegovih vrijednih svojstava,
- osiguravanje uređaja za uporabu otpada,
- uspostavu kontrole skupljanja, zbrinjavanja i gospodarenja otpadom i osiguranje potrebitih financijskih sredstava.

Sukladno utvrđenim ciljevima i zadaćama u Nacionalnoj strategiji zaštite okoliša i propisanim Zakonom, Fond će zadaće i ciljeve planirati kroz ostvarivanje sljedećih grupa poslova:

- sanacija odlagališta otpada, izbjegavanja i smanjivanja nastajanja otpada i iskorištavanja vrijednih svojstava otpada,
- sanacija odlagališta opasnoga otpada – neuralgične točke visokoga rizika,
- zaštita, očuvanje i poboljšanje kakvoće zraka, tla, voda i mora,
- ublažavanje klimatskih promjena i zaštita ozonskoga omotača,
- poticanje čistije proizvodnje, odnosno izbjegavanje i smanjenje nastajanja otpada i emisija u proizvodnomu procesu,
- zaštita i očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti,
- poticanje održivoga korištenja prirodnih dobara,
- poticanje održivoga razvoja ruralnoga prostora,
- poticanje održivih gospodarskih djelatnosti, odnosno održivoga gospodarskoga razvoja,
- poticanje obrazovnih, istraživačkih i razvojnih studija, programa, projekata i drugih djelatnosti, uključujući i demonstracijske aktivnosti,
- međunarodni projekti u zaštiti okoliša.

Kako bi se zatečeno stanje u sustavu odlaganja komunalnoga otpada promijenilo, potrebno je ponajprije uspostaviti suvremeni način gospodarenja otpadom, koji će utvrditi tijekove otpada kao i utjecaj otpada na okoliš.

U cilju toga, Fond će svoju djelatnost usmjeriti na:

- sanaciju postojećih odlagališta komunalnoga otpada i postupno zatvaranje,
- sanaciju otpadom onečišćenoga tla radi smanjenja utjecaja na okoliš,
- poticanje izrade studija utjecaja na okoliš,
- ishođenje lokacijskih uvjeta i rješavanje imovinsko pravnih odnosa,
- provedbu sustavnih analiza na regionalnoj razini stanja odlagališta komunalnoga otpada, opremljenosti,

preostalim kapacitetima kao i utjecaju na okoliš,

- postupno zatvaranje postojećih »službenih« odlagališta komunalnoga otpada do otvaranja regionalnih centara za gospodarenje otpadom,
- sprječavanje nenadziranoga odlaganja otpada,
- poboljšanje upravljanja odlagalištima,
- sanaciju odlagališta građevinskoga otpada, divljih odlagališta koja svojim postojanjem predstavljaju opasnost za okoliš i zdravlje ljudi,
- zbrinjavanje ostalog otpada.

Fond će poticati izbjegavanja i smanjivanja nastajanja otpada, te podupirati projekte uspostave sustava odvojenoga prikupljanja i reciklaže otpada kao osnovnoga preduvjeta za smanjenje opterećenja okoliša, poglavito opasnim otpadom (baterije, akumulatori, elektronički otpad, gume, ambalažni otpad, ...) putom projekata primarne reciklaže, kao što su:

- postavljanje zelenih otoka radi odvojenoga prikupljanja u kontejnerima komunalnoga otpada (za staklo, papir, pet ambalaže, PVC ambalaže i biorazgradivi otpad),
- odvojeno prikupljanje baterija i akumulatora i prikupljanje biorazgradivog otpada,
- uspostava reciklažnih dvorišta za odvojeno prikupljanje guma, stakla, papira, starih automobila, elektroničkoga otpada, kućanskih aparata, metala, biološki razgradivoga otpada,
- izgradnju regionalnih reciklažnih dvorišta za biološku obradu i za obrade drugih vrsta otpada,
- odvojeno prikupljanje otpada na otocima.

Osnovna zadaća i cilj sanacije odlagališta je stvaranje uvjeta za gospodarenje otpadom. Zato će Fond putom projekata sanacije dio sredstava ulagati u konkretne projekte i programe koji su vezani za gospodarenje otpadom (reciklažna dvorišta, kompostane, prerade stakla, PET

ambalaže, PVC ambalaže, otpadne gume, ...), a posebno će se participirati i dio sredstava sukladno prioritetima koje utvrdi Ministarstvo zaštite okoliša, prostornoga uređenja i graditeljstva u projekte izgradnje regionalnih centara za gospodarenje otpadom (Lećevica-Split, Marišćina – Rijeka, ZiOS-centar za gospodarenje otpadom Istočne Slavonije, Bikarac-Šibenik, Centar za gospodarenje otpadom sjeverozapadne Hrvatske), izgradnja građevina namijenjenih skladištenju, obrađivanju i/ili odlaganju otpada, izgradnja centara za zbrinjavanje opasnoga otpada i izgradnja odlagališta za graditeljski otpad.

Uporaba otpada i iskorištavanje vrijednih svojstava otpada jedan je od najznačajnijih ciljeva u gospodarenju otpadom. Fond će pratiti projekte za uporabu i iskorištavanje vrijednih svojstava otpada, te poticati i pomagati takav vid gospodarenja otpadom. Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost će raspisivati natječaje za potporu slijedećim projektima:

- uporaba ambalažnoga otpada (staklo, PVC ambalaža, PET ambalaža, papir),
- uporaba otpadnih guma,
- uporaba biorazgradivoga otpada (kompostiranje, bioplinifikacija),
- uporaba aluminijske ambalaže, elektroničkoga otpada, otpadnih ulja, i zbrinjavanje baterija i akumulatora, ambalaže otpadnih boja i lakova, žarulja, ambalaže koja je sadržavala opasne tvari, građevinskoga otpada, medicinskoga otpada, otpadne vune,
- termička obrada otpada.

U suradnji s Ministarstvom zaštite okoliša, prostornoga uređenja i graditeljstva Fond će sudjelovati svojim sredstvima u sanaciji odlagališta opasnoga otpada, koja svojim postojanjem predstavljaju visok rizik za okoliš i zdravlje ljudi. Ciljevi i zadaće bit će usmjereni sanaciji otpadom onečišćenoga tla, sanaciji visoko opterećenih lokaliteta starih odlagališta opasnoga otpada, sanaciji

lokaliteta napuštenih industrijskih pogona, poticanje uspostave kontrole tijekom opasnoga otpada, izrade stanja i količina proizvedenoga opasnoga otpada, korištenja raspoloživih proizvodnih kapaciteta, novih tehnologija u obradi opasnoga otpada, poticanje izgradnje spalionica za opasni otpad, sanaciji devet točaka opasnoga otpada: Lemić brdo kod Karlovca, bazeni lužnate vode i crvenoga mulja na lokaciji bivše tvornice glinice kod Obrovca, Jama «Sovjak» kod Rijeke i odlagalište azbesta u Mravinačkoj kavi kod Splita, odlagalište šljake TE Plomin I, Koksara Bakar, odlagalište šljake u Kaštelanskom zaljevu, odlagalište zauljenih muljeva u Botovu, te odlagalište fosfogipsa u Kutini.

Fond će u okviru zaštite, očuvanja i poboljšanje kakvoće zraka, tla, voda i mora te ublažavanje klimatskih promjena i zaštite ozonskoga omotača podupirati projekte:

- uvođenje sustava mjerenja kakvoće zraka,
- mjerenja emisije plinova,
- automatsko evidentiranje prekoračenja nedopuštenih emisija,
- poboljšanje katastra emisija,
- programi sanacije onečišćenoga zraka na županijskoj razini,
- uvođenje sustava mjerenja benzena u zraku,
- korištenje obnovljivih izvora energije,
- izgradnju termoelektričnih postrojenja u skladu s postojećim regulativama i smjernicama EU,
- korištenje niskosumpornih goriva,
- smanjenje emisija čestica u postrojenjima na tekuća goriva,
- ugradnju filtara,
- smanjenje ekscenih emisija,
- povećanje proizvodne djelotvornosti postojećih postrojenja kao i djelotvornost prijenosa električne energije i njezine distribucije,
- poboljšanja kakvoće goriva,
- smanjenje hlapivih plinova,
- uporabu alternativnih goriva,

- uporabu organskih sredstava za čišćenje u domaćinstvima,
- smanjenje opterećenja industrijskih otpadnih voda i smanjenje količine otpadnih voda s odlagališta,
- donošenje mjerila za iskorištavanje voda vezanih za zaštitu ekosustava pojedinih vrsta,
- projekte analiziranja degradacije tla,
- pošumljavanje ugroženih područja ili požarom opustošenih područja.

Fond će poticati čistije proizvodnje, odnosno izbjegavanje i smanjenje nastajanja otpada i emisija štetnih plinova u okoliš. Čistija proizvodnja podrazumijeva kontinuiranu primjenu i provođenje preventivnih aktivnosti i mjera na proizvodne postupke, proizvode i usluge, u svrhu povećanja učinkovitosti, te smanjenje negativnoga utjecaja za zdravlje ljudi i okoliš.

Poticat će se i sufinancirati projekti i programi koji imaju za cilj uspostavu čistije tehnologije, učinkovitije korištenje sirovina i korištenje energije, sprječavanje nastanka opasnih i otrovnih tvari iz proizvodnji, smanjenje štetnih emisija i količine otpada na mjestu nastanka, proizvodnju ekološki prihvatljivih proizvoda, korištenje otpada kao energenata, uvođenje sustava upravljanja zaštitom okoliša i ugradnju filtera u proizvodne procese.

Gospodarski objekti moraju biti uključeni u postupak zbrinjavanja nastalog otpada, odnosno u zatvaranje životnoga ciklusa tvari, komponenata i produkata, kroz njihov uporabni vijek, sve dok ne postanu otpad. Također je važno da se otpad zbrinjava u blizini svojega nastanka, koliko je to moguće.

U svrhu postupnoga smanjivanja količine otpada, treba podupirati provedbu postupaka čistije proizvodnje, te pružiti punu potporu i poticaje. Strategija čistije proizvodnje usmjerena je na sveukupno smanjenje utjecaja tijekom cijeloga životnoga ciklusa proizvoda i usluga, od dizajna do uporabe i konačnoga odlaganja.

Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti odredili su osnovna polazišta Hrvatske uvažavajući zaštitu i očuvanje biološke krajobrazne raznolikosti. Prirodne vrijednosti, te očuvana biološka i krajobrazna raznolikost na području Hrvatske su jedan od značajnih izvora u razvojnoj politici Hrvatske, posebno onih područja koja su vezana za turizam, poljoprivredu i zaštitu naslijeđenih vrijednosti. Zaštita prirode mora se temeljiti na zaštiti vrsta i njihovih staništa zaštićenim područjima.

Oni postupci koji ugrožavaju biološku i krajobraznu raznolikost, moraju se posebno nadzirati. S obzirom na iznimno visoku vrijednost Hrvatske sa stajališta bogatstva i očuvanosti biološke i krajobrazne raznolikosti, imamo sve preduvjete da upravo to bogatstvo bude temelj za daljnji gospodarski razvoj.

Stoga će Fond sufinancirati programe, projekte i djelatnosti zaštite okoliša, zaštitu biljnih i životinjskih vrsta, te zaštite područja. Dakle, poticat će se i sufinancirati očuvanje postojeće biološke i krajobrazne raznolikosti biljnih, gljivarskih i životinjskih vrsta i podvrsta, zaštita ekoloških sustava i staništa, očuvanje postojećih prirodnih močvara, svih vlažnih staništa, te zaštita genetičke raznolikosti.

Fond će poticati projekte, programe i djelatnosti u cilju održivoga korištenja prirodnih dobara vezano za iskorištavanje i istraživanje mineralnih sirovina, šljunka i pijeska, očuvanje krških ekoloških sustava, eksploataciju šuma, te zaštitu otoka, priobalja, mora i podmorja.

Sve djelatnosti koje koriste prirodne izvore (šumarstvo, poljoprivreda, lov, ribarstvo, ...), kao i prostorno planiranje razvojnih programa mora biti u skladu s temeljnim odredbama Zakona o zaštiti prirode, pa ih se mora provoditi tako da što manje utječu na održivosti prirodnih izvora.

Kako bi se doprinijelo prevladavanju poteškoća u ruralnim područjima i osigurao povratak stanovništva s uvjetima za trajni

život uz osiguranje primjerenoga standarda života, Fond će poticati programe razvoja seoskih prostora (graditeljskoga naslijeđa, seoskoga turizma, ekološke poljoprivrede, autohtonih zanata, ...), promicanje kvalitetnih autohtonih proizvoda, uzgoj izvornih i zaštićenih pasmina, prilagodbu proizvodnih prostora standardima i dobroj praksi EU.

Fond će poticati održive gospodarske djelatnosti, odnosno održivi gospodarski razvoj, te ulagati u projekte, programe i djelatnosti, koji će osigurati održivo korištenje prirodnih dobara, racionalnu uporabu energije, te korištenje obnovljivih izvora energije.

Jasno određeni ciljevi, te sustavno djelovanje u cilju zaštite okoliša i održivoga gospodarskoga razvoja u skladu s direktivama EU i primjenom dobre prakse EU mogu dugoročno osigurati da društveni i gospodarski razvoj budu usmjereni održivom razvoju.

Fond će ulagati znatne napore na informiranju javnosti o djelatnostima koje provodi u području zaštite okoliša, energetske učinkovitosti i korištenju obnovljivih izvora energije. Fond će ulagati u projekte i programe zaštite okoliša koji nisu izrijeком navedeni, a za koje se utvrdi da su od interesa za ostvarivanje ciljeva i zadaća Fonda. Za takve projekte svake će se godine planirati do 2 % sredstava namijenjenih za zaštitu.

Ciljane skupine za provedbu programa i djelatnosti u području energetske učinkovitosti su industrija, sektor usluga i javni sektor. Potiče se povećanje učinkovitosti na strani potrošača energije dok je povećanje učinkovitosti u proizvodnji, prijenosu i distribuciji izravni interes proizvođača, prijenosnih tvrtki i tvrtki koje se bave distribucijom i trgovinom. Sektor usluga i javni sektor se mogu svrstati po grupama potrošnje energije (grijanje, rasvjeta, hlađenje, ventilacija, priprema sanitarne tople vode.)

Kod energetske učinkovitosti u industriji prioritet je ušteda toplinske

energije (iskorištavanje otpadne topline, kogeneracija), gdje se mogu postići uštede i do 30 %.

U sektoru komercijalnih usluga (hoteli, drugi turistički objekti, trgovine,...), dugoročno gledano, više od polovice objekata biti će novogradnje. U tom sektoru je izražen jasan gospodarski interes, jer povećanje energetske učinkovitosti izravno smanjuje troškove poslovanja. Zbog toga će se energetska učinkovitost moći postići preciznom regulativom o toplinskoj izolaciji i normativima toplinske potrošnje za takve objekte.

Potencijali povećanja energetske učinkovitosti u sektoru komercijalnih usluga leže poboljšanju učinkovitosti korištenja energije kod sustava za grijanje, klimatizacije, mjerama uštede na rasvjeti, izvođenju pasivne solarne arhitekture i (kod novogradnje) toplinskoj izolaciji (novogradnja i rekonstrukcije).

Optimalni zahvati za racionalizaciju potrošnje energije u sektoru turizma podrazumijevaju uštedu električne energije putom optimizacije i automatizacije rasvjete, klime, uštede na pripremi sanitarne tople vode uvođenjem štednih armatura uz elektronički regulirane ventile i termostate, te kombiniranim korištenjem solarnih kolektora, uštedu goriva za grijanje putom analize potrošnje, automatizirane regulacije, revitalizacije kotlovskih postrojenja, ugradnje solarnih kolektora i smanjenje potrošnje vode analizom gubitaka, redukcijom tlaka po katovima, uvođenjem štednih armatura. U sektoru javnih i nekomercijalnih usluga bolnice su najznačajniji potrošači zbog njihovoga neprekidnoga rada tijekom cijele godine. Nakon bolnica, po značaju su škole, predškolske ustanove, svi ostali objekti socijalne skrbi, objekti vladinih institucija uključujući i vojarne, te druge javne ustanove na svim razinama. Najvažniji zahvati povećanja energetske učinkovitosti u ovoj skupini su zahvati na toplinskim instalacijama i kompenzacija jalove snage,

vremensko vođenje vršnih opterećenja i uvođenje apsorpcijskih rashladnih uređaja.

Za postojeće objekte treba smanjiti potrošnju toplinske energije i električne energije primjenom postupaka upravljanja sa strane potrošnje.

U svim postrojenjima za proizvodnju toplinske energije treba težiti i zamjeni postojećih fosilnih goriva, kako radi ograničenih raspoloživih količina, tako i zbog izravnoga smanjenja emisija u zrak i okoliš. Potpora povećanju energetske učinkovitosti provodit će se realizacijom individualnih projekata i grupih projekata.

U Republici Hrvatskoj domaćinstva troše oko 30 % ukupne primarne energije, od čega značajan dio (oko 65 %) otpada na grijanje i pripremu potrošne tople vode.

Sustav područnoga grijanja (ili daljinskoga grijanja) je sustav opskrbe toplinom proizvedenom centralno i distribuiranoj putom vrelovodne ili parovodne mreže do potrošača. Cilj nacionalnoga eneretskoga programa je smanjenje gubitaka i racionalizacija proizvodnje, transporta, distribucije i potrošnje toplinske energije (vrole vode i vodene pare).

Orednice strategije su razvoj i poboljšanje postojećih sustava, povezivanje lokalnih toplana u centralizirane sustave opskrbe (po mogućnosti uz korištenje viškova toplinskih kapaciteta u industriji), te uvođenje i razvoj sustava centralizirane opskrbe toplinskom energijom u naseljima i gradovima, gdje danas takvih sustava nema. Djelatnosti na poboljšanju energetske učinkovitosti su zamjena i rekonstrukcija zastarjelih i neučinkovitih postrojenja i tehnologija, uvođenje boljih tehnologija spaljivanja goriva, prelazak na zamjenska i dopunska goriva (prirodni plin, korištenje otpadne topline), uključivanje obnovljivih izvora u sustav (otpad, biomasa,...), optimiranje proizvodnih postrojenja toplinske energije i korištenja akumulatora topline, poticanje korištenja kogregacijske proizvodnje, standardizacija instalacija, opreme, uređaja i procedura, smanjenje

gubitka medija i toplinske energije pri transportu i distribuciji, racionalno korištenje i smanjenje potrošnje toplinske energije kod potrošača, uvođenje mjerenja i registracije potroška kod svakoga potrošača, te obračun troškova toplinske energije isključivo prema izmjerenim vrijednostima, uvođenje promocijsko edukacijskih mjera.

Fond će također poticati korištenja obnovljivih izvora energije kao što je sunčana energija, jer samo pasivno korištenje sunčane energije u Hrvatskoj, kod grijanja objekata u turističko ugostiteljskom i stambenom sektoru, može donijeti uštede na razini od 50 % do 75 % u odnosu na sadašnju potrošnju.

Najveći potencijal za grijanje, hlađenje i pripremu potrošne tople vode prepoznat je kod većih grupa potrošača poput turističkih smještajnih kapaciteta, domaćinstava, javnoga sektora, sektora usluga, industrije i poljoprivrede.

Fond će također poticati korištenja obnovljivih izvora energije kao što je energija vjetra. Prirodni potencijal energije vjetra lokalno je uvjetovan i ovisi o: utjecaju oblika terena (orografiji), hrapavosti zemljine površine i objektima koji u neposrednoj blizini remete strujanje zraka, korištenju energije iz biomase.

U Hrvatskoj postoji veliki potencijal biomase kao otpada pri sječi i održavanju šuma, otpada koji nastaje u drvnoj proizvodnji, te poljoprivredi i prehrambenoj industriji. Postoji i potencijal korištenja energetskih svojstava komunalnoga otpada, te bioplina. Fond će poticati revitalizaciju i uvođenje novih sustava biomase u sklopu gospodarskih subjekata i velikih umreženih sustava, a potom i kod individualnih korisnika. Poticat će se i proizvodnja svih vrsta bio goriva kao i proizvodnja opreme za njihovu proizvodnju, te izgradnja malih hidroelektrana ukupne instalirane snage od oko 100 MW.

U Hrvatskoj postoji više stoljetna tradicija iskorištavanja geotermalne energije iz prirodnih izvora u medicinske svrhe i za kupanje (Geotermalna energija). Stoga će

Fond sudjelovati na programima i projektima istraživanja i razrade postojećih i novih geotermalnih izvora.

Fond će pomagati pilot projekte poticanja održive gradnje, u smislu racionalnoga korištenja energije, a u području poticanja pasivne i aktivne solarne arhitekture pomoć će se projekti uvođenja energetski i ekološki efikasnih građevinskih materijala i elemenata, aktivnih pasivnih solarnih elemenata i sustava.

Mjere energetske učinkovitosti (i smanjenja emisije štetnih plinova) u sektoru prijevoza odnose se na potpore primjene tehničkih i organizacijskih mjera u putničkom i teretnom prometu. Posebno se to odnosi na organizaciju javnoga prijevoza u gradskim središtima, gdje se primjenom i zamjenom goriva mogu postići značajni rezultati na smanjenju emisija u zrak. To uključuje i uporabu motora koji koriste najnovija tehnička rješenja.

U cestovnom prometu, putničkom i teretnom, Fond će poticati uvođenje i korištenje alternativnih goriva kao što su vodik, ukapljeni naftni plin, stlačeni prirodni plin, bioplin, biodiesel, bioetanol, biometanol, emulzija diesel-voda, pogon opremljen baterijama i gorive ćelije. Fond za zaštitu okoliša, energetska učinkovitost i

obnovljive izvore energije ulagat će napore na informiranju javnosti o djelatnostima koje provodi na području energetske učinkovitosti i korištenju obnovljivih izvora energije, te poticati projekte, programe i slične djelatnosti u cilju poboljšavanja sustava informiranja o energetske učinkovitosti i korištenju obnovljivih izvora energije. Poticanje obrazovnih, istraživačkih i razvojnih studija, programa, projekata i sličnih djelatnosti, uključujući i demonstracijske djelatnosti na području energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije ključno je za promicanje i širenje saznanja i spoznaja o važnosti racionalnoga i održivoga korištenja energije.

Zaštita okoliša, energetska učinkovitost i korištenje obnovljivih izvora energije su jedno od važnih strateških opredjeljenja u strategiji gospodarskoga razvoja Hrvatske i u postupku priključenja EU. Radi ostvarivanja svih planiranih programa, projekata i djelatnosti, Fond će raspisivati odgovarajuće natječaje za korištenja njegovih sredstava. Također je obvezan uspostaviti i stručnu suradnju sa stručnim i znanstvenim institucijama, kako bi se ostvarili planirani ciljevi u zaštiti okoliša i energetske učinkovitosti na najracionalniji i najučinkovitiji način.

Zaključak

Općina Hum na Sutli i grad Pregrada su sporazumom dogovorile izradu Zajedničkoga projekta ukupnoga razvoja u cilju stvaranja početne razvojne osnove. Projekt ukupnoga razvoja će odrediti tko mora što učiniti, gdje se mora i kada nešto učiniti, zašto se mora nešto učiniti (ciljevi koje se mora ostvariti), kako i na koji način se mora zacrtani zadatak izvesti, učiniti ili provesti.

Što činiti?

Kako poticati i upravljati gospodarskim razvojem na svojem području?

- Identificirati sve nositelje regionalnoga razvoja, a posebno motivirane pojedince, koji znaju i mogu potaknuti područne razvojne inicijative,
- stvoriti mreže suradnje između tih pojedinaca i gospodarskih subjekata,
- inicirati ključne elemente urbane obnove (kako pozitivne elemente urbane – gradske sredine uklopiti u JLS (jedinice lokalne samouprave) – kao što su to uspješno učinile JLS Austrije i Bavarske),
- predložiti politiku socijalnih povlastica – stipendija, sponzorstava, naknada za đake studente, mlade obitelji i perspektivne kadrove,
- ustanoviti koji su to gospodarski, socijalni, tehnološki, kulturni, pravni i drugi problemi, koji usporavaju razvoj, a koji su pospješitelji razvoja,
- odrediti koji će to biti razvojni subjekt, i institucije na koje će se osloniti prateći subjekti u provedbi željenoga razvoja,
- stvoriti uvjete za promjene, ukloniti otpore promjenama koje dovode do ubrzanoga razvoja, smanjivati institucionalne i administrativne zapreke i ograničenja, pomagati trgovačkim društvima, osobito manjima i srednjima u nabavi znanja i izvora,
- obučavati i stručno osposobiti vlastito stanovništvo:
 - organizirati obrazovanje vlastitih djelatnika (u upravi i samoupravi),
 - organizirati dodatno obrazovanje poslovođa sa svojega područja,
 - organizirati obrazovanje mogućih novih poduzetnika,
- razmotriti mogućnost uspostave malih poslovnih zona i poslovnih uslužnih središta, te identificirati postojeća poslovno inovacijska središta u regiji ili u blizini vlastite regije,
- razmotriti mogućnost uspostave Područnoga razvojnoga središta,
- obnoviti ili uspostaviti zadrugu,

- identificirati raspoložive područne razvojne fondove, razmotriti uključivanje u projekte županijskoga ureda za gospodarstvo,
- sačiniti popis i procjenu razvojnih ograničenja i problema,
- identificirati mogućnosti suradnje privatnoga i javnoga sektora, npr. izgradnji kanalizacijske mreže kroz partnerstvo privatnog i javnog sektora, na način da davanjem koncesije za eksploataciju kanalizacije privatnoj tvrtci na određen broj godina općine dobivaju nakon inicijalnoga proteka vremena trajnu infrastrukturu, osigurano financiranje značajne investicije i zadovoljstvo svojih građana bez uloženoga općinskog odnosno gradskoga proračuna,
- napraviti Forum znanja – planiranjem koncentracije razvojnih znanja, i iskustava, te distribuciju znanja, iskustava, obrazovanja i obuka ključnih za razvoj regije,
- pružiti ruku udrugama za očuvanje okoliša i uključiti ih u održivi razvoj,
- identificirati sastojke regionalnoga kapitala,
- odabrati i krenuti s motiviranjem seoskih gospodarstva za dopunsku turističku djelatnost,
- u selima s autohtonim obilježjima osmisliti turističku ponudu,
- identificirati projekte koji bi doprinijeli ubrzanom razvoju, a koji bi bili prikladni za financiranjem putem municipalnih obveznica,
- osnovati poduzetničku čitaonicu,
- stvoriti prepoznatljivi vizualni identitet općine Hum na Sutli i grada Pregrade,
- podignuti panoe i putokaze,
- utvrditi djelatnosti koje treba poticati,
- specificirati načine korištenja Fonda za zaštitu okoliša.

Dodatak

Razvojni nacrt

za izradu i trajno dopunjavanje Projekta ukupnoga razvoja zadanoga područja

Želimo li pokrenuti ubrzani razvoj određenoga područja, prvo moramo odrediti što ćemo razvijati, a tek nakon toga kako ćemo to razvijati.

Što će se razvijati odrediti će Razvojni nacrt. Osim stručnjaka, u njegovoj izradi mora sudjelovati što više zainteresiranih građana i subjekata odnosnoga područja.

Projekt ukupnoga razvoja će odrediti kako će se razvijati ono, što je utvrđeno u Razvojnem nacrtu.

Dakle, na početku cijeloga razvojnoga posla, potrebno je utvrditi Razvojni nacrt. On određuje koja područja i/ili koje djelatnosti treba razviti. Stoga ćemo Razvojni nacrt konstruirati po slijedećim točkama:

- - Područje djelatnosti
- - Prioriteti
- - Problemi
- - Prijedlozi rješenja.

Ubrzani razvoj se neće ostvariti ne razvijamo li paralelno slijedeća područja i/ili djelatnosti:

- - Prostor
- - Stanovništvo
- - Prirodno i kulturno naslijeđe, te njihovu zaštitu
- - Gospodarstvo i gospodarsku infrastrukturu
- - Stanovanje, javne zgrade i površine
- - Komunalnu infrastrukturu
- - Društvenu infrastrukturu
- - Katastar i zemljišne knjige
- - Prostorno urbanističke spise
- - Proračun jedinice lokalne samouprave.

Razvojni nacrt (neispunjene njegove stranice ili tiskalice) treba jednom godišnje davati na popunjavanje djelatnicima samouprave, poglavarstvu, vijećnicima, udrugama, gospodarstvenicima, te svim zainteresiranim, kako bi se od njih dobivalo svježije obavijesti o onomu što još treba učiniti. To je najbolji oblik ažuriranja razvojnih spisa, što je posao provoditelja razvoja. Ujedno je to trajan oblik ankete o učinjenom.

Novi razvojni skok

I. PROSTOR

1. Prioriteti:

- a) ujednačavanje pretpostavki za razvoj cijeloga područja
- b) bolja procjena prirodnih izvora i bolje raspolaganje njima od JLS
- c) osobita pozornost posebnim područjima (uz vode, prometnice, granicu, ...)
- d)

2. Problemi:

- a) zakonska određenja
- b) vlasništvo
- c) demografski problemi
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) značajniji sustavni poticaji
- b) decentralizacija upravljanja
- c) posebni poticaji
- d)

Za bogatiji i bolji život svih građana

Novi razvojni skok

II. STANOVNIŠTVO

1. Prioriteti:

- a) zadržavanje mlađega radno sposobnoga stanovništva na području
- b) zadržavanje školanoga stanovništva
- c) povećanje broja stanovnika ukupno i po strukturi
- d)

2. Problemi:

- a) nepostojanje primjerenih radnih mjesta
- b) nedostaci područja za život i njegove određene neprivlačnosti
- c) nepostojanje poticaja za određene grupe stanovništva
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) otvaranje radnih mjesta
- b) poticaji za ostanak
- c) poticaji za naseljavanje
- d) povećanje kakvoće i opće atraktivnosti područja za život
- e)

Za bogatiji i bolji život svih građana

Novi razvojni skok

III. PRIRODNO I KULTURNO NASLIJEĐE, TE NJIHOVA ZAŠTITA

1. Prioriteti:

- a) zaštita spomenika kulture
- b) zaštita prirodnih znamenitosti
- c) zaprijeke svim onečišćenjima
- d)

2. Problemi:

- a) spore aktivnosti
- b) nedovoljna sredstva
- c) nepostojanje sustava gospodarenja otpadom
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) odrediti nositelje poslova
- b) osigurati sredstva
- c) uspostaviti sustav gospodarenja otpadom
- d)

Novi razvojni skok

IV. GOSPODARSTVO I GOSPODARSKA INFRASTRUKTURA

1. Prioriteti:

- a) udruge proizvođača
- b) zadruge
- c) inkubatori
- d) razvojna središta
- e) savjetnici (poslovni, financijski, pravni, porezni, ...), treneri poduzetništva
- f) gospodarska zona (obrtnička), mala poslovna zona, industrijska zona
- g)

2. Problemi:

- a) nedovoljna sredstva
- b) nedovoljno stručnjaka
- c) nedovoljni ustrojbeni oblici
- d) neutvrđeni pravci razvoja
- e)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) osigurati dodatna sredstva
- b) obrazovati stručnjake
- c) privući stručnjake
- d) ustrojiti razvojne grupe
- e) ustrojiti razvojno središte
- f) izraditi gospodarski razvojni projekt za cijelo područje
- g) ustrojiti povezane gospodarske programe
- h)

Novi razvojni skok

V. STANOVANJE, JAVNE ZGRADE I POVRŠINE

1. Prioriteti:

- a) obnova zapuštenih javnih zgrada
- b) obnova zapuštenih privatnih zgrada
- c) uređenje okoliša oko zgrada
- d)

2. Problemi:

- a) nedostatak propisi
- b) nedovoljna sredstva
- c) vlasnički problemi
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) donošenje lokalnih planova obnove
- b) donošenje lokalnih propisa
- c) osiguranje dodatnih sredstava
- d)

Novi razvojni skok

VI. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

1. Prioriteti:

- a) vodoopskrbni sustav
- b) otpadne vode
- c) elektroopskrba
- d) plinoficiranje
- e) državne, regionalne i lokalne ceste, poljski putovi, mostovi, ...
- f) autobusne i željezničke postaje
- g) prometno povezivanje sa središtima
- h)

2. Problemi:

- a) nedovoljna sredstva
- b) nepostojeći i nedovoljni projektni, planski i tehnički spisi
- c) neodređeni pravci razvoja stambenih naselja
- d) neodređeni pravci razvoja gospodarskih područja
- e)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) osiguranje dodatnih sredstava
- b) usvajanje znanja o novijim i jeftinijim rješenjima
- c) donošenje obvezujućih planskih i tehničkih spisa
- d) donošenje razvojnih programa
- e)

Za bogatiji i bolji život svih građana

Novi razvojni skok

VII. DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

1. Prioriteti:

- a) obrazovanje
- b) zdravstvo
- c) socijalna skrb (domovi umirovljenika, potpuna građanska skrb, ...)
- d) kultura
- e) šport
- f) građanske udruge, volonterstvo
- g)

2. Problemi:

- a) nedovoljna sredstva
- b) nedovoljno stručnjaka
- c) nepostojanje razvojnih planova
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) osiguranje dodatnih sredstava
- b) školanje i izobrazba stručnjaka
- c) poticaji za privlačenje stručnjaka
- d) organiziranje postojećih stručnjaka
- e) donošenje razvojnih planova za djelatnosti
- f)

Za bogatiji i bolji život svih građana

Novi razvojni skok

VIII. KATASTAR I ZEMLJIŠNE KNJIGE

1. Prioriteti:

- a) provedba katastarsko geodetskih snimanja nesnimljenih područja
- b) opremanje i stavljanje u potpunu funkciju gruntovnice
- c)

2. Problemi:

- a) nedovoljna sredstva
- b) nepostojanje potrebitih spisa
- c) metode rada
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) osiguranje dodatnih sredstava
- b) kompjutorizacija
- c) školanje stručnjaka
- d)

Za bogatiji i bolji život svih građana

Novi razvojni skok

IX. PROSTORNO URBANISTIČKI SPISI

1. Prioriteti:

- a) donošenje prostornih planova
- b)

2. Problemi:

- a) nedovoljna financijska sredstva
- b) nedostatak podloga za prostorne planove
- c) nepostojanje razvojnih projekata za gospodarski prostorni plan
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) osiguranje dodatnih sredstava
- b) usvajanje razvojnoga projekta ukupnoga područja
- c) donošenje gospodarskoga prostornoga plana
- d)

Za bogatiji i bolji život svih građana

Novi razvojni skok

X. PRORAČUN JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE

1. Prioriteti:

- a) osiguranje većih vlastitih prihoda jedinice lokalne samouprave
- b) osiguranje dodatnih sredstava od šire zajednice, državnih uprava, ...
- c) izlazak na tržište kapitala
- d)

2. Problemi:

- a) nedovoljna razvijenost i spor razvoj izvora prihoda
- b) nemogućnosti naplate prihoda
- c) nedovoljna sredstva u fondovima koji nisu vlastiti
- d)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a) razvojnim projektom brže razvijati izvore prihoda
- b) izravno sudjelovati u nastajanju i razvoju izvora prihoda
- c) poboljšati naplatu vlastitih prihoda jedinice lokalne samouprave
- d) obrazovanje vlastitih stručnjaka za korištenje tuđih sredstava
- e) suradnja s novčarskim kućama u svrhu sudjelovanja na tržištu novca
- f)

Za bogatiji i bolji život svih građana

Novi razvojni skok

XI. VLASTITE PRIMJEDBE I PRIJEDLOZI

1. Prioriteti:

- a)
- b)

2. Problemi:

- a)
- b)

3. Prijedlozi, rješenja:

- a)
- b)

4. Posebni prijedlozi

Za bogatiji i bolji život svih građana

Prikaz potreba i ciljeva

Projekta ukupnoga razvoja

Ključni koraci

Obilježja sadašnjega stanja regionalnoga razvoja

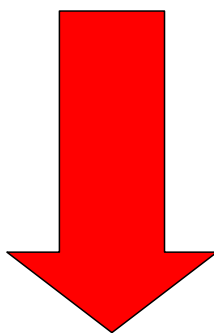
- **Gospodarska stagnacija:** Smanjenje broja gospodarskih subjekata, smanjenje broja seoskih gospodarstava, granična profitabilnost, malen broj privlačnih radnih mjesta, slaba mogućnost zaposlenja.
- **Demografski trendovi:** Ubrzano starenje stanovništva, smanjen natalitet, odlazak radno sposobnoga stanovništva u veća središta i gradove, izumiranje pojedinih ruralnih regija.
- **Infrastruktura:** Nerazvijena ili samo djelomično razvijena.
- **Socijalna i kulturna aktivnost:** Uglavnom nepostojeća, nerazvijena.
- **Okoliš:** Očuvan, ali većim dijelom zapušten, nestručnom upotrebom kemikalija (pesticida i gnojiva), potentna poljoprivredna područja zagađuju se.

Gospodarski potencijali hrvatskih regija i napose ruralnih područja ostaju neiskorišteni i vrijednost im besprekidno propada

Ako nastavimo i dalje kao i do sada ...

- **Status quo:** Dovede će do daljnjih negativnih gospodarskih i demografskih kretanja, promjena i u skoroj budućnosti do potpunog propadanja i napuštanja većeg broja naselja, pa čak i cijelih regija.
- **Procesni trendovi:** Negativni trendovi ubrzat će se i ne učini li se ništa postat će ireversibilni (na njih se više neće moći utjecati).

77% neurbanih cjelina RH izrazito nazaduje u razvoju

Održavanje “status quo” nije prihvatljiva dugoročna opcija ni za Državu u cjelini, niti za lokalne zajednice.

Postoji li alternativa?

- **Postoji ... alternativna rješenja već su prokušana i implementirana:** Najbolje prakse i praktične primjene programa provedenih u Bavarskoj, talijanskoj pokrajini Emilia Romagna-i, te u našem Međimurju, tek su neki od iznimnih primjera implementacije inteligentnih i potentnih ruralnih razvojnih strategija.
- **Kroz smisleni, sveobuhvatni integralni i sistematski primjenjen program moguće je**

Pokrenuti i ubrzati održivi područni razvoj.

Iskustva pokrajina i neurbanih krajeva koji su sustavno pristupili implementaciji razvojnih strategija dokazuju da je moguće pokrenuti pozitivne gospodarske i demografske trendove

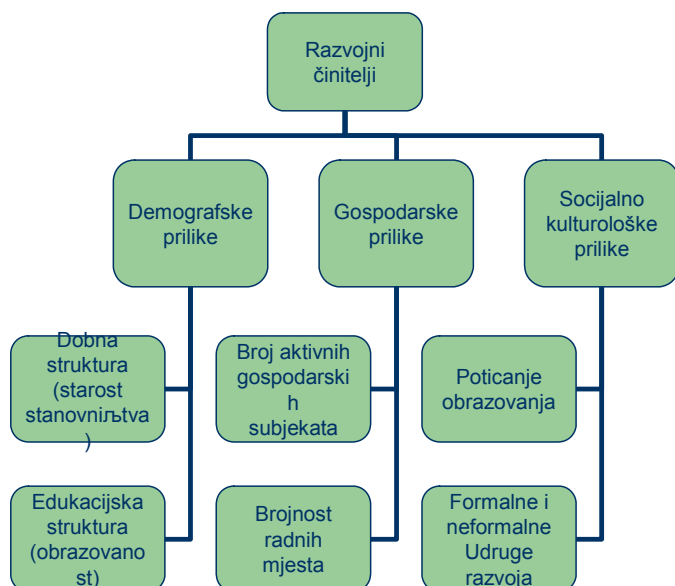
Ciljevi regionalnog razvoja

izrada i provedba područnoga razvojnoga projekta s ciljem:

- zaustaviti odlazak ljudi,
- otvarati nova mjesta za mlade,
- privući školane ljude i iz drugih krajeva,
- privući tehnološka znanja i inovacije, te ih prilagoditi područnim potrebama i osobitostima,
- osvijestiti područno pučanstvo o vlastitim razvojnim mogućnostima,
- poticati područno stvaralaštvo i poduzetništvo, te podići područnu samosvijest,
- privući ulagače iz inozemstva i tuzemstva.

Imaju li manja mjesta potrebne razvojne kapacitete ?

- **Tehnički preduvjeti razvoja ruralnih područja postoje:** minimalni infrastrukturni, demografski i gospodarski preduvjeti postoje, ali svaki od njih mora se sistematski razvijati i jačati.

- **Nedostaju važni elementi:** konceptualne razvojne strategije i planovi, obrazovne i savjetodavne institucije, organizacijske platforme okupljanja zainteresiranih grupacija (formalne i neformalne), financiranje.

Ruralna područja imaju minimalno zadovoljavajuće interne resurse i preduvjete, no njihov snažniji razvoj neće biti moguć oslanjajući se samo na vlastite snage i resurse.

Modeli regionalnoga razvoja

- model konkurentnoga razvoja (sredstva rasta planski raspodjeljuje regijama),
- model generativnoga razvoja (svaka regija neovisno o drugima ostvaruje vlastiti razvoj).

U odnosu na model, koji se koristi, razvojne djelatnosti dijelimo na:

- političko smještanje i premještanje resursa od strane središnje vlade,
- poboljšavanje učinkovitosti područnoga gospodarstva (školanje, stjecanje novih znanja i vještina, razvoj područnih financija, prometa, telekomunikacija i samostalnosti područnih subjekata).

Elementi konkurentnosti

- kakvoća obrazovanja i osposobljavanja,
- dobra organizacija,
- stalna unaprjeđenja proizvodnih i neproizvodnih postupaka,
- obujam istraživanja,
- raspoloživost infrastrukture,
- vezane i podržavajuće proizvodnje.

Lokalna samouprava mora na svomu području stvarati pozitivnu poslovnu klimu:

- jačati partnerske odnose gospodarskih subjekata,
- smanjivati institucionalne i administrativne zapreke i ograničenja,
- pomagati trgovačkim društvima u stjecanju znanja i izvora.

Konkretne mjere:

- poduzetnički inkubatori,
- male poslovne zone,
- poslovna uslužna središta,
- područni razvojni fondovi,
- poslovno inovacijska središta (Business Innovation centre – BIC),
- područna razvojna središta.

Regionalna politika države više ne može samo pokušavati ujednačiti podjednaki razvoj svih područja! Država mora poticati najveći mogući doprinos svake od regija ukupnomu državnomu razvoju (bez obzira na relativni ili apsolutni potencijal doprinosa pojedine regije). Za takav razvoj potrebna je veća inicijativa lokalnih zajednica i preuzimanje odgovornosti za vlastitu sudbinu.

Održivi razvoj, ciljevi:

- trajno održivi razvoj,
- zadovoljavajuća naseljenost,
- ujednačeni uvjeti gospodarskih ulaganja u svim dijelovima Hrvatske,
- ujednačeni uvjeti života,
- ujednačena opskrbljenost,
- održavanje raznovrsnosti strukture gospodarstva i domaćinstava,
- dostupnost svim mogućnostima svih državnih područja,
- mobilizirati i motivirati sve na području lokalne zajednice za ostvarivanje razvojnih djelatnosti,
- odrediti razvojne ciljeve kao plod zajedničkoga suglasja većine stanovništva,
- formirati stručnu skupinu u lokalnoj zajednici, koja će uz pomoć stručne projektne potpore moći planirati i provesti pojedine razvojne projekte.

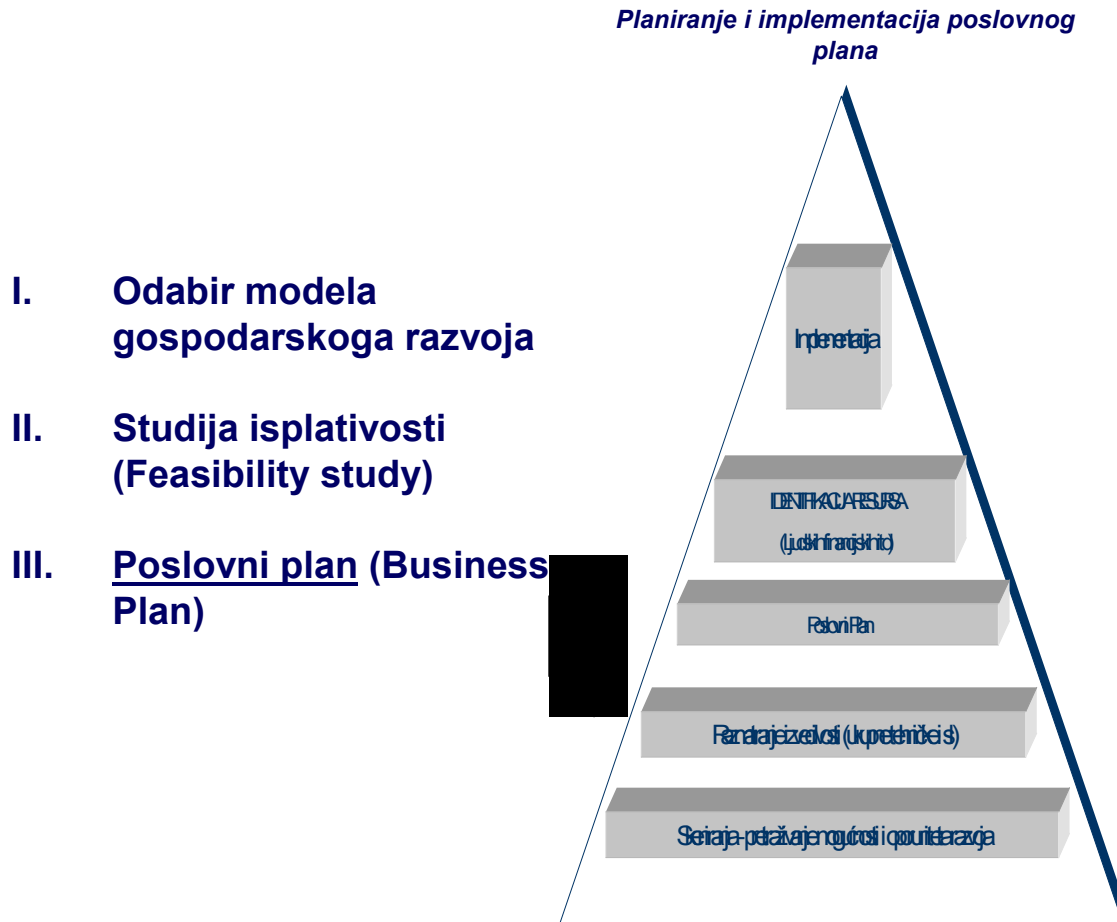
Očuvanje okoliša i život visoke kakvoće dva su komplementarna cilja razvoja, koja se međusobno podupiru i upotpunjuju.

Financiranje razvoja:

- Vlastiti izvori,
 - Udjeli u zajedničkim porezima,
 - Dotacije iz državnoga i županijskih proračuna,
-
- **Posudbom novaca: izdavanjem vrijednosnica na tržištu kapitala.**

U skladu sa Zakonom o financiranju jedinica lokalne i područne samouprave, JLS i JPS mogu financirati kapitalne izdatke raspisivanjem javnoga zajma ili izdavanjem (municipalnih) obveznica po odobrenju Ministarstva financija. One se mogu zaduživati i kod drugih jedinica lokalne samouprave, kod državnoga proračuna, bankarskoga i nebankarskoga sektora na domaćemu i stranomu tržištu kapitala.

OSNOVE PROCESA PLANIRANJA RAZVOJA

Po definiranju modela gospodarskoga razvoja i izrade studije isplativosti izrađuje se konkretan poslovni plan

Kako iskoristiti prednosti i mogućnosti regionalnoga razvoja?

- **Znanje:** prikupljanje znanja, savjetodavnih iskustava, rafiniranje i prilagodba uspješnih projekata lokalnim uvjetima, “skeniranje” i precizno identificiranje oportuniteta razvojnih mogućnosti, odabir djelatnosti koje će regija poticati (“sunrise economic activities”).
- **Identifikacija nositelja razvoja:** identifikacija postojećih i potencijalnih gospodarskih subjekata u regiji i onih gospodarskih subjekata koji su potekli iz regije.
- **Formiranje formalnih i neformalnih platforma suradnje:** gospodarskih subjekata s lokalnom samoupravom, savjetodavnim i znanstvenim službama, investitorima.
- **Razvoj prostora, urbane infrastrukture i institucija:** u okvirima mogućnosti razviti planove razvoja infrastrukture (promet, energija, voda ...) kulturnih institucija, medija.
- **Stvoriti uvjete za promjene:** ukloniti otpore promjenama ubrzanoga razvoja, smanjivati administrativne zapreke i ograničenja, pomagati trgovačkim društvima.
- **Uspostaviti poslovnu zonu.**
- **Identificirati raspoložive razvojne fondove:** priključiti se projektu županijskoga razvoja

Postoji ‘prozorčić oportuniteta’ koji otvara mogućnost svakoj općini i lokalitetu da pokrene razvoj svoje regije kroz aktivnu smišljenu politiku poticanja.

Daljnji koraci ?

- **Obnoviti ili uspostaviti zadrugu:** stvaranje zajedništva i zajednički pristup malih subjekata, primijenjen pravilno, ojačat će pregovaračku poziciju pri nabavi i prodaji proizvoda i usluga.
- **Utvrđiti mogućnosti suradnje privatnoga i javnoga sektora:** u konkretnomu primjeru suradnje izdavanjem koncesije radi izgradnje kanalizacije.
- **Uspostaviti forum znanja:** planiranjem koncentracije razvojnih znanja i iskustava te, distribucije tih znanja.
- **Ohrabrivati udruge za očuvanje okoliša i uključiti ih u održivi razvoj.**
- **Odabrati gospodarstva za dopunsku turističku djelatnost.**
- **Razviti vlastiti vizualni identitet.**
- **Obogatiti prometnice panoima.**
- **Poticati stare djelatnosti.**
- **Ohrabriti inovacije, otkrića i patente.**

Sustavnim planiranjem, uspostavom razvojnih ciljeva i strategija

razvoj regije postaje stvaran, brz i moguć.

Zaključak

- Područni razvoj može uspjeti samo ako se temelji na znanju!
- Znanje razvijamo u lokalnoj sredini, a temeljimo ga na općim znanjima!
- Znanje u lokalnoj sredini neće se samo organizirati!
- Razvojni tim mora sam organizirati prikupljanje i raspoređivanje znanja!

Ukupni razvojni izgledi bilo kojega područja ne ovise poglavito o izvorima, mogućnostima ili ograničenjima područja, već najviše o njihovom osmišljenom pokretanju. Najveća ograničenja mogu biti prouzročena manjkom volje i manjkom znanja.